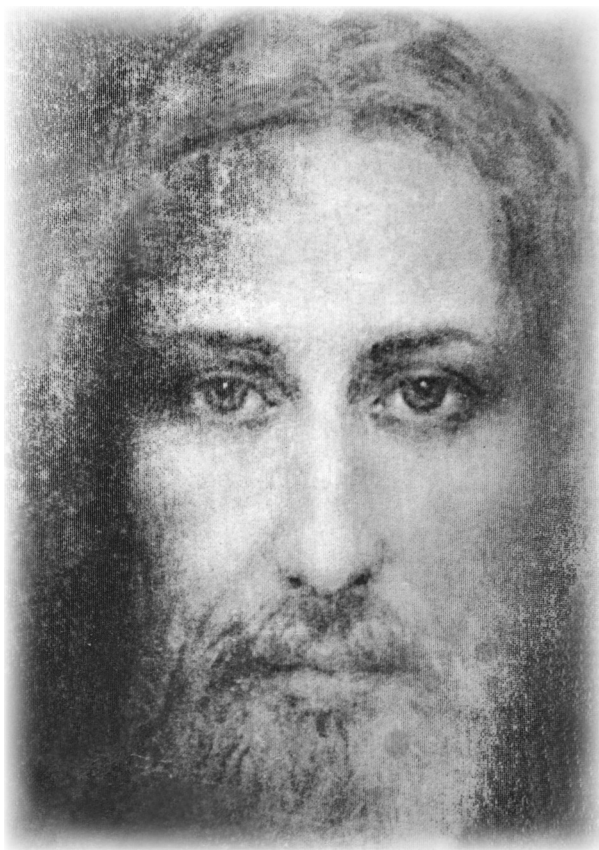

Protodiacon Ioan Munteanu

**CALENDARUL BISERICESC –
MEMORIA ȘI SIMBOLUL
ORTODOXIEI**

**Studiu istorico-canonic despre problema calendarului
(iulian – *stilul vechi* și gregorian – *stilul nou*)
în viața Bisericii Ortodoxe**

LUMINA LUI HRISTOS LUMINEAZĂ TUTUROR

**„Cât aveți Lumina, credeți în Lumină,
ca să fiți fii ai Luminii...”**

(Ioan, 12, 36).

Protodiacon Ioan Munteanu

CALENDARUL BISERICESC – MEMORIA ȘI SIMBOLUL ORTODOXIEI

**Studiu istorico-canonic despre problema calendarului
(iulian – *stilul vechi* și gregorian – *stilul nou*)
în viața Bisericii Ortodoxe**

– Ediția a II-a –
revăzută și completată

Editura „LUMINA LUI HRISTOS”

Kiev-Chișinău – 2009

**Tipărită
cu binecuvântarea
Înalt Prea Sfințitului
VLADIMIR
Mitropolitul Chișinăului și al Întregii Moldove**

**cu susținerea
Sihăstriei „Acoperământul Maicii Domnului” Goloseevo
(or. Kiev, Ucraina)**

Munteanu I., protodiacon. *Calendarul bisericesc – memoria și simbolul Ortodoxiei.* – Ed. „Lumina lui Hristos” – Kiev-Chișinău, 2009. – 224 p.

SUMAR

<i>Prefață</i>	6
<i>Din partea autorului</i>	7
I. Ce este calendarul?	10
1. Despre calendar la diferite popoare.....	17
II. Calendarul creștin și structura lui	23
III. Calendarul și Pascalia	70
IV. Starea actuală a Creștinismului din punct de vedere al calendarului bisericesc (tablou sinoptic). Concluzii.....	123
<i>Anexă</i>	163
I. — Calculul calendarului (Pascaliei) după Mâna Sfântului Ioan Damaschin.....	163
II. — Data Paștilor de la 1961 până la 2118 [după Pascalia Alexandrină] (<i>stil vechi / stil nou</i>) [22 Martie / 4 Aprilie — 25 Aprilie / 8 Mai]	188
III. — Cele 35 de Pascalii [35 de tabele ale Sfintelor Paști]	191
IV. — Ce e cu ziua de 14 Februarie, numită „a Sfântului Valentin” sau „a îndrăgostiților”?	201
V. — Ce sărbătorim, de fapt, la 8 Martie?	207
Bibliografie	220

PREFAȚĂ

În republica noastră, în Rusia și în unele țări ex-sovietice, în Serbia, în Israel – creștinul ortodox acceptă două calendare: cel bisericesc (iulian, numit și *stil vechi*) și cel civil (gregorian, *stilul nou*). Diferența dintre aceste calendare, stabilită pe parcursul ultimelor sute de ani, este de 13 zile. La fiecare început de an și, mai ales, la sărbătoarea Nașterii Domnului izbucnesc, cu o nouă putere, vechile dispute calendaristice. Apare firesc întrebarea: oare nu se poate de statornicit un singur calendar, gregorian, după care trăiește aproape toată lumea? Oare nu-i timpul ca Bisericele Ortodoxe de stil vechi să se dezică de stilul vechi, sau, cum zic unii, de acest „calendar învechit”, fie chiar și consfințit de veacuri și să evite existenta dedublare, despărțire?.. De altfel ocazional nu numai în mediul laic, ci și în Biserică se aud voci ce solicită trecerea la stilul nou...

În Biserica Ortodoxă din Moldova întrebarea despre calendar devine din an în an tot mai actuală și arzătoare și în același timp și neînțelegerea, dezorientarea în ceea ce privește problema calendarului bisericesc este foarte pronunțată în rândul credincioșilor noștri.

Reieșind din aceste considerente, am binecuvântat reeditarea cărții protodiaconului Ioan Munteanu, ea fiind un amplu studiu istorico-canonice despre problema calendarului iulian și gregorian în Biserica Ortodoxă. Studiind această temă integral, adică nu numai din punct de vedere științific, tehnic, dar și în legătură cu Tradiția, viața și practica liturgică a Bisericii Ortodoxe, autorul afirmă clar și deschis că calendarul nu este numai o tăbliță a calculelor matematice, în care se poate de făcut orice „revoluții” pseudo-științifice – el este **ritmul-regulator al vieții bisericești**. În concluzie autorul subliniază că calendarul iulian (*stilul vechi*) este **memoria și simbolul** hotărârilor canonice, sobornicești neschimbate, care trebuie să rămână nezduncinate pentru că ele reprezintă temelia existenței Bisericii Ortodoxe. Iar calendarul gregorian (*stilul nou*), ca născut din romano-catolicism și din anumite ambiții papiste, nu poate aduce nimic Bisericii Ortodoxe, în afară de dezbinare și tulburare.

Cartea va fi de folos teologilor, istoricilor, va explica și va ajuta tuturor celor cointeresați la orientarea în ceea ce privește problema calendarului bisericesc.

† **VLADIMIR,**
Mitropolitul Chișinăului și al Întregii Moldove

DIN PARTEA AUTORULUI

Viața omului se scurge *în timp*, între cele două hotare: nașterea și moartea. Aristotel menționa că „*printre multele fenomene necunoscute din natura ce ne înconjoară cel mai necunoscut este timpul, pentru că nimeni nu știe, ce este de fapt timpul și cum să conduci cu el*”¹. Ca și spațiul, timpul este o dimensiune a existenței. În concepția creștină timpul a fost creat odată cu lumea: „*Mundus non factus est in tempore, sed cum tempore*” („*Lumea n-a fost făcută în timp, ci odată cu timpul*”), zice fericitul Augustin². La hotarele dintre veacuri, cu atât mai mult la hotarele dintre milenii se intensifică nu numai stările apocaliptice, ci devine mai încordat cadrul firesc al vieții omului – timpul; suflarea veșniciei devine mai prezentă, mai apropiată.

Din punct de vedere teologic, Hristos-Mântuitorul nu este numai capul nevăzut al Bisericii, ci și axa timpului, centrul istoriei religioase a omenirii. Înainte de El, istoria se îndrepta spre El, era orientată mesianic spre El, era timpul de așteptare. Hristos e veșnic prezent în timp, în Biserică, în istorie. După întruparea Fiului lui Dumnezeu a început „*plinirea vremii*” (Efeseni, 1, 10).

Fiecare act divin din iconomia mântuirii a avut loc în trecut, într-un anumit moment al istoriei, dar se oferă, devine continuu prezent în Tainele Bisericii. În marile sărbători Învierea, Nașterea Domnului, devenim un fel de martori oculari ai evenimentelor comemorate, devenim contemporani cu ele.

Omul, totuși, a simțit nevoia să concretizeze timpul, să-l măsoare, adică să-l împartă printr-un șir de subdiviziuni periodice (care se succed), în care să se încadreze atât viața sa materială, cât și cea religioasă. Acestea sunt consemnate în *calendarul* de care ne servim pentru măsurarea și divizarea timpului. Din acest punct de vedere **calendarul este ritmul care trebuie să unească lumea exterioară a creației cu lumea interioară a omului într-un tot întreg unitar. Orice atingere adusă ritmului calendaristic reprezintă o încălcare nu numai a cronologiei istorice sau calendaro-astronomice, ci este o încălcare a ritmului vieții, în ansamblu. Dar calendarul nu este numai ritm, ci și memorie. De aceea, în esență, calendarul**

---

¹ Аристотель. *Сочинения*. Т. I. – Москва, 1991, – С. 6.

² Apud: Pr. Prof. Dr. Ene Braniște. *Liturgica generală*. – București, 1993, – P. 121.

reprezintă expresia concepției „*memoria ritmică a omenirii*”³. Calendarul nu este numai un rod al științei, el este și o conștientizare, o interpretare religioasă și filosofică a timpului, redată în limbaj matematic.

Întrebarea despre calendar nu are numai o importanță tehnică (ca mijloc de măsurare a timpului), în viața Bisericii el obține și o valoare religioasă. **În Biserică, unde este viu și lucrează Duhul Sfânt ca izvor al oricărui adevăr și în care trebuie „toate să se facă cu cuviință și după rânduială” (I Corinteni, 14, 40), calendarul posedă o importanță esențială doar în corelație strictă cu practica liturgică și eortologică a Bisericii și nicidecum nu poate fi explicat și analizat în afara ei.**

Ce este totuși calendarul bisericesc – un anacronism, de care sunt legate diverse inadvertențe sau confuzii între fapte, evenimente și epoca în care sunt plasate? Ori este o introducere a unor trăsături și concepții perimate din alte timpuri? Sau el conține concepții, care nu se vor schimbate nici într-un mod în ordinea cândva stabilită? Ori dimpotrivă – **calendarul bisericesc este memoria și simbolul Ortodoxiei – un indispensabil element al Tradiției Bisericii**, pe care este necesar să-l studiem, să-l prețuim și să-l păstrăm intact, chiar dacă unora le trezește insatisfacții?

Ca slujitor al Bisericii Ortodoxe și ca orice muritor creștin ortodox, care ține la demnitatea și cinstea de care s-a învrednicit – de a fi fiu al Sfintei Biserici – când este învinovățit de ceva sau când este defăimată și desconsiderată vreuna din sfintele predanii moștenite de la Părinții noștri și consfințite de veacuri, – demn, creștinesc și omenesc este ca să se apere –; și pentru aceasta m-am văzut nevoit de a rupe tăcerea, uneori impusă, și potrivit celor zise de Sfântul Ioan Damaschin, că „...*cunoscând micșorimea și nevrednicia mea, ar fi trebuit să tac pentru totdeauna și să mă mulțumesc a plânge păcatele mele înaintea lui Dumnezeu. Dar văzând că Biserica este cuprinsă de mare vijelie, am crezut că nu trebuie să mai tac, pentru că mă tem mai mult de Dumnezeu, decât de oricine pe pământ...*”⁴ – am îndrăznit, cu smerenia și evlavia de care poate fi pătruns un adevărat

³ Зелинский А. Конструктивные принципы календаря // Календарный вопрос: Сборник статей / Редактор-составитель Чхартишвили А. – Москва, 2000, – С. 235.

⁴ A se vedea: Cuv. Ioan Damaschin în cele 3 *Cuvinte despre sfintele icoane*.

fiu al Bisericii, să-mi asum deplina răspundere și libertate de a spune un cuvânt de adevăr despre problema calendarului în viața Bisericii Ortodoxe, fiind conștient, că acest cuvânt va displăcea tuturor celor ce susțin lozinca reformei calendaristice.

Sper să fiu înțeleș corect, că prin acest studiu istorico-canonic dar în același timp și critico-apologetic, în care voi prezenta diferite puncte de vedere, uneori chiar contradictorii, nicidecum nu dezonorez persoanele (având în vedere pe adepții reformei calendaristice sau a așa-numitei „reorganizări bisericești”) și nici nu mă refer la interesele lor personale (căci aceștia vorbind despre „reorganizarea Bisericii” uită de „reorganizarea de sine”...), ci numai exprimându-mă categoric împotriva ideilor și principiilor nefondate, șovăielnice și absurde, le voi combate cu adevărurile scripturistice, patristice și canonice ale Bisericii Ortodoxe de Răsărit și cred că aceasta va explica și va ajuta la orientarea și la deșteptarea conștiinței religioase și bisericești a credincioșilor nepărtinitori în ceea ce privește problema calendarului bisericesc, astfel încât să se constituie o opinie și o viziune ortodoxă avizată și bine fundamentată.

„Lupta cea bună m-am luptat, călătoria am săvârșit, credința am păzit” (II Timotei, 4, 7).

***

Autorul aduce sincere mulțumiri egumenei Epistemia (Goncearenco), pentru ajutorul și sfaturile acordate pe parcursul elaborării studiului de față. Mulțumesc ieromonahului Hrisostom (Morocica), care mi-a pus la dispoziție unele documente și materiale, pentru sprijinul acordat la efectuarea investigațiilor.

De asemenea, exprim profunda mea recunoștință arhimandritului Isaachie (Andronic), starețul Sihăstriei „*Acoperământul Maicii Domnului*” Goloseevo, care a sprijinit reeditarea acestui studiu.

La praznicul Învierii Domnului
6 / 19 aprilie 2009

Protodiacon Ioan MUNTEANU

I. CE ESTE CALENDARUL?

Calendarul este un sistem de măsurare (împărțire) a timpului, care indică durata și subdiviziunile lui. A vorbi despre exactitatea timpului este imposibil. Principala și unica caracterizare a timpului este ireversibilitatea lui. Se repetă nu timpul, ci enumerarea convențională și reperele timpului. Meritul calendarului constă în faptul că el conferă un ritm structurii timpului, periodicitate și armonie.

Termenul de *calendar* (*calendarium*) vine de la cuvântul latinesc „*kalende*” (de la grecescul „*καλω*” – *a chema, a convoca*, latinescul „*calare*” sau „*calere*”), prin care romanii indicau, în general, prima zi a fiecărei luni, când toți cetățenii erau chemați (convocați) în adunarea publică din forum, pentru a li se aduce la cunoștință, prin viu grai, lucruri de interes publico-civic. În limba română termenul *calendar* ar mai fi numit și *zilar* – adică carte sau tablou ce conține ordinea și continuitatea zilelor de peste an.

Calendarul se întemeiază pe mișcarea astrelor de pe bolta cerească și, mai ales, a lunii și a soarelui, cei doi luminători ai cerului, făcuți de Dumnezeu și puși de El „*să fie semne, să deosebească anotimpurile, zilele și anii*”, precum este scris în Sfânta Scriptură (*Facere*, 1, 14). „*Și luna totdeauna exactă însemnează lunile și împarte timpul. Din lună este semnul sărbătorii... Lunile anului sunt după mersul ei, minunate schimbări face crescând...*” (*Sirah*, 43, 7-9).

În legătură cu traiul omului, s-a ales ca unitate medie de măsură a timpului *ziua solară medie*, adică intervalul de timp dintre două treceri consecutive ale soarelui la meridian sau cât durează o rotație completă a pământului în jurul axei sale. Ziua, de fapt, este de două tipuri: *ziua solară* sau *firească* și *ziua siderală*, adică *astronomică*,

astrală sau *politică*. Cu alte cuvinte *Ziua firească* – este intervalul de timp de la răsăritul soarelui deasupra orizontului și până la apusul lui sub orizont și deci respectiv, intervalul de timp de la apusul soarelui până la răsăritul lui deasupra orizontului – se numește *noapte*. *Ziua astronomică* sau *politică* – este timpul de 24 de ore, adică intervalul de timp de la trecerea unei stele de la un meridian, adică dintr-un punct oarecare și revenirea în punctul inițial. De aceea durata zilelor astronomice este întotdeauna aceeași, pe când cea a zilelor solare variază potrivit anotimpurilor: din iarnă spre vară – zilele se măresc, iar din vară spre iarnă – se micșorează⁵.

Ca orice unitate de măsură, ziua solară medie are și ea multiplicități ei:

a) – orele, minutele și secunde de timp: ziua e împărțită în 24 ore, ora în 60 minute, minutul în 60 secunde.

Ora sau *Ceasul* este partea a 24-a din timpul nopții și al zilei. Orele au o durată egală, dar încă din timpuri străvechi oamenii

⁵ În legătură cu aceste unități de măsurare a timpului deseori apare întrebarea referitoare la explicarea cuvintelor Apostolului Pavel: „**Și că a fost îngropat și că a înviat a treia zi, după Scripturi**” (I Corinteni, 15, 4) – cuvinte, ce le rostim și în Simbolul credinței noastre. Întrebarea este cum să numărăm zilele îngropării? Sf. Anastasie Sinaitul în cartea „*Povățuitor*” (întrebarea CLII) zice: „Numărarea celor trei zile ale îngropării și învierii Domnului obișnuim a le număra, pe fiecare, de la o seară până la cealaltă seară, încât ziua să se unească cu noaptea ce este înaintea zilei și nu cu noaptea cea de după zi – adică a se face noaptea, ceea ce a apucat mai înainte și următoarea zi – o noapte și o zi și un trup și o zi, adică cele 24 de ceasuri ale nopții de mai înainte și ale următoarei zile să se facă (să se numere) și să se numească o zi...”. Apud: Болотов В. Из церковной истории Египта. День и год мученической кончины святого евангелиста Марка. – Санкт-Петербург, 1893, – С. 80. Iar Sf. Atanasie cel Mare zice: „Fiindcă Dumnezeu pe neamuri din întunericul necunoaștinței și din lege la lumina cunoaștinței de Dumnezeu și a Evangheliei i-a chemat, după cuviință dar a poruncit nouă ca ziua Învierii Sale de cu seară să o începem și la lumină să o săvârșim; că necuviincios ar fi fost și nepotrivit lucru, de la lumină a începe și la întuneric și în noapte a săvârși ceea ce e a lui Hristos...”. Apud: Ibidem. – С. 81. Potrivit mărturiilor scripturistice și patristice Biserica Ortodoxă numără cele 24 de ore drept o noapte și o zi, iar nu o zi și o noapte.

împărteau orele zilei solare sau firești ca și pe cele ale nopții în 12 părți, încât în perioada secerișului cele 12 ore ale zilei să fie de o durată mai mare, iar cele 12 ore ale nopții să fie de o durată mai mică și tot așa erau împărțite și în perioada de iarnă. Și se numeau orele acestea – *orele timpului* sau vremești.

Ceasul 1-i (întâi) al nopții se începea de la apusul soarelui – și până la răsăritul lui se împlineau cele 12 ceasuri ale nopții. Ceasul 1-i (întâi) al zilei se începea de la răsăritul soarelui; Ceasul al 6-lea – de la amiază-zi; iar al 12-lea se sfârșea după apusul soarelui. Despre aceste „ceasuri” găsim mărturii în Sfânta Scriptură. Însuși Mântuitorul Hristos zice: „...***Nu sunt oare douăsprezece ceasuri într-o zi?***” (Ioan, 11, 9-10). „***Și ieșind pe la ceasul al treilea, a văzut pe alții stând în piață fără lucru... Ieșind iarăși pe la ceasul al șaselea și al nouălea, a făcut tot așa... Ieșind pe la ceasul al unsprezecelea, a găsit pe alții...***” (Matei, 20, 3, 5-6). „***Iar de la ceasul al șaselea, s-a făcut întuneric peste tot pământul, până la ceasul al nouălea***” (Matei, 27, 45; Marcu, 15, 25, 33; Luca, 23, 44). „...***Deci i-au spus că ieri, în ceasul al șaptelea, l-au lăsat frigurile...***” (Ioan, 4, 52). „...***Și au rămas la El în ziua aceea. Era ca la ceasul al zecelea...***” (Ioan, 1, 39). „***Că aceștia nu sunt beți, cum vi se pare vouă, căci este al treilea ceas din zi***” (Fapte, 2, 15); „***Iar Petru și Ioan se suiau la templu pentru rugăciunea din ceasul al nouălea***” (Fapte, 3, 1; 10, 3, 9, 30).

Evreii aveau o altă împărțire a nopții și a zilei. Ei împărteau noaptea în 4 părți și ziua în 4 părți și acestea erau de o durată mai mare sau mai mică, după creșterea sau scăderea nopților și a zilelor. Părțile zilei se numeau „*ceasuri*”, iar cele ale nopții – „*străji*”.

Straja întâia se începea de la apusul soarelui, *a doua* – se sfârșea la miezul nopții, de aici începea *straja a treia* și pe *a patra* o sfârșea răsăritul soarelui, când se începea *ceasul întâi* al zilei.

Despre aceste *străji* se amintește și în Sfânta Scriptură: „*Iar la a patra strajă din noapte, a venit la ei Iisus, umblând pe mare*” (Matei, 14, 25; Marcu, 6, 48). „... *Că de-ar ști stăpânul casei la ce strajă din noapte vine furul, ar priveghea...*” (Matei, 24, 43). „...*Fie că va veni la straja a doua, fie că va veni la straja a treia, și le va găsi așa, fericite sunt acelea...*” (Luca, 12, 38).

b) – săptămâna (*septem manes* – șapte dimineți sau șapte mănecări de zi), adică intervalul de timp dintre două faze consecutive ale lunii pe cer. Intervalul durează aproximativ 7 zile.

c) – luna lunară (sau sinodică), adică intervalul de timp care îi trebuie lunii pe cer să facă o rotație completă în jurul pământului și să revină la aceeași fază: de la lună nouă la lună nouă, de la lună plină la lună plină – aproximativ 29 ½ zile (exact 29 zile, 12 ore, 44 minute și 2,9 secunde).

d) – anul. Pentru mulți este necunoscut faptul că *anul*, ca perioadă a timpului, este de mai multe tipuri. În astronomia contemporană sunt cunoscute următoarele tipuri de ani:

1. *Anul sideric* sau *astral* – intervalul de timp în care soarele face o rotație în sfera cerească între stelele imobile. El cuprinde 365,2564 zile. Acest an este determinat de stele (de exemplu: poziția soarelui față de stelele Ursei Mici, etc.) și corespunde cu învățătura biblică: „*A făcut Dumnezeu cei doi luminători mari... și stelele. Și le-a pus Dumnezeu pe tăria cerului... să despartă lumina de întineric*”. (Facere, 1, 16-18). În astronomie, anul astral este denumit „*anul adevărat*” și, din punct de vedere matematic, este considerat practic an exact și stabil⁶.

2. *Anul tropic, solar* sau *astronomic* – adică intervalul de timp în care pământul face o rotație completă în jurul soarelui sau răstimpul dintre două treceri consecutive ale soarelui la echinocțiul

⁶ Vezi: Идельсон И. *История календаря*. – Москва, 1962, – С. 80.

de primăvară⁷. El are aproximativ 365 și $\frac{1}{4}$ zile sau exact: 365 zile, 5 ore 48 minute și 45-46 secunde. Factorul lui este soarele (poziția soarelui față de pământ).

3. *Anul anomalistic* – perioada trecerii soarelui prin perigeul orbitei sale geocentrice. Acest an are 365,2596 zile.

4. *Anul draconic* – intervalul trecerii soarelui printr-o fază a lunii la ecliptic⁸ – 346,6200 zile.

5. *Anul calendaristic (civil)* – an convențional, obținut din anul tropic prin anularea fracțiunii de zi – 365 zile.

6. *Anul lunar*, format din 12 luni lunare (sinodice) – 354,367 zile.

7. *Anul embolismic (embolismic)* – anul calendarului lunaro-solar (calendar utilizat pentru a concorda anul lunar cu luna lunară⁹). Are 13 luni lunare (12 luni + intercalație¹⁰).

Anul se împarte în 12 luni sau 52 de săptămâni, precum și în 4 anotimpuri: 1.) primăvara, se începe de la 7 martie (potrivit astronomilor); 2.) vara – începe de la 8 iunie; 3.) toamna – de la 10 septembrie; și 4.) iarna – de la 9 decembrie.

e) – Ciclul solar. Soarele după fiecare perioadă de 28 de ani readuce aceleași zile ale săptămânii în aceleași zile ale lunii, adică în durata de 28 de ani, soarele înfățișează toate coincidențele

⁷ Echinocliul de primăvară – unul din cele două momente din cursul anului, când ziua este egală cu noaptea. – *protodiac. I. M.*

⁸ Ecliptic – cercul sferei cerești pe care are loc mișcarea anuală a soarelui. – *protodiac. I. M.*

⁹ În acest scop au fost întocmite cicluri cu durată diferită, de exemplu: ciclurile de 8 ani (οκταετηρίδα), de 19 ani (έννεακαιδεκαετηρίς – ciclul lui Meton, sec. V. î. d. Hr.), de 76 ani (ciclul lui Callipp), de 84 ani (întrebuințat de Biserica Romei în secolele III-VI), de 304 ani (ciclul lui Hipparh, sec. II. î. d. Hr.). Mai amănunțit a se vedea: Лалош М. *Времяисчисление христианского и языческого мира*. – Санкт-Петербург, 1867, – С. 34.

¹⁰ Intercalație – introducerea sau intercalarea unei zile sau luni adăugătoare. – *protodiac. I. M.*

(combinările) zilelor săptămânii cu cele ale lunii. Dacă toți anii ar fi comuni (de 365 de zile), după un ciclu de 7 ani, numărul zilelor săptămânii ar reveni la aceeași dată a săptămânii. Însă, pentru că fiecare al 4-lea an este bisect¹¹ (adică de 366 de zile), ordinea repetării nu poate reveni decât numai după un șir de 28 de ani, după cum urmează, de exemplu:

1. Vineri	8. Duminică	15. Luni
2. Sâmbătă	9. Luni	16. Miercuri
3. Duminică	10. Marți	17. Joi
4. Marți	11. Miercuri	18. Vineri
5. Miercuri	12. Vineri	19. Sâmbătă
6. Joi	13. Sâmbătă	20. Luni
7. Vineri	14. Duminică	21. Marți
22. Miercuri	1. Vineri	
23. Joi	2. Sâmbătă	
24. Sâmbătă	3.	
25. Duminică		
26. Luni		
27. Marți		
28. Joi		

De aici vedem că aceleași zile revin iarăși la locul lor după un șir (o perioadă) de 28 de ani. Această perioadă a fost numită *ciclul* (sau *cercul*, *crugul*) *solar*.

¹¹ Despre noțiunea de *an bisect* mai amănușit se va descrie în cap. II: „*Calendarul creștin și structura lui*” al studiului nostru. – *protodiac. I. M.*

f) – Ciclul lunar. Potrivit astronomiei, Luna se rotește în jurul pământului într-un interval de timp de aproximativ $29 \frac{1}{2}$ zile. Renumitul astronom grec Meton (sec.V. î. d. Hr.)¹² pe la anul 432 î. d. Hr. a descoperit, că o fază a Lunii revine la aceeași fază după $29 \frac{1}{2}$ zile și astfel el a întocmit anul solar de 365 și $\frac{1}{2}$ zile, și pe cel lunar de 354 de zile și 9 ore.

Se deosebesc 4 faze principale ale Lunii: luna nouă, primul sfert, luna plină și ultimul sfert. Într-un interval de timp de 19 ani solari se produc 236 de faze lunare (numite și lunațiuni) a câte $29 \frac{1}{2}$ zile și, prin urmare, după un șir (o perioadă) de 19 ani aceleași faze ale Lunii revin în aceleași zile și la aceleași date ale anului. Acest șir de 19 ani, ce cuprinde toate fazele Lunii noi în legătură cu zilele lunilor, a fost numit ciclul lunar sau ciclul lui Meton¹³.

Calendarele au fost împărțite în *calendare lunare* și *calendare solare*, urmând după cum ele sunt regulate, adică după mișcarea Lunii și, respectiv, cea a Soarelui. În calendarele lunare perioada fundamentală este *durata lunii*, care coincide cu mișcarea Lunii. Anul aici se compune dintr-un număr instabil de luni. În calendarele solare însă, perioada fundamentală este *anul*, care trebuie să coincidă cu timpul de repetare a sezonelor, anotimpurilor și este numit de către astronomi *anul tropic* (astronomic sau solar). Aceste două sisteme calendaristice au fost numite *calendare lunaro-solare*.

Deoarece anul tropic nu se compune dintr-un număr exact de zile, n-a putut fi considerat drept unitate de măsură, pentru că atunci ar fi fost necesar ca una din zile să aparțină la doi ani consecutivi. De aceea s-a și adoptat, ca unitate de măsură, *anul civil* numit și *calendaristic*. Fiindcă anul civil nu coincide exact cu cel tropic (as-

¹² Meton era din orașul Atena, fiul renumitului astronom grec Pausanie.

¹³ Despre acest ciclu se va vorbi mai detaliat în următoarele capitole ale studiului nostru. – *protodiac. I. M.*

tronic), s-au operat, periodic, unele corectări calendarului, în diferite moduri, pentru a se restabili coincidența anului civil cu cel astronomic. Astfel, a apărut febrila *problemă a calendarului*.

I. 1. Despre calendar la diferite popoare

În lumea păgână existau diferite sisteme calendaristice.

● **Egiptenii.** Cel mai exact era anul calendarului egiptean, care se orienta după steaua Sirius, cea mai strălucitoare stea de pe cer, descrisă de Homer și Hesiod. În calendarul egiptean anul avea 365 de zile sau potrivit documentelor istorice ale antichității, egiptenii aveau în întrebuințare anul solar de 365 de zile și $\frac{1}{4}$, adică și 6 ore, format din 12 luni a câte 30 de zile fiecare cu 5 zile adăugătoare. Cifra 365 la egipteni era considerată una exactă care cuprindea toate zilele anului și, simbolic, toate aspectele lumii; în Egiptul Antic era considerată cifră sfântă. Acest lucru îl putem desprinde din gnosius alexandrin al lui Vasilid (125 d. Hr.), în sistemul căruia (conform datelor lui Irineu de Lyon) cifra CCCLXV (365) era cifra lui Demiurg, care însemna șapte litere grecești și se numea „Αβραξας” (*“Abraxas”*)¹⁴.

Desigur, că eroarea acestui calendar era foarte mare și atunci când Egiptul fusese prefăcut în provincie romană, împăratul August (30 î. d. Hr.) impuse aici calendarul roman, care mai târziu a fost numit *iulian*, după numele împăratului roman Iulius Caesar (45 î. d. Hr.)¹⁵. Dar cu toate acestea au fost păstrate vechile denumiri ale lunilor, cât și durata lor de 30 de zile. În anul 30 î. d. Hr. prima zi a primei luni din anul calendarului egiptean, numită „a lui *Thoth*” a căzut la 29 august – de unde egiptenii au

¹⁴ Vezi: Терновский Ф. *Три первые века христианства*. – Киев, 1873, – С. 112.

¹⁵ Mai amănunțit despre acest calendar vom menționa în cap. II: „*Calendarul creștin și structura lui*” al studiului nostru. – *protodiac. I. M.*

și început anul iulian. Mai târziu acea epocă în calendarul iulian s-a numit „*anul alexandrin*”.

- **Babilonenii** întrebuițau tot vechiul calendar egiptean.

- **Caldeii** de asemenea întrebuițau sistemul vechiului calendar egiptean, dar cu o mică deosebire: cele 7 zile ale săptămânii le numeau după denumirile celor 7 planete, adică: 1.) – ziua lui Saturn; 2.) – a Soarelui; 3.) – a Lunii; 4.) – a lui Martie; 5.) – a lui Mercur; 6.) – a lui Joe; 7.) – a Venerii.

- **Perșii**. Până la destrămarea împărăției lui Darius de către împăratul Alexandru Macedon (329 î. d. Hr.) aveau și ei tot vechiul calendar egiptean.

- **Armenii (și perșii moderni)** din anul 1075 au întrebuițat calendarul numit „*Jelaleddin*”, pe care s-au străduit să-l pună în concordanță cu anul tropic.

- **Indienii** aveau anul lor astronomic de 365 de zile, 6 ore, 12 minute și 30 secunde; prin urmare acesta este mai lung decât anul tropic cu aproximativ 23 minute și 41 secunde.

- **Chinezii** aveau un an lunar împărțit în 12 luni a câte 29 și 30 de zile, intercalând după un răstimp 19 ani de 7 ori câte o lună întregă. Mai târziu atât chinezii (1912), cât și japonezii (1873) au adoptat calendarul gregorian¹⁶.

- **Arabii sau Musulmanii** aveau de asemenea un an lunar format din 12 luni a câte 29 și 30 de zile pe care pretindeau să-l pună în concordanță cu științele astronomice, dar în practică ei începeau fiecare lună potrivit mișcării directe a Lunii. Lunile erau denumite după însemnătatea ce o acordă ei unei întâmplări (numită de ei „descoperire”) din viața lui Mahomed (VII. d. Hr.).

---

¹⁶ Mai detaliat despre calendarul gregorian vom menționa în cap. II: „*Calendarul creștin și structura lui*” al studiului nostru. – *protodiac. I. M.*

● **Evreii.** Înainte de robia babiloneană ei aveau un an lunar format din 354 de zile, fiecare lună având câte 29 și 30 de zile. Mai târziu ei au intercalat a 13-a lună, numită „*Adar*” sau „*Ve Adar*” ceea ce a dus la formarea unui an intercalar de 384 de zile. În prezent evreii au două tipuri de ani – de 354 și de 385 de zile – și încep anul cu luna, numită „*Tișri*” (11 septembrie), pe când vechii evrei începeau anul cu luna, numită „*Abib*” (14 iulie) – întru aniversarea ieșirii lor din Egipt.

● **Grecii** aveau anul lunar împărțit în 12 luni, dar divizarea în zile, precum și intercalarea lunii a 13-a o făceau cu totul altfel decât evreii, potrivit unei metode calendaristice, atribuită de către istoricii lui Solon, vestit legislator atenian (640-559 î. d. Hr.). În Imperiul Roman toți grecii de pretutindeni, adoptară treptat calendarul roman, păstrând însă vechile denumiri ale lunilor¹⁷,

¹⁷ Însemnăm aici pe scurt despre originea denumirilor fiecărei luni. Grecii antici denumeau diferit lunile anului lor. Când însă Grecia ajunsese sub jugul romanilor (146 î. d. Hr), grecii au primit puțin mai târziu și denumirile romane ale lunilor, însă ca termen popular elin. Atenienii denumeau lunile anului astfel:

1. *Iulie* – Ecatomveon (*prețios*) – fiindcă se aducea jertfa de 100 de boi (ziua întâia nu începea la data de 1, ci la 15).

2. *August* – Metaghithion – a mutării de la țară la oraș.

3. *Septembrie* – Vidromion – a alergării spre ajutorul cuiva.

4. *Octombrie* – Memactirion – a vijeliilor și a furiei.

5. *Noiembrie* – Piapnepsion – a fierberii la un loc a legumelor.

6. *Decembrie* – Posidion – a călătorilor străini în cinstea lui Neptun.

7. *Ianuarie* – Gamilion – adică luna nunților.

8. *Februarie* – Antisterion – sărbătoarea florilor.

9. *Martie* – Elafivolion – a vânătorilor.

10. *Aprilie* – Munihion – a zeiței păgâne Diana.

11. *Mai* – Targhilion – sărbătoarea pârgelor roadelor pământului.

12. *Iunie* – Skirroforion – în cinstea demoralizaților.

Fiecare din aceste 12 luni împreună cu a 13-a intercalată – erau afierosite uni anumit zeu-idol. Mai amănunțit a se vedea: Niles N. *De computo ecclesias-*

precum și metoda de calcul (impusă de cultul național elin) pentru începutul anului.

● **Romanii** aveau spre întrebuințare așa-numitul „*calendar al lui Romulus*”, ce cuprindea numai 10 luni: 1.) – *Martius*, 2.) – *Aprilus*, 3.) – *Maius*, 4.) – *Iunius*, 5.) – *Quintilis*, 6.) – *Sextilis*, 7.) – *September*, 8.) – *October*, 9.) – *November* și 10.) – *December*¹⁸. Șase luni erau a câte 31 de zile, iar patru – a câte 30 de zile. Anul lor avea numai 304 zile, fiind împărțit în trei perioade: *Calende*, *Idele* și *Nonele*. Mai târziu Numa Pompilie (106-48 î. d. Hr.) întocmește un an de 355 de zile, format din 12

---

tico. – Rome, 1876, – Pp. 78-81; precum și Marcelli E. *Calendarium Ecclesiae Constantinopolitanae*. – Rome, 1881, – Pp. 146-147.

¹⁸ Și la romani fiecare din cele 10 luni din *Anul lui Romulus* aveau o semnificație aparte:

1. *Martie* – *Martius* – după numele idolului *Marte* și în cinstea lui *Romulus*, care se credea că era fiul lui *Marte*.

2. *Aprilie* – *Aprilus* – la păgâni se deriva de la „*Venus*”, iar după *Fericitul Augustin* s-ar fi numit de la „*Aperire*” („*Aperilis*”) – a deschide; din cauza că în această lună se deschidea pământul spre producere.

3. *Mai* – *Maius* – de la cuvântul „*Majores*”, adică în cinstea *maturilor*, *bătrânilor* care povățuiau afacerile Statului Roman.

4. *Iunie* – *Iunius* – de la cuvântul „*Jun*” („*Junioris*”), adică în cinstea *tinerilor*, care apărau Patria cu armele.

5. *Quintilis* – adică a 5-a de la *Martie*, care mai apoi s-a redenumit în *Iulie* de către împăratul *Marcu Aureliu Antonin*, fiindcă *Iulius Caesar* se născuse în această lună.

6. *Sextilis* – adică a 6-a de la *Martie*, pe care împăratul *August* o redenumi în *Augustus* (*August*), în cinstea numelui său.

7. *Septembrie* – *September* – de la cuvintele „*Septem*” – a 7-a și „*imber*” – ploaie.

8. *Octombrie* – *October* – de la „*Octo*” – a 8-a și „*imber*” – ploaie.

9. *Noimebrie* – *November* – de la „*Novem*” – a 9-a și „*imber*” – ploaie.

10. *Decembrie* – *December* – de la „*Decem*” – a 10-a și „*imber*” – ploaie.

Lunile: *Septembrie*, *Octombrie*, *Noimebrie* și *Decembrie* erau denumite astfel pentru că de obicei aceste 4 luni erau ploioase. Vezi amănunte în: *Ibidem*.

luni, adăugând luna *ianuarie*¹⁹ înaintea lui martie și *februarie*²⁰ după decembrie. Dar și acest an, rămânând mult în urmă de anul solar, renumitul astronom grec Meton (sec.V. î. d. Hr.) a recurs la sistemul de adăugire (intercalare) în calendarul roman. El a calculat ciclul (perioada) de 19 ani (έννεακαιδεκαετηρίς) la sfârșitul căruia anul lunar și anul solar se potriveau întocmai. Acest ciclu a fost numit „*ciclul lui Meton*”, care este întrebuințat și astăzi în cronologia bisericească.

¹⁹ La început luna *Ianuarie* era luna *a 11-a*, apoi a devenit luna *întâia*, potrivit denumirii: *Ianuarie* – de la „*Janua*” – *ușă*, prin care „se deschide” (începe) anul nou.

²⁰ Luna *Februarie* era *a 12-a* lună de la sfârșitul anului ce începea cu luna Martie, iar mai apoi a devenit *a doua*. Potrivit unei versiuni, acest cuvânt provine de la verbul „*Ferbeo*” sau „*Ferveo*” – *a fierbe*, de unde și „*ferbuun*” și cu strămutarea literelor „r” și „b” – „*Februun*”, adică *Februarie* – *a curăți*. Există însă, și o altă versiune, cea legată de sărbătoarea romană „*Lupercalia*” – festival al erotismului în cinstea zeiței „febrilei” iubiri *Juno Februata*. Toți lăsau activitățile și trebile lor și se începea veselie și distracțiile, scopul cărora era aflarea jumătății (perechii) dorite. Toți se loveau cu anumite centuri, numite „*febru*” (se credea că acestea sunt dătătoare de succese în dragoste, fericire în căsătorie, etc.) – de unde și denumirea lunii – „*februarie*”. Există presupuneri că această „sărbătoare” a desfrăului stă și la baza unui obicei mai nou, foarte răspândit în prezent în Occident, legat de ziua de *14 februarie*, numită de mediul laic și „*ziua Sfântului Valentin*” sau „*a îndrăgostiților*”. Această „sărbătoare” neoficială, odată cu căderea „cortinei de fier”, a pătruns și pe teritoriul statelor post-sovietice și în prezent pe an ce trece ia o amploare tot mai mare și în Republica Moldova. În consecință, pentru majoritatea tinerilor această zi a devenit una a desfrăului deschis, a unor josnicii și fărâdelegi de nedescris. Noi, însă, vrem să spunem că asemenea „sărbătoare”, pe care unii o înalță la rangul de „tradițională, a iubirii libere”, încercând să-i găsească „origini” religioase (precum că „Sfântul Valentin ar fi ocrotitorul îndrăgostiților” (!) – declarații, pe drept cuvânt, bolnave) – este o defăimare și o batjocorire adusă Sfintei Tradiții și Sinaxarului bisericesc. Biserica n-are nimic comun cu așa-numita „sărbătoare”, care – în ciuda părerii larg răspândite, poartă un caracter pur laic – e plină de urâciune și lipsită de orice sens și moralitate care întunecă cu totul sentimentul curat și veșnic al dragostei celei adevărate. Mai detaliat despre această temă a se vedea studiul nostru: „*Ce e cu ziua de 14 februarie, numită „a Sfântului Valentin” sau „a îndrăgostiților”?*” din Anexa cărții de față. – *protodiac. I. M.*

Metoda aceasta de intercalare la fiecare doi ani 22 sau 23 de zile, adică 90 de zile într-un răstimp de 8 ani a fost întrebuințată de greci pentru anul lunar de 354 de zile și dacă romanii în acea epocă ar fi adoptat această metodă, ar fi avut un an complet de 365 de zile și 6 ore – anul iulian. Însă din cauza nepăsării și a neglijenței de a aplica în practică metoda intercalării, romanii ajunseră la momentul când anul lor civil nu se mai potrivea cu cel solar. Această neregularitate a durat până în timpul împăratului Iulius Caesar (45 î. d. Hr.), din porunca căruia a fost alcătuit un nou calendar roman, numit *calendarul iulian*.

***

II. CALENDARUL CREȘTIN ȘI STRUCTURA LUI

Calendarul utilizat actualmente de lumea creștină, cât și de multe din popoarele necreștine civilizate, este de origine romană (păgână)²¹. El este alcătuit aproximativ în anul 45 î. d. Hr. de către renumitul astronom, matematician și filosof alexandrin

---

²¹ La începutul erei creștine, Biserica și credincioșii săi au folosit calendarele pe care le găsiseră gata întocmite și care erau întrebuințate în epoca respectivă. Era și firesc pentru vremea ceea, ca învățații care perfectau calendarele creștine să folosească vechile calendare existente și să nu încerce o reformă calendaristică propriu-zisă, prin care să deranjeze o anume rânduială a vieții de stat, care se întemeia, și ea, pe observarea calendarului oficial al Statului de atunci, calendar, care a continuat să fie menținut în viața de stat până târziu în epoca bizantină. În aceste calendare ei au început a însemna diverse nume și evenimente importante pentru viața creștină. Astfel, au luat naștere cele dintâi sărbători, iar sărbătorile au dat zilelor calendaristice o poziție cu totul deosebită față de zilele comune. Încă din veacurile al II-lea și al III-lea, pe calea însemnării în calendarele comune a numelor și a evenimentelor din viața creștină, s-a ajuns ca aceste calendare să fie transformate din calendare păgâne, în calendare creștine, care au existat, s-au folosit și s-au dezvoltat paralel cu cele oficiale ale societății civile necreștine. Că primele calendare creștine erau „brodate” pe calendarele păgâne, reflectă documentele din veacurile al IV-lea și al V-lea și, îndeosebi, lista episcopilor romani din anul 354, în care numele acestora împreună cu alte indicații utile pentru creștini, apar pe schema calendarului roman laic sau păgân. Această listă reprezintă de fapt un calendar păgân încreștinat. La fel a fost întocmit, adică tot pe schema vechiului calendar roman necreștin, și calendarul creștin galican al lui Polemius Silvius din anul 448. Între cele mai vechi calendare creștine, care ni s-au păstrat, se numără calendarul din Carmona (Andaluzia), care datează dintre anii 465-494. El a fost scris pe piatră și nu ni s-a păstrat decât o parte a lui. De prin veacurile V-VI datează și calendarul de la Oxyrinchus. Mai amănunțit a se vedea: Терновский Ф. *Три первые века христианства*. – Киев, 1873, – С. 117.

Sosigene²², pe vremea împăratului roman Iulius Caesar (100-44 î. d. Hr.)²³, fiind denumit *calendar iulian*. Iulius Caesar fiind în Egipt, împărăteasa Cleopatra și guvernatorul Egiptului Iulius Sextius i-au făcut cunoștință cu Sosigene. Împăratul, văzând cunoștințele și erudiția acestuia, îl însărcinează „*să întocmească un calendar astronomic perfect – un calendar și o tablă astronomică de așa o frumusețe și armonie, care l-ar putea încânta pe însuși Pitagora*”²⁴. Iulius Caesar, devenind stăpân al lumii romane, se hotărî să reguleze calendarul roman în așa fel, încât toate inexactitățile și erorile ce urmasse până atunci, să nu se mai repete în viitor.

Sosigene în scurt timp a înfăptuit o lucrare colosală. Luând drept bază a calendarului anul astral, el a întocmit cel dintâi calendar solar științific, scriind „o simfonie a timpului”, conform datelor științei astronomice – știință înfloritoare în Alexandria acelor timpuri²⁵. Potrivit istoricului Suetoniu, anume după reguli-

---

²² Nu se știe cine era acest Sosigene, monoteist sau păgân, însă ca un om foarte învățat al timpului său din Alexandria, cred că era cunoscut cu învățătura Bibliei. În Alexandria a avut loc sinteza dintre monoteismul Vechiului Testament și filosofia antică. Aici s-a format mai apoi școala exegeticii biblice (vestita școală Alexandrină). În Alexandria erau larg răspândite cărțile Sfintei Scripturi, traduse în limba greacă.

²³ Iulius Caesar a fost un renumit comandant de oști și dictator al romanilor, fiul lui Iulius Caesar și al Aureliei, născut în anul 100 î. d. Hr. A învățat filosofia de la Apolonie și Cicerone. În anul 44 î. d. Hr. a fost omorât în Senat de către Bratus și Casius fiind în vârstă de 56 de ani, după ce a înălțat Roma în mare grad de glorie prin cele 50 de victorii ale sale și cucerirea a 1000 de cetăți, pregătind monarhia lui August, strălucind totodată și ca scriitor (a se vedea „*Comentariile despre Războiul Galic*”). Vezi amănunte în: Федорова Е. Императорский Рим в лицах. – Москва, 1979, – С. 20.

²⁴ Аруд: Селешников С. История календаря и хронология. – Москва, 1973, – С. 33.

²⁵ Alexandria era centrul culturii Egiptului și Romei, Iudeei și Eladei: „În Alexandria s-au unit meditația Eladei, luptele și stăpânirea Romei, contemplarea Egiptului. Astfel Elada a creat filosofia europeană, Roma – politica, iar Egiptul –

le astronomice ale lui Sosigene au fost stabilite principiile reformei calendaristice iuliene. Acest calendar a fost introdus oficial în Imperiul Roman prin ordinul lui Iulius Caesar din 1 ianuarie anul 45.

Anul calendarului iulian este orientat spre anul astral, însă calculul și durata lui nu coincid cu anul astral, fiind mai mic cu 9 minute și 1 secundă. Anul tropic nu poate fi considerat mai exact decât cel astral, însă este mai accesibil și semnificativ. Calendarul iulian reprezintă, așadar, o armonizare și o egalizare a anului astral (sideric) cu cel tropic (solar, astronomic), deci a fost întocmit ținându-se cont de cele trei repere astronomice principale – soarele, luna și stelele. În virtutea acestui fapt, **calendarul iulian este considerat calendar autentic biblic**.

Prin reforma calendaristică aplicată atunci în cuprinsul Imperiului Roman, Sosigene, cunoscând durata exactă a anului tropic, (cercetând și tăblițele lui Hipparh sau Ipparh²⁶), a restabilit inițial coincidența anului civil cu cel astronomic; apoi a restabilit, ulterior, durata anului calendaristic la 365 zile; iar pentru că diferența de 5 ore, 48 minute și aproximativ 46 secunde, cu care durata anului solar (tropic) depășește pe cea a anului civil sau calendaristic, în 4 ani face aproape o zi, el a hotărât să se adauge câte o zi în plus la fiecare patru ani. La fiecare patru ani era deci câte un an de 366 zile, numit la început an *iulian* (după numele lui Iuli-

---

matematica și astronomia. Alexandria privea pământul prin bolta stelară a cerului...”. Apud: Селешников С. *История календаря и хронология...* – С. 35.

²⁶ Hipparh (Ipparh) – astronom și matematician grec, sec. al II-lea î. d. Hr. El a determinat durata anului solar cu o diferență de 6 minute (conform altor date – de 4 minute) față de durata recunoscută în prezent, iar anul astral – cu o diferență de numai 20 de secunde. Diferența dintre anul astral și cel solar, ce constituie aproximativ 20 de minute, Hipparh a determinat-o greșindu-se cu 5 minute. Vezi: *Ibidem* – C. 40.

us Caesar), iar mai apoi – an *bisect*²⁷. Iulius Caesar a hotărât ca ziua adăugătoare a anului bisect să fie după data de 24 februarie. Această zi romanii o numeau „*a șasea dinaintea calendarelor lui martie*”. Astfel, în anul bisect erau 2 zile cu asemenea denumire. Mai târziu s-a hotărât ca ziua adăugătoare din anul bisect să fie intercalată după data de 28 februarie – adică 29 februarie.

În felul acesta, coincidența (echivalența) anului civil cu anul astronomic trebuia să se restabilească după fiecare 4 ani, sau $4 \times 365 + 1 = 1461$ zile. Dar nici această reformă calendaristică n-a fost întru totul exactă din punct de vedere astronomic. Împăratul roman Octavian August (31 î. d. Hr.-14 d. Hr.) motivând că sacerdoții romani (păgâni) au înțeles greșit calculul anului bisect, precum că anul bisect trebuia făcut după 3 ani și nu după 4, hotărî în anul al 8-lea î. d. Hr., ca în următorii 12 ani să nu se mai facă ani bisecți. Astfel împăratul August redenumi luna *Sextilis* în *Augustus* (august), după cum și împăratul Marcu Aureliu Antonin (121-180 d. Hr.) redenumi luna *Quintilis* în – *Iulius* (iulie) în cinstea lui Iulius Caesar, pentru intercalarea bisectului și pentru că acesta se născuse în această lună²⁸.

---

²⁷ Termenul de „*bisect*” provine de la latinescul *bissextilis*, cuvânt alcătuit din „*bis*” – două, și din „*sextilis* (*sextus*)” – al șaselea; adică de două ori a șasea zi. Se cuvine de menționat aici, că prima tentativă de reformare a calendarului a fost întreprinsă (cu mult mai înainte de Iulius Caesar) de împăratul Egiptului Ptolomeu al III-lea Eurgetul, care, prin „*Decretul Canopian*” (238 î. d. Hr.), a încercat să corecteze calendarul egiptean, adăugând la fiecare 4 ani o zi adăugătoare. Astfel el a introdus, pentru prima dată, noțiunea de *an bisect*, care era complet străină calculului egiptean. Această reformă atunci n-a fost acceptată: erau prea puternice încă vechile tradiții, dar potrivit acestei tentative calendarul egiptean ar fi fost aproape identic cu cel iulian. – *protodiac*. I. M. Vezi amănunte în: Чхартишвили А. Наши календари // Календарный вопрос: Сборник статей / Редактор-составитель Чхартишвили А. – Москва, 2000, – С. 50.

²⁸ A se vedea: Федорова Е. Императорский Рим в лицах. – Москва, 1979, – С. 20.

Așadar, calendarul de 12 luni – 365 de zile – în anii comuni și – 366 de zile – în anii bisecți (fiecare al 4-lea an) era întrebuințat în Imperiul Roman pe timpul împăratului Octavian August, când S-a născut și Mântuitorul Iisus Hristos.

În calendarul astfel elaborat de Sosigene, *echinocțiul de primăvară* (adică unul din cele două momente din cursul anului, când ziua este egală cu noaptea) se producea la 24 martie, iar începutul anului era atestat la 1 martie²⁹, fiind apoi transferat, peste puțin timp, la 1 ianuarie³⁰. Calendarul iulian, considerând anul mediu de 365,25 zile (365 zile și 6 ore), neglija o mică diferență de 11 minute și 14-15 secunde pe an (0,0078 zile), cu care anul civil sau calendaristic era de fapt mai lung decât cel tropic sau astronomic și cu care deci calendarul rămânea în urmă față de acesta în fiecare an. Acest mic decalaj crește, în timp, și în 128 de ani atinge durata de o zi ($0,0078 \times 128 \approx 1$), în 384 – la 3 zile ș. a. m. d. Această diferență, extinzându-se mereu, a început să fie observată mai ales datorită serbării Paștilor, a cărei dată, variabilă de la un an la altul, este coraborată cu un termen solar fix, și anume echinocțiul de primăvară, iar pe de altă parte, și cu o dată variabilă și anume luna plină de primăvară (sau pascală), adică prima lună plină de după echinocțiu³¹.

---

²⁹ Primăvara fiind un nou „început de viață” era firesc ca anul nou civil să se înceapă anume cu acest anotimp. Amintirea timpului când prima lună a anului era *martie* s-a menținut până azi în denumirile ultimelor patru luni din calendarul actual, care indică ordinea lor numerică din vechiul calendar roman: *september* (*septembrie*), *octomber* (*octombrie*), *november* (*noiembrie*) și *december* (*decembrie*) – lunile a 7-a, a 8-a, a 9-a și a 10-ea. – *protodiac. I. M.*

³⁰ În Rusia până în anul 1343 anul nou se începea la 1 martie, apoi a fost mutat la 1 septembrie. Prin decretul țarului Petru I (1689-1725) din 1700, anul nou a fost mutat la 1 ianuarie. – *protodiac. I. M.*

³¹ Pentru detalii cu privire la data serbării Sfințelor Paști ne vom referi mai jos, în cap. III: „*Calendarul și Pascalia*” al studiului nostru. – *protodiac. I. M.*

În felul acesta, de exemplu, echinocțiul de primăvară, pe care Sosigene îl fixase la 24 martie, peste 384 de ani (adică pe vremea Sinodului I Ecumenic de la Niceea (325)), ajunsese să se producă la 21 martie. Părinții Sinodului I Ecumenic, care s-au ocupat și de problema uniformizării datei Paștilor, au observat acest lucru și au hotărât ca în continuare să se considere drept dată a echinocțiului de primăvară ziua de 21 martie. În ceea ce privește Biserica Creștină, trebuie să menționăm, că din cauza persecuțiilor asupra creștinilor în primele veacuri, până în anul 325 calendarul iulian nu era aplicat în întregime, după toate principiile lui astronomice. Și drept dovadă avem *Istoria Bisericească* a lui Eusebiu Pamfil, care obișnuia să prezinte datele potrivit diverselor denumiri ale celor 12 luni ale anului pe care le întâlnim la grecii atenieni, la macedonieni, la romani și la evrei³². De exemplu: „...În anul al 19-lea al Domniei lui Dioclețian, în luna Xanticos, ce romanii o numesc Aprilie, puțin înaintea de sărbătoarea Paștilor, se publică

32

Denumirile celor 12 luni ale anului				
Nr.	La Grecii atenieni	La Macedonieni	La Romani	La Evrei
1.	Elafivolon	Lasion	Martie	Nisan
2.	Munihion	Xanticos	Aprilie	Iiar
3.	Targhilion	Artemiseos	Mai	Sivan
4.	Skirroforion	Leos	Iunie	Tamuz
5.	Ekatomveon	Panemos	Iulie	Aviv
6.	Metaghithion	Gopieos	August	Elul
7.	Vidromion	Lios-Dios	Septembrie	Tișri
8.	Memactirion	Ipereverteos	Octombrie	Marhiesvan
9.	Piapnepsion	Apelleos	Noiembrie	Caslev
10.	Posidion	Avdineos	Decembrie	Teveft
11.	Gamilion	Peritios	Ianuarie	Shempaft
12.	Anisterion	Evstros	Februarie	Adar–Ve Adar

un edict prin care se ordona de a dărâma bisericile creștinești, de a arde sfintele cărți... ”; „...În al 5-lea an al persecuției lui Maximian, în ziua a 5-a a lunii Dios, sau cum o numesc romanii Septembrie... ”; „...În a 11-a zi a lunii Avdineos, sau cum zic romanii Decembrie, Petru Călugărul s-a ars pe rug... ”³³.

Deci aceste deosebite denumiri ale lunilor anului au urmat până în anul 325, când Părinții Sinodului I Ecumenic de la Niceea au modificat calendarul iulian în ceea ce privește decada, săptămâna și sărbătorile, stabilind de atunci drept calendar oficial pentru datele Bisericii – calendarul iulian, precum aflăm din *Istoria Bisericească a lui Meletie*: „...Săvârșindu-se Marele Constantin în Nicomidia Bitiniei în ziua Pogorării Sfântului Duh în a 22-a a lunii lui Mai ” (în anul 337 Sfintele Paști fiind la 3 aprilie)...³⁴.

Deci, de pe timpul lui Iulius Caesar și până în secolul al XVI-lea, adică aproape 1600 de ani, Europa s-a condus de calendarul iulian. În secolul al XVI-lea diferența dintre calendarul astronomic și cel iulian ajunsese la 10 zile și faptul acesta a fost considerat o eroare, semnalată încă în secolele al XIII-lea și al XIV-lea de către calendariștii apuseni și răsăriteni (Roger Bacon, Nichifor Gregoras³⁵, Isaac Arghiras³⁶, Gheorghe Ghemist Pleton și Nicolae Cusanus) și îndreptată în Occident prin intermediul *reformei*

³³ Apud: Eusebiu Pamfil. *Istoria Bisericească*, – Pp. 269, 277, 283 // Лебедев А. Эпоха гонений на христиан. – Москва, 1995, – Сс. 18-19.

³⁴ *Istoria Bisericească a lui Meletie* (Vol. I, Partea II, – P. 164) // Apud: *Ibidem*. – C. 23.

³⁵ Nichifor Gregoras – reprezentantul curentului raționalist al filosofiei bizantine, istoric, filosof, matematician și astronom. A fost adept al uniei cu Roma și oponentul Sfântului Grigorie Palama, apărătorul învățăturii patristice despre lumina Taborică și energiile veșnice dumnezeiești. – *protodiac. I. M.*

³⁶ Isaac Arghiras – monah bizantin. A fost condamnat de Biserică fiind învinuit ca adept tainic al păgânismului. Făcea parte din cercul de filosofi, ce visa renașterea Greciei cu cultele ei păgâne și cu școlile filosofice. – *protodiac. I. M.*

„gregoriene” a calendarului, realizată (din inițiativa Sinodului din Trident (1545-1563)) sub papa Grigorie XIII (1572-1585)³⁷ la 24 februarie 1582 (bula „*Inter gravissimas*”), cu concursul astronomului italian Luigi Lilio (Aloisius Lilius)³⁸.

La Vatican în *Turnul celor patru vânturi*, există o încăpere numită „*Sala Calendarelor*”³⁹. În 1582, papa Grigorie XIII se afla în această sală, observând cu interes cum razele solare se mișcau pe parchetul pe care era trasată o linie de la nord spre sud. Tot în această sală fusese zugrăvit un meridian (un cerc imaginar al sferei Pământului) ce trecea prin polii și zenitul observatorului,

---

³⁷ Papa Grigorie XIII (Hugo Boncompagni) este „vestit” nu numai prin reforma calendarului. Era un ierarh renumit, doctor în teologie, ascet. În scopul răspândirii catolicismului, el a organizat sistemul *nunciaturii* – reprezentanți permanenți ai Vaticanului în alte state. Acest reprezentant, numit *nunciu apostolic* – era observator asupra activității Bisericii Romano-Catolice în țara dată. În normele morale ale papei Grigorie XIII intra și „*violența în numele binelui*”. Grigorie XIII a început pontificatul său cu organizarea *noptii Bartolomeiene*. Noaptea Bartolomeiană – este tăierea în masă de către catolici a protestanților-gugenoți în Paris în noaptea de 24 august 1572. În capitala Franței au fost uciși mai mult de 3000 de oameni. Papa considera gugenoții dușmani ai lui Dumnezeu, care trebuie nimiciți, iar capul tăiat al căpeteniei gugenoților – simbolul biruinței catolicismului. El l-a ajutat pe Filip al Spaniei să înecă în sânge răscoala din Olanda, temându-se că puterea va trece în mâinile protestanților. A trimis iezuiți-profesori și educatori în țările protestante – Anglia și Olanda și pentru prima dată în Japonia. Papa Grigorie XIII a pus temelia uniei în Ucraina Occidentală prin atragerea ortodocșilor în seminariile catolice, care erau conduse de iezuiți. În circulare ascunse el interzicea primirea ortodocșilor în catolicism. Mai convenabil era de a avea adepți ai catolicismului printre ortodocși, decât catolici vădiți, care nu puteau avea influență asupra poporului. – *protodiac. I. M.*

³⁸ Adepți ai reformei calendaristice au fost și papii: Sixt IV (1471-1484), Clement VII (1523-1534). Vezi: Лалош М. *Времяисчисление христианского и языческого мира*. – Санкт-Петербург, 1910, – С. 54.

³⁹ Între curțile Belvedere și Pigna din cuprinsul Vaticanului, papa Grigorie XIII ridică un Turn, pe care-l numi „*Turnul vânturilor*”. Vezi: Сепреев А. *Правители государств и отцы Церкви Европы за 2000 лет*. – Владимир, 1997, – С. 350.

menit să demonstreze, că echinocțiul de primăvară nu mai cădea la 21 martie. În acea perioadă savanții italieni: iezuitul Hristov Claudiu, Ignatius Dante, Aloisius Lilius, Christopher Clavius și Pietro Cicchone se străduiau să-l convingă pe papa de întârzierea calendarului față de soare și de necesitatea unei rectificări. Dar orice argument personal și chiar și sinodal ce se aducea pentru reforma calendarului era zadarnic, întrucât chiar și la Sinodul de la Laterano (convocat de două ori – în 1512 și în 1517), la care se discutasese această întrebare, nu s-a ajuns la nici un rezultat. Astronomul polonez Nicolae Copernic (1473-1543)⁴⁰ era împotriva inovațiilor calendaristice, declarând Sinodului de la Laterano din 1517, că astronomia nu dispune de date exacte pentru a măsura cu precizie timpul, că nu se cunoaște exact nici durata anului solar, nici cea a lunii sinodice. Papa cerea dovezi. Și atunci savanții au tras o linie pe pardoseala Sălii Calendarelor, străpungând perețele sudic pentru a lăsa să intre în încăpere razele soarelui. Papa a fost invitat să se convingă vizual de corectitudinea afirmațiilor lor. S-a dovedit că aveau dreptate: zilele solstițiului și echinocțiului se deplasaseră cu zece zile întregi. Soarele însuși mărturisea asupra întârzierii calendarului iulian. Papa s-a lăsat convins și în 1582 reforma calendarului a fost efectuată. S-au suprimat, inițial, cele 10 zile, ziua de 5 octombrie 1582 devenind 15 octombrie: *„Corectăm ducând nu numai echinocțiul vernal pe locul lui de început conform Conciliului niceean, care azi cu zece zile dat-a înapoi,... dar instituim și un sistem metodic și rațional pentru posteritate, care să împiedice echinocțiul și luna plină a se de-*

---

⁴⁰ Născut la Thron, în Prusia – Nicolae Copernic a fost un celebru astronom, autorul sistemului Planetar, pe care l-au adoptat toți astronomii moderni. De aceea declarația lui de atunci avea o mare valoare. – *protodiac. I. M.*

părta de propriile sedii” (Bula⁴¹ „*Inter gravissimas*”, 1582)⁴². În amintirea reformei papei Grigorie XIII în 1582 a fost bătută o monedă cu inscripția: „*Gregorius XIII pontifex optimus maximus*” („*Grigorie XIII pontiful cel mai mare*”), iar pe partea verso – semnul zodiei berbecului și inscripția: „*Anno restituto MDLXXXII*” („*Anul restituirii 1582*”)⁴³.

În timp, diferența dintre cele două calendare – care la sfârșitul secolului al XVII-lea era de 10 zile – a continuat să crească, încât după 1900 ea a ajuns să fie de 13 zile și se extinde cu 3 zile la fiecare 400 de ani. Din anul 2118 – ea va fi de 14 zile.

⁴¹ Bulă – ordin papal, purtând un sigiliu imprimat pe plumb, de unde provine și denumirea, iar sigiliul (pecetea) reprezintă pe papa într-o luntre de pescar cu o plasă (mreață) în mână. – *protodiac. I. M.*

⁴² Apud: Сергеев А. *Правители государств и отцы Церкви Европы за 2000 лет.* – Владимир, 1997, – С. 352.

Iată cum arată Pagina Calendarului pentru luna Octombrie (cu zilele de 5-14 suprimate) imprimat la Roma în 1582 din ordinul papei Grigorie XIII (Apud: *Ibidem.*):

Cicl. Epact. An. Cor. 1582	Diii cal.	Dies mensis		OCTOBER Cui defunt decem dies pro correctione. Anni Solaris
XXII	A	KAL	1	Remigii epi &
XXI	b	VI	2	
XX	c	V	3	
XIX	d	IIINO	4	Francisci confes. Duplex.
VIII	A	IDIB	15	Dionisii, Rustici, & Eleuterii mart. temidup. cum. c. mm. S. Marcii Papae & confessoris, & SS. Sergii, Bacchi Marcelli, & Apulei martirum.
VII	b	XVII	16	Calisti Papae & mar. femid.
.....	...	.....	...	.....

⁴³ A se vedea: *Ibidem.*

La început, calendarul a provocat mari nemulțumiri și polemici în lumea catolică. Aproape toate Universitățile din Occident și învățații de vază ai secolului al XVI-lea, în special Viet (numit părintele algebrei contemporane) și renumitul J. Skaliger – fondatorul cronologiei științifice, afirmau că noul calendar, gregorian, este nejustificat și neargumentat astronomic⁴⁴. Istoricii și cronologii înțelegeau că operația papei Grigorie XIII va complica calculele cronologice. Dacă, de exemplu, 4 octombrie a fost zi de joi, atunci zile de vineri ar fi fost 5, 12, 19 octombrie, dar vineri a fost data de 15. Dacă luna nouă a fost pe data de 4 octombrie, atunci luna plină a fost pe 18 sau 19, dar în urma reformei ea a fost pe 28 octombrie. De asemenea se crease o neorânduială și în ceea ce privește anii bisecți seculari. Se hotări ca numai acei ani seculari să fie bisecți, care se împart la 400, încât diferența dintre anul gregorian și cel tropic să nu mai fie decât de 12 secunde, deși potrivit calculelor astronomilor anul iulian era considerat mai lung decât cel tropic cu 11 minute și 14 secunde...

În concluzie, devin pline de adevăr cuvintele Întâi-stătătorilor Bisericii Ortodoxe, exprimate în *Gramata* Patriarhiei Ecumenice a Constantinopolului din 12 mai 1904: „*Dar în știință să fie tuturor; că și înșiși apusenii, după aceleași socoteli se călăuzeau în viața lor calendaristică, chiar și după despărțirea Bisericii și ruperea lor (a apusenilor) de la lumina Răsăritului și ascunderea în întunericul Apusului, până la 1582, când trufașul de papă Grigorie al XIII-lea, rușinându-se a fi ascultător al celor cu luminații lor ochi scoși și cu sfintele lor mădulări smulse, stâlcite și sucite de vrăjmașii Creștinismului – pentru mărturisirea lui Hristos, – și-a zidit luiși înălțată sprânceană în turnul vijelielor gregoriene, făurit de el însuși, – de unde a aruncat de la sine sfântul și ortodoxul*

⁴⁴ Сергеев А. *Правители государств и отцы Церкви Европы...* – С. 353.

calendar eclesiastic, numit iulian, stil vechi și și-a născocit un altul cu numele de „calendarul gregorian”, papistășesc... ”⁴⁵.

***

Calendarul creștin trebuie să corespundă cu învățătura biblică despre timp (*Facere*, 1, 14-18)⁴⁶ și anume: să considere perioada de 7 zile (săptămâna) – drept etapă a creației, ciclul cel mai simplu al timpului; corpurile cosmice – luna, soarele și stelele – totalitatea reperelor timpului.

În continuare, vom analiza prioritățile și structura celor două calendare – *iulian* și *gregorian*, în primul rând raporturile acestora față de viața liturgică a Bisericii Ortodoxe.

Spre deosebire de calendarul iulian, calendarul gregorian lua în considerație numai soarele, adică este mai apropiat de anul tropic. Prin aceasta a fost distrusă legătura calendarului cu luna și stelele; mai mult decât atât, calendarul devenise mai complicat și pierduse caracterul ritmic.

Calendarul gregorian se bazează pe fracția 97 : 400, în ciclul de 400 de ani – 97 sunt bisecți. Bisecți sunt considerați anii, numărul de ordin al cărora (se termină cu doi de zero) sau se împarte la 4 și nu se împarte la 100, sau se împarte la 400. Dacă să

⁴⁵ A se vedea: *Gramata Patriarhiei Ecumenice a Constantinopolului din 12 mai 1904 // La Documentation Catholique*. n° 1034. – Paris, 1904, – P. 7. Publicate în *Revista Patriarhală „Refacerea Constantinopolului”*, 1905.

⁴⁶ „Și a zis Dumnezeu: „Să fie luminători pe tăria cerului, ca să lumineze pe pământ, să despartă ziua de noapte și să fie semne ca să deosebească anotimpurile, zilele și anii. Și să slujească drept luminători pe tăria cerului, ca să lumineze pământul”. Și a fost așa. A făcut Dumnezeu cei doi luminători mari: luminătorul cel mai mare pentru cârmuirea zilei și luminătorul cel mai mic pentru cârmuirea nopții, și stelele. Și le-a pus Dumnezeu pe tăria cerului, ca să lumineze pământul. Să cârmuiască ziua și noaptea și să despartă lumina de întuneric...” (*Facere*, 1, 14-18).

începem cu 1600, atunci din anii: 1600, 1700, 1800, 1900, 2000, 2100, 2200, 2300....., numai cei subliniați sunt bisecți.

Secolul iulian întotdeauna cuprinde același număr de zile, grație ritmului iulian bisect neîntrerupt (365, 365, 365, 366): în patru ani vom avea 1461 zile ($365 + 365 + 365 + 366 = 1461$), iar în secolul iulian – 36 525 zile ($1461 \times 25 = 36\,525$).

În secolul gregorian, primul după reforma calendarului (adică în secolul al XVII-lea) au fost 36 525 zile, ca și în secolele iulienne obișnuite. Însă secolele al XVIII-lea, al XIX-lea și al XX-lea au cu câte o zi mai puțin, adică câte 36 524 zile în fiecare secol; secolul XXI va avea iarăși 36 525 zile. Anul gregorian are în mediu 365,2425 zile, cu 0,0003 zile mai lung decât anul tropic. Diferența aceasta se ridică la o zi în 3333 de ani ($0,0003 \times 3333 \approx 1$). Exactitatea se obține mai complicat.

Referitor la calendarul și secolul gregorian astronomul și profesorul Universității Astronomice din Sankt-Peterburg N. Idelson scria, că „*acesta este unul absurd și astronomic, și aritmetic*”.⁴⁷

Analizând calendarele iulian și cel gregorian din punctul de vedere al corelației cu luna, observăm următorul aspect: schimbul fazelor lunii corespunde cu luna sinodică sau lunară ce conține 29,53059 zile. În acest răstimp se produce schimbul fazelor lunii – lună nouă, primul sfert, lună plină, ultimul sfert. Într-un an nu se încadrează un număr întreg de luni, fără fracțiuni, de aceea pentru întocmirea tuturor calendarelor lunaro-solare era folosit ciclul de 19 ani, alcătuit de astronomul grec Meton (sec.V. î. d. Hr.). Esența acestui ciclu constă în faptul că pentru concordarea calendarului lunar cu cel solar în decursul a 19 ani lunari se introducea de 7 ori o lună sinodică adăugătoare (embolismică). Cu alte cuvinte, la 12 ani lunari (anul având 12 luni sinodice, adică 354 zile) reveneau 7 ani lunari a câte 13 luni sinodice (adică anul

⁴⁷ Vezi: Идельсон Н. *История календаря*. – Москва, 1962, – С. 84.

conținea 384 zile). Aceste concluzii în concordarea lunaro-solară a lui Meton sunt rezumate în felul următor:

19 ani lunari ai lui Meton = 235 de luni sinodice ale lui Meton = 6940 de zile = 19 ani solari iuliani⁴⁸.

Ce înseamnă de fapt această concordare? 19 ani $\approx$ 235 de luni sinodice, adică dacă începutul unui an coincide cu apariția lunii noi pe cer, atunci această coincidență va fi și peste 19 ani. Peste fiecare 6940 de zile (sau 19 ani lunari ai lui Meton) fazele lunii vor cădea pe aceleași date ale calendarului solar iulian. De exemplu, dacă în anul Sinodului de la Niceea luna plină a căzut pe 1 martie 325 d. Hr., atunci după 19 ani ea va cădea tot la 1 martie, dar deja în anul 344 d. Hr. Pentru calculele pascale asemenea calcule au un rol foarte important. Corelația renumitului astronom grec Meton poate fi considerată una din capodoperele astronomiei. Anume ea stă la baza tuturor calendarelor lunaro-solare⁴⁹.

În anul gregorian (365,2425 zile), greșeala ciclului lui Meton este:

$$235 \times 29,53059 - 19 \times 365,2425 \approx 0,08115.$$

În anul iulian (365,25 zile) greșeala e mai mică, și anume:

$$235 \times 29,53059 - 19 \times 365,25 \approx 0,06135.$$

Deci calendarul iulian este mai apropiat de schimbul fazelor lunii⁵⁰.

⁴⁸ Mai amănunțit despre această calculare și despre metodele care au putut să-l aducă pe Meton la renumita lui concordare, vezi: Зелинский А. *О лунно-солнечном счислении в Азии // Восьмая научная конференция „Общество и государство в Китае”*. Тезисы и доклады. – Москва, 1977, – Сс. 209-211.

⁴⁹ Nu există nici o îndoială că această corelație își ia începutul în Babilonul Antic. Deja șumerii în anul 2400 î. d. Hr. adăugau din timp în timp o lună adăugătoare în ciclul lor lunaro-solar, iar renumitul Hammurappi în 1760 î. d. Hr. a emis în această privință un edict special. Vezi: Лалош М. *Времяисчисление христианского и языческого мира*. – С. 88.

⁵⁰ Vezi: Климишин И. *Календарь и хронология*. – Москва, 1990, – С. 92.

Îndreptarea calendarului prin reforma „gregoriană” a fost aplicată gradual (în cursul secolelor XVI-XVIII), de toate Bisericile și statele catolice: de exemplu Ungaria adoptase noul calendar încă în 1587. Statele protestante n-au acceptat inițial reforma calendarului, afirmând, că „*mai bine ne despărțim de Soare, decât să ne unim cu Roma*”⁵¹, însă mai apoi, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea (Germania în 1700, Anglia – în 1752, Suedia – în 1753) calendarul gregorian a cucerit practic întreaga Europă (1775). Calendarul astfel îndreptat, a fost apoi adoptat chiar și de unele state asiatice și africane necreștine, ca Japonia (1873), China (1912), Turcia (1926), Egipt (1928) ș. a.

Bisericile ortodoxe n-au acceptat însă reforma gregoriană din secolul al XVI-lea, pentru motive de ordin confesional, considerând-o atât o unealtă a propagandei și a tendinței catolice de prozelitism, cât și o abatere de la normele canonice ale Tradiției Bisericii Ortodoxe de Răsărit. Imediat după ce papa Grigorie XIII a introdus stilul nou, în același an, 1582, patriarhul ecumenic Ieremia II (Tranos), împreună cu Sinodul Bisericii din Constantinopol, a condamnat noua metodă de calcul romană ca fiind contradictorie tradițiilor Bisericii Ortodoxe. El considera calendarul gregorian drept armă a politicii papiste de expansie față de Bisericile autocefale grecești și Răsăritul ortodox și a respins categoric acest calendar ca operă a ambițiilor papiste. În următorul an 1583, patriarhul Ieremia II, cu participarea patriarhilor Silvestru al Alexandriei și Sofronie VI al Ierusalimului, a convocat un Sinod, care a condamnat introducerea în Biserica Romei a calendarului gregorian ca fiind protivnic canoanelor Bisericii

---

⁵¹ Аруд: *История Реформации. Богословие Реформации* // Конспект по Истории Западных Конфессий для студентов IV-го курса Киевской Духовной Академии. – Киев, 2002, – С. 16.

Ecumenice „...sub Patriarhia lui Ieremia al II-lea, ...adunând Sinod de mitropoliți și episcopi în Constantinopol la 1583, de față fiind și Silvestru al Alexandriei, au osândit calendarul cel înnoit de papa Grigorie al Romei și nu l-au primit după cererea latinilor...”⁵², considerându-l și drept o încălcare a hotărârii Sinodului I Ecumenic privind ordinea calculului zilei sărbătoririi Sfințelor Paști⁵³. Acest Sinod, în hotărârea sa numită *Sigilon*⁵⁴ din 20 noiembrie 1583 îi cheamă pe ortodocși să țină ferm și neabătut, chiar până la vărsarea sângelui, Sinaxarul ortodox și Pascalia Alexandrină, pronunțând anatemă asupra tuturor celor care vor încălca această hotărâre:

„Actul Sinodal al Sfântului și Marelui Sinod, ce s-a adunat întru numele Domnului și Dumnezeuului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos în Biserica Preasfintei Stăpânei noastre Născătoarei de Dumnezeu Prea Fericitei pururea Fecioarei Maria, cea numită „Mângâierea” în Constantinopole, la anul Mântuirii 1583 Noiembrie în 20, sub Președinția Prea Fericitului Ieremia, Arhiepiscopul cetății lui Constantin și Patriarh Ecumenic, și a Prea Fericitului Papă și Patriarh al Alexandriei Silvestru, dimpreună și cu alți mulți Prea Sfințiși Arhieri ai Sfintei Biserici Răsăritene. Întru care Prea Fericitul Patriarh Ieremia luând cuvântul , a zis:

„...Fiindcă din nou Biserica veche a Romei, ceea ce se mulțumește cu născociri noi, înșelându-se de mândra invenție a astro-nomilor săi, cu nechibzuință a schimbat prea frumoasele așezăminte despre Sfintele Paști, stabilite și hotărâte de cei 318 Sfinți

⁵² A se vedea: *Istoria Bisericească* a lui Meletie, veacul XVI, Cap. 11, § 9.

⁵³ Despre această hotărâre se va menționa mai jos în cap. III: „Calendarul și Pascalia” al studiului nostru. – *protodiac. I. M.*

⁵⁴ Sigilon – decret sinodal oficial cu caracter legislativ, purtând sigiliul patriarhal. – *protodiac. I. M.*

Părinți ai Întâiului Sobor Ecumenic din Niceea, care cu cea mai mare strictețe a stabilit să se respecte de toți creștinii din întreaga lume ca niște așezăminte neatinse, astăzi devine cauza ispitelor. Înaintea mea, ca a unui Patriarh Ecumenic, s-au prezentat bărbați armeni întrebându-se despre practica sărbătorii Paștelui, zicând că-i silește papa ca să primească și ei acele născociri (inovațiuni) în privința calendarului. Și au mai zis: Rugămu-vă pe voi, ca să ne spuneți, ce au hotărât Dumnezeuieștii Părinți? Chibzuind împreună cu Prea Fericitul Patriarh al Alexandriei și Prea Fericitul Patriarh al Ierusalimului și cu ceilalți membri ai Soborului, în numele Sfântului Duh hotărâm:

...Asigurăm și întărim pe tot creștinul ortodox, cel ce pofteste să cunoască adevărul, cum că nu este nici o neconglăsuire întru a noastră Pascalie; ci urmând cineva rânduielilor Sfinților Părinți, rămâne drept și în veac statornic, întrucât păzește rânduiala care a primit-o dintru început nestrămutată, cea cu bună cuviință și cu dreaptă socoteală de la dumnezeieștii Părinți. Căci nimeni din cei de acum, ori cu știința, ori cu astronomia după cei aleși ai lor, nu au nici o sfințire, fără numai păreri deșarte, iar de cele ale Adevărului sunt departe... Pentru aceasta, nimeni cu totul să cugete pentru cei prea cunoscători Sfinți Părinți, cum că s-au amăgit întru aceasta și au greșit, care acum de către astronomii cei noi, precum zic ei, mai bine s-au îndreptat. Fiindcă cu Darul lui Hristos de la Sfântul Întâiul Sobor până acum, pururea Sfintele Paști, după pasca legii se fac și în duminică; și nici o tulburare n-am cunoscut, ca să ne sculăm să le îndreptăm. Bine dar s-au rânduit de Sfinții Părinți și în veci să rămână nestrămutate... Acestea toate socotindu-se, și după a elinilor (filosofilor) înțelepciune, se arată că afară de tot cuvântul cele 10 zile ale lui octombrie astronomii Romei le-au scăzut, numai ca să se arate oamenilor ca făcând ceva slăvit și nou pentru schimbare, după

cum se cădea lor să nu facă înnoiri ca acestea; căci aduc și pricinuiesc în Biserica lui Hristos despărțire nu puțină, măcar și silă să nu se aducă... Pentru aceasta, acei ce îndrăznesc a face unele ca acestea înnoiri, nu cu bun cuvânt se socotesc credincioși, răsturnând cele bine așezate și poruncite de Sfinții Părinți, care sunt nu numai cu bună socoteală, ci și dumnezeiești...

...De aceea, cel ce nu urmează tradițiile și obiceiurile Bisericii, cum au poruncit cele șapte Sinoade Ecumenice despre Sfintele Paști, legiuind toate bine ca să le urmăm, și voiește a urma Pascaliei gregoriene și calendarului papist, ca și atei astronomi ce lucrează contra tuturor hotărârilor sfintelor Soboare, voind prin aceasta a le schimba și a le slăbi, să fie anatema, depărtat de la Biserica lui Hristos și de la adunarea credincioșilor. Dar voi, ortodocșilor și bine cinstitorilor, continuați în cele ce v-ați învățat, în cele ce v-ați născut și educat. Și când va fi necesar și însuși sângele vostru să-l vărsați ca să păstrați credința și mărturisirea părintească. Păziți-vă și feriți-vă de unii ca aceștia (reformiști), ca Domnul nostru Iisus Hristos să vă ajute vouă și rugăciunea credinței noastre să fie cu voi cu toți. Amin". Patriarhul Constantinopolului Ieremia II, Patriarhul Alexandriei Ilvestru, Patriarhul Ierusalimului Sofronie și ceilalți arhieri ai Sinodului. 20 noiembrie 1583" ⁵⁵.

Despre această hotărâre Sinodul de la Constantinopol a anunțat toate Bisericile Răsăritului, pe mitropolitul Moscovei Dionisie (1581-1587), Biserica insulelor Ionice, pe cneazul Constantin Ostrojski, renumitul apărător al Ortodoxiei în Rusia occidentală,

⁵⁵ Apud: Mitropolitul Vlasie, întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române de stil vechi. *Suntem români ortodocși cu credință în Dumnezeu. De ce nu acceptăm unirea cu Biserica Ortodoxă de stil nou din România* // (Alexiev) S., arhim., (Jazadjiev) S., arhim. *Ortodoxia și Ecumenismul. De ce un creștin ortodox nu poate fi ecumenist.* – Mănăstirea Slătioara, 1997, – Pp. 317-318.

pe ducele Veneției N. Daponte⁵⁶ și pe papa Grigorie XIII, vinovatul tulburării bisericești.

În anul 1593, întorcându-se din Rusia la Constantinopol, Patriarhul Ieremia II a adunat iarăși Sinod în aceeași biserică a Maicii Domnului, numită *Mângâierea*, la care au participat și Patriarhul Meletie (Pigas) al Alexandriei și Sofronie al Ierusalimului și luându-se iarăși în dezbateri problema schimbării calendarului, s-a declarat, că „...dreptatea cere ca noi să înlăturăm orice inovație din curtea Bisericii, știind că novismele întotdeauna au fost cauza tulburărilor și dezbinărilor în Biserici și să urmăm hotărârile Sfinților Părinți, păstrând toate cele legiuite de dânșii, fără schimbare, fără nici o adăugire sau scădere...”⁵⁷.

O atitudine negativă în ce privește introducerea stilului nou au avut-o patriarhii Constantinopolului și, împreună cu ei, toată Biserica Ortodoxă și în secolele următoare (de exemplu: patriarhii Constantinopolului Calinic XI, Paisie II, Chiril V și patriarhul Antiohiei Atanasie). Patriarhul ecumenic Antim VI (1845-1848), împreună cu ceilalți patriarhi răsăriteni: Ierotei al Alexandriei, Metodie al Antiohiei și Chiril al Ierusalimului și Sinoadele lor, în Enciclica din 1848, în numele Bisericii Unice, Sobornicești și Apostolice au enunțat următoarea mărturisire de credință:

⁵⁶ Patriarhul Ieremia II a scris două *Epistole* despre problema schimbării calendarului: una către ducele N. Daponte al Veneției, în care după ce expune pe scurt „așezământul calendarului bisericesc”, îl roagă „spre a nu se face ridicol în fața științei și să nu silească pe ortodocși a urma noului calendar gregorian”. Această *Epistolă* este inclusă în *Biografia* Patriarhului Ieremia II, publicată în 1870 în Atena de către Paparigopolus. A doua *Epistolă* este adresată mitropolitului Filadelfiei și tuturor creștinilor ortodocși, „spre a nu ceda cu nici un chip ca să serbeze Paștile cu latinii și să schimbe calendarul bisericesc ortodox”, dacă nu vor „să moștenască Anatema Sfințelor Soboare puse deasupra defăimărilor sfințelor și dumnezeieștilor rânduieli bisericești”. Apud: *Biserica Ortodoxă și Calendarul* // Biserica Ortodoxă Română. Nr. 12, 1881, – P. 15.

⁵⁷ Apud: *Ibidem*. – P. 19.

„...*La noi nici patriarhii, nici sinoadele, niciodată n-au putut introduce ceva nou, deoarece păstrătorul bunei cinstiri este chiar Trupul Bisericii, adică poporul, care totdeauna vrea să-și păstreze credința neschimbată potrivit cu credința părinților săi... Și ținem mărturisirea pe care am primit-o de la atâția bărbați, evitând orice inovație ca pe o însuflețire a diavolului; cel care primește inovație vădește nedesăvârșită Credința ortodoxă cea propovăduită. Dar aceasta este pecetluită ca desăvârșită, nesuferind nici micșorare, nici adăugire, nici vreo schimbare oarecare și cel care îndrăznește să facă sau să sfătuiască sau să cugete la aceasta, a și tăgăduit credința lui Hristos, s-a și pus de bună voie anatemei veșnice, pentru blestem împotriva Duhului Sfânt, ca și cum n-ar fi vorbit drept în Scripturi și prin Sinoadele Ecumenice..., venerabilele Sinoade Ecumenice, acești șapte stâlpi ai casei Înțelepciunii... Astfel toți inovatorii: fie ei eretici sau schismatici, care de bună voie „s-au îmbrăcat cu blestemul ca și cu o haină...” (Ps. 108, 17), fie că sunt papi, fie patriarhi, fie mireni, fie chiar și înger din cer – să fie anatema!”⁵⁸.*

⁵⁸ Extras / selectiv din *Enciclica Patriarhilor Ortodocși Orientali (Răsăriteni) de la 1848*, numită și *Răspunsul Patriarhilor Ortodocși Orientali (Răsăriteni) către papa Pius al IX-lea sau Epistola enciclică a Bisericii Una, Sfinte, Catolice și Apostolice către ortodocșii de pretutindeni*, din 6 mai 1848; tradusă de Teodor M. Popescu (profesor la Facultatea de Teologie din București), după textul grec, cu traducerea franceză din J. D. Mansi, J. B. Martin, L. Petit. *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, t. 40, – Paris, 1909, – col. 377-418, ca răspuns la *Enciclica* papei Pius IX, cu titlul *Ad Orientalis. In suprema Petri Sede* din 6 ianuarie 1848. Vezi și Teodor M. Popescu, *Enciclica Patriarhilor Ortodocși de la 1848. Studiu introductiv, text și traducere*, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul LIII, Nr. 11-12, 1935, – Pp. 545-688.

Enciclica Patriarhilor Orientali din mai 1848 este un răspuns categoric la apelul papal din *Enciclica* papei Romei Pius IX (1846-1878) către orientali („*Ad Orientalis: In suprema Petri sede*”) în care se expune planul pontifical al lui Pius IX, care voia să asigure romano-catolicismului supunerea ortodocșilor vizată de mult

Astfel, Biserica Răsăritului a menținut mai departe calendarul *iulian*, care, de aici înainte, se va numi și *stil vechi* sau *ortodox*, prin opoziție cu cel *gregorian*, numit și *stil nou* sau *catolic*.

Abia în secolul al XIX-lea în lumea ortodoxă s-a abordat problema îndreptării calendarului (în Răsărit, în Rusia, catolicii prin propagandă activă s-au străduit să introducă calendarul gregorian. În mod deosebit de aceasta se ocupa abatul Barnabit Cesare Tondini de Quarenghi, care a editat în diferite limbi un număr colosal de broșuri despre reforma calendarului, mai ales pentru Bulgaria⁵⁹), dar fără a se ajunge la vreun rezultat palpabil. Împotriva acestei inițiative s-a pronunțat patriarhul Constantinopolului Agafanghel⁶⁰. Acestei corelări s-a opus inclusiv ierarhia Bisericii Ortodoxe Române în epoca lui Alexandru Ioan Cuza, care a acceptat totuși introducerea calendarului gregorian în viața de stat începând cu data de 13 octombrie 1863⁶¹. Dom-

---

timp. În *Enciclica* papală se prezenta unirea cu Roma ca o unică soluție de a ușura pe răsăriteni de sub jugul turcesc și care va conduce la o propășire religioasă, politică și culturală a ortodocșilor. *Enciclica* ortodoxă respinge categoric apelul papal, enumerând inovațiile latine și stigmatizează „papismul”, ca o erezie. *Enciclica Patriarhilor Ortodocși* stabilește un principiu și un fapt: **Învățătura Bisericii Creștine trebuie păstrată curată, așa cum ne-a fost lăsată de Mântuitorul Hristos, transmisă de Sfinții Apostoli, de Părinți și de Sinoade.** – *protodiac. I. M.*

⁵⁹ Vezi: *Българският народ и календарния въпрос.* – Пловдив, 1897. *La question calendrier en Bulgarie.* – Rome, 1898.

⁶⁰ Vezi: *Учение Православной Церкви о Священном Предании и отношении ее к новому стилю. Составлено афонскими ревнителями православного благочестия.* – Владимир, 1934, – С. 28.

⁶¹ Arhid. Prof. Dr. Ioan Floca. *Drept Canonic Ortodox. Legislație și administrație bisericească.* Vol. II. – București, 1990, – P. 172. Vezi amănunte în: Mitropolitul Vlasie, întâi stătătorul Bisericii Ortodoxe Române de stil vechi. *Suntem români ortodocși cu credință în Dumnezeu. De ce nu acceptăm unirea cu Biserica Ortodoxă de stil nou din România* // (Alexiev) S., arhim., (Jazadjiev) S., arhim. *Ortodoxia și Ecumenismul...* – P. 323.

nitorul Alexandru Ioan Cuza a propus ierarhilor Bisericii să se pronunțe asupra introducerii calendarului gregorian. Deși convocată de două ori, adunarea a respins de fiecare dată adoptarea calendarului nou. Se vede că înainte de această adunare sinodală din epoca de tristă amintire de sub Cuza-Vodă, au mai urmat și alte conferințe, ce aveau drept scop unificarea calendarelor. Iată ce ne mărturisește Prea Sfințitul Neofit Scriban în broșura „Apărarea Adevărului” (– P. 18). „Dovadă la cele mai sus zise, este convocarea unora din cler la mitropolia din București, pentru a schimba calendarul Bisericii noastre dreptcredincioase, și a-l înlocui cu cel apusean. Când însă s-a văzut că mai există încă în cler oarecare urmă de independență, chiar și după ce el fu zguduit prin secularizare, atunci cei de la conducerea țării au hotărât să-și ascundă planurile lor asupra Bisericii”. Printre ierarhii de atunci erau: mitropolitul primat Nifon, episcopul Melchisedec Ștefănescu al Hușilor (fost al Ismailului și apoi al Romanului), arhimandritul Iosif Naniescu, ulterior mitropolitul Moldovei, Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica, care s-a opus categoric acestei inovații și, părăsind sala adunării, a spus: „Iar eu cu cei fără de lege nu mă voi socoti”⁶².

La o nouă solicitare din partea autorităților civile române, la începutul secolului XX, pe timpul domniei Regelui Carol I, într-o ședință a Senatului, doi ierarhi și-au spus cuvântul. Este vorba de mitropolitul Moldovei Iosif Naniescu (1875-1902) și de mitropolitul primat Iosif Gheorghian (1886-1893, 1896-1909). Ședința Senatului în care s-a discutat problema îndreptării calendarului a avut loc la 19 februarie 1900. Mitropolitul Iosif Naniescu s-a pro-

---

⁶² Apud: Mănăstirea Slătioara. 65 de ani de persecuție a Bisericii Ortodoxe Române de stil vechi: octombrie 1924 – decembrie 1989. – Mănăstirea Slătioara, 1999, – P. 5.

nunțat categoric împotriva schimbării calendarului cu motivarea: calendarul a fost „*regulat odată pentru totdeauna*”⁶³. Ierarhul moldovean vedea în problema calendaristică nu atât o problemă științifică, ci una de ordine morală și bisericească. La aceeași ședință, mitropolitul primat Iosif Gheorghian a declarat că prin schimbarea cerută de papa Grigorie „*s-ar produce dezbinare și nu am fi nici cu Biserica Occidentală și nici cu cea Orientală și am rămâne izolați*”⁶⁴. Iar într-o cuvântare din Senatul României (Ședința Senatului din 5 martie 1909) Prea Sfințitul Gherasim Saferin, arătând cât de bine au păzit Sfinții Părinți neștirbite cele rânduite și predanisite de Sfânta Biserică a Domnului Iisus Hristos, printre altele zicea: „*Vedeți cum păzeau de bine predaniile și canoanele Sfinții Părinți cei făcători de minuni? Iertați-mă, dar noi ce minuni făcut-am până acum, ca să schimbăm ce au făcut făcătorii de minuni?*”⁶⁵.

În 1902 Patriarhia Ecumenică a trimis o *Enciclică* Bisericii-
lor ortodoxe surori în care cerea părerea și consensul lor în mai
multe probleme, printre care și cea a eventualei schimbări a ca-
lendarului:

„*De nu mai puțină atenție este vrednică, după părerea noastră, problema unui calendar comun, despre care se vorbește și se scrie deja de câțva timp, mai ales de metodele propuse pentru reformarea calendarului iulian care s-a folosit în Biserica Ortodoxă de sute de ani, sau de primirea celui gregorian: primul este mai inexact științific, iar al doilea mai exact, considerând de asemenea schimbarea Paștelui nostru bisericesc după o înțe-*

⁶³ Apud: *Cronica bisericească* // Biserica Ortodoxă Română. Anul XXIII, nr. 12/ martie, 1900, – P. 1155.

⁶⁴ Apud: *Ibidem*.

⁶⁵ A se vedea: *Dezbaterile Senatului în ședința de la 5 martie 1909* // Bădulescu D., pr. *Problematica legată de calendarul bisericesc* // Manuscris.

legere trebuincioasă. În studiile din această problemă, vedem că opiniile ortodocșilor ce s-au ocupat în mod special de aceasta sunt împărțite. Unele din acestea consideră moștenirea noastră străbună ca fiind singura potrivită în Biserică, fiind preluată de la Părinți și având întotdeauna autoritatea Bisericii; nu numai că ei socotesc că e o prea mică nevoie de schimbare, dar chiar o resping, din pricinile pe care le-am arătat. Alții, campioni ai calendarului apusenilor și ai introducerii lui de către noi, sugerează cea mai mare precizie cronometrică posibilă, sau chiar noul uz al uniformității; ei pledează pentru practica Bisericii apusene ca fiind inteligentă, așteptând de la ea probabil, în opinia lor, orice sporiri duhovnicești. Astfel, în vremea noastră, discuțiile s-au intensificat, și tot felul de declarații și propuneri au venit din ambele tabere, de natură atât științifică cât și religioasă, în acele țări ortodoxe unde există o înclinare anumită pentru noțiunea schimbării calendarului nostru ortodox sau o oarecare reformare a sa; și, întrucât această problemă (cu tot aspectul ei științific evident) are o importanță bisericească, ni se pare drept ca să schimbăm informații cu celelalte Biserici ortodoxe pentru ca să ajungem și aici la o înțelegere sobornicească între ele, și ca să fie exprimată o singură opinie și hotărâre a întregii Biserici Ortodoxe. Deoarece, doar numai Ei îi aparține judecarea acestei probleme și căutarea (dacă este nevoie) unei căi de a uni (pe cât este cu putință) speranța unei precizii științifice cu dorita păstrare a cinstitelor hotărâri bisericești”⁶⁶.

Analizând conținutul *Enciclicei* vedem, că drept motiv „temeinic” pentru schimbarea calendarului se invocă o așa-zisă superioritate tehnico-matematică a calendarului gregorian ce ar fi, chipurile,

---

⁶⁶ Apud: *Gramata Patriarhiei Ecumenice a Constantinopolului din 1902 // La Documentation Catholique*. n° 1023. – Paris, 1902, – P. 12.

mai exact științific. Deci se observă cum principiile scripturistice și patristice sunt înlăturate implicit și din Biserică, dându-se de acum pe tot parcursul secolului al XX-lea prioritate necondiționată progresului științific, căutându-se și aici, dar și în alte domenii cum ar fi cel al evoluționismului o cale „*de a uni (pe cât este cu putință) speranța unei precizii științifice cu dorita păstrare a cinstitelor hotărâri bisericești*”. Am văzut deja și vom mai vedea catastrofalele roade ale acestui compromis de nefăcut, a unirii celor ce se resping, ajungând ca omul să „unească” ceea ce Dumnezeu a despărțit...

Însă ierarhii de atunci ai Bisericii s-au opus acestor tendițe, sprijiniți fiind în totalitate de către turma dreptcredincioasă. Între anii 1903-1904, la inițiativa patriarhului Constantinopolului Ioachim III din mai 1904, Bisericile Ortodoxe ale Constantinopolului, Ierusalimului, Greciei, Rusiei și Serbiei, prin reprezentanții săi s-au exprimat în vederea respingerii reformei calendaristice a papei Grigorie XIII⁶⁷. Ei au dat cererii Patriarhiei Ecumenice următorul răspuns: „...*Întru care ne aflăm, întru acelea să și petrecem cu statornicie. Deoarece dintr-o parte, de vom schimba calendarul, ne împotrivim hotărârilor canonice și vom da ocazie de strâmtorare unora (simplilor credincioși); iar pe de altă parte, nu ne este permis nici cu degetul a ne atinge de hotărârile cele prea vechi, adică a le răsturna, care, prezintă slavă mare Bisericii noastre Ortodoxe... Și nimănui nu-i este slobod a le strămuta, dacă călcătorii nu vor să moștenească anatema Sfințelor Soboare...*”⁶⁸.

În sens asemănător s-a exprimat și Biserica Ierusalimului: „...*Această schimbare, care tulbură ordinea rânduită din vechime ce a fost statornicită și sfințită de Biserică tot acest timp îndelungat,*

⁶⁷ A se vedea: *Gramata Patriarhiei Ecumenice a Constantinopolului din 12 mai 1904* // *La Documentation Catholique*. n° 1034. – Paris, 1904, – P. 8. Publicate în *Revista Patriarhală „Refacerea Constantinopolului”*, 1905.

⁶⁸ *Ibidem*.

va aduce negreșit sminteală în viața Bisericii. Orice hotărâre de schimbare a calendarului în favoarea calendarului gregorian va fi în detrimentul Ortodoxiei”⁶⁹.

Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse în scrisoarea din 28 februarie 1903, adresată patriarhului ecumenic Ioachim III declara, că „*la noi cei mai renumiți învățați se pronunță pentru calendarul Iulian și nicidecum nu admit calendarul Gregorian, care, după părerea lor, este mai puțin exact*”⁷⁰. În același sens a acționat și Sinodul local a toată Rusia de la Moscova (1917-1918): „*Держать и сохранять старый стиль (календарь) как для церковного исчисления, так и для богослужебной практики*” („*De a ținea și de a păstra stilul (calendarul) vechi atât pentru calcularea timpului bisericesc, cât și pentru practica liturgică*”)⁷¹.

Iar Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în 1903 a răspuns următoarele: „*...Iar pentru calendar, dacă toți acei învățați astromi, care cercetează calculele timpului, nu se conglăsuiesc, deoa-rece unii susțin al nostru calendar (iulian), alții pe celălalt, Biserica României, însă, are întru cunoștință și o cere aceasta, ca adică, întru care ne aflăm, întru acelea să și petrecem cu statornicie...*”⁷².

⁶⁹ Apud: Gramata Patriarhiei Ecumenice a Constantinopolului din 12 mai 1904...

⁷⁰ Apud: Соколов И. *О соединении Восточной и Западной Церквей*. – Санкт-Петербург, 1911, – С. 30.

⁷¹ Sinodul de la Moscova a luat în seamă, pe lângă alte argumente și opinia profesorului Academiei Teologice din Moscova, preotului Dimitrie Lebedev, care, în baza datelor științifico-astronomice și canonice bisericești, a mărturisit că orice apropiere de stilul gregorian este păgubitoare, dând prioritate necondiționată stilului vechi iulian. Mai amănunțit a se vedea: *Дискуссия по календарному вопросу на Всероссийском Поместном Соборе 1917-1918 гг. // Календарный вопрос: Сборник статей / Редактор-составитель Чхартишвили А.* – Москва, 2000, – С. 287-319. Raportul membrului Sinodului și președintelui comisiei sinodale Runkevici S., doctor in istorie bisericească în *The Anglican and Eastern Association, six reports: 1914-1921*. – London, 1921, – Pp. 70, 72.

⁷² Apud: Revista Patriarhală „*Refacerea Constantinopolului*”, 1903.

Ca urmare a acestor poziții, patriarhul ecumenic Ioachim III la 12 mai 1904 a declarat: „*Pentru reforma calendaristică în Biserica Răsăritului, Ortodoxă, nu există nici un motiv serios, atât bisericesc cât și științific*”⁷³.

Această hotărâtă statornicie, era inspirată de faptul că toți creștinii ortodocși au datoria de a păzi patrimoniul sfânt al Bisericii așa cum l-au primit, și a nu căuta motive de prigonire asupra acestor sfinte așezăminte. Toți ierarhii aveau deplină convingere, că lupta împotriva vechiului calendar era declarată de masoni și ca atare o asemenea schimbare era pe placul acestor mari vrăjmași ai Creștinismului. Și nu numai atât, ierarhii Bisericii au respins reforma calendarului declarând-o drept erezie, cugetare neortodoxă și lipsită de adevăratul duh bisericesc...

Delegația oficială a patriarhului ecumenic la Conferința de la Londra (localitatea Lambet) din 1920⁷⁴ (unde au participat 252 de episcopi anglicani), a hotărât menținerea stilului vechi pentru calculul timpului și sărbătorilor bisericești⁷⁵.

Problema reformei calendaristice a fost reluată în cadrul întregii Ortodoxii după I-ul Război Mondial. Până la izbucnirea I-ui Război Mondial în 1914, demersul introducerii noului calendar gregorian în țările ortodoxe nu a izbutit nici atunci, când era susținut de înșiși conducătorii acestor țări din motive practice, internaționale, de relații cu celelalte țări din Europa. Începând de la sfârșitul secolului al XIX-lea și până după I-ul Război Mon-

⁷³ *Gramata Patriarhiei Ecumenice a Constantinopolului din 12 mai 1904...*

⁷⁴ În componența acestei delegații erau: mitropolitul Dorotei, vicarul Patriarhiei de Constantinopol, mitropolitul de Dimoticie Filaret, arhimandriții Pagonis și Calinic, profesorul Școlii Duhovnicești din Calcin Panteleimon Comninos (absolvent al Academiei Teologice din Sankt-Peterburg). Vezi: *The Christian East*. n° III, 1. March. – London, 1921, – P. 13.

⁷⁵ Raportul oficial al delegației în fața Sinodului din Constantinopol a fost publicat în revista *Νέως Ποιμή*. n° 9. – Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1921, – Pp. 3-7.

al, stilul nou a fost adoptat oficial în viața civilă din toate statele popoarelor ortodoxe: în Bulgaria și Rusia (U.R.S.S.) în 1918⁷⁶, în Serbia și România în 1919, în Grecia în 1923.

În viața Bisericii Ortodoxe a Răsăritului mișcarea de reformare a calendarului bisericesc a avut loc la începutul secolului XX, deși începuse să se manifeste deja în secolul al XIX-lea la inițiativa cercurilor politico-financiare masonice ce se ocupau cu „modernizarea” acestui spațiu prin integrarea sa politică, culturală, economică și militară în „Europa”, fenomen regăsit pe de-a-ntregul în anii noștri. De remarcat, că pe atunci Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe din România la ședința din 24 noiembrie 1921 aprobase calendarul iulian, numit și ortodox, declarând, că „...*Noi, creștinii ortodocși de Răsărit suntem feriți de abaterile anticanonice ale calendarului gregorian, întrebuițând în cele bisericești stilul vechi... La 23 și 24 decembrie stil vechi sau la 5 și 6 ianuarie stil nou, oficial introdus în Statul nostru de la 1 / 14 aprilie 1919, Bisericii noastre i*

---

⁷⁶ Problema calendarului a căpătat un caracter practic în legătură cu revoluția din octombrie 1917. La 16 noiembrie 1917 Sovietul Comisarilor Norodnici (Совнарком) a pus în dezbatere problema despre reforma calendarului și la 24 ianuarie 1918 a fost adoptat așa-numitul „Декрет о введении в Российской республике западноевропейского календаря” („Decretul despre introducerea calendarului european-occidental în republica Rusă”). În decret se spunea: „В целях установления в России одинакового счисления времени Совет Народных Комиссаров постановляет ввести по истечении января месяца сего года в гражданский обиход новый календарь” („În scopul stabilirii în Rusia a aceleiași calculări a timpului aproape cu toate popoarele culte, Sovietul Comisarilor Norodnici hotărăște de a introduce în viața civilă după expirarea lunii ianuarie a acestui an noul calendar”). Pentru aceasta: „Первый день после 31 января сего года считать не 1 февраля, а 14 февраля, второй день считать 15 и т.д.” („Prima zi după 31 ianuarie a acestui an să fie considerată nu 1 februarie, ci 14 februarie, a doua zi să fie considerată 15 ș. a.m.d.”). Apud: Климишин И. Календарь и хронология. – Москва, 1985, – С. 219.

s-a respectat dreptul de a face uz de stil vechi (iulian), care este al Bisericii Ortodoxe de Răsărit... Astfel fiind adevărul lucrurilor, de ce n-am fi lăsați în pace și nu ni s-ar tot strecura și nu ni s-ar tot îndesa gândul nepotrivit și neortodox – fie din partea celor nechemați, fie din partea celor lipsiți de adevăratul duh bisericesc – de a părăsi și bisericește, după cum am părăsit politicește, stilul vechi, și a ne însuși stilul nou, care ar fi păcătuit mai puțin din punct de vedere astronomic, dar păcătuiește mai mult din punct de vedere bisericesc?.. Cei de alte religii să aibă la noi toată libertatea calendaristică în viața lor duhovnicească, iar noi nu?.. ”⁷⁷.

Cu regret, la *Conferința panortodoxă de la Constantinopol* din 1923 (10 mai-8 iunie 1923)⁷⁸, organizată și prezidată de patri-

---

⁷⁷ Vezi în *Calendarul Bisericesc aprobat de Sf. Sinod Român în ședința din 24 noiembrie 1921*. – P. 99.

⁷⁸ Canonicitatea și autoritatea acestei Conferințe (numită și – *Congresul General Ortodox*) sunt supuse îndoielii. Patriarhia Ierusalimului a refuzat să participe. N-a fost nici un reprezentant împuternicit al Bisericii Ortodoxe Ruse, Sârbe și Bulgare. În primul rând însăși denumirea de „Conferință” sau „Congres” ridică mari semne de întrebare. **În istoria Bisericii Ortodoxe de Răsărit noi nu cunoaștem și nici nu există chiar alte organe canonice care să-și extindă autoritatea asupra tuturor sau cel puțin asupra unor Biserici locale, afară de Sinoadele Ecumenice și cele Locale – hotărârile altor adunări fiind considerate ca particulare, deci neobligatorii pentru întreaga Biserică Universală (Ecumenică).** O astfel de „însemnătate” poate fi acordată și hotărârilor Congresului de la Constantinopol din 1923, organizat după modelul congreselor și conferințelor politice, format din câțiva ierarhi-membri și intitulat pe nedrept „panortodox”, atunci când cele mai de seamă Biserici Autocefale nici nu și-au avut reprezentanții lor. Despre faptul că de neortodoxă și necanonică a fost această Conferință ne mărturisesc înseși întrebările care s-au discutat: reforma calendarului cu recunoașterea posibilității renunțării de la crugul variabil al sărbătorilor și chiar la ordinea săptămânală de șapte zile; căsătoria episcopilor; permisiunea pentru slujitorii Bisericii de a se căsători a doua oară și după hirotonie, sau poligamia lor liberă, nunta cu rudeniile; reducerea posturilor și slujbelor bisericești; prefacerea îmbrăcămintei clericilor; tunderea

arhul Constantinopolului Meletie IV (Metaxachis) (1921-1923)⁷⁹, s-a decis îndreptarea calendarului iulian și în Biserica Ortodoxă, suprimându-se diferența de 13 zile, iar Paștile să fie sărbătorit conform noii calculări a primei luni de după echinocțiu, care trebuie determinată astronomic după meridianul ierusalimlean⁸⁰. Această hotărâre, primită de unele Biserici, „a stricat unitatea lor cu alte Biserici ortodoxe și a dus la grele tulburări interioare, care continuă până în prezent”⁸¹.

---

părului și raderea bărbilor atât pentru sfinții suitor, cât și pentru simplii monahi (se discuta chiar întrebarea despre „însurarea călugrilor celor mai tineri...”; scurtarea rugăciunilor; reformarea Sfintei Liturghii; extinderea relațiilor ecumenice ș. a. Din fericire, conștiința ortodoxă, încă atentă în acele timpuri, a respins categoric primirea unor asemenea hotărâri neortodoxe și numai stilul nou (în forma lui parțială) a fost introdus în viața bisericească sub presiunea puterilor dinafară. Vezi: Πρακτικά καί απόφαισεις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πανορθόδοξου συνεδρίου (10 Μαΐου – 8 Ιουνίου). – Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1923, – Pp. 36-40, 47, 50-77, 129-131, 201-208, 211-215; precum și articolul „Anartosis tis Ecclesias”, publicat în *Revista Bisericească Elină*. – „Grigorie Palama”, 1918, – P. 174. A se vedea și *Noua Revistă Bisericească*. Anul V. – P. 77.

⁷⁹ Patriarhul Meletie IV (Metaxachis) este cunoscut ca un activ ecumenist și mason, susținător energic al inovațiilor și modernismului în Biserică, de aceea și inițiativele și hotărârile lui au fost distrugătoare pentru Biserică. Cu ajutorul protectorilor săi puternici a avut o carieră bisericească destul de pronunțată, ocupând mai întâi scaunul arhiepiscopiei Atenei (1918-1920), apoi al Patriarhiei Constantinopolului (1921-1923). Îndepărtându-se de la sfintele tradiții de care se țineau cu atâta râvnă și sfințenie patriarhiei ecumenici timp de câteva secole, a fost silit să părăsească scaunul patriarhal al Constantinopolului. În 1926 devine patriarh al Alexandriei (1926-1935) și reușește cu prețul unor mari nemulțumiri și dezbinări să introducă stilul nou și în această Biserică (1928). Înainte de moarte candidează și pentru scaunul patriarhal al Ierusalimului, dar n-a fost ales. Despre patriarhul Meletie vezi amănunte în: Князь Горчаков К. *Возбудители раскола*. – Париж, 1927, – С. 29.

⁸⁰ Vezi: Πρακτικά καί απόφαισεις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πανορθόδοξου συνεδρίου (10 Μαΐου – 8 Ιουνίου). – Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1923, – Pp. 50-51.

⁸¹ Проф. Троицкий С. *Будем вместе бороться с опасностью* // Журнал Московской Патриархии. № 2. 1950, – С. 46.

Conferința de la Constantinopol din 1923 a constituit primul elivaj în sânul Ortodoxiei în secolul XX. Patriarhul Meletie IV era gata să recurgă la înșelătorie doar pentru a-și atinge țelurile sale anti-ortodoxe. În scrisoarea din 10 iulie 1923 el încearcă să-l ducă în eroare pe arhiepiscopul Serafim al Finlandei, încredințându-l că noul calendar a fost acceptat pentru uzul bisericesc „*în comun acord cu opinia generală și rezoluțiile Bisericii ortodoxe*”⁸². Patriarhul Moscovei și al Întregii Rusii Tihon (1917-†1925) a fost dezinformat în aceeași manieră. Sub influența falsă că reforma calendaristică a fost acceptată de către întreaga Biserică Ortodoxă, el a publicat în septembrie 1923 un edict, introducând noul calendar în jurisdicția Bisericii Ruse. Această inovație a fost respinsă decisiv de către popor⁸³. Când adevărul a apărut la suprafață, rezoluția patriarhală a fost anulată. O atitudine la fel de tranșantă, în ceea ce privește introducerea stilului nou în vederea calculului timpului bisericesc, au avut-o și Sinoadele arhieresti ale Bisericii Ortodoxe Ruse de peste hotare, care s-au desfășurat în 1923, 1924 și 1925. Mitropolitul Antonie (Hrapovițki) al Kievului, în numele arhierilor ruși de peste hotare, a declarat că „*reforma calendarului nu poate fi acceptată de către Biserica Rusă, deoarece contrazice sfintele canoane și vechea tradiție a practicii Bisericii consfințită de către Sinoadele Ecumenice*”⁸⁴.

În pofida reacțiilor negative îndreptate împotriva deciziilor Conferinței din 1923 cu privire la reforma calendarului (poporul ortodox din orașul Constantinopol a fost foarte indignat de

---

⁸² Аруд: Харитон, иером. *Введение нового стиля в Финляндской Православной Церкви и причины нестроений в монастырях*. – Валаам, 1927, – С. 12.

⁸³ Веzi: Церковные Ведомости. №№ 7, 8, 9, 10. – Москва, 1924. Славянский Глас. № 1. – Москва, 1924, – С. 30.

⁸⁴ Аруд: *О реформе календаря в Православной Церкви* // Русь. № 388. – София, 1924, – С. 21.

această inovație și drept urmare a acestei atitudini negative patriarhul Meletie a fost nevoit să se retragă⁸⁵), așa-numitul calendar „nou-iulian” (sau „neo-iulian”) a fost treptat acceptat de multe Biserici locale. În 1924, succesorul patriarhului Meletie, patriarhul Grigorie IV, care era înconjurat de adepți și susținători ai lui Meletie, a urmat hotărârea înaintașului său, introducând în 1924 în jurisdicția Patriarhiei Constantinopolului stilul nou pentru sărbătorile cu dată fixă, lăsând temporar, până la convocarea unui Sinod Ecumenic, serbarea Paștelui și a sărbătorilor legate de el conform stilului vechi. În publicația oficială a Bisericii Grecești „Εκκλησια”, el a publicat în numele Sinodului său, declarația despre trecerea Patriarhiei de Constantinopol la stilul nou cu începere din 1 martie 1924⁸⁶. Drept răspuns la această declarație, patriarhul Moscovei Tihon, l-a informat pe patriarhul ecumenic, că „*a fost informat de declarația introducerii stilului nou începând cu 1 martie, dar în Biserica Rusă este imposibilă introducerea stilului nou din cauza împotrivirii hotărâtoare a întregului popor*”⁸⁷. Patriarhii Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului, de comun acord cu Sinoadele din patriarhiile lor, au respins și ei categoric stilul nou⁸⁸.

Ca reprezentant al Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române la această Conferință a luat parte arhimandritul Iuliu (Scriban), care prin scrisorile sale din luna mai 1923, publicate în ziarul

---

⁸⁵ Vezi amănunte în: Князь Горчаков К. *Возбудители раскола*. – Париж, 1927, – Сс. 29-31.

⁸⁶ Εγκύκλιος της Ἱεραρχίας Συνόδου περὶ τοῦ ἡερολογίου // Εκκλησια. n° 16. – Αφίναί, 1924, – Ρ. 4.

⁸⁷ Аруд: Глубоковский Н. проф. д-р. „*Война и мир*” в Финляндской Православной Церкви. – София, 1929, – С. 38.

⁸⁸ Vezi: *О реформе календаря в Православной Церкви* // Русь. № 388. – София, 1924, – С. 23.

„*Universul*”, printre altele zicea că „... a ajuns la Patriarhie ca miercurea la stână, dar numai la stână, zice, e rău să pici (să te pomenești, să te afli) miercurea, iar la Patriarhie nu, căci se găsește de toate...”⁸⁹. Iar în comunicatul Înalt Prea Sfințitului Miron Cristea, mitropolitul primat al Bisericii Ortodoxe Române, prezentat Senatului României în ședința din 15 decembrie 1923, se menționează că hotărârea Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române cu privire la „*unificarea calendarului iulian cu cel gregorian*” s-a înfăptuit „*în conformitate cu propunerea delegaților Congresului General Ortodox*”⁹⁰.

Evident, e de prisos de a comenta astfel de situații și hotărâri care, fără îndoială, ar fi trebuit discutate și votate în prezența și cu acordul tuturor Bisericilor Autocefale într-un Sinod general pan-ortodox, după exemplul unui Sinod Ecumenic, și numai prin decizia, votul majorității absolute, pentru a evita orice dubiu și orice suspiciune, schismă, prigoană, etc. Cu regret, nu s-a procedat astfel, și astăzi ne-am pomenit într-o situație contrară Ortodoxiei cu o serie de consecințe grave ce au urmat și continuă să urmeze... Nu este în intenția și nici nu ține de competența autorului acestor rânduri să judece Sinoadele care au adoptat hotărârea de reformare a calendarului. Este clar că asupra lor au fost exercitate presiuni politice și economice enorme, și, la rândul nostru, noi cei trăitori la aproape 100 de ani de la acele evenimente deja simțim presiunile unor reformiști din zilele noastre...

Biserica Greacă a acceptat noul calendar la 1 martie 1924⁹¹.

Biserica Ortodoxă Română a introdus stilul nou la 1 / 14 octombrie 1924. Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române la ședința

⁸⁹ Vezi: „*Universul*” din 30 mai 1923.

⁹⁰ Vezi: „*Universul*” din 31 decembrie 1923.

⁹¹ Εγκύκλιος της Ἱερας Συνόδου περὶ τοῦ ἡερολογίου // Εκκλησια. n° 16. – Αφιναι, 1924, – P. 4.

din 31 octombrie (13 noiembrie) 1923, cu privire la schimbarea calendarului, a dispus că: „*Data începutului acestui calendar îndreptat s-a fixat pentru luna octombrie pentru anul 1924, devenind 1 octombrie ziua de 14 octombrie*”⁹². Pentru detalii menționăm, că mitropolitul primat al Bisericii Române, Miron Cristea prezintă astfel hotărârea Sf. Sinod cu privire „*la unificarea calendarului iulian cu cel gregorian*” (ședința Senatului din 15 decembrie 1923): „*În toată lumea creștină se aplică ca-*

⁹² Apud: Arhid. Prof. Dr. Ioan Floca. *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*. – Sibiu, 1992, – P. 207.

Iată cum arăta Foia Calendarului pentru luna Octombrie (cu zilele 1-13 suprimate) imprimat la București în 1924 din ordinul Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române (Apud: *Cronica bisericească // Biserica Ortodoxă Română*. Nr. 7, 1924):

OCTOMBRIE		
Are 31 zile		
1 – 13 Octombrie se suprimă	M.	1 Acop. Maicii Domnului. Sf. Ap. Anania.
	J.	2 Chorpian și Iustina.
	V.	3 Dionisie Ariezaghitul.
	S.	4 Sf. Mucen. Ierotei al Atenei
	D.	5 Sf. Muceniță Haritina
	Dumin. 20 d. Rusal. Glas 1, Vos. 7. – Gal. 1, 11-19. Luc. 7, 11-16.	
	L.	6 Sf. Apostol Toma.
	M.	7 Sf. Mar. Mucen. Serghie și Vach.
	M.	8 Sf. Cuvioasa Pelaghia.
	J.	9 Sf. Apos. Iacov al lui Alfeu
	V.	10 Sf. Mucen. Evlampie și Evlampia.
	S.	11 Sf. Apost. Filip, unul din cei 7 Diaconi.
	D.	12 Sf-ții Mucen. Prov, Tarah și Andronic.
	Dumin. 21 d. Rusal. și a Sf. Părinți – Sinod 7 icum. Glas 2, Vos. 8. Gal. 2, 16-20. Ev. 13, 7-16. Lc. 8, 5-18. Io. 17, 1-13.	
	L.	13 Sf-ții Mucenici Carp și Papii.
	M.	14 Sf-ții Cuv. Cozma și Parascheva.
	...	.....

alendarul iulian modificat la 1582 de către statele apusene, care l-au bifurcat. Bifurcarea aduce mari dificultăți, în special în viața economică. Sărbătorind unii sărbătorile creștine după un stil și alții după alt stil, se nasc discuții între creștini și se înmulțesc inutil sărbătorile, rămânând prea puține zile de lucru. Tendința principală a Bisericii Române este înfrățirea și ajutorarea intereselor obștești. De aceea, noi, Părinții și credincioșii Bisericii noastre suntem datori să nu ajungem la bifurcații centrifugale care sunt primejdioase. Convinși de acest lucru, eu și frații mei întru Hristos am înfățișat chestia Sf. Sinod, precum și adunării de la Patriarhia din Constantinopol, și s-a hotărât (sic.—!?) să se adopte calendarul civil, adică cel calculat pe bazele științifice stabilite de astronomie. Știut fiind, că între anul astronomic solar și între anul civil calendaristic există o diferență, care în decurs de veacuri a devenit simțitoare, cauzând atât în viața religioasă socială, cât și în cea economică a statului și a poporului mari perturbațiuni și pagube morale și materiale, Sf. Sinod constată necesitatea îndreptării calendarului iulian, azi în uzul Bisericii Ortodoxe Creștine și decide ca această îndreptare să se facă având un caracter propriu”⁹³.

Această hotărâre a fost semnată de toți cei 25 de membri ai Sinodului⁹⁴. Datorită opoziției ierarhilor din epoca lui Alexandru Ioan Cuza (vezi mai sus – *protodiac. I. M.*), în secolul XX s-a recurs însă la o altă stratagemă mult mai eficientă, impunându-se adoptarea unei decizii și promulgarea unui decret care stabilea că toți arhieriei trebuiau să posede o licență în teologie, obținută în străinătate. În felul acesta a fost trimis și Miron Cristea, viitorul mitropolit primat și ulterior patriarh al Bisericii Ortodoxe Române

⁹³ Apud: „*Universul*”, Nr. 330, 1923.

⁹⁴ Vezi: *Ibidem*, precum și: Arhid. Prof. Dr. Ioan Floca. *Op. cit.* – P. 207.

ne, să studieze la Universitatea protestantă de la Budapesta, iar viitorul mitropolit al Moldovei, Pimen Georgescu – la Paris. Așa au fost pregătiți, sau mai bine zis, occidentalizați, toți candidații la principalele scaune episcopale din țară. Singurul episcop care n-a fost de acord cu această reformă a fost Visarion Puiu, mitropolitul Bucovinei, care a luat forțat calea exilului și a murit în Franța la Paris⁹⁵.

Iar ziarul italian „*Gazzetta del popolo*” din Torino la 9 ianuarie 1924 sub titlul: „*Biserica Ortodoxă din România primește calendarul gregorian*” publică următoarele: „*Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât să primească calendarul gregorian, adică calendarul țărilor și al Bisericii Catolice... Acest pas al României pentru recunoașterea calendarului gregorian are o mare însemnătate, pentru că e un semn al duhului nou care domnește printre români, care, lepădându-se de vechiul calendar rusesc (sic. – !?) fac un pas spre apus, și era firesc, ca influența apuseană să se facă simțită în România, care cu atâtea prilejuri a voit să amintească faptul că ține foarte mult la obârșia ei romană... Hotărârea Sfântului Sinod a fost primită cu mare mulțumire, pentru că se vede în ea un semn de apropiere între Răsărit și Apus...*”⁹⁶.

„...Astfel Prea Sfințirii Arhierei, – se va comunica în ziarul „*Adevărul*” din 17 iunie 1925, – atât între alte chestiuni bisericești, de ordin dogmatic, cât și în cele de ordin canonic administrativ, bunăoară ca cea a schimbării calendarului ortodox, să fi privit la Cârma Bisericii, căci așa se tâlcuiește „*Pidalionul*”, iar nu lăsând pe un astfel de dumnezeiesc Cărmaci, să se abată că-

⁹⁵ Vezi: Mănăstirea Slătioara. 65 de ani de persecuție a Bisericii Ortodoxe Române de stil vechi: octombrie 1924 – decembrie 1989. – Mănăstirea Slătioara, 1999, – P. 3.

⁹⁶ Apud: *Cronica bisericească* // Biserica Ortodoxă Română. Nr. 7, 1924, – P. 12.

*tre cei ce toată viața lor căscăundesc la stele; din pricina cărora ne-am pomenit cu comunicatul, cum că: „Sfântul Sinod al Sfintei Biserici Ortodoxe Autocefale din România, a hotărât ca în locul calendarului bisericesc ortodox creștin să se adopte calendarul civil, papistășesc, adică cel calculat pe bazele științifice stabilite de astronomie...”*⁹⁷.

După cum am observat din declarația Senatului din 15 decembrie 1923 „...*tendința principală a Bisericii Române este înfrățirea...*” tuturor și „...*să nu ajungem la bifurcații centrifugale care sunt primejdioase..., că bifurcarea aduce mari dificultăți, în special în viața economică...*”. Deci era „o mare primejdie” de a fugi de centrul calendarului gregorian, dar nu s-a spus nici un cuvânt cât de primejdioasă poate fi îndrăzneala de a părăsi calendarul iulian, stilul vechi, pentru viața Bisericii? Se menționează, că prin multele studii și prin experiențe „frații întru Hristos” și-au dat seama, că din cauza nepotrivirilor dintre calendare, poporul muncitor serbează două tipuri de sărbători, care pricinuiesc „*pagube enorme*” pentru economia țării, pentru „*intersele obștești*” ale statului...⁹⁸. **Dacă ordinea materială dictează viața bisericească spirituală și dacă această „ordine” se raportează la schimbarea calendarului bisericesc, ce contravine duhului sfintelor canoane, atunci cu durere în suflet vom zice, că ierarhii și frații români întru Hristos rău au înțeles atât destinul și trecutul nostru cel glorios, cât și cel al Bisericii Ortodoxe de Răsărit...**

⁹⁷ Vezi: „*Adevărul*” din 17 iunie 1925.

⁹⁸ Senatorul D. Drăghiciu la Conferința din 18 decembrie 1925, ținută la Sibiu, menționa, că la români fiecare zi nelucrată aduce o pagubă de un miliard de lei; și că 13 zile de sărbători trebuie trecute asupra Duminicii. Acest senator a fost și reprezentatul României la Congresul de la Constantinopol din 1923. A se vedea: „*Cuvântul Studențesc*”, Nr. 4, 1925, precum și ziarul german „*Bukarester Deutsche Volksblatt*”, Nr. 22, 1925, – P. 12.

Mai apoi mitropolitul Miron avea să declare (declarația din ziarul „*Universul*” din 26 septembrie 1924), că „*prin adoptarea calendarului civil (gregorian) – în locul celui bisericesc (iulian), între ierarhii ambelor Biserici românești (sic. – !!!???) (unitată și cea Ortodoxă) s-a stabilit o deplină înțelegere... (sic. – !?), poporul român întreg trebuie condus în cele suflatești în mod unitar... și în baza unificării calendarelor între Biserica Apuseană și cea Ortodoxă va fi o armonie pe cel puțin 800 de ani...* ”⁹⁹. Fără de sfială mitropolitul primat face și următoarea afirmație (ziarul „*Plutus*”, Anul I, Nr. 75, 1924): „*Dat fiind faptul, că îndreptarea se face pe bază de adevăruri științifice, matematice și astronomice (dar adevărul bisericesc?! – protodiac. I. M.), în mod firesc ajungem la puncte de întâlnire cu calendarul apusean... Modificarea calendarului iulian coincide deocamdată (sic. – ?!) cu calendarul gregorian, folosit de romano-catolici... Toate statele creștine ortodoxe, între care se numără și statul nostru românesc, au primit pentru uzul lor și al cetățenilor lor ortodocși calendarul gregorian, ca fiind mai aproape de anul ceresc decât cel iulian... Și după cum calendarul gregorian nu pune în joc nici ființa credinței (sic. – ?!), nici vreo parte însemnată din viața noastră bisericească (sic. – ?!), am crezut de datoria noastră să ne servim și noi de el, pentru a înlesni în masa cetățenilor noștri apropierea suflatești și sociale trebuitoare...* ”¹⁰⁰.

Reforma calendarului a fost pentru poporul român (mai ales pentru credincioșii de la sate¹⁰¹.) o totală și bruscă răsturnare a

⁹⁹ Vezi: „*Universul*”, Nr. 360, din 26 septembrie 1924.

¹⁰⁰ Vezi: „*Plutus*”, Anul I, Nr. 75, 1924.

¹⁰¹ Satul românesc (cât și cel moldovenesc, basarabean) trăiește și mai ales trăia în virtutea unei străvechi tradiții. Satul a fost o unitate de viață colectivă în care tradiția a jucat un rol însemnat. Moștenirea din bătrâni alcătuiește însuși felul de existență al acestei comunități; tradiția este atotstăpânitoare. În satele ce păstrează

întregii vieți lăuntrice. Părăsirea unor rânduieli ortodoxe, așa cum părea să fie reforma calendarului, a fost considerată de unii chiar un păcat cu rele consecințe asupra vieții și destinului omenesc. În popor sărbătoarea este punctul luminos al calendarului; se poate spune chiar că întreg calendarul este în funcție de sărbătoare. Ținerea sărbătorilor pe stil nou, provocată de reforma calendarului, a fost socotită ca aducătoare de boli, secetă și alte rele. Multe dintre dureri și lipsuri erau puse în seama reformei: „*De acum oamenii s-au stricat [de când cu stilul nou] și Dumnezeu S-a întors cu dosu' și nu mai dă ploaie..., ne arde... Înainte grâul era*

---

ză încă nealterată o viață originară, organică și arhaică, moștenirea din bătrâni funcționează pe toate planurile și în toate direcțiile acestor așezări. Tot ceea ce vine din trecut are un caracter aproape religios, față de care se impune cel mai profund, pios respect. **Calendarul bisericesc este dintre aceste moșteniri.** Și ca o formă de viață moștenită, calendarul a fost respectat prin însușirile trecutului care comanda aproape toate formele și sensurile vieții. Schimbarea unei cât de mici frânturi din acest tot organic zdruncină viața satului în planul sistemului de valori spirituale. Reforma calendarului a fost o astfel de schimbare. Dacă în acest fel s-a oglindit calendarul în conștiința creștinului din satul tradițional, înțelegem de ce el nu putea accepta cu inimă ușoară o reformă a calendarului. Dimpotrivă, în fața reformei el a luat uneori atitudini dârze și cu expresii dintre cele mai îndurerate: „...*Am părăsit rânduiala veche și mi-i jale*”, – mărturisirea o femeie din Țara Oltului. Alta, mai dârză, din Ținutul de jos al Moldovei, spunea în legătură cu stilul nou: „...*Apoi zice să ținem pe nou. Nu vreau să țin. Nu mă dau, măcar să mă ucidă. Să ieie cuțitul și să mă taie, dar pe nou nu mă dau. Eu pe obiceul meu îl țin. Pe ce am apucat, pe aceia țin. Țin legea creștinească*”. Un țăran din satul Dărmănești (județul Bacău), întrebat de ce nu ține noul stil, a răspuns: „*Nu se pot schimba sărbătorile, că așa am apucat din bătrâni și legea lor e sfântă*”. La fel, un altul din satul Corni (județul Galați): „*Ținem pe vechi, că noi așa am apucat; apoi îi mai bine să ținem cum am apucat...; țin legea creștinească*”. Alteori, unii păreau mai indulgenți: „*Eu în Sfânta Cruce cred, în Evanghelie cred, dar în stea, nu. Cum să credem noi în legea diavolească [stilul nou] și nu într-a lui Hristos?*”. Apud: Bernea E. *Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român*. „Humanitas”, – București, 2005, – P. 54.

totu-n spic”¹⁰². Alții mergeau și mai departe, susținând că ținerea calendarului pe stil nou ar atrage după sine și pierderea calității de creștin: „*Iată, la mănăstirea Răciula, stareța ține pe nou, iar călugărițele țin pe vechi, că a venit scrisoare de la Ierusalim și acolo spune că cel ce ține pe nou, apoi trebuie să să boteze iară*”¹⁰³. Pe lângă toate acestea, unii credincioși (mai cu seamă țăranii) se refereau și la sistemul solar, la fizica pământului și lumea organică, cu tot cuprinsul lor de viață și ritm, pentru a dovedi falsitatea noului stil. În mentalitatea oamenilor simpli calendarul reprezenta timpul organizat, de aceea se menționa că mersul timpului este îndreptățit prin ritmul vieții cosmice, prin suprapunerea între organizarea vechiului calendar și fenomenele naturii¹⁰⁴.

¹⁰² Apud: Bernea E. *Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român...* – P. 54.

¹⁰³ Apud: *Ibidem*.

¹⁰⁴ Într-adevăr sunt o seamă de fenomene cosmice care se produc pe deplin legate de anotimpuri și de anumite zile din calendar: înfrunzirea copacilor, venirea păsărilor, apariția florilor, rodirea pomilor, etc. Unele dintre aceste fenomene apar la date fixe și scot în evidență un ritm cosmic. Schimbându-se calendarul cu 13 zile mai devreme, ele nu mai corespund exact zilelor cu care țăranii erau obișnuiți să corespundă. Printr-o continuă raportare la aceste fapte neschimbătoare, ei au căutat să dovedească același lucru: falsitatea noului stil. Iată câteva dintre cele mai interesante și expresive mărturii ce le avem în această privință: „...*Stilul vechi e cel bun; pomii tot pe vechi înfrunzesc și înfloresc și pe nou nu vrea; cucu' cântă pe vechi, dar pe nou nu se aude...*” (Dodonă Manolache, 1931). „...*Toate... sunt mai cu dreptate pe stilul vechi. D-amu de unde știe cucu' de cântă pe vechi? Al doilea, el cântă, cucu', până la Sânzenii (sărbătoarea Nașterii Sf. Ioan Botezătorul – 24 iunie [stil vechi]). Sânzenii pe nou (7 iulie) trece, și el tot cântă, da' cum vine Sânzenii pe vechi, nu mai cântă mai mult. Și cucu' aista e o pasăre și n-a învățat la școală, și, vezi, ea înțelege; se vede că-i dă înțelegere Dumnezeu. Vezi, tot se potrivește mai bine pe cel vechi... Când e întâi martie pe nou, nu seamănă nimeni; când e întâi martie pe vechi, e tocmai bine... Iată, dacă a trecut Sfinții (se are în vedere ziua în care Biserica Ortodoxă săvârșește pomenirea Sfinților 40 de Mucenici – 9 martie [stil vechi]), – când în popor se considera că gerul intră în pământ și iese căldura. – protodiac. I. M.) pe nou (22*

Reforma, dacă ne gândim la consecințele morale ce le-a avut, a fost ca o revoluție; pentru că o acceptare a ei presupunea o schimbare radicală a omului și a poziției sale față de lume și viață. În fața reformei, creștinii simpli s-au ridicat pe o poziție pe care, în afară de faptul de a fi din strămoși și de a fi de la Dumnezeu, ei n-au uitat să o întemeieze și în alte chipuri cu argumente și fapte ce le stăteau mai la îndemână. Felul cum au încercat credincioșii de atunci (de la începutul secolului al XX-lea) să argumenteze și să întemeieze atitudinea în favoarea vechiului stil și împotriva celui nou, aduce o însemnată contribuție la cercetarea noastră, adică la descrierea și înțelegerea timpului. În primul rând, stăruia cu multă tărie și frecvență un argument pe cât de simplu, pe atât de interesant: **„Poți dumneata schimba calendarul cât vrei, dar zilele rămân tot acolo”**¹⁰⁵, – **iată una dintre expresiile cele mai obișnuite împotriva noului stil.** – *protodiac. I. M.* Zilele de peste an având un caracter obiectiv real și concret, existențe de sine stătătoare, nu pot fi schimbate prin simpla voință a omului, pentru că, schimbând calendarul cu 13 zile mai devreme, nu însemna, pentru credinciosul de rând, că s-au schimbat și zilele din locul lor. **Pentru creștinii simpli calendarul nu a fost, ca pentru majoritatea intelectualilor noștri, un produs al**

---

martie), nu vin nici cocoarele, nici cocostârcii, da' pe vechi – vin... Seamănă orz la Blagoveștenie (sărbătoarea Bunei Vestiri – 25 martie [stil vechi]) pe nou (7 aprilie) și ai să vezi că n-ai să mănânci pâine, că timpul merge tot pe vechi. Iată, mâine-i Sf. Ilie, da-i mânca dumneata popușoi copt? Da' nici harbuji n-ai să vezi la biserică...” (Maria Ganea, 1931). Apud: *Ibidem.* – P. 55. Dacă atât de grave păreau a fi consecințele adoptării noului calendar, se înțelege de ce țăranii nu puteau admite cu ușurință schimbarea zilelor, mai ales a celor de sărbătoare, din locul lor obișnuit – așa cum au apucat ei să le țină, – deoarece pentru ei sărbătoarea nu este numai preamărirea unui Sfânt al Bisericii Creștine, ci are și semnificația timpului material însuși, a zilei fixe din an. – *protodiac. I. M.*

¹⁰⁵ Apud: *Ibidem.* – P. 58.

voinței omenеști care a măsurat bine timpul după mersul corpurilor sistemului solar, pentru uzul zilnic al omului, **ci un fenomen spiritual mult mai adânc și mai semnificativ. Pentru mentalitatea satului tradițional, calendarul a fost un dat care venea de dincolo, dintr-o zonă unde e obârșia lucrurilor...**

În protestul arhimandritului Galaction (Cordun) (ulterior primul mitropolit al Bisericii Ortodoxe de Răsărit (de stil vechi) din România (1955-1959)) adresat Mitropoliei din București, relativ la schimbarea calendarului, zicea: „...*Schimbarea calendarului ar fi o mare lovitură morală pentru poporul nostru ortodox, care deși e analfabet, totuși el își are calendarul sărbătorilor sale înșirate pe răboj. Nu-l vei putea induce niciodată în eroare... Și în același timp ar fi un succes enorm pentru biserica papală, a cărei mână se poate întrevedea și aici... Iar deasupra tuturor motivelor (de schimbare a calendarului) stau considerații capitale, ca: tradiții, apucături strămoșești, etc. peste care nu se poate trece așa ușor de un popor ce-și venerează trecutul neamului și cenușa înaintașilor, și mai ales când așezământul moștenit de la ei nu împiedică întru nimic înflorirea progresivă a țării, dorită și de ei și de noi, a neamului și a năzuințelor noastre, în orice câmp de activitate, alături de alte popoare civilizate, care înaintează pe calea progresului, fără a îndrăzni să schimbe vreo iotă din tezaurul sfânt al tradițiilor lăsate prin testament de străbunii lor... Cum vedem dar, noul calendar ar putea fi respins din două considerente capitale: întâi acela al tradiției Bisericii Ortodoxe, alături de care a avut cinstea a sta și Biserica noastră națională, chiar de la începutul încreștinării românilor; și apoi în al doilea rând, pentru că noul calendar a fost operă tot a Bisericii Catolice prin papa Gîgorie al XIII-lea, care în timpul tulburărilor din Apus și a despărțirii luteranilor de catolicii papali, a căutat să-și impună calendarul său în uzul trecerii timpului, deși celui*

existent nu i se găsisese nici o lipsă, și nici nu are chiar: nu are prihană, căci s-a spălat în botezarea creștinească... ”¹⁰⁶.

În concluzie afirmăm, că **calendarul organizează timpul oamenilor nu numai în înțeles material, ci și în înțeles sufletesc: momentele, datele și perioadele din calendar nu sânt unități de măsură, ci unități de ritm calitativ; timpul fiind concret și viu.** Calendarul apare ca un ritm al său într-o desfășurare continuă. Așa se înțelege mai ușor de ce în viața creștinilor (mai cu seamă a celor de la sat) ritmul muncii, care este continuu, a fost multă vreme raportat la vechiul stil. Așa se înțelege de ce reforma a dezorganizat viața spirituală a poporului, producând rupturi și drame ce nu pot fi șterse din memorie...

În consecință, în România s-a produs o mare tulburare în popor, iar o parte din credincioși și clerici nu au acceptat schimbarea calendarului. Aceștia, mai numeroși în partea Moldovei, s-au grupat în jurul ieromonahului Glicherie (Tănase), (mai târziu mitropolit al Bisericii Ortodoxe de Răsărit (de stil vechi) din România, canonizat la 28 iunie 1999) și au format, astfel, Biserica Ortodoxă de stil vechi, numită „de Răsărit” din România. Această Biserică a avut foarte mult de suferit, atât din partea autorităților de stat, cât și din parte Bisericii Ortodoxe oficiale din România. Cele mai grave confruntări s-au produs între anii 1934-1936, când, prin eforturile susținute deopotrivă de cler și popor, s-a reușit construirea a peste 30 de biserici și paraclise, în care slujbele erau oficiate după calendarul iulian¹⁰⁷.

---

¹⁰⁶ *Protestul părintelui arhimandrit Galaction Cordon adresat Mitropoliei din București cu privire la schimbarea calendarului // Cuvinte de viață pentru cei trudiți. – București, 1923, – P. 258.*

¹⁰⁷ Din 1924 și până în 1945 Biserica de stil vechi din România a funcționat în ilegalitate. În anul 1945, prin decizia nr. 38955 / 1945 a Ministerului Cultelor, Biserica de stil vechi a fost recunoscută și a activat liber, iar în 1947, prin sen-

În prezent Biserica Ortodoxă de stil vechi din România este organizată ca mitropolie, având sediul în mănăstirea *Slătioara*, comuna Râșca, județul Suceava, întâistătător fiind Înalt Prea Sfințitul Vlasie (Mogârzan), *arhiepiscop și mitropolit al Bisericii Ortodoxe de Răsărit din România*¹⁰⁸.

***

Problema oricărui calendar este să se identifice o modalitate, după care anul civil-calendaristic, care e întrebuințat în uzul zilnic

---

țița civilă nr. 202 a Tribunalului județean Neamț din 10 iulie a fost recunoscută ca persoană juridică. În 1952, în mod abuziv Bisericii i s-a restras statutul legal, fiind nevoită să funcționeze în afara legii, în condiții de oprimare. Persecuțiile au început în noaptea de 14-15 februarie 1952, când personalul din conducere, de cult și administrativ, atât din incinta mănăstirii *Slătioara*, cât și din alte localități, a fost arestat și deținut fără judecată, pe o durată îndelungată. În această perioadă Biserica a continuat să-și ducă viața duhovnicească și să funcționeze cu statutul de tolerată. În diferite închisori ale dictaturii comuniste au decedat 5 preoți. Au fost demolate 5 biserici, ultima demolare având loc în 1983, în București, str. *Televiziunii nr. 13*, când buldozerele au distrus biserica *Adormirea Maicii Domnului* și au profanat mormântul arhierelui Evloghie Oța, personalul clerical fiind arestat și condamnat la diferite pedepse. În pofida persecuțiilor, Biserica Ortodoxă de stil vechi din România a continuat să activeze, dispunând de 7 mănăstiri și 34 de parohii, personalul clerical fiind constituit din: un mitropolit, 3 episcopi, 52 de preoți, 18 diaconi, 324 monahi și monahii. Mai amănunțit despre lungul calvar al Bisericii Ortodoxe de stil vechi din România a se vedea: *Mănăstirea Slătioara. 65 de ani de persecuție a Bisericii Ortodoxe Române de stil vechi: octombrie 1924 – decembrie 1989*. – Mănăstirea Slătioara, 1999.

¹⁰⁸ Vom prezenta pe scurt pe toți întâistătătorii Bisericii Ortodoxe de stil vechi din România, care au activat la mănăstirea *Slătioara*: primul mitropolit Galaction (Cordun) (1955-1959), Glicherie (Tănase) (1959-1985), personalitatea cea mai importantă a Bisericii, Silvestru (Onofrei) (1985-1992), succesorul său a fost ales Vlasie (Mogârzan) (1992-prezent). Vezi: *Mănăstirea Slătioara. 65 de ani de persecuție a Bisericii Ortodoxe Române de stil vechi: octombrie 1924 – decembrie 1989...* – P. 144-151.

și care operează numai cu zile întregi, să fie adus în concordanță cât mai mult cu anul tropic sau ceresc. Cea mai optimă formulă calendaristică va fi, deci, aceea care va reuși să facă astfel, încât durata anului calendaristic să echivaleze cât mai mult posibil cu durata exactă a anului tropic¹⁰⁹. S-au elaborat diverse proiecte nu numai de către organele bisericești sau religioase în genere, ci și de către unele organe create de vechea Ligă a Națiunilor (1923) (încă Congresul Panortodox de la Constantinopol hotărî să apeleze prin Liga Națiunilor, ca știința astronomică să dea lumii o măsură exactă a timpului), de Congresul astronomilor din Roma și de către O.N.U. Există calcule cu mult mai exacte a anului solar, întocmite atât înainte de calendarul gregorian, cât și după el. Cele dinaintea lui – sunt calendarele incașilor (trib indian) antici, ale lui Omar Haiam (1048-1123)¹¹⁰ și Joseph Skaliger (1540-1609),

---

¹⁰⁹ După cum am menționat anterior, cele mai vechi popoare cunoscute în istorie au avut calendare lunare, adică și-au întocmit calendarele după mișcarea de rotație a lunii în jurul pământului. Astfel, primul calendar egiptean a avut la bază anul lunar de 354 zile (12 luni a 29,5 zile). Grecii și romanii aveau și ei la început tot un calendar lunar, adică organizat după mersul lunii; la ei luna calendaristică avea aceeași durată cu luna lunară, adică începutul ei coincidea, pe cât era cu putință, cu luna nouă. Un asemenea calendar folosesc și acum musulmanii din Asia și Africa (arabii, iranienii, indonezienii, ș. a.) în viața lor religioasă. Alte popoare (ca, de exemplu, evreii) întrebuițează un calendar mixt (lunaro-solar). Egiptenii au fost cei dintâi la care s-a folosit un *calendar solar*, adică bazat exclusiv pe mișcarea pământului. El a fost însă perfecționat de romani, prin *calendarul iulian*, care stă la baza cronologiei moderne. – *protodiac. I. M.*

¹¹⁰ Din anul 1079 și până la mijlocul secolului al XIX-lea în Iran era întrebuițat calendarul persian, elaborat de comisia astronomică condusă de savantul și poetul Omar Haiam. Calendarul persian se baza pe fracția $8 : 33$, adică ciclul era format din 33 de ani, dintre care 8 sunt bisecți. Bisecți erau anii al 3-lea, al 7-lea, al 11-lea, al 15-lea, al 20-lea, al 24-lea, al 28-lea și al 32-lea din ciclu. Durata medie a anului în calendarul persian era de 365,24242 zile, cu 0,00022 mai multe decât în anul tropic. Diferența se ridică la o zi în 4545 de ani ($0,00022 \times 4545 = 1$). A se vedea: Селешников С. *История календаря и хронология...* – С. 69.

de asemenea și calendarul lunar arab astronomic este mai perfect decât cel gregorian. Calcule mai exacte ale anului solar ne dau calendarele secolului al XX-lea – calendarul lui Sich și Calendarul Mondial, adoptat de O.N.U. în 1954. În ultimii zece ani au fost reexamineate de O.N.U. peste 500 de proiecte ale noului calendar¹¹¹. Uniunea Internațională a Academiei de Științe studiază un nou sistem calendaristic și se pare că sunt atâtea păreri pentru reforma calendarului gregorian, câte capete de membri ai Comisiilor...

Desigur, pentru calcularea cât mai precisă a timpului pe care-l necesită crugul complet al unui an, există astăzi mijloace și condiții care nu infirmă faptul că acest lucru se poate opera cât de cât cu precizie, însă **calendarul**, așa cum apare el în cercetarea noastră, **este o realitate obiectivă și vie, o expresie de ritm a timpului, constituind din punct de vedere funcțional punctul de reper al întregii ființe și activități ale omului, atât materiale, cât și spirituale.**

Iar Biserica, dacă va urma calea corelărilor calendaristice și se va orienta în direcția lumii tehnocratice, atunci Ea va fi nevoită neîncetat să-și schimbe calendarele, neîncetat să modifice și să deformeze *tipicul și slujbele*.

---

¹¹¹ Dintre aceste proiecte un interes deosebit pentru Comisie a trezit proiectul astronomului francez M. Armelin, publicat încă în 1888. Conform acestui proiect, anul constă din 12 luni și 4 trimestre. Prima lună a fiecărui trimestru conține 31 de zile, celelalte două luni – câte 30 de zile. Astfel toate cele 4 trimestre au o durată egală – 91 zile. În an sunt două zile (sau una), ce nu intră în numărul trimestrelor și săptămânilor, ci sunt „*zile adăugătoare nelucrătoare*”. Una din aceste zile se prevede a fi introdusă după 30 decembrie („*ziua Anului Nou*”), iar a doua – după 30 iunie în anul bisect („*ziua Păcii și prieteniei popoarelor*”). Vezi: Буткевич А., Зеликсон М. *Вечные календари*. Академия Наук СССР. Всесоюзное Астрономо-геодезическое общество. – Москва, 1969, – Сс. 12-13.

Ceea ce constituie o dificultate foarte gravă și, mai ales, tulburătoare, ori de-a dreptul smintitoare pentru conștiința creștină, este faptul că, în fond, calendarul îndreptat nu permite de a serba Sfintele Paști în una și aceeași zi de către întreaga creștinătate.

Menționez, că întrebarea despre calendar nu are numai o importanță tehnică (ca mijloc de calculare a timpului), în viața Bisericii calendarul obține și o importanță religioasă, îndeosebi în legătură cu determinarea datei sărbătoririi Sfințelor Paști.

***

III. CALENDARUL ȘI PASCALIA

În întreaga creștinătate și îndeosebi în cea ortodoxă, Paștile sau Învierea Domnului este cea mai mare sărbătoare, „a Sâmbetelor împărătească și doamnă, al praznicelor praznic și sărbătoare a sărbătorilor”¹¹². Biserica Ortodoxă sărbătorește Paștile foarte solemn. În biserici se întrerupe citirea *Psaltirii* și totul se cântă. Cântările acestei sărbători exprimă bucuria adusă de slăvita Înviere a lui Hristos și biruința Lui asupra morții, răscumpărarea noastră prin El. Învierea Domnului din morți este inima, centrul Creștinismului.

Fiind o sărbătoare atât de mare și luminată, ea a fost cinstită încă din timpul Sfinților Apostoli. Cu evenimentul Învierii apostolii au început propovăduirea lor (*Fapte*, 2, 22-24; 3, 12-26; 4, 10-12). Moartea, Învierea Mântuitorului sunt temelia de pe care apostolul Pavel explică dogmele credinței noastre și nădejdea noastră (*I Corinteni*, 15). Despre sărbătorirea Paștilor ne spune același apostol: „**Curățiți aluatul cel vechi, ca să fiți frământătură nouă, precum și sunteți fără aluat: căci Paștile nostru Hristos S-a jertfit pentru noi. De aceea să prăznuim nu cu aluatul cel vechi, nici cu aluatul răutății și al vicleșugului, ci cu azimile curăției și ale adevărului**” (*I Corinteni*, 5, 7-8). Despre serbarea Sfințelor Paști la primii creștini găsim mărturii și în *Constituțiile Apostolice* (Cartea V, cap. 17-19; și Cartea VIII, cap. 33).

În ceea ce privește data serbării Paștilor, în Biserica Veche au existat diferențe, mai ales în secolul al II-lea. Aceste contradicții au condus la mari dispute între reprezentanții diferitor practici.

¹¹² Vezi: *Penticostarul*, Imnosul Cântării a 8-a din Canonul Paștilor.

Înainte de a descrie aceste dispute ne vom referi la etimologia cuvântului „Paști”.

Cuvântul *Paști* e de origine ebraică (provine de la cuvântul *Pesah* – *trecere* sau *passah* – *a trece*). Evreii numeau „Paști” (*Pascha*) sau *sărbătoarea azimilor* cea mai importantă sărbătoare a lor anuală în amintirea trecerii prin Marea Roșie și a eliberării lor din robia egipteană (*Ieșire*, 12, 3-27; *Levitic.*, 23, 5-8; *Deuteronom*, 16, 2-6). Deci *Pascha* însemna *trecerea* din robie la libertate. Această sărbătoare la ei se prăznuia în ziua a 14-a a lunii întâi (*Ieșire*, 12, 2, 5-6, 8-11, 14; 13, 2-4; *Levitic.*, 23, 5-6, 10-11; *Numerii*, 28, 16-17; *Deuteronom*, 16, 1-6) – a 14-a zi a lunii întâi, numită *aviv* sau *Nisan* (corespunde la noi cu a doua jumătate a lunii martie și prima jumătate a lunii aprilie) coincidea cu prima lună plină de după echinocțiul de primăvară¹¹³ – și era atât de însemnată chiar și pentru păgâni, încât intrase în obicei de Paști să fie eliberat un întemnițat după voia poporului: „**La sărbătoarea Paștilor, dregătorul avea obiceiul să elibereze mulțimii un întemnițat pe care-l voiau**” (*Matei*, 27,15). Deci, potrivit legii Vechiului Testament, Paștile trebuia săvârșit în noaptea de 14 spre 15 Aviv, în oricare zi nu s-ar fi întâmplat această dată după calculul evreiesc.

¹¹³ Părintele Ene Braniște, citând *Marea Enciclopedie Greacă* menționează că: „După unii, atât termenul de Paști, cât și sărbătoarea iudaică respectivă ar fi de origine egipteană; în limba egipteană *paseh* – *trecere*. În epoca robiei egiptene a evreilor se sărbătorea în valea Nilului echinocțiul de primăvară, adică trecerea soarelui din emisfera australă în cea boreală ca zi a biruinței luminii asupra întunericului. Evreii au păstrat-o, dându-i însă un sens național și religios”. Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαιδία (*Marea Enciclopedie Greacă*). T. XIII. – Atena, 1924-1936, – P. 273 // Pr. Prof. Dr. Ene Braniște. *Liturgica generală*. – București, 1993. – P. 173.

La baza calendarului evreiesc stă anul, format din 12 luni calendaristice, durata fiecăreia fiind de 29,5 zile, ceea ce formează anul de 354 de zile ($29,5 \times 12$)¹¹⁴. Și dacă într-un an solar (cu durata aproximativă de 365,25 zile) 1 Nisan cădea la 14 martie, atunci în următorul an, această dată trebuia să cadă cu 11 zile mai devreme ($365,25 - 354$), iar în al 3-lea an cu 22 de zile mai devreme de data noastră de 14 martie. Astfel, faptul că data de 14 Aviv a calendarului evreiesc nu corespunde întotdeauna cu aceeași dată invariabilă dintr-o oarecare lună de-a noastră, ne denotă că ziua Paștelui iudaic trebuia sărbătorită nici mai devreme nici mai târziu de luna plină, sau de pe data de 14 spre 15 a primei luni de echinocțiu. Sub denumirea de luna lui *Aviv* sau *Nisan*, la vechii evrei se subînțelegea perioada anului, când avea loc prima mișcare de rotație a lunii. Luna Aviv n-avea o durată stabilă în an, spre deosebire de luna martie a noastră. Între celelalte luni ale anului, luna *Aviv*, potrivit Sfintei Scripturi, este „*luna spicelor*” (*Ieșire*, 23, 15-16), și fiecare evreu la Paști era obligat să aducă Domnului „*cel dintâi snop al secerișului său*” (*Levitic.*, 23, 11; *Deuteronom*, 16, 17). Altfel spus, în luna Aviv avea loc aceea mișcare a lunii, în care în Palestina se cocea grâul cel mai timpuriu, ceea ce și se întâmpla aproape de echinocțiul de primăvară. Această circumstanță le-a permis unor iudei din vechime, precum și unor învățați rabini (Aristodul, Filon, Muzii) să afirme că „*Paștile trebuie să-l săvârșească toți după echinocțiul de primăvară în prima jumătate a lunii*”¹¹⁵, însă această afirmație n-are te-

¹¹⁴ Calendarul matematic a fost introdus oficial la iudei de către Gilel (Ghilel) II în anul 4118, după calculul iudaic, sau în 358 d. Hr. Vezi: Климишин И. Календарь и хронология. – Москва, 1985, – С. 44.

¹¹⁵ Din pravilele lui Anatolie despre Paști. Eusebiu de Cezareea. *Istoria bisericească*. V, 32 // Болотов В. Лекции по истории Древней Церкви. Т. II. – Москва, 1994. – С. 437.

mei, deoarece cuvintele „*echinocțiu*” (aequinoctium, ἰσημερία¹¹⁶) și „*primăvară*” nici nu sunt în Vechiul Testament. Din punct de vedere geografic, Palestina este situată în zona unde anul are numai două anotimpuri: vară (*kaiiṭ*) și iarnă (*horeṣ*) și de aceea în limba ebraică veche nici nu sunt cuvinte ce ar exprima noțiunea de „*primăvară*”¹¹⁷, dar timpul sărbătoririi Paștelui Biblia îl determină neschimbat prin cuvintele: „*în luna Aviv*” (*Ieșire*, 13, 4; 23, 15; *Deuteronom*, 16, 1).

Din Sfânta Scriptură (*Levitic.*, 23, 10-16; *Deuteronom*, 16, 9) rezultă că „*în ziua a doua după întâi a sărbătorii*”, adică pe 16 Nisan evreii trebuiau să aducă Domnului omerul „*snopul legănat*” – primul snop de orz secerat și din această zi se permitea de a mânca din boabele proaspete și se începea secerișul. Era imposibil de a considera *pascală*, adică Aviv, acea lună, în care la luna plină nu era copt orzul în împejurimile Ierusalimului, sau dacă ploile puternice stricau drumurile și podurile, încât era dificil pentru credincioși de a veni la Ierusalim și astfel se ajungea până la manipularea cu calendarul prin introducerea unor luni adăugătoare (de

¹¹⁶ Cuvântul „*saw-yûthâ*” cu care sirienii redau cuvântul grecesc ἰσημερία, înseamnă *egalitate*, *paritate* (paritas aequitas concordia). Dar astronomii babiloneni știau termenul, pe care-l scriau „LALMU”, dar îl pronunțau „*suqalûlu satti*” – *echilibrul* (literalmente: *cântărire*) *anului*. Болотов В.В. *Александрійская Пасхалия: логика и эстетика* // *Календарный вопрос: Сборник статей* / Редактор-составитель Чхартишвили А. – Москва, 2000, – С. 133.

¹¹⁷ *Kaiiṭ* – *vară* – este perioada uscată a anului, fără ploi (de la începutul lunii mai până la sfârșitul lunii octombrie). *Horeṣ* – *iarnă* – perioada celor trei ploi: *timpurie* – (sfârșitul lui octombrie – începutul lui noiembrie), care înmoaie solul pentru semănat; *de iarnă* – (din decembrie până în februarie), care adapă pământul și umple izvoarele și *târzie* – (martie-aprilie), este foarte necesară pentru roade. După iarnă, vara sosește aproape fără interval, de aceea nu-i de mirare că în limba ebraică nu este cuvânt pentru a exprima noțiunea noastră de „*primăvară*”. – *protodiac*. I. M.

exemplu: *primul adar...*)¹¹⁸. Până la distrugerea Ierusalimului în anul 70 d. Hr. iudeii, probabil, nu doreau să știe despre nici un fel de cicluri lunare și introduceau *adarul* lor când găseau ei de cuviință¹¹⁹. Prin secolul al II-lea d. Hr. iudeii au început să utilizeze ciclul de 8 ani (οκταετηρίδα), însă acesta era inexact și inutilizabil pentru calendarul iulian. Acest ciclu a fost întrebuințat până în anii '20 ai secolului al III-lea, după aceea iudeii introducând ciclul de 19 ani (έννεακαιδεκαετηρίς), care a stat la baza calendarului iudaic contemporan – acesta fiind din punct de vedere astronomic „o operă superbă, încât până în prezent zilele lunilor iudaice coincid minunat de aproape cu fazele lunii”¹²⁰.

Practica creștină în ceea ce vizează sărbătorirea Paștelui, întemeiată pe baza instituirilor Vechiului Testament, s-a dezvoltat independent, în legătură cu evenimentele sfinte din Noul Testament și cu hotărârile sobornicești. Pentru conștiința creștină, esența Paștelui creștin nu impunea condiția de a aștepta coacerea orzului și grija sosirii credincioșilor la Ierusalim și, deci, era nepotrivit de a stabili ziua Paștelui în funcție de o asemenea practică iudaică.

Iisus Hristos a săvârșit Paștile evreilor înainte de Patimile Sale în timpul Cinei de taină (*Luca*, 22, 8-16), întemeind atunci și taina Sfintei Euharistii (*Matei*, 26, 26-28; *Luca*, 22, 19). Termenul iudaic de *Paști* a trecut în vocabularul creștin, pentru că moartea, Învierea Domnului, evenimente ce alcătuiesc Paștile creștinilor,

¹¹⁸ În calendarul evreiesc lunar-solar luna adăugătoare se introducea înainte de luna *adar* și se numea *primul adar*, iar *adar* devenea luna următoare și se numea *al doilea adar*. De exemplu: *Tișri, primul adar, al doilea adar, nisan, iiar*, etc. Vezi: Болотов В. *Из церковной истории Египта. День и год мученической кончины святого евангелиста Марка*. – Санкт-Петербург, 1893, – Сс. 295-296; 302-303.

¹¹⁹ Лебедев Д., свящ. *К истории времяисчисления у евреев, греков и римлян*. – Москва, 1914, – С. 19.

¹²⁰ Болотов В. *Из церковной истории Египта...* – С. 281.

au drept motiv și sens aceeași „*trecere*”, numai că la evrei era trecerea prin Marea Roșie la libertate, în pământul făgăduit, izbăvirea din robia egipteană, la creștini însă, era *trecerea* de la moarte la viață, izbăvirea din robia păcatului, a blestemului și a morții, biruința Mântuitorului asupra iadului.

Paștile este cea mai veche sărbătoare creștină, împreună cu duminica, sărbătoarea săptămânală a creștinilor ce amintea de Învierea Domnului. La început denumirea de *Paști* a fost aplicată de primii creștini comemorării anuale a Cinei cele de taină, care avea loc în seara zilei de 13 Nisan sau în Joia dinaintea Duminicii Învierii și consta dintr-o masă rituală, care amintea Cina și se săvârșea Sfânta Euharistie. La primii creștini, recrutați dintre evrei, această Cină substituia vechea masă pascală evreiască din seara zilei de 14 Nisan – masă care, la început, purta titulatura de „*Paști*” în sens direct. Și precum la evrei această numire s-a aplicat mai târziu asupra întregii sărbători a azimilor, care ținea șapte zile (14 Nisan – 21 Nisan), tot așa și la creștini ea a trecut de la comemorarea Sfintei Cine, la cea a morții și Învierii Domnului.

Astfel, comemorarea anuală a Cinei cele de taină rezidă în originea sărbătorii creștine a Paștilor. Scriitorul sirian Afraates, din prima jumătate a secolului al IV-lea, descriind sărbătoarea Paștilor din timpul său, nu face nici o mențiune despre comemorarea Învierii Domnului. Din descrierea lui reiese că momentul principal al sărbătorii era „*cina pascală a Noului Testament*”¹²¹. Primii creștini înțelegeau prin *Paști* nu numai sărbătoarea Învierii, ci și pe aceea a Cinei și a Patimilor Domnului, iar aceasta, precum și legătura Paștelui creștin cu cel al evreilor, au determinat mari diferențe regionale în Biserica Veche în ceea ce privește data și modul sărbătoririi.

¹²¹ Vezi: Pr. Prof. Dr. Ene Braniște. *Liturgica generală*. – P. 174.

Creștinii din părțile Siriei și ale Asiei Mici comemorau întâi moartea Domnului (Paștile Crucii) la 14 Nisan, apoi serbau Învierea (Paștile Învierii) la 16 Nisan, indiferent de ziua săptămânală în care coincideau aceste date. Adepții practicii respective se numeau *quatrodecimani* (τέσσαρες κέ δεκάτιτε), fiindcă serbau Paștile odată cu iudeii. De menționat, că 14 Nisan nici la iudei nu era sărbătoare ca atare, ci numai *pesah*, „*Vinerea Paștilor*” (παρασκευή του πάσχα) (Ioan, 19, 14) – adică ajunul Paștilor, iar sărbătoarea Paștilor începea în noaptea spre 15 Nisan.

Alți iudaizanți mai moderați (de prin părțile Antiohiei) serbau Paștile duminica, dar coraborau atât de mult data Paștelui creștin cu cel iudaic, încât aveau grijă ca acea duminică să fie prăznuită în timpul săptămânii azimilor iudaice, chiar când aceasta coincidea înainte de echinocțiul de primăvară. De aceea ei erau numiți *protopashiți* (προτοπασχίτε), adică cei ce serbau Paștile mai înainte de data relementară.

Creștinii „*din toată lumea*”¹²² (majoritatea din părțile Apusului, din Egipt, Grecia și Palestina) sărbătoreau Paștile în aceeași zi din săptămână în care a murit și a înviat Domnul. Adică, ei comemorau moartea Domnului în Vinerea cea mai apropiată de 14 Nisan, numind-o „*Paștile Crucii*” (Πάσχα Σταυρώσιμον), iar Învierea în Duminica următoare, care cădea după 14 Nisan sau după prima lună plină care urma echinocțiului de primăvară, duminică, pe care o numeau „*Paștile Învierii*” (Πάσχα Ἀναστάσιμον). Aceștia considerau Paștile Crucii drept zi de tristețe și îl trăiau în post și întristare, prelungind penitența până în ziua Învierii. Această practică e recomandată de *Constituțiile Apostolice* (Cartea V, cap. 17-19), unde e combătută practica iudaizantă¹²³.

¹²² Eusebiu de Cezareea. *Istoria bisericească*. Apud: Тальберг Н. *История Христианской Церкви*. – Москва, 2001. – С. 96.

¹²³ A se vedea: *Апостольские Постановления*. Кн.V-VIII. – Киев, 1892. – С. 37.

Aceste practici au generat dispute și controverse serioase între adepții lor, dispute care aveau să ajungă până la schisme între unele Biserici¹²⁴. În unele Biserici, Paștile se sărbătorea conform datei, și evident nu coincidea întotdeauna cu duminica, ziua săptămânală a sărbătoririi Învierii, în altele, dimpotrivă, conform zilei, care se atesta în cursul săptămânii. Și Bisericile din Asia Mică și cele din Apus motivau sărbătorirea Paștelui în conformitatea cu duhul tradiției. Bisericile din Asia Mică se refereau la faptul, că ele sărbătoresc Paștile împreună cu evreii după predania Sfinților Apostoli Filip și Ioan; Bisericile care sărbătoreau Paștile după 14 Nisan, spre exemplu Biserica Romei, invocau tradiția Apostolului Pavel.

În secolul I și aproape pe întreg parcursul secolului al II-lea n-au existat controverse privitor la timpul serbării Paștelui și toate Bisericile erau în pace și comuniune între ele. Diferența dintre practica romană și cea asiatică era veche și se discutase în repetate rânduri. În anul 155 referitor la această diferență s-a purtat o discuție, dar n-a fost o dispută, între Sfântul Policarp, episcopul Smirnei și Anicet, episcopul Romei. Ei n-au ajuns la un consens, dar au rămas în pace și comuniune euharistică, păstrând fiecare practica sa. Sfântul Policarp a săvârșit Euharistia în Roma, după cum mai târziu Sfântul Irineu, episcopul Lyonului îi va scrie papei Victor I în 190, că: „*Anicet i-a încredințat lui (Sfântului Policarp – protodiac. I. M.) în biserică Euharistia*”¹²⁵.

În anul 167 s-a produs o dispută referitoare la Paști în Laodiceea (în Frigia). Episcopul Meliton de Sardes (Lidia) publică o scrisoare în care apără obiceiul bisericilor din Asia Mică: „...*În timpul când Pavel Servil era guvernator în Asia și când Sagoris*

¹²⁴ Disputele referitoare la data și timpul sărbătoririi Sf. Paști sunt expuse amănunțit în *Istoria bisericească* a episcopului Eusebiu de Cezareea. – *protodiac. I. M.*

¹²⁵ Apud: Рожков В., прот. *Очерки по истории Римско-Католической Церкви.* – Москва, 1998. – С. 10.

suferi mucenicia, se ridică în Laodiceea o mare prigonire atin-gătoare de prăznuirea Sfintelor Paști, cu pricina căreia am scris această carte..."¹²⁶. La aceasta răspunde Victor I, papa Romei (189-199), amenințând cu excomunicarea pe cei ce nu acceptă obiceiul apusean¹²⁷. Despre respectiva dispută au scris Clement Alexandrinul, Ipolit Romanul, ș. a. Ei opinează că Hristos, înainte de Patima Sa, pe 13 Nisan a săvârșit ultima cină, iar pe 14 Nisan a fost răstignit. Adepții practicii asiatică susțineau, că Hristos a pățimit pe 15 Nisan, iar pe 14 Nisan a săvârșit Paștile, „*deaceea se cuvine și noi să facem cum Hristos a făcut*”¹²⁸.

Între anii 190-192 a avut loc a treia și cea mai importantă dispută. Deoarece Bisericele din Asia Mică susțineau că se impune a sărbători Paștile numai pe 14 Nisan, episcopul Romei, Victor, s-a adresat episcopilor din Asia Mică cu solicitarea de a se uni cu practica romană. În documentul papal *Libellus Synodicus* s-a păstrat informația, conform căreia vechiul Sinod de la Roma (sfârșitul secolului al II-lea d. Hr.) „*a interzis de a sărbători după obiceiul iudeilor sfântul și tainicul Paște în a paisprezecea zi a lunii, ci numai în marea și dătătoarea de viață duminică*”¹²⁹. La inițiativa papei Victor I au fost convocate în mai multe locuri Sinoade și toate s-au pronunțat pentru practica romană, cu excepția Sinodului din Efes (192), care l-a însărcinat pe episcopul Efesului Policrat să apere practica asiatică¹³⁰. Policrat „*având 65 de ani întru Domnul*”, „*citind toată Sfânta Scriptură*” de „*amenințările*” episco-

¹²⁶ A se vedea în *Istoria bisericească* a episcopului Eusebiu de Cezareea. – *protodiac. I. M.*

¹²⁷ A se vedea: Болотов В. *Лекции по истории Древней Церкви*. Т. II. – Москва, 1994. – С. 429.

¹²⁸ Apud: *Ibidem*.

¹²⁹ Apud: Покровский А. *Соборы Древней Церкви эпохи трех первых веков. Историко-каноническое исследование*. – Сергиев Посад, 1914, – С. 208.

¹³⁰ Тальберг Н. *История Христианской Церкви*. – Сс. 97-98.

pului Victor „*nu s-a speriat*” și în epistola adresată episcopului Victor și Bisericii de la Roma, el s-a pronunțat ferm pentru ritualul asiatic, respingând amenințarea și declarând că creștinii din Asia păstrează tradiția apostolică¹³¹. Episcopul Victor a răspuns printr-o formală caterisire. Dar mulți episcopi n-au fost de acord cu acest pas al episcopului Victor¹³². În această dispută intervine decisiv Irineu, episcopul Lyonului, ucenicul lui Policrat. Pronunțându-se pentru obiceiul apusean, îl roagă însă pe papa Victor să nu tulbure pacea Bisericii. Cuvântul autoritar al lui Irineu a potolit spiritele și s-a restabilit pacea, fiecare păstrându-și obiceiul său¹³³.

Diferența dintre Bisericile din Asia Mică și celelalte, din care cauză se și menținea focul disputei, se referea propriu-zis la:

1. Ziua sărbătoririi Paștelui. Creștinii din Asia Mică săvârșeau Paștile în a 14-a zi a primei luni de primăvară, indiferent în ce zi a săptămânii n-ar fi căzut. Celelalte biserici sărbătoreau Paștile în exclusivitate în zi de duminică.

2. Postul dinainte de Paști, după Sfântul Irineu, în diferite biserici era de durată diferită (42 de ore, o zi, două și mai multe)¹³⁴.

3. Se poate de presupus și deosebirea în tonul propriu-zis al sărbătoririi. Creștinii apuseni țineau post aspru înainte de Paști (vineri și sâmbătă), apoi priveghere (sâmbătă spre duminică) și după miezul nopții sărbătoreau Învierea Domnului, ce se deschidea solemn cu Euharistia. Creștinii asiatici pe 14 Nisan posteau, iar în seara aceleiași zile săvârșeau Paștile și Euharistia. Cu această singură zi Paștile lor și se termina.

---

¹³¹ Vezi: Болотов В. *Лекции по истории Древней Церкви*. Т. II. – Москва, 1994. – Сс. 429-430.

¹³² *Ibidem*. – P. 430.

¹³³ Vezi: Рожков В., прот. *Очерки по истории Римско-Католической Церкви*. – Москва, 1998. – Сс. 10-11.

¹³⁴ *Ibidem*.

Sărbătorirea tuturor Bisericilor, cu excepția celor din Asia Mică evidențiază următorul moment istoric: nu era vorba despre sărbătorirea unui singur moment din istoria evanghelică. Nici instituirea tainei Sfintei Euharistii, nici Patimile, nici moartea și nici Învierea lui Hristos în parte, ci toate aceste evenimente în sinteză înțelese dogmatic ca un fapt unic al Răscumpărării prin pătimire constituia obiectul prăznuirii. Aceasta era o sărbătoare a bucuriei mântuirii, tonul acestei bucurii era solemn și serios.

Deci toți afirmau că Hristos a înviat, dar când anume? Apăruseră trei versiuni:

1. La o dată necunoscută a lunii martie sau aprilie.

2. Duminică, prima de după lună plină a primei luni de primăvară.

3. Pe data de 16 Nisan.

Pentru creștinii ce nu proveneau dintre iudei era firesc să primească prima versiune-dată pentru sărbătorire. Pentru omul de origine greacă sau latină era nefiresc să sărbătorească Învierea Domnului pe 16 Nisan, deoarece anul evreiesc lunar era cunoscut doar evreilor și apoi 16 Nisan nu coincidea cu sărbătoarea săptămânală a Învierii lui Hristos. Astfel creștinii recrutați dintre păgâni erau puși în fața unei alternative: să sărbătorească Învierea lui Hristos la acea dată a lunii romane în care a avut loc acest eveniment, – sau în acea zi a săptămânii, care era închinată (dedicată) acestei amintiri, alegând această săptămână aproximativ: anume aceea, care urma după luna plină a lunii pascale, adică a primei luni de primăvară. Dar prima dată a rămas și, probabil, va rămâne pentru totdeauna pentru istorie necunoscută, în pofida faptului că unele secte au încercat s-o stabilească¹³⁵. De aceea,

---

¹³⁵ Spre exemplu una din ramificațiile din quaterdecimani pe baza actelor lui Pilat au calculat, că Hristos a pățimit pe 25 martie. Unul din reprezentanții acestei ori-

logic, a fost acceptată a doua versiune-dată, adică de a stabili ca Paștile să fie o sărbătoare cu dată variabilă – cu atât mai mult că, prin aceasta sărbătoarea anuală și cea săptămânală a Învierii, nu se despărteau în sine. Pe de altă parte, pentru creștinii recrutați dintre iudei, era firesc să săvârșească sărbătoarea anuală a Învierii la 16 Nisan, având în vedere că această zi coincide în timpul atât de însemnat al cercului praznical evreiesc.

În lupta pentru problema zilei de sărbătorire a Sfintelor Paști s-au confruntat două curente ale vieții creștine: iudaistic și anti-iudaistic. Poate părea straniu, dar anume Bisericile palestinienne în anii 190-192 s-au pronunțat împotriva ritualului asiatic, consi-

---

entări la începutul secolului al IV-lea, Tricentiu (împotriva căruia a scris Sfântul Petru al Alexandriei, † 26 noiembrie 311) spunea: „*Noi nu avem nici o treabă cu iudeii și cu calendarul lor; noi dorim numai un singur lucru: să săvârșim în fiecare an amintirea pămîririi lui Hristos în acel timp, în care au lăsat a săvârși cei ce singuri au văzut de la început*” (adică într-o zi istorică concretă – *protodiac. I. M.*). Apud: Болотов В. *Лекции по истории Древней Церкви*. Т. II. – С.432.

Erau și creștini (prin Galia) care sărbătoreau Paștile la dată fixă: la 25 martie și chiar la 27 martie. Vezi: Pr. Prof. Dr. Ene Braniște. *Liturgica generală*. – P. 175.

În prezent ca dată aproximativă a răstignirii Mântuitorului Hristos este acceptată ziua de 9 aprilie anul 30 d. Hr. Însă conform unui tradițional izvor bisericesc și anume „*Следованная Псалтирь*”, această dată ca zi a Răstignirii, ce a avut loc în al 33-lea an de viață al lui Iisus Hristos, cade vineri, 30 martie anul 5533 de la „*facerea lumii*” (adică la 30 martie anul 25 d. Hr.). Interesant e faptul, că în acest caz „*Învierea lui Hristos*” cade la 1 aprilie. Iar din Sfânta Evanghelie aflăm, că în această zi căpeteniile iudeilor au învățat pe străjerii, care păzeau mormântul Domnului, să mintă poporul că ucenicii au furat trupul Lui din mormânt: „*Și adunându-se ei (arhieriei) împreună cu bătrânii și fiind sfat, au dat bani mulți ostașilor, zicând: Spuneți că ucenicii Lui, venind noaptea, L-au furat, pe când noi dormeam... Iar ei, luând arginții, au făcut precum au fost învățați. Și s-a răspândit cuvântul acesta între Iudei, până în ziua de azi*” (Matei, 28, 12-15). De aici apare întrebarea: oare n-a pornit de aici tradiția de a considera ziua de 1 aprilie „*ziua minciunii, păcălelilor*”? Vezi: Лалош М. *Времяисчисление христианского и языческого мира*. – Санкт-Петербург, 1867, – С. 80.

derându-l chiar păgubitor pentru suflet¹³⁶. În perioada de până la Sinoadele Ecumenice în privința sărbătoririi Sfintelor Paști existau mari divergențe, dar părinții Bisericii au avut grijă ca aceste divergențe să nu servească drept motiv pentru distrugerea unității și păcii bisericești. În această epocă, putem afirma că domina principiul expus de Apostolul Pavel în Epistola către Coloseni: **„Nimeni deci să nu vă judece pentru mâncare sau băutură, sau cu privire la vreo sărbătoare, sau lună nouă, sau la sâmbete, care sunt umbră celor viitoare, iar trupul (este) al lui Hristos”** (Coloseni, 2, 16-17).

Disputele pascale au fost sistate de hotărârea Sinodului I Ecumenic de la Niceea (325). Acest Sinod a încercat să uniformizeze data serbării Paștilor. Părinții Sinodului s-au confruntat nu atât cu quatozdecimanii, cât cu protopashiții, care săvârșeau Paștile întotdeauna duminica, dar numai decît în aceeași lună cu iudeii și de aceea, uneori, înainte de echinocțiul de primăvară. Reprezentantii acestei practici trăiau nu în Asia Mică, ci în Siria. La începutul secolului al IV-lea problema serbării Paștelui era foarte acută, pentru că inadvertențele, care apăruseră din diferența serbării Paștelui, se reflectau negativ asupra reputației creștinilor. Iată de ce părinții Sinodului apusean de la Arle (314) au hotărât (Canonul 1), ca episcopul Romei să emită hotărâri în ceea ce privește timpul serbării Paștelui. Aceeași problemă frământa și Orientul. „*Biserica*, – scria episcopul Eusebiu de Cezareea, – *era bântuită încă mai dinainte de o altă boală; astfel vorbesc de dezbinarea ce se mișcase de ziua în care trebuia a se săvârși sărbătoarea Paștilor. Unii susțineau într-un fel, alții în alt fel... Nimeni nu putea aduce tămăduire la acest rău. Căci fiecare partid fiind*

¹³⁶ Eusebiu de Cezareea. *Istoria bisericească*. V, 25 // Болотов В. *Лекции по истории Древней Церкви*. Т. II. – С. 435.

de o greutate mai egală, chestiunea rămânea nehotărâtă. Numai Dumnezeu putea să o termine, și se pare că pe pământ nu era decât Constantin, de care Dumnezeu ar fi binevoit a se servi pentru acest sfârșit. Când văzu că scrisoarea ce scrisese la Alexandria nu avusese izbânda ce așteptase, el căută în sufletul său un alt mijloc de a surpa pe acel dușman nevăzut – pe diavolul – care tulbura pacea Bisericii. El ridică contra lui o oaste cerească, scriind episcopilor din toate părțile lumii pentru a se aduna într-un consiliu... ”¹³⁷.

Sfântul împărat Constantin cel Mare urmărea scopul ca Paștile să fie săvârșit în una și aceeași zi de către toți creștinii din Apus și Răsărit: „*Că marele Constantin cel întocmai cu Apostolii, pe lângă alte bunătăți ce a făcut, a adaos și aceasta, să roage pe Întâiul Sobor a toată lumea să rânduiască ca să se prăznuiască Sfintele Paști în toată lumea într-o una și aceeași zi. Că nu au suferit fericitul să vadă pentru praznicul acesta despărțită Biserica lui Hristos, și că se fac multe soboare în osebite părți, și că apusenilor li se stă împotrivă pentru aceasta despre asieni, apusenii urmând obiceiul bătrânilor celor mai înainte de ei, iar asienii, urmând lui Ioan Evanghelistul, și celorlalți Apostoli, precum scrie Policarp al Smirnei către Victor al Romei. Vezi și cuvintele lui Hrisostom cele pentru Paști, în care minunat aligorișește pe cele ale Paștilor vechi în Hristos*”¹³⁸. Este de menționat că și legislația de stat, a Statului bizantin, a luat o serie de măsuri pentru serbarea Paștilor la o anumită dată, stabilind uneori și modul cum să fie serbată și cât să dureze această sărbătoare¹³⁹. Astfel Constantin cel Mare a dispus încă

¹³⁷ Apud: Eusebiu de Cezareea. *De vita Constantini (Viața lui Constantin)*, 3, 5.

¹³⁸ Apud: *Ibidem*, 5, 13. A se vedea și: Socrate. *Istoria bisericească*, 1, 9; Teodorit. *Istoria bisericească*, 1, 10.

¹³⁹ Unii împărați bizantini au dispus ca în ziua de Paști să nu fie supuși nici criminalii la suplicii, ci să fie lăsați chiar fără cătușe la această sărbătoare (anii

înainte de Sinodul de la Niceea, ca ziua de Paști să fie sărbătorită de toți creștinii deodată și anume chiar la data ce s-a stabilit mai târziu prin hotărârea Sinodului de la Niceea.

Împăratul Constantin se pronunța împotriva obiceiului de a serba Paștile după exemplul iudeilor, considerând că iudeii vor afirma că, de fapt creștinii nici cea mai mare sărbătoare a lor n-o pot sărbători fără ei: „...*Mai întâi de toate este necuviincios de a săvârși această sfântă sărbătoare după obiceiul iudeilor... Mântuitorul ne-a arătat altă cale... În înțelegere ținându-ne de ea, fraților iubiți, noi înșine vom depărta părerea rușinoasă a iudeilor despre noi, precum că fără hotărârile lor, nici nu putem face aceasta... Negreșit este o lucrare foarte grea și mai presus de toată buna-grăire de a explica tainele lui Dumnezeu; de a arăta cu amănuntul o prăznuire atât de însemnată ca cea a sărbătorii Paștelui, de a descoperi originea ei și de a găsi cuvinte care să răspundă la vrednicia aceleia, despre care se vorbește...*”¹⁴⁰.

„...*Sfinții episcopi*, – după cum ne mărturisește episcopul Eusebiu de Cezareea, – *nu numai că se împăcară în ceea ce privește*

367-368), dar pentru a se evita abuzurile, s-a poruncit ca aceștia să fie urmăriți și prinși chiar în ziua de Paști (anii 381-385). S-au interzis apoi cercetările și procesele penale în Postul Paștilor (an. 380), iar pentru sărbătorirea mai solemnă a Sfințelor Paști, s-a stabilit ca timp de odihnă 7 zile înainte și 7 zile după Paști (an. 395). Seria unor măsuri de acest fel a fost continuată de-a lungul istoriei. Vezi: Arhid. Prof. Dr. Ioan Floca. *Drept Canonic Ortodox. Legislație și administrație bisericească*. Vol. II. – București, 1990, – P. 158.

¹⁴⁰ Din *Epistola împăratului Constantin cel Mare către toți episcopii care n-au fost prezenți la Sinodul I Ecumenic de la Niceea* „Ταῖς ἐκκλησίαις „Περὶ τὸν λαβὼν”” // *Деяния Вселенских Соборов*, документ 15-й. Издание в русском переводе при Казанской Духовной Академии. Издание 2-е. Т. I. – Казань, 1887, – С. 76. Vezi: Eusebiu de Cezareea. *Viața lui Constantin*, 3, 17-18; Socrate. *Istoria bisericească*, 1, 9; Teodorit. *Istoria bisericească*, 1, 10.

credința, propovăduind pe Sfânta Treime Dumnezeu de o ființă, ci încă se și uniră asupra zilei în care trebuie a săvârși sărbătoarea Paștelui”¹⁴¹. Părinții Sinodului I Ecumenic au scris scrisoare-circulară către Biserici despre cele hotărâte la Sinod, dar și împăratul Constantin în *Epistola sa către toți episcopii care n-au fost prezenți la Sinodul I Ecumenic de la Niceea* „Ταῖς ἐκκλησίαις „Πειρὰν λαβὼν”” menționa în concluzie următoarele:

„Constantin, August, către Biserici: „*Propășirea de care ne bucurăm, făcându-mă a recunoaște foarte lămurit Mărima bună-tății lui Dumnezeu către noi, am socotit că cea mai de căpetenie îngrijire ce trebuie a lua, era de a face astfel, ca fiii prea fericiți ai Soborniceștei Biserici să fie uniți prin legătura unei aceleiași credințe, îmbunătățiri și evlavii față de Dumnezeu. Însă, fiindcă nu era nici un mijloc atât de cuviincios pentru a fi încrezuți că stăm într-un bine atât de mare, decât de a se face să se cerceteze materiile religiei de către toți episcopii sau cel puțin de către cel mai mare număr, am adunat cel mai mare număr de episcopi ce mi-a fost cu putință și am luat parte la adunarea lor ca unul dintre voi. Căci nu pot ascunde bucuria mea, că sunt ca și voi și cu voi slujitor al lui Iisus Hristos. Toate punctele disputate au fost cercetate cu deamănuntul până ce învățătura adevărului plăcută lui Dumnezeu, care tinde la unirea duhurilor, și care nu lasă cel mai mic cuvânt de dezbinare, a fost foarte lămurit recunoscută. Întrebarea ce privește săvârșirea sărbătorii Paștelui fiind apoi atinsă, s-a judecat cu un glas că era foarte cuviincios ca Ea (sărbătoarea Sfințelor Paști) să fie săvârșită în aceeași zi în toată întinderea Bisericii. Ce putem noi face mai potrivit bunei cuviințe, decât a*

¹⁴¹ Apud: Eusebiu de Cezareea. *De vita Constantini (Viața lui Constantin)*, 3, 14. A se vedea și Meletie *Istoria bisericească*, Vol. II, Partea a 2-a, Cartea IV, cap. 7, § 11.

lua seama toți la fel această sărbătoare, de vreme ce am primit toți nădejdea nemuririi? S-a socotit că ar fi fost o practică nevrednică de sfințenia Bisericii, de a sărbători după obiceiul iudeilor, care au mâinile pângărite și duhul orbit de fărădelegile lor. Noi putem lepăda obiceiul lor, și a face să treacă la veacurile viitoare unul mai cu judecată, ce am urmat de la prima zi a Patimii Mântuitorului și până în ziua de azi. Să nu avem deci nimic cu iudeii, care sunt vrăjmașii Mântuitorului nostru. Noi am învățat de la Mântuitorul un alt drum și sfânta noastră credință se ține de o altă cale. Să rămânem toți acolo, prea iubiții mei frați, și să ne depărtăm de unii ca aceștia. Nu e nimic mai de răs decât deșertăciunea cu care ei se laudă, că noi n-am putea sărbători această Sărbătoare cum se cuvine dacă nu vom învăța școala lor. Ce pot ști niște oameni, care de când s-au făcut vinovați de moartea Domnului, nu se conduc mai mult de lumina dreptei judecăți, ci sunt răpiți de furia patimii lor? Ei sunt atât de depărtați în aceasta de adevăr, încât se întâmplă adeseori ca ei să săvârșească de două ori în același an sărbătoarea Paștilor. De ce ar trebui să urmărim și noi rătăcirea lor? Căci niciodată noi nu vom voi de a săvârși sărbătoarea de două ori în același an... Pe lângă acestea toate, trebuie a lua seama, că nu e nicidecum îngăduit ca să fie obiceiuri și practici diferite într-o întrebare atât de importantă cum este aceasta. Mântuitorul nu ne-a lăsat decât o zi din slobozenia Sa, care este ziua Patimii Sale. El a voit ca să nu fie decât o Biserică, Sobornicească a cărei fii, deși răspândiți în diferite locuri, să fie mișcați de același Duh, și povățuiți de aceeași voință a lui Dumnezeu... Vă voi spune spre a întrebuița mai puține cuvinte, că toți episcopii au fost într-o unire de a sărbători Paștile într-una și aceeași zi. Nu se cuvine de a avea diferite practici într-o mare Sărbătoare ca aceasta, și cel mai hotărât este de a urma obiceiul – păzit de toate Bisericele – care e mai depărtat de acea obște a rătăcirii și a fărădelegii, care a ucis

pe Stăpânul nostru. Ascultați dar cu bucurie de această poruncă. Căci ceea ce este poruncit de sfinții episcopi ai acestui Sfânt Sinod, nu e poruncit decât numai din însăși voința lui Dumnezeu. Când veți face cunoscut, prea iubiților noștri frați, ceea ce vă scriu, veți hotărî de a săvârși Preasfânta Sărbătoare a Paștilor în aceeași zi, pentru că când voi veni la voi, – după cum doresc cu patimă de mult timp, – să o pot sărbători cu voi, și a mă bucura că cruzimea diavolului a fost învinsă prin puterea lui Dumnezeu și pentru că pacea și adevărul domnesc pretutindeni cu credincioșii. Rog pe Dumnezeu, prea iubiții mei frați, să fiți sănătoși!”¹⁴².

Sinodul de la Niceea a decis ca Paștile să se sărbătorească conform practicii Bisericii din Alexandria. S-a acordat prioritate anume Bisericii din Alexandria în această privință, pentru că în Alexandria era mult dezvoltată știința, în special astronomia. Alexandria era unul din principalele centre filosofice, religioase, culturale și științifice din lume. Din Epistola Sfântului Leon cel Mare, papa Romei (440-461), din 15 iulie 453 către împăratul Marcian, aflăm că episcopul de Alexandria a fost „împuternicit ca din timp să anunțe Bisericile despre ziua Paștelui”¹⁴³. Dar această prerogativă rezulta din vechiul obicei – indiferent de hotărârile Sinodului în acest sens – ca episcopii de Alexandria să scrie în fiecare an pastorale pascale. Profesorul Academiei Teologice din Sankt-Peterburg Vasilii Vasilievici Bolotov (1845-1900) menționează că asemenea pastorale a scris și Dionisie cel Mare († 265), și, probabil, nu este el primul, dar de vocea Bisericii din

¹⁴² Din Epistola împăratului Constantin cel Mare către toți episcopii care n-au fost prezenți la Sinodul I Ecumenic de la Niceea „Ταῖς ἐκκλησίαις „Περὶ τὸν λαβὼν”” // Деяния Вселенских Соборов, документ 15-й. Издание в русском переводе при Казанской Духовной Академии. Издание 2-е. Т. I. – Казань, 1887, – С. 77. Vezi: Eusebiu de Cezareea. *Viața lui Constantin*, 3, 17-18;

¹⁴³ Vezi: Болотов В. *Лекции по истории Древней Церкви*. Т. II. – С. 445.

Alexandria ascultau și celelalte Biserici. Logica înaltă a Pascaliei Alexandrine vorbea concludent și episcopii de Alexandria se bucurau de autoritatea de tălmăcitori ai Pascaliei, având privilegiul și de a anunța nu numai bisericile din Egipt, ci și pe celelalte cu privire la data viitorului Paști, dar n-au afirmat niciodată că au fost abilitați în mod deosebit de Sinodul de la Niceea¹⁴⁴.

Astfel, a fost adoptată practica generală care se reducea la următoarele norme:

a) – Paștile se va serba numai duminica.

b) – Această duminică va fi cea imediat următoare lunii pline de după echinocliul de primăvară (pentru că așa calculau și iudeii: „În luna întâi, în ziua a paisprezecea a lunii, către seară, sunt Paștile Domnului” (Levitic., 23, 5-8).

c) – Când 14 Nisan (sau prima lună plină de după echinocliul de primăvară) coincide cu ziua de duminică, Paștile va fi serbat în duminica următoare, pentru a nu se serba odată cu Paștile iudeilor, dar nici anterior acestuia.

Pentru aceasta s-au alcătuit diferite Pascalii, adică tabele cu data Paștilor pe mai mulți ani. Aceste tabele au fost alcătuite prin anii 220-240 de Sfinții Ipolit Romanul¹⁴⁵, Dionisie Alexandrinul (Pas-

¹⁴⁴ Болотов В. *Лекции по истории Древней Церкви*. Т. II. – Сс. 445-446.

¹⁴⁵ Sfântul Ipolit, de exemplu, a întocmit un tabel pascal pe 112 ani (din 222 până în 333): „...Pe la începutul veacului al III-lea, pe timpul împărăției lui Alexandru Sever (235), un dascăl bisericesc Ipolit, pe care istoricul Nichifor (Istoria bisericească a lui Nichifor, Cartea 5, cap. 15) îl numește episcop al Portului celui din Roma și Prea Sfințit, pe lângă alte scrieri, a scos și o carte atîngătoare de sărbătorea Paștilor, în care atârna un tabel pentru 112 ani...” El considera că Iisus Hristos a pătimit pe 14 nisan (vineri, 25 martie) în anul 782 de la întemeierea Romei (adică în anul 29 d. Hr.). Paștile, după părerea lui, trebuie săvârșit în duminica ce cade din ziua a 16-ea și până în ziua a 22-a a lunii pline. Sfântul Ipolit recunoștea data de 18 martie ca cea mai timpurie dată a Paștelui. Dacă ea cădea vinerea, atunci Paștile se sărbătorea duminică, 20 martie. Vezi: *Ibidem* – Сс. 429, 447-449.

calia lui n-a ajuns până la noi – *protodiac. I. M.*), de episcopul de origine alexandrin Anatolie, episcopul Laodiceei¹⁴⁶. Se cunoaște și o Pascalie anonimă din anul 243¹⁴⁷. Prin secolul al V-lea monahul egiptean Anian a întocmit ciclul pascal, compus din anii ciclului lunar și înmulțiți cu anii ciclului solar ($19 \times 28 = 532$). De asemenea, pentru aflarea datei lunare a duminicii în care poate cădea Paștile, în orice an, atât în trecut, cât și în viitor, a scris un model și monahul Isaac Arghiras (sec. al XIV-lea), dându-l sub numele Sfântului Ioan Damaschin. Pe la mijlocul secolului al XVIII-lea Chesarie Bizantineanul a scris un tratat amănunțit despre „*veșnica Pascalie*”¹⁴⁸. Se cunosc și acele 35 tabele pascale alcătuite de Emanuel Glizonie și corectate din îndemnul Prea Fericitului Hrisant, Patriarh al Ierusalimului (începutul secolului al XVIII-lea)¹⁴⁹.

¹⁴⁶ „...Iar pe la sfârșitul sutei a treia (sfârșitul secolului al III-lea), alexandrinul acela – cuviosul Anatolie, episcopul Laodiceei – unul din cei mai renumiți dascăli ai timpului aceleuia, cel care știa desăvârșit cele zece mari științe filosofice, care împreună cu ritoriceasca învățătură, s-a suit și la vârful fireștei și duhovniceștei priviri, pe lângă celelalte ale lui fapte bune, a scris mai multe cărți, între care și una de înaltă știință pentru sărbătoarea Sfințelor Paști, slujindu-se de ciclul lunii sau „*Eneakedekeaterida*” astronomului atenian Meton...”. A se vedea *Istoria bisericească, Cartea 7, cap. 32* a episcopului Eusebiu de Cezareea.

¹⁴⁷ Vezi: Лебедев Д., свящ., проф. *Календарь и Пасхалия*. – Москва, 1924, – С. 22-24.

¹⁴⁸ Mai amănunțit a se vedea: *Ibidem*. – Cc. 24-28. Încă și din monahii români mulți au scris câte ceva despre Pascalie, iar alții și destul de amănunțit despre întreaga întocmire a calendarului și a Pascaliei, dintre care menționăm pe ieromonahul Lavrentie din mănăstirea *Horezului* (1751); duhovnicul Radu (1806) și starețul Benedict al mănăstirii *Neamț* (1843); ieromonahul Antonie (București, 1846) și arhimandritul Nichifor (Episcopia Buzăului, 1867). A se vedea: Bădulescu D., pr. *Problematica legată de calendarul bisericesc // Manuscris*.

¹⁴⁹ Aceste tabele (Pascalii), în număr de 35, cuprind în sine datele celor 35 de duminici (în anii bisecți și nebisecți) când se poate întâmpla să cadă sărbătoarea Sfințelor Paști (de la 22 martie / 4 aprilie – până la 25 aprilie / 8 mai), precum

Dar aceste tabele nu toate erau perfecte. Problema consta în faptul că mișcarea lunii trebuia introdusă în calendarul iulian solar, fără a deteriora structura lui interioară. Aceasta putea fi realizată folosind numai ciclul lui Meton, amintit mai sus, dar cu o mică, însă importantă, îndreptare. Acest ciclu, pe lângă meritele lui, conține și o carență în ceea ce vizează luna și, mai ales, soarele. Deoarece durata veridică a 19 ani iuliani nu este de 6940 de zile ale ciclului lui Meton, ci de 6939,75 zile, atunci în 4 perioade metoniene (adică în 76 de ani iuliani) ciclul lunar de 19 ani va întrece soarele cu o zi. Pentru a lichida această greșeală, renumitul astronom grec Callipp (330 î. d. Hr.) a propus de a reduce 4 perioade ale lui Meton cu câte o zi, obținând în perioada de 76 de ani o lună sinodică incompletă (adică nu de 30 de zile, ci de 29). Corelația lunaro-solară, la care a ajuns Callipp în urma îndreptării ciclului lui Meton, poate fi formulată astfel:

76 de ani lunari ai lui Callipp = 940 de luni sinodice ale lui Callipp = 27 759 zile = 76 de ani iuliani solari.

În felul acesta ciclul lui Callipp nu numai că a apropiat durata lunii sinodice și a anului solar de duratele veridice astronomice (vezi: tabelul 1 (P. 91) – *protodiac. I. M.*), ci și a operat cu un așa

---

și urmarea Evangheliștilor și citirea *Evangheliilor* în Duminicile de peste tot anul (Evanghelistarul); exapostilările și glasurile pentru fiecare Duminică, și alte indicații necesare referitoare la sărbători și posturi. A se vedea: *Însemnare* la Evanghelistarul din Evanghelie, ediția a II-a, tipărită în anul 1895 în Tipografia Cărilor Bisericești din București // *Sfânta și Dumnezeiasca Evanghelie*. – București, 1928, – P. I-XLIII. Cele 35 de tabele ale Sf. Paști (cu indicarea doar a datelor despre: începerea Postului Mare, sărbătoarea Înălțării Domnului, Duminica Cincizecimii (a Pogorării Sfântului Duh; Ziua Sfintei Treimi), precum și data începerii și durata Postului Sfinților Apostoli) din *Însemnarea* [la Evanghelistarul] *Sfintei și Dumnezeieștii Evanghelii*, ediția de la Neamț, tipărită în 1845 și retipărită în 1928 la București, noi le-am anexat și la sfârșitul cărții de față. – *protodiac. I. M.*

interval de timp (27759 zile), care satisfăcea atât cerințele calculului lunar, cât și pe cele ale calculului solar.

Și într-adevăr, peste fiecare 76 de ani iuliani fazele lunii în ciclul lui Callipp se plasau exact pe aceleași date ale calendarului iulian. Astfel, sistemul calendaro-astronomic al culturii egiptene și babilonene, studiat și completat de școala renumiților astronomi greci (de la Meton până la Hipparh), a acordat în mâinile pascaliștilor un instrument nu numai de o înaltă exactitate, dar și de o neîntrecută perfecțiune interioară (ciclul lui Callipp se mai numește încă și ciclul „*metono-sosigenean*”).

Tabelul 1

Tabelul calendaro-astronomic al calculului lunaro-solar

Principalele cicluri lunaro-solare	Mărimile principale, legate de ciclul lunaro-solar				Epoca
	Durata lunii sinodice în ciclul lunaro-solar	Durata anului solar în ciclul lunaro-solar	Numărul anilor iuliani în ciclul lunaro-solar	Numărul zilelor iuliene în ciclul lunaro-solar	
Ciclul lui METON	$29_d 12_h 46_m$	$365_d 6_h 19_m$	19	6940	432 î. d. Hr.
Ciclul lui CALLIPP	$29_d 12_h 44_m 25_s$	$365_d 6_h$	76	27759	330 î. d. Hr.
Ciclul lui HIPPARH	$29_d 12_h 44_m 2,5_s$	$365_d 5_h 55_m 16_s$	304	111035	125 î. d. Hr.

Dar anume aici pentru alcătuitorii Pascaliei creștine au apărut dificultăți noi. Nu era suficient de a fi introdusă mișcarea lunii în calendarul iulian și de a determina vârsta lunii pentru orice zi a anului, pe care grecii au denumit-o „*επακτα*” („*epacta*”) – adică timpul ce a trecut de la ultima lună plină până la un moment

dat¹⁵⁰. Era necesar de a concorda ritmul lunar cu săptămâna de șapte zile pentru a tranșa problema referitoare la datele sărbătoririi Paștelui Noului Testament, coraborat la rându-i cu datele Paștelui Vechiului Testament.

În secolul IV, între anii 284 și 322, în baza tabelelor și a calendarului iulian, a fost elaborată Pascalia Alexandrină, care a și fost adoptată de Biserica Universală drept Pascalie ce corespunde tuturor normelor biblice și bisericești referitoare la sărbătorirea Sf. Paști¹⁵¹. Alexandrinii (Sfântul Dionisie, Anatolie, episcopul de Laodiceea, Sfântul Petru) au demonstrat că Paștile trebuie săvârșit primăvara, după echinocțiul de primăvară, că „așa săvârșeau Paștile vechii iudei, iar cei de azi s-au abătut de la acest obicei”¹⁵². Sfântul Epifanie al Ciprului scria: „*Paștile nu poate fi săvârșit, dacă n-a trecut echinocțiul, ceea ce nu respectă iudeii. Noi săvârșim Paștile după echinocțiu, chiar dacă ar săvârși și ei (!), pentru că de multe ori și ei îl săvârșesc împreună cu noi. Iar când ei săvârșesc Paștile înainte de echinocțiu, atunci îl săvârșesc singuri...*”¹⁵³.

¹⁵⁰ Însăși etimologia cuvântului grecesc „επακτα”, „επακτος” (*adaos*) – exprimă ideea, că acest *adaos* este numărul care ne arată câte zile trebuie adăugate la un an lunar de 354 de zile pentru a-l egala cu anul solar de 365 de zile. Și după cum anul solar este mai lung decât cel lunar cu aproape 11 zile, *temelionul* (baza, temelie,) lunii va crește în fiecare an cu 11, până la anul celui de al 17-lea ciclu lunar, la al căruia temelion se adaugă 12, pentru că se ține seamă și de anii biseți; iar la ciclurile 18 și 19 se adaugă de asemenea 11. Vezi amănunte în „*Sinopsis Iera*”, – Veneția 1856, publicat și în „*Calendarul bisericesc ortodox pe toți anii*” de Dr. Chiricescu C., – P. 187 // Apud: Donici D. *Pascalia perpetuă*, publicată de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în *Ceaslov*, ediția a II-a, 1896, – P. 589.

¹⁵¹ Дюшен Л. *История Древней Церкви*. Т. I. – Москва, 1912, – С. 194.

¹⁵² Apud: Лебедев Д., свящ. проф., *Календарь и Пасхалия*. – С. 29.

¹⁵³ Apud: Панарий. *Ересь*, 70, 11 // Функ Ф. *История Христианской Церкви от времен апостольских до наших дней*. – Москва, 1921, – С. 71.

Paștile iudeilor, la fel, se sărbătorește întotdeauna după luna plină de după 14 nisan, dar data lui este orientată anume spre 15 nisan și nicidecum spre o altă zi, deoarece Paștile lor nu este legat de ziua de duminică (pentru Paștile iudeilor există numai o singură excepție: dacă data de 15 nisan cade în zilele de luni, miercuri sau vineri, atunci ea se mută în ziua următoare¹⁵⁴). Din aceste considerente urmează concluzia: aproape în toate cazurile, când 15 nisan cade duminică, Paștile creștinilor coincide cu cel al iudeilor și, prin urmare, se încalcă una din esențialele condiții dogmatice ale acestei sărbători creștine. Într-adevăr, la sfârșitul secolului al III-lea și în secolul al IV-lea Biserica din Alexandria *deseori* (și anume în anii 289, 296, 316, 319, 323, 343, 347, 367, 370, 374, 394) a sărbătorit Paștile *într-o zi cu iudeii*, după cum vedem în tabelul alcătuit de profesorul V. Bolotov¹⁵⁵, (vezi: tabelul 2).

Tabelul 2

Anii d. Hr.	Paștile iudeilor (15 nisan)	Paștile Bisericii din Alexandria
289	24 martie, duminică	24 martie
296	5 aprilie, duminică	5 aprilie
316	25 martie, duminică	25 martie
319	22 martie, duminică	22 martie
323	7 aprilie, duminică	7 aprilie
343	27 martie, duminică	27 martie
347	12 aprilie, duminică	12 aprilie
367	1 aprilie, duminică	1 aprilie
370	28 martie, duminică	28 martie
374	13 aprilie, duminică	13 aprilie
394	2 aprilie, duminică	2 aprilie

¹⁵⁴ Vezi: Лурье И. *Математическая теория еврейского календаря*. – Могилев, 1887, – Сс. 28-29.

¹⁵⁵ Болотов В.В. *Александрийская Пасхалия: логика и эстетика // Календарный вопрос: Сборник статей...* – С. 120. Coincidențele din alți ani (9 cazuri în decursul secolului al V-lea) vezi în: Mémain. *Étude sur l'unification du calendrier*. – Paris, 1899, – P. 49.

Ultima dată Biserica din Alexandria a sărbătorit Paștile în aceeași zi cu iudeii în anul 783¹⁵⁶.

Ce ieșire din această situație complicată au identificat pascaliștii creștini? Sau, altfel spus, care mecanism calendaro-astro-nomic a fost introdus pentru ca Paștile Noului Testament să fie întotdeauna după Paștile Vechiului Testament? Acest mecanism și-a găsit reflectare în renumitul ciclu metono-sosigenean.

După cum am menționat anterior, acest ciclu viza unirea ciclului lunar al lui Meton cu calendarul iulian, unire realizată cu ajutorul așa-numitei „îndreptări a lui Callipp”. Preotul-profesor Dimitrie Lebedev afirmă că „*dacă asemenea coincidențe mai apoi au încetat, atunci numai din cauza că Pascalia noastră a rămas în urmă de lună, iar calendarul evreiesc se acordă cu ea foarte exact...*”¹⁵⁷. În ceea ce privește acordarea calendarului evreiesc cu luna, explicația este foarte simplă: din timpuri străvechi lunile acestui calendar au fost orientate spre luna plină, ceea ce a făcut ca evreii să folosească în calendarul lor un așa ciclu, care să corespundă cât mai exact cu mișcarea lunii și cu schimbul fazelor ei. Asemenea ciclu calendaristic s-a dovedit a fi perioada, întocmită în anul 125 î. d. Hr. (probabil sub influența astronomiei babilonene) de către Hipparh, unul din cei mai renumiți astronomi din antichitate. Acest ciclu, care a intrat în istoria astronomiei sub denumirea de „perioada lui Hipparh”, constă într-aceea, că cele „patru perioade ale lui Callipp” au fost scurtate în el cu o zi. Astfel, dacă într-o perioadă de 76 de ani ai lui Callipp sunt 27 759 zile, atunci în patru perioade ale lui Hipparh vor fi 111 036 zile ($27\,759 \times 4 = 111\,036$). Înlăturând o zi, obținem 111 035 zile. Concordarea lunaro-solară a lui Hipparh poate fi formulată astfel:

¹⁵⁶ Лебедев Д., свящ., проф. *Календарь и Пасхалия*. – С. 30.

¹⁵⁷ *Ibidem*.

304 ani lunari ai lui Hipparh = 3760 luni sinodice ale lui Hipparh = 111 035 zile = 304 ani solari iuliani minus o zi¹⁵⁸.

Luna sinodică a lui Hipparh practic nu diferă de fazele lunii și corespunde celor mai stricte cerințe ale calculului lunaro-solar. Însă pentru cronologie un minus al acestui ciclu este faptul, că perioada lui de 111 035 zile irepetabile este prea mare și nu se potrivește cu săptămâna. Dacă ciclul lui Hipparh, care stă la baza calendarului Vechiului Testament, nu diferă de fazele lunii, aceasta înseamnă că fiecare 14 nisan în acest calendar va cădea aproape exact la luna plină astronomică. În Pascalia creștină coincidențele datelor de 14 nisan cu lunile pline astronomice au loc numai pe parcursul a 304 ani de la începutul introducerii ciclului. – *protodiac. I. M.*

Coincidențele Paștelui evreiesc cu cel creștin se explică nu prin inexactitatea ciclului lui Hipparh sau a calculelor pascalilor creștini, ci, pur și simplu, evreii transferă Paștile lor cu o zi înainte, dacă 15 nisan cade în zilele de luni, miercuri sau vineri. Anume din cauza acestor schimbări au și avut loc acele coincidențe ale Paștelui evreilor cu cel al creștinilor până în anul 783. Începând cu acest an, asemenea suprapuneri au devenit imposibile nu numai din punct de vedere astronomic, ci și pascalic. Din acest moment, Paștile evreilor și Paștile creștinilor se despart definitiv, și această diferență a datelor Vechiului Testament (astronomice) de cele ale Noului Testament (simbolice) de 14 nisan crește neîntrerupt în timp și, în prezent, diferă de la 5 la 30-36 de zile. Profesorul Bolotov explică clar de ce treptat a dispărut posibilitatea coincidenței Paștelui creștinilor cu Paștile iudeilor. Aceasta s-a întâmplat „numai din acea cauză, că la baza ciclului

---

¹⁵⁸ Exactitatea ciclului lui Hipparh poate fi apreciată analizând Tabelul calendaro-astronomic al calculului lunaro-solar (vezi mai sus: tabelul 1 (P. 91). – *protodiac. I. M.*).

nostru pascal έννεακαιδεκαετηρίς (de 19 ani) stă luna sinodică după calculul lui Callipp, iar la baza calendarului evreiesc – luna sinodică medie după calculul lui Hipparch. Luna Pascaliei noastre este mai lungă decât cea iudaică cu 313/846 minute, și de aceea după fiecare 323 de ani hotarul nostru pascal cade cu 24 de ore și 38, 1/8 minute mai târziu de cel iudaic de pe 14 Nisan... Dar datorită acestei întârzieri, noi nu riscăm niciodată de a sărbători Paștile împreună cu iudeii”¹⁵⁹.

Principiile Pascaliei ortodoxe răsăritene au fost formulate de monahul Matei Vlastar (prima jumătate a secolului al XIV-lea) în lucrarea „*Sintagma Alfabetică*” astfel:

„Referitor la Pascalia noastră trebuie să atragem atenție la patru hotărâri, două dintre care se conțin în canonul Apostolic, iar două își iau începutul din tradiția nescrisă. Prima – noi trebuie să sărbătorim Paștile după echinocțiul de primăvară (μετά ίσμερίαν έαρινήν). A doua – să nu-l sărbătorim în aceeași zi cu iudeii. A treia – de a-l sărbători nu numai după echinocțiu, ci după prima lună plină, ce urmează a fi după echinocțiu (μετά την πρώτην ίσμερίαν πανδέληνον). Și a patra – după luna plină și numaidecât în prima zi a săptămânii (duminică)”¹⁶⁰. (evidențierile ne aparțin – *protodiac. I. M.*).

Despre sensul simbolic al echinocțiului, ca fenomen astronomic, același Vlastar afirmă:

„Astfel după aceasta (adică după renașterea omului prin patimile, moartea și Învierea Domnului Iisus Hristos – *protodiac. I. M.*), lumina cucernicieii trebuie să crească, iar întunericul păcatului să scadă, atunci nu fără temei se săvârșește Paștile

¹⁵⁹ Журнал 3-го заседания Комиссии по вопросу о реформе календаря при Русском астрономическом обществе, 20 сентября 1899 г. – Сс. 46-47 // *Церковные ведомости*. № 7-8, 1926, – С. 18.

¹⁶⁰ Аруд: Дюшен Л. *История Древней Церкви*. Т. I. – С. 168.

mântuitoare după echinocțiu, când lumina zilei se mărește iar întunericul nopții se micșorează. Pentru aceasta nu se cuvine a preface tabelul Părinților, căci nici nu este cu puțință a se compune altul care să arate tuturor atât de evident hotărârile pascale amintite, ci dacă și am voi, ca unii, să-l modificăm, reducându-l cu două zile, începând adică de la anul 6841, atunci pe lângă faptul că-i imposibil a îndupleca pe mai marii din toată lumea ce chivernisesc afacerile creștinilor să învețe una alta, lăsându-se de aceea, tot va mai urma încă, și iarăși după 304 ani, și iarăși după atâția, și tot una astfel, aceeași eroare și va fi necesar a modifica pe acesta (tabelul pascal) adeseori, astfel că-i mai bine a nu-l înnoi, căci astfel o înnoire nu numai că nu va putea să nu cadă iarăși în aceeași eroare, ci se va face și mijlocitoare de tulburări nu neînsemnate în Biserică. Iar acum fiind tabelul și astfel, cele mai esențiale din cele ce trebuie respectate cu privire la Paști se țin printr-însul cu tărie, adică rânduielele praznicului (acestuia) se săvârșesc după echinocțiu și după luna plină cea în urma echinocțiului de către toți și în același timp și în aceeași zi fără de tulburare. Dar afară de aceea dacă ar fi tabelul aceasta periodic corect în toate, s-ar întâmpla adeseori că Paștile s-ar săvârși de noi îndată după sărbătoarea acelora, (adică a iudeilor), iar acum se petrece praznicul nostru cel puțin trei zile după sărbătoarea lor, ceea ce convine și mai mult Canonului Apostolic care hotărăște că nu trebuie a face Paștile în același timp cu iudeii, și eroarea cea întâmplată cu privire la Paști face ca anume a se respecta și mai mult legea aceasta”¹⁶¹.

Din cele expuse concluzionăm, că pascalistii creștini, urmând tradiției evanghelice în succesiunea evenimentelor legate de ultima săptămână a vieții Domnului Iisus Hristos pe pământ, s-au străduit,

¹⁶¹ Apud: Дюшен Л. История Древней Церкви. Т. I. – Р. 172.

conștient, ca Paștile Noului Testament să păstreze, pe de o parte, legătura istorică cu Paștile Vechiului Testament, iar pe de altă parte, să fie complet independent de el. Această împrejurare era atât de importantă pentru ei, încât Paștile creștin a devenit sărbătoare cu dată variabilă, pentru că, în caz contrar, condițiile menționate n-ar fi fost posibil de a le respecta. În acest sens, ciclul metono-sosigean a reprezentat pentru aceștia un instrument ideal.

***

Principiul fundamental de a sărbători Paștile după echinocțiul de primăvară trebuie interpretat ca normă neclintită a Pascaliei ortodoxe, consfințită la început în Alexandria. Pascalia Alexandrină consideră Aviv (Nisan) perioada, în care luna plină de după echinocțiul de primăvară apare după 21 martie. Data de 21 martie este recunoscută drept limita pascală neschimbătoare – „*tecufat-nisan*”¹⁶² – perioada nisană – momentul, incipient pentru anul nou pascal (luna Aviv¹⁶³), dar nu și ca moment al echinocțiului astronomic. În timpul când se calcula ziua, în care în corelația dintre anul solar astronomic și cel iulian la începutul secolului al IV-lea, trebuia să cadă echinocțiul de primăvară, s-a determinat că în anul 325 a căzut pe 22 martie. În timp de 46 de ani până la Hristos, echinocțiul a căzut pe 24 martie. Prin urmare, cu 128,5 ani mai târziu – din anul 83 d. Hr., echinocțiul a început

¹⁶² În literatura talmudică noțiunea de „*tecufat-nisan*” este legată de numele lui mar Smuel (mort în anul 254 d. Hr.). „*Tecufat-nisan*” este considerată ziua de 25 martie și înseamnă începutul primăverii, momentul echinocțiului de primăvară. – *protodiac. I. M.*

¹⁶³ În vechime prima lună a anului lunar evreiesc era Aviv (*Nisan*). În ultimile secole înainte de Nașterea Domnului Iisus Hristos, începutul anului evreiesc a fost mutat toamna. Prima lună a devenit *tișri* (a 7-ea, numărând de la nisan). – *protodiac. I. M.*

să cadă nu pe 24, ci pe 23 martie, cu încă 128,5 ani mai târziu – din anul 212, a căzut pe 22 martie și cu această dată a coincis până în anul 340, și numai din 340 echinocțiul a început să cadă pe 21 martie¹⁶⁴. În Palestina, în Egipt grânele nu se coceau, în mediu, mai devreme de 21 martie, adică orzul nou nu se cocea înainte de echinocțiu și, din această cauză, Paștile putea fi săvârșit numai după echinocțiu, însă nu există dovezi și date certe pentru a afirma că Paștile trebuie săvârșit neapărat odată cu echinocțiul. Papi-rusurile elefantine iudeo-aramaice din secolul al V-lea î. d. Hr. au arătat, că Paștile iudeilor în acel timp putea fi săvârșit după 42-43 de zile după echinocțiu, adică pe 7-8 mai¹⁶⁵. Pornind de la aceste considerente, pascaliștii au determinat luna plină a lunii Aviv, considerând 21 martie – *graniță pascală* (lat. *terminus pascalis*) sau hotarul invariabil al echinocțiului de primăvară sau luna plină pascală, adică ziua după care în duminica apropiată se sărbătorește Paștile¹⁶⁶. Deci, echinocțiul de primăvară este întrebuintat pentru Pascalie ca termen-hotar, limită, pentru determinarea lunii Aviv (Nisan). De remarcat faptul că pe alexandrini nu-i neliniștea acel caz, când Paștile cădea în ziua când și iudeii își sărbătoreau Paștile lor. Aceasta se întâmpla atunci, când *luna plină pascală alexandrină* cădea sâmbăta și anume pe 14 nisan după calendarul evreiesc. De menționat că reperul principal, în vederea determinării zilei Sfintelor Paști, este anume *luna plină* și nu Paștile iudeilor, pentru că moartea Domnului Iisus Hristos și evenimentele ce

¹⁶⁴ Vezi: Доклад доцента Московской Духовной Академии А. И. Георгиевского „О церковном календаре”, 10 июля 1948 г. // Деяния Совещания глав и представителей автокефальных Православных Церквей в связи с празднованием 500 летия автокефалии Русской Православной Церкви. 8-18 июля 1948 года. Т. I. – Москва, 1949, – С. 394.

¹⁶⁵ Vezi: Дюшен Л. *История Древней Церкви*. Т. I. – Сс. 192-193.

¹⁶⁶ *Ibidem*.

s-au succedat după ea până la momentul Învierii Lui s-au derulat aproape de luna plină de primăvară. Faptul că această lună plină era și ziua Paștelui iudeilor posedă o importanță doar simbolică, pentru că Paștile iudaice a fost prototipul jertfei pe cruce a Mântuitorului Hristos, El fiind Paștile nostru adevărat.

Calendarul iulian este opera astronomilor alexandrini. Conștientizând eroarea calendarului iulian și înțelegând că momentul echinocțiului variază, astronomii alexandrini au utilizat cu genialitate această inadvertență pentru a egala anul solar cu anul lunar și au stabilit, totuși, data de 21 martie drept limită a Paștelui pentru întregul *Indiction*¹⁶⁷ – *Marele Indiction* – Pascalia pentru 532 de ani, perioada în care Paștile cade în aceleași zile și luni, în care a fost sărbătorit de la început și pe întreaga durată a Indictionului.

Dependența Paștelui de mișcarea de rotație a lunii pune exactitatea Pascaliei într-o oarecare dependență de datele astronomi-

¹⁶⁷ Cuvântul *Indiction* e de origine latină și provine de la „*indictio-onis*” – tribut sau impunerea tributului; iar acestea de la „*indico, ére*” – a proclama. Biserica Ortodoxă începe anul nou bisericesc sau calendarul sărbătorilor bisericești la 1 septembrie (*stil vechi*), când în cărțile de cult bisericești se însemnează – *Începutul Indictionului, adică a anului bisericesc*. Prin *Indiction* se subînțelege de fapt un șir de 15 ani, care după trecerea lor, începe un șir nou. Din ce motiv Biserica Ortodoxă serbează începutul Indictionului, adică anul nou bisericesc la 1 septembrie, se vede în *Minologhiul Vasilian*, unde citim următoarele: „*Biserica Ortodoxă săvârșește sărbătoarea Indictului după vechea predanie, fiindcă se crede că din această zi se începe timpul... Iar când Hristos Dumnezeuul nostru a voit a binecuvânta începutul timpului sau mai bine zis tot timpul, pe care El Însuși îl întemeiasse înaintea veacurilor, a intrat în sinagoga iudeilor și I s-a dat cartea Proorocului Isaia, și deschizând cartea, a aflat locul unde era scris (Isaia, 61, 1): „Duhul Domnului este peste Mine, pentru care M-a uns să binevestesc săracilor; M-a trimis să vindec pe cei zdrobiți cu inima; să propovăduiesc robilor dezrobirea și celor orbi vederea; să slobozesc pe cei apăsați. Și să vestesc anul plăcut Domnului...” (Luca, 4, 18-19). De atunci ne-a dăruit nouă creștinilor această sfântă sărbătoare, pe care serbând-o cu inima voioasă, Îi mulțumim...”*. Apud: Лебедев Д., свящ., проф. Календарь и Пасхалия. – Москва, 1924, – С. 85.

ei, dar practica Bisericii, în scopul simplificării determinării zilei Paștelui, a recurs la vechiul ciclu lunar care este egal cu 19 ani (έννεακαιδεκαετηρίς). În decursul acestui ciclu se observă o coincidență totală între datele lunilor anului lunar cu cele ale anului iulian. Ciclul de 19 ani prevede, de asemenea, că luna plină nu cade niciodată în următoarele 10 zile:

23, 26, 28 și 31 martie și 3, 6, 8, 11, 14 și 16 aprilie – dar astronomic aceasta e imposibil... „*Aceste inexactități sunt prea evidente, – ne spune profesorul V. Bolotov, – pentru a nu înțelege că ele au fost intenționat admise – pentru simplificarea Pascaliei. Dar dacă ciclul de 19 ani – este un aparat de o exactitate nu prea înaltă, atunci simplitatea lui este incomparabilă! Astfel în acest ciclu totul e simplu și logic*”¹⁶⁸.

Legătura indestructibilă dintre calendarul lunar și cel iulian este evidențiată îndeosebi de următorul fenomen specific: știind că un ciclu lunar este egal cu 19 ani, iar un ciclu solar este egal cu 28 de ani, să analizăm aceste cifre, multiplicând mai întâi: $19 = 19 \times 1$ și $28 = 4 \times 7$. Ce se întâmplă când le multiplicăm între ele? $19 \times 4 = 76$, adică perioada de 76 de ani, după a cărei trecere începutul anului lunar coincide exact cu începutul anului iulian. Așadar, multiplicând 76 cu 7 obținem 532 (sau $19 \times 28 = 532$), adică acea perioadă, după a cărei trecere, Paștile iarăși cade în aceleași zile și luni, în care a fost sărbătorit, după cum au stabilit pascaliștii alexandrini în Marele Indiction¹⁶⁹. Din 1941 a demarat

¹⁶⁸ Apud: Журнал 3-го заседания Комиссии по вопросу о реформе календаря при Русском астрономическом обществе, 31 мая 1899 г. – С. 46-47 // Церковные ведомости. № 7-8, 1926, – С. 11.

¹⁶⁹ Arhimandritul Rafail (Carelin) menționează că „suma cifrelor ciclului solar (28 ani: $2 + 8$), lunar (19 ani: $1 + 9$) și a crugului pascal (Indictionul – protodiac. I. M.) (532 ani: $5 + 3 + 2$) este egală cu 10 – pliroma (grec. πληρομα – plinătate). Oare pot fi aceste egalizări o simplă coincidență, sau acesta este

un nou Indiction, al 15-lea. Prin urmare, Paștile din 1941 a căzut pe aceeași dată ca și cel din 1409 – 25 martie / 7 aprilie (cu 532 de ani în urmă), iar cel din 2006 cade pe aceeași dată ca și cel din 1474 – 10 aprilie / 23 aprilie¹⁷⁰.

Așadar, combinarea ciclului solar cu cel lunar ($28 \times 19 = 532$) ne înlesnesc calculul în vederea determinării zilei Sfintelor Paști și numai această combinare s-a numit Ciclul Pascal sau Pascalie. Numărul 532 constituie ciclul Pascaliei – șirul sau perioada ce readuce lunile-pline și Sărbătoarea Paștelui în aceleași zile ale anului bisericesc (iulian). Deci **Pascalie Alexandrină este o Pascalie periodică**.

După cum lesne observăm, Pascalia Alexandrină nu este calculată cu exactitate din punct de vedere astronomic. Ciclul de 19 ani mărturisește în construcția sa că el tinde nu spre exactitatea astronomică, ci spre simplitate. Conform afirmației profesorului V. Bolotov, pascaliștii n-au putut recepționa, din partea astronomiei, indicații cu adevărat prețioase, deci nu există nici un temei de a fi contrariați de faptul, că în prezent adevăratul moment astronomic al echinocțiului rămâne cu mult în urmă de data-limită a Paștelui

---

totuși subtextul mistic al tăbliței calendaro-astronomice?”. (Карелин) Р., архим. Календарный вопрос. Включение космоса в вечность // Календарный вопрос: Сборник статей... – С. 24.

¹⁷⁰ De fapt Indictionul nu ne ajută absolut cu nimic în vederea aflării zilei de sărbătorire a Sfintelor Paști. Însemnătatea lui se reduce la aceea, că Biserica Creștină a voit să păstreze cu o deosebită sfințenie autoritatea actelor Sinodului I Ecumenic de la Niceea din anul 325. Istoricul bisericesc Meletie scria în *Introducere la Istoria bisericească*: „Crugurile (ciclurile) acestea, adică cel lunar de 19 ani și cel solar de 28 de ani, s-au rânduit de către acel I Sinod Ecumenic din Niceea, în anul de la Hristos 327, în care vreme și Constantinopolitanul Indiction în 24 de zile ale lui Septembrie, în ziua Duminicii de când anul al 327-lea de la Hristos s-a început, după predania Bisericii Răsăritului, mutându-se apoi crugul solar de la 24 septembrie în calendele lui, adică la 1 septembrie...”. Vezi *Istoria Bisericească* a lui Meletie. – P. 79.

după ciclul alexandrin. Deci menționăm, că numai pentru a ușura calculele, Sfinții Părinți au hotărât ca în Pascalii să se admită ca echinocțiul de primăvară să producă întotdeauna, și în fiecare an, în ziua de 21 martie. Astfel ajungem la constatarea, că luna pascalică, de care ne servim în calculul Paștelui, nu este luna astronomică, ci *o lună mijlocie*, admisă astfel numai pentru a înlesni calculele. Această lună mijlocie se numește și *lună bisericească*. Iată ce spune și *Tâlcuirea la Canonul 7 Apostolic* din *Pidalion*: „*Că și Soboarele cele de toată lumea, care s-au ținut după cel dintâi, și ceilalți Părinți vedeau cu adevărat și ei, ca niște înțelepți ce erau, că mult s-a pogorât isimeria (echinocțiul). Dar însă n-au voit a o strămuta din 21 martie, unde o au găsit Soborul I, cinstind mai mult pre învoirea și unirea Bisericii, decât preamărunțimea isimeriei*”¹⁷¹.

Acuzele, conform cărora Pascalia Ortodoxă rămâne în urmă (din acest punct de vedere – *protodiac. I. M.*) de știință, sunt rodul neînțelegerii, pentru că date plauzibile, referitoare la timpul biblic al sărbătoririi Paștelui, poate emite doar meteorologia, dar numai atunci, când va ajunge la acea treaptă de dezvoltare când meteorologii vor calcula corect astfel de fenomene ca:

a) Sub latitudinea $\varphi = + 56^\circ$ orzul s-a copt pe *acea dată*, prin urmare sub latitudinea $\varphi = + 32^\circ$, el s-a copt pe *cutare dată*...

b) În anul, de exemplu, 1899 orzul de lângă Ierusalim s-a copt pe *cutare dată*, în anul 1999, în același loc el s-a copt pe *cutare dată* și, prin urmare, Paștile, conform Bibliei, trebuie sărbătorit pe *cutare dată*¹⁷².

¹⁷¹ A se vedea: *Tâlcuire la Canonul 7 Apostolic // Pidalion*. – Neamț, 1844. (trad. – Sf. Nicodim Aghioritul). Textul și Tâlcuirea mai amănunțită a Canonului 7 Apostolic va urma mai jos în același capitol al studiului nostru. – *protodiac. I. M.*

¹⁷² Vezi: Журнал 3-го заседания Комиссии по вопросу о реформе календаря при Русском астрономическом обществе, 31 мая 1899 г. – С. 46-47 // *Церковные ведомости*. № 7-8, 1926, – С. 13.

Iar în prezent știința, la nivelul ei de dezvoltare, poate privi Pascalia Alexandrină ca operă perfectă, superioară pascaliei gregoriene...

Unii învățați afirmă că din cauza tardivității calendarului iulian, peste un timp anume, de exemplu Nașterea Domnului (25 decembrie / 7 ianuarie) va fi sărbătorită primăvara sau echinocțiul de primăvară va coincide, conform stilului vechi, foarte devreme – chiar în decembrie¹⁷³. Teologul rus, N. N. Glubocovskii (1863-1937)¹⁷⁴, menționează că „*aceasta nu are o importanță esențială, pentru că și în prezent acest fenomen astronomic are loc în perioade diferite în emisferele și meridianele globului pământesc. Astfel, dacă Paștile nu poate fi sărbătorit primăvara în același timp în ambele emisfere ale pământului, atunci afirmația că Paștile ar fi o sărbătoare în exclusivitate de primăvară, n-are sens...*”¹⁷⁵. În prezent în emisfera de sud Nașterea Domnului se sărbătorește vara, deoarece acolo lunile decembrie, ianuarie și februarie sunt luni de vară. Pe globul pământesc întotdeauna undeva este primăvară, dar Paștile iudeilor trebuie sărbătorit atunci când este primăvară în Țara Sfântă. Pe pământ pentru orice echinocțiu se vor găsi locuri unde el va cădea în sezonul de primăvară, dar

¹⁷³ Despre aceasta menționa încă la începutul secolului XX astronomul ceh, Dr. Mladen Berici. Vezi: Берич М. д-р. *О реформе календаря*. – Москва, 1924, – Сс. 161-163.

¹⁷⁴ În ultimii ani de viață a fost profesor titular al catedrei de teologie a Universității din Sofia (Bulgaria). În 1943 în revista „Православный миссионер” („Misionarul ortodox”) a fost publicată în limba bulgară lucrarea sa „О реформе календаря” („Despre reforma calendarului”), unde descrie importanța calendarului în viața liturgico-eortologică a Bisericii și se pronunță împotriva „studierii abstracte, „științifice” a calendarului bisericesc”. Vezi: Глубоковский Н. *О реформе календаря* // Православный миссионер. № 5-6. – Пловдив, 1943, – Сс. 8-12.

¹⁷⁵ Глубоковский Н. *О реформе календаря* // Православный миссионер. № 5-6. – Пловдив, 1943, – С. 9.

Paștile creștinilor se va calcula în funcție de acel echinocțiu de primăvară, care va fi *de primăvară* anume în Țara Sfântă.

Data Paștelui creștin depinde de două fenomene astronomice (naturale). Unul cu dată „fixă”, legat de mișcarea soarelui (echinocțiul de primăvară, care cade întotdeauna după 21 martie / 3 aprilie), iar altul cu dată variabilă, legat de mișcarea de rotație a lunii (luna plină de după echinocțiul de primăvară). Aceasta determină ca data Paștelui să fluctueze în fiecare an. Astfel, când luna coincide cu echinocțiul (21 martie / 3 aprilie) și e o zi de sâmbătă, Paștile se serbează a doua zi duminică (22 martie / 4 aprilie) – aceasta e data cea mai timpurie a Paștilor. Dacă luna plină a fost înainte de echinocțiu (20 martie / 2 aprilie), atunci se va aștepta aceea de după echinocțiu, care va apărea peste 29 de zile, adică la 19 aprilie / 2 mai. Și dacă aceasta cade într-o zi de luni, Paștile va fi serbat în duminica următoare, la 25 aprilie / 8 mai – aceasta e data cea mai târzie a Paștilor. Din cele arătate până aici rezultă că, pentru aflarea zilei Sfintelor Paști – regulile pascalice se reduc – la găsirea luminii lunii martie sau aprilie. Această împrejurare a făcut ca Anul Pascal să înceapă cu luna martie, iar nu cu luna septembrie, după cum se începe Anul bisericesc, și nici cu luna ianuarie, după cum se începe Anul civil. Luna martie fiind începutul Anului Pascal urmează ca și începutul ciclurilor lunare să înceapă cu această lună, iar nu cu ianuarie.

Deci data Paștilor poate varia într-un interval de 35 de zile (duminici), între 22 martie / 4 aprilie – 25 aprilie / 8 mai. În legătură cu fiecare din aceste zile s-au întocmit 35 de tabele pentru zilele sărbătorilor cu dată schimbătoare din perioada pascală și pentru reglarea slujbelor bisericești. După cum am menționat anterior¹⁷⁶, se cunosc acele 35 de tabele pascale alcătuite

¹⁷⁶ A se vedea: nota 149 a studiului nostru. – Pp. 89-90. – *protodiac. I. M.*

de Emanuel Glizonie și corectate din îndemnul Prea Fericitului Hrisant, Patriarh al Ierusalimului (începutul secolului al XVIII-lea). Aceste tabele (Pascalii), cuprind în sine datele celor 35 de duminici (în anii bisecți și nebisecți) când se poate întâmpla să cadă sărbătoarea Sfințelor Paști (de la 22 martie / 4 aprilie – până la 25 aprilie / 8 mai), precum și urmarea Evangheliștilor și citirea *Evangheliilor* în Duminicile de peste tot anul (Evanghelistarul); exapostilariile și glasurile pentru fiecare Duminică, și alte indicații necesare referitoare la sărbători și posturi¹⁷⁷. Cu regret, în edițiile românești din prezent ale *Sfintei Evanghelii*, aceste 35 de tabele (Evanghelistarul) au fost modificate potrivit hotărârilor Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, fiind ajustate la stilul nou calendaristic, mai ales pentru perioada când Sfintele Paști se serbează de la 20 până la 25 aprilie (stil vechi) / 3 – 8 mai (stil nou) inclusiv, când Postul Sfinților Apostoli se suprimă de tot, pentru el nu mai rămâne timp, pentru că acest Post începe *numai după* Duminica Tuturor Sfinților¹⁷⁸. La introducerea stilului nou Postul Sfinților Apostoli întotdeauna se diminuează¹⁷⁹.

¹⁷⁷ Aceste 35 de tabele sunt tipărite la sfârșitul unor ediții românești ale *Sfintei Evanghelii* (Evanghelistarul). A se vedea: *Însemnarea* [la Evanghelistarul] *Sfintei și Dumnezeieștii Evanghelii*, ediția de la Neamț, tipărită în 1845; *Însemnare* la Evanghelistarul din Evanghelie, ediția a II-a, tipărită în anul 1895 în Tipografia Cărilor Bisericești din București și retipărită în 1928 la București // *Sfânta și Dumnezeiasca Evanghelie*. – București, 1928, – P. I-XLIII.

¹⁷⁸ Noi am anexat la sfârșitul cărții de față acele 35 de tabele ale Sfințelor Paști, nemodificate (cu indicarea doar a datelor despre: începerea Postului Mare, sărbătoarea Înălțării Domnului, Duminica Cincizecimii (a Pogorării Sfântului Duh; Ziua Sfintei Treimi), precum și data începerii și durata Postului Sfinților Apostoli) din *Însemnarea* [la Evanghelistarul] *Sfintei și Dumnezeieștii Evanghelii*, ediția de la Neamț, tipărită în 1845 și retipărită în 1928 la București. – *protodiac. I. M.*

¹⁷⁹ Mai detaliat despre această problemă ne vom referi în cap. IV: „*Starea actuală a Creștinismului din punct de vedere al calendarului bisericesc (Tablou sinoptic). Concluzii*” al studiului nostru. – *protodiac. I. M.*

În prezent nu există uniformitate în privința sărbătorii Sfințelor Paști între Apusul și Răsăritul creștin din cauza „reformei calendaristice gregorieni”. Îndreptarea calendarului operată de papa Grigorie XIII la 1582, prin care s-a introdus și o nouă Pascalie, admisă în Apus și neacceptată în Răsărit, a produs un nou decalaj între Răsărit și Apus în ceea ce privește serbarea Paștilor. Biserica Romano-Catolică, încălcând și suprimând normele canonice a serbat Paștile în 1805, 1825, 1853, 1854... 1903, 1923, 1927, 1954, 1981 și în mulți alți ani concomitent cu Paștile iudeilor¹⁸⁰. La romano-catolici, în virtutea noii Pascalii, nu numai că sunt ani când Paștile cade odată cu iudeii (de exemplu, în 1805, 1825, 1903, 1923, 1927, 1981), dar și când se săvârșește înaintea Paștelui iudaic, cum a fost în 1839, 1840, 1842, 1843, 1845, 1849, 1850, 1856, 1891, 1894, 1921, 1970, 1978 și în mulți alți ani¹⁸¹. De exemplu, în 1921 Paștile iudaic a fost pe 10 aprilie, iar Paștile ortodox – pe 18 aprilie, pe când Paștile romano-catolic a fost serbat pe 14 martie, adică cu o lună înainte de Paștile iudaic¹⁸². Noi știm, deja, că din motive de ordin astronomic în epoca de până la sfârșitul secolului al VIII-lea au fost cazuri când Paștile iudeilor a coincis cu Paștile creștinilor. Dar niciodată nu s-a întâmplat, ca Paștile creștinilor să fie sărbătorit înaintea Paștelui iudeilor. Chiar și quattrodecimanii, condamnați de Biserica Primară pentru sărbătorirea Paștelui întotdeauna cu evreii (adică întotdeauna pe 14 nisan), nu și-au putut imagina așa ceva. De ce, totuși, Biserica Romano-Catolică a recurs la aceasta?..

---

¹⁸⁰ Православный Собеседник. № 1. – Санкт-Петербург, 1859, – С. 165. Православная богословская энциклопедия. Т. VIII. – Санкт-Петербург, 1906, – С. 880.

¹⁸¹ *Ibidem*.

¹⁸² (Соболев) С., архиеп. *О новом и старом стиле // Деяния Соединения глав и представителей автокефальных Православных Церквей...* Т. II. – С. 309.

Biserica Ortodoxă a Răsăritului a respectat hotărârea Sinodului I Ecumenic de la Niceea, deși nu există vreun canon scris, iar textul hotărârii Sinodului, în ceea ce privește Sfintele Paști, nu s-a păstrat. Încercările abaților Cesare Tondini de Quarenghi¹⁸³ și Mémain¹⁸⁴ de a reabilita „slava” așa-numitului „Document” grecesc, editat de cardinalul Pitra – au rămas neargumentate și neautentice¹⁸⁵. Textul autentic al hotărârii Sinodului de la Niceea deja în secolul al V-lea nu era în arhiva Bisericii Constantinopolitane și episcopul Constantinopolului Attic, menționând în anul 419 despre „*observatione paschae antiquum canonem*” („*vechiul canon despre sărbătorirea Paștelui*”), face referire directă la istoria bisericească, ca sursă a mărturiilor sale despre acest canon: „*Haec de ecclesiastica historia necessario credimus inserenda*” („*Noi credem că aceasta este necesar de a lua din istoria bisericească*”)¹⁸⁶.

De aici și întrebarea: a fost expusă sub formă scrisă hotărârea Sinodului I Ecumenic referitoare la sărbătorirea Sfintelor Paști sau nu? Mărturii exacte despre conținutul hotărârii sobornicești s-au păstrat numai în:

1. *Epistola Sinodului de la Niceea către Biserica Alexandriei* „Επειδὴ της του θεου χάριτος”¹⁸⁷.

¹⁸³ Vezi: Cesare Tondini de Quarenghi. *Le Concile de Nicée et la question calendrier* // Lega Lombarda. n° 109. – Rome, 1899, – Pp. 11-13.

¹⁸⁴ Vezi: Mémain. *Étude sur l'unification du calendrier*. – Paris, 1899, – Pp. 41-42.

¹⁸⁵ Istoricii occidentali V. Hilgenfeld, C. Hefele († 1893), episcop de Rottenburg, R. Revillout, L. Duchesne s-au pronunțat împotriva autenticității acestui „document” fals. Vezi: *Le Concile de Nicée d'après les textes coptes et les diverses collections canoniques*. – Paris, 1881, – Pp. 21-22.

¹⁸⁶ Аруд: Болотов В.В. *Александрийская Пасхалия: логика и эстетика* // Календарный вопрос: Сборник статей... – С. 111.

¹⁸⁷ Vezi: *Соборное послание к Церкви Александрийской* „Επειδὴ της του θεου χάριτος” // *Деяния Вселенских Соборов*, документ 16-й. Издание в русском

2. *Epistola împăratului Constantin cel Mare către toți episcopii care n-au fost prezenți la Sinodul I Ecumenic de la Niceea „Ταῖς ἐκκλησίαις „Πειραν λαβών””*.

Sfântul împărat Constantin cel Mare în anul 325 scria din Niceea episcopilor: „*Aici de asemenea s-a luat hotărâre despre ziua Sfintelor Paști și după părerea comună a fost primit ca mai bine să se sărbătorească aceasta de către **toți și pretutindeni în aceeași zi**... căci ce poate fi mai frumos și mai cuviincios pentru noi, decât toți după o unică rânduială și în mod cunoscut, să sărbătorim negreșit această solemnă zi, în care am primit noi nădejdea învierii... La acestea trebuie să adăugăm că în lucrul atât de important și în săvârșirea slujbei atât de solemne este foarte necuviincois să fie neînțelegere. Mântuitorul ne-a lăsat o zi a izbăvirii noastre... Fie ca înțelepciunea sfințeniei voastre să cugete cât e de nelăudabil și necuviincios, ca în unele și aceleași zile unii să postească, iar alții să facă ospățuri, și după trecerea zilelor Paștelui, aceia să sărbătorească și să se bucure de odihnă, iar aceștia să păstreze anumite posturi... **De aceea cu înțelegere comună s-a hotărât – sfânta sărbătoare a Paștilor să se săvârșească de către toți în una și aceeași zi... Pentru mărturisirea comună de credință, mântuitoarea sărbătorire a Paștelui trebuia săvârșită de către toți în același timp. De aceea a fost luată hotărâre comună și întărită cu semnătura fiecăruia dintre cei prezenți...**”¹⁸⁸. (evidențierile ne aparțin – protodiac. I. M.).*

переводe при Казанской Духовной Академии. Издание 2-е. Т. I. – Казань, 1887, – С. 79. Vezi: Socrate. *Istoria bisericească*, 1, 9; Teodorit. *Istoria bisericească*, 1, 9.

¹⁸⁸ Din *Epistola împăratului Constantin cel Mare către toți episcopii care n-au fost prezenți la Sinodul I Ecumenic de la Niceea „Ταῖς ἐκκλησίαις „Πειραν λαβών””* // Деяния Вселенских Соборов, документ 15-й... Т. I. – С. 76. A se vedea și: Eusebiu de Cezareea. *De vita Constantini (Viața lui Constantin)*, 5, 13.

3. În câteva rânduri din opera Sfântului Atanasie cel Mare – *Epistola ad Afros*, n. 2.:

„De a-l convoca [Sinodul] au îndemnat erezia ariană și sărbătorirea Paștelui; pentru că [cei] din Siria, Cilicia, Mesopotamia erau în nepotrivire cu noi și săvârșeau Paștile **în același timp, în care** (καί τῷ καιρῷ, ἐν ᾧ)¹⁸⁹ săvârșesc și iudeii. Dar mulțămire Domnului! Cum în credință, așa și în sfânta sărbătoare s-a întărit [s-a făcut] înțelegere (συμφωνία). Și aceasta a fost cauza [convocării] Sinodului în Niceea”¹⁹⁰ (evidențierile ne aparțin – *protodiac. I. M.*).

4. La Sinodul de la Niceea s-a ajuns la un acord al Sfinților Părinți, fiind adoptată o decizie neformulată canonic, însă consemnată de Tradiția Bisericii și în memoria creștină autentică, după cum zice și Balsamon, că „cele despre îndreptarea Paștilor, așezate de Sinodul I a toată lumea, nu se află în Canoanele Sinodului, dar se află în practicele acestuia...”¹⁹¹. Hotărârea aceasta nu s-a emis sub formă de canon, ci sub forma unei scrisori care a fost adresată tuturor Bisericilor. Normele Sinodului de la Niceea referitoare la data serbării Sfintelor Paști s-au formulat canonic

---

Socrate. *Istoria bisericească*, 1, 9; Teodorit. *Istoria bisericească*, 1, 10. Și după cum ne mărturisește Eusebiu Pamfil (în *Viața Sfântului Constantin*, Cartea 3, cap. XV) și Meletie (în *Istoria Bisericească*, Vol. I, Partea II, – P. 156): „...Sfântul Împărat Constantin cel întocmai cu Apostolii, la ospățul ce-l făcuse Sfinților Părinți după încheierea Sfântului Sobor din Niceea, cu dulceață le săruta ochii cei scoși și măduarele lor cele sucite și stâlcite de vrăjmașii Creștinismului, pentru ca să primească sfințenia lor...”.

¹⁸⁹ L. Duchesne accentuiază, că Atanasie cel Mare nu spune : „în aceeași zi, în care (καί τῇ ἡμέρᾳ, ἐν ἣ)...” , ci „în același timp în care (καί τῷ καιρῷ, ἐν ᾧ)...” . Duchesne L. *La question de la Pâque au Concile de Nicée* // *Revue des questions historiques*. T. XXVIII. – Paris, 1880, – P. 8.

¹⁹⁰ Святитель Афанасий Великий. *Творения*. Т. III. – Москва, 1994, – С. 278.

¹⁹¹ Apud: Duchesne L. *Op. cit.* – P. 12.

mai târziu prin intermediul **Canonului 7 Apostolic**:

„Dacă vreun episcop sau presbiter sau diacon, va sărbători Sfânta Zi a Paștilor cu Iudeii (μετά των ιουδαίων) înaintea echinocțiului de Primăvară (πρό της εαρινής ησμερίας), să se caterisească.”¹⁹².

De aici se vede că în hotărârea Sinodului de la Niceea – care nu este trecută în vreun canon al acestui Sinod, ci cuprinsă doar în actele lui – s-a ținut seama de două rânduieli importante pe care le cuprinde Canonul 7 Apostolic și anume:

- a) să nu se serbeze Paștile înaintea echinocțiului de primăvară;
- b) să nu se serbeze Paștile deodată cu iudeii¹⁹³.

Conform afirmațiilor lui Zonara și Balsamon: „*Porunca acestui canon (al 7-lea Apostolic) se reduce la următoarele: creștinii să sărbătorească Paștile nu cu iudeii, adică nu în una și aceeași zi cu ei, pentru că sărbătoarea lor... trebuie să fie înainte, iar mai apoi trebuie să fie săvârșit Paștile nostru*”. (Zonara). „*Dumnezeieștii apostoli nu doresc, ca noi să sărbătorim împreună cu iudeii, și de aceea hotărâsc, ca Paștile Domnului să fie săvârșit la noi după săvârșirea Paștelui Legii de către iudei*”. (Balsamon)¹⁹⁴.

În acest context am găsit de cuviință de a prezenta și tâlcuirea patristică-apologetică a Canonului 7 Apostolic. Redăm tâlcuirea acestui Canon, legat de prăznuirea Sfintelor Paști, așa cum este prezentată în *Pidalionul* de la Neamț (1844) (o traducere a *Pidalionului* de către Sfântul Nicodim Aghioritul):

¹⁹² Apud: Arhid. Prof. Dr. Ioan Floca. *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*. – Sibiu, 1992, – P. 12.

¹⁹³ Rânduielile acestea completate și definitive de Sinodul I Ecumenic trebuie respectate întocmai, căci în caz contrar, clericii ar fi supuși caterisirii, iar laicii în mod corespunzător, afurisirii. – *protodiac. I. M.*

¹⁹⁴ Apud: Arhid. Prof. Dr. Ioan Floca. *Canoanele Bisericii Ortodoxe...* – P. 12.

„Două echinocții face soarele în an, adică una, în timpul primăverii, iar alta în timpul toamnei. Și se zic echinocții (isimerii), fiindcă atunci întocmai este ziua cu noaptea, și dimpotrivă, noaptea cu ziua. Și echinocțiul de toamnă (tomnateca isimerie), se face în luna septembrie... Iar echinocțiul de primăvară (cea primăvărească isimerie), se face în luna martie... Deci echinocțiul de primăvară, pentru nepotrivirea a însăși mișcării soarelui de la apusuri către răsărituri, nu se face totdeauna într-o zi și aceeași zi, ci în vremea Sfinților Apostoli, era în 22 a lui martie, după rânduiala aceluiași Apostoli (Așezămintele Apostolice, Cartea 5, cap. 17¹⁹⁵.) ori după alții în 23. Iar în timpul primului Sobor a toată lumea, era în 21 martie, după Sevastos și alții... Acestea așa mai înainte fiind cunoscute, Canonul acesta apostolesc rânduiește, căci care episcop, ori presbiter, ori diacon, ar prăznui Sfințele Paști mai înainte de echinocțiul de primăvară, împreună cu Paștile legii a iudeilor, să se caterisească. Fiindcă din iudei, cei mai înțelepți, păzeau să prăznuiască după echinocțiu Paștile, după Vlastar, precum a rânduit Moise aceasta. Iar cei mai țărănoși, o prăznuiau înainte de echinocțiu, după cum arată Canonul acesta, și prin urmare de două ori într-o același an prăznuiau Paștile; precum aceasta înseamnă Epistola Împăratului Constantin cea pentru Paști¹⁹⁶, ce se află în cartea I-a a Istoriei lui Teodorit, capitolul al 10-lea și al 9-lea cum zic alții. Dar când

¹⁹⁵ „Voi însă păziți cu îngrijire isimeria (echinocțiul) primăverii, care cade în ziua a douăzeci și doua a lunii a douăsprezecea, care este distru (martie), așteptând până în ziua a douăzecea a sfertului întâi de lună, ca nu cumva ziua a patrusprezecea a lunii (de pe cer) să cadă în altă săptămână și, rătăcindu-ne din neștiință, să serbăm Paștile de două ori în același an...”. Cartea a V-a, cap. XVII // *Didascalia et Constitutiones Apostolorum*. – Ed. Fr. Funk, – Paderbornne, 1905.

¹⁹⁶ „... A prăznui Paștele de două ori în același an este cu totul neîngăduit”. Eusebiu de Cezareea. *De vita Constantini*, 1, III. Cap. XVIII // P.G., XX, col. 1073.

să se săvârșească aceasta? După echinocțiu și după Paștile legii. După echinocțiu, căci echinocțiul fiind măsură despărțitoare a unui an deplin, dacă înaintea echinocțiului vom prăznui, facem de două ori Paștile într-un același an, și prin urmare de două ori însemnăm moartea Fiului lui Dumnezeu. Iar de o vom prăznui după echinocțiu, numai un Paști facem în an, și prin urmare o moarte a lui Hristos vestim. Pentru aceea și înșiși Apostolii în Așezămăntele lor (Cartea 5, cap. 17) acestea zic: „Se cade voi, fraților, zilele Paștilor cu scumpătate a le face, cu toată sânguința, după schimbarea echinocțiului, ca nu de două ori în an, a unei pătimiri să faceți pomenire, ci odată în an, Aceluia ce odată a murit. Și iarăși după Paștile iudeilor, întâi, ca înainte să fie închipuirea, adică junghierea Mielului, și apoi să urmeze ceea ce se închipuia, adică Moartea Domnului și Învierea”¹⁹⁷. Încă și alta, ca să nu o prăznuim în altă zi a săptămânii, precum prăznuiesc iudeii, în oricare zi se întâmplă 14 a lunii, ci totdeauna duminică, precum și aceasta, în același loc Apostolii o zic. Că pentru aceasta și câteodată când se întâmplă a fi legiuitele Paști [ale iudeilor] în zi de duminică, noi nu prăznuim într-o aceeași Paștere, ci în viitoarea duminică, ca să nu prăznuim împreună cu iudeii. Fiindcă și după însuși adevărul lucrurilor, atunci întâi iudeii Paștile lor au prăznuit, și apoi Învierea Domnului s-a făcut, al cărui chip și aducerea aminte aduc Paștile care pe tot anul acum noi le prăznuim...

...Pentru aflarea Pashăi (Paștilor), îndreptare prea alese, și care nu puteau a se face mai bune, zice Mathei Vlastaris, au așe-

¹⁹⁷ „Voi, fraților, care ați fost răscumpărați cu scumpul sânge al lui Hristos, trebuie să sărbătoriți Paștile cu îngrijire și cu luare-aminte, după isimerie (după echinocțiu); ca să nu prăznuiți de două ori într-un an amintirea unei patimi, ci o dată pe an, spre aducerea-aminte de Cel ce a murit o dată”. Cartea a V-a, cap. XVII // *Didascalia et Constitutiones Apostolorum*. – Ed. Fr. Funk, – Paderbornne, 1905.

zat și au dat Sfântul și de toată lumea Soborul I, după Canonul I, al Soborului din Antiohia, care în Canoanele Soborului I, nu se află, dar precum și la Mathei Vlastaris, și în Sfintele Evanghelii tipărite, și în alte cărți multe. Deci pe amărunțita (amănunțita) cunoștință a Pascaliei aceștia noi lăsând a o învăța deosebit și chiar pascalio-cuvântătorii noștri, atâta numai zicem la aceasta subînsemnare, cum că patru oarecare de nevoie se caută pentru Paștile noastre: 1.) – Că Paștile trebuie a se face totdeauna după echinocțiu de primăvară; 2.) – Că nu se cade a se face întru aceeași zi, cu legiuitele paști ale iudeilor [care amândouă acestea să hotărască de acest al 7-lea Apostolesc Canon]; 3.) – Ca să nu se facă chiar și nehotărât după echinocțiu, ci după cea întâi lună plină a lui martie, care se va întâmpla după echinocțiu; 4.) – Ca să se facă în întâia duminică ce se va întâmpla după luna plină (iar aceste două din predanie le avem, și nu din Canon). Drept aceea ca să se păzească câte patru rânduirile acestea deopotrivă în toată lumea, și să prăznuiască creștinii întru aceeași vreme, și întru aceeași zi Sfintele Paști, și să nu aibă trebuință în fiecare an de astronomi, și de Soboare, au tocmit de Dumnezeu înțelepțiții Părinți dreptarul cel pentru Paști. Dar înseamnă că pentru nerânduiala mișcării Lunii, nu se păzește a patra rânduire totdeauna, ci câteodată se calcă. Fiindcă după același Vlastaris, după 300 de ani, cu două zile după întâia plinălunie (lună plină) urmează a se face legiuitele Paști, în zi de duminică. Iar aceste două zile, care prisosesc din nerânduiala aceasta, adăugându-se, trec uneori peste duminica 1-a care se întâmplă după plinalunie (luna plină) a lui martie, în care duminică noi prăznuim Stălpăriile (Intrarea Domnului în Ierusalim, Duminica Floriilor), și în cea viitoare facem Paștile. Iar din această puțină călcare, nici o abatere din blagocestie, nici ceva necuviincios, ori primejdie sufletească nu urmează. Pentru aceasta și dumnezeiescul Hrisostom

[În Cuvântul cel către cei ce postesc la Paștile cele dintâi] zice: Scumpătatea timpului, și pândire a zilelor Biserica lui Hristos nu știe. Fiindcă de câte ori mănâncă Pâinea aceasta de viață făcătoare, și bea Paharul acesta, vestește moartea Domnului. Și Paști săvârșești: ci fiindcă la Soborul Întâi s-au adunat Părinții și au rânduit când să se facă Paștile, cinstind Biserica pretutindenea pe învoire și pe unire, au primit rânduiala care ei au făcut...

Că trebuie să știe ei că și Soboarele cele de toată lumea, care s-au făcut după cel Întâi, și ceilalți Părinți, vedeau cu adevărat și ei, ca niște înțelepți ce erau, că mult s-au pogorât echinocțiul. Dar încă n-au voit a o strămuta din 21 martie, unde o au găsit Soborul I. Cinstind mai mult pe învoirea și unirea Bisericii, decât pe amărănțimea echinocțiului, care nu pricinuieste, nici la aflarea Paștilor noastre o tulburare, nici vătămare blagocestiei. Iar mai ales că amărănțimea aceasta și pricinuieste latinilor; două necuviințe mari, adică, a prăznui ei Paștile, ori cu iudeii, care este împotriva acestui Apostolesc Canon, ori mai înainte de iudei. Și cum că mai mult place lui Dumnezeu rânduiala Pascaliei, și în scurt a zice, a Calendarului nostru, de cât rânduiala Pascaliei și a calendarului latinilor; este văzut din minunile ce au arătat și arată până acum pentru aceasta. Căci în părțile Heliopolis cei din Egipt, unde sunt piramidele cele două mari, în fieștecare an lucrează Dumnezeu minune ca aceasta: Adică, în seara Joii cei Mari a noastre [nu a latinilor] pământul varsă moaște și oase vechi de oameni. De care să umple un câmp lat, care stau până în Joia Înălțării, și atuncea se ascund și nicidecum se văd, până iarăși în Joia cea Mare. Aceasta nu este vreo basnă (basm), ci adevărat lucru, și mărturisit de istoricii vechi și noi, iar mai ales de Gheorghe Coresie Hiotul, și de pururea pomenitul Nectarie, Patriarhul Ierusalimului, care în Hronograful arabicesc îl povestește fila 266 și cu ochii săi l-a văzut, precum din cele ce zice

mai jos se vede. [Iar oasele acestea omenеști mai înainte vestesc, învierea morților ce va să fie, precum le-a văzut și Proorocul Iezechiel.]. Dar scrie și pomenitul Coresie, că Paștile, scria către Papa Leon [precum se arată în Epistola a 63-a a lui Leon] cum că prăznuind oarecând Paștile, răsăritenii în 22 a lui aprilie, iar apusenii în 25 a lui martie, un izvor de apă fiind uscat mai înainte, s-a umplut de apă în 22 a lui aprilie, la Paștile noastre, și nu la al latinilor. Vezi pe Dosithei cartea a 12-a pentru Patriarhii cei ai Ierusalimului care povestește de o minune ce s-a făcut la Beligrad (Belgrad), adevărtoare calendarului nostru, și surpătoare calendarului latin, pe care o a văzut un Paisie, Patriarh al Ierusalimului, un aluat ce s-a plămădit de o latincă în ziua Proorocului Ilie, s-a prefăcut în piatră ușoară, numită Chisira”¹⁹⁸.

Întrucât nu toți s-au conformat hotărârii Sinodului I Ecumenic, părinții **Sinodului de la Antiohia (341)** prin **Canonul 1** (care se referă la „hotărârea sfântului și marelui Sinod de la Niceea, care s-a întrunit în prezența prea evlaviosului și de Dumnezeu preaiubitului împărat Constantin”) au hotărât:

„Toți cei ce îndrăznesc să desființeze hotărârea marelui și Sfântului Sinod întrunit în Niceea în prezența prea evlaviosului și de Dumnezeu prea iubitului împărat Constantin, în privința sfintei sărbători a mântuitoarelor Paști, să fie excomunicați și lepădați din Biserică, dacă vor stărui a se împotrivi din poftă de ceartă împotriva celor bine hotărâte, și acestea să fie zise pentru laici. Iar dacă vreunul dintre proestoșii Bisericii, episcop ori presbiter ori diacon, va îndrăzni după hotărârea aceasta, să se osebească spre zăpăcirea popoarelor și spre tulburarea bisericilor și să serbeze Paștile cu evreii; Sfântul Sinod a judecat ca

¹⁹⁸ Tâlcuire la Canonul 7 Apostolic // *Pidalion*. – Neamț, 1844. (trad. – Sfântul Nicodim Aghioritul).

*acela să fie străin de Biserică de acum înainte ca unul ce și-a îngrămădit păcate nu numai sieși, ci s-a făcut multora pricină de stricăciune și de zăpăcire și nu numai pe aceștia îi caterisește din slujbă, ci și pe cei ce vor îndrăzni să se împărtășească cu aceștia după caterisire. Iar cei caterisiți să se lipsească și de cinstea exterioară, de care i-a făcut părtași sfântul Canon și preoția lui Dumnezeu”.*¹⁹⁹

Acest Canon al Sinodului din Antiohia este pentru noi cu atât mai important, cu cât el nu numai că interzice serbarea Paștelui odată cu iudeii, dar demonstrează că o astfel de interdicție a fost pronunțată și prin hotărârea Sinodului I Ecumenic.

***

¹⁹⁹ Apud: Arhid. Prof. Dr. Ioan Floca. *Canoanele Bisericii Ortodoxe...* – P. 205. Aici adăugăm citatul din articolul Liudmilei Perelkina „Юлианский календарь – 1000-летняя икона на Руси” („Calendarul iulian – icoană milenară în Rusia”): „O asemenea sentință severă, care prevede despărțirea de Biserică fără o cercetare prealabilă a faptei săvârșite din partea conducerii bisericești locale, se întâlnește destul de rar în Canoane. Aceasta mărturisește cât de categorică este hotărârea de la Niceea în ce privește determinarea serbării Sfintelor Paști, adică niciodată împreună cu iudeii”. Перелкина Л. Юлианский календарь – 1000-летняя икона на Руси // Православный путь – церковный богословско-философский альманах на 1988 год. – Джорданвиль, 1989, – С. 138. La toate hotărârile canonice ale Bisericii Ortodoxe menționate mai sus, adăugăm că **Canonul 7 al Sinodului II Ecumenic din Constantinopol (381)** și **Canonul 95 al Sinodului Trulan sau Sinodul V-VI Ecumenic din Constantinopol (691-692)** (textul Canoanelor a se vedea în: Arhid. Prof. Dr. Ioan Floca. *Canoanele Bisericii Ortodoxe...* – Pp. 70-71; 156-157.) arată cum trebuie să fie primiți ereticii în Biserică. În aceste canoane, patrusprezecenii (quatrodecimanii), adică acei creștini, care serbau Paștile împreună cu iudeii pe 14 nisan, sunt clar numiți eretici și sunt puși în același rând cu arienii și alți mari eretici, fapt pentru care sunt primiți în sânul Bisericii, în caz că se pocăiesc, prin ungerea cu sfântul mir. – *protodiac. I. M.*

Pascaliala este sistemul, după care Biserica Ortodoxă determină data serbării Sfințelor Paști. Acest sistem reprezintă o parte componentă, extrem de importantă a calendarului bisericesc, a Tradiției Bisericii. Pascaliala acceptată de Biserică constituie o capodoperă și asigură o armonie liturgică, fiind temelia calendarului nostru bisericesc, care folosește soarele și luna într-o unitate echilibrată pentru anotimpuri, zile și ani. Dificultățile ce stau în calea acestui lucru sunt, în aparență, foarte simple, dar de neînălțurat. Ele au trecut, însă, neobservate și continuă a fi neobservate de cea mai mare parte a celor care se preocupă de problema calendarului, ca și de cea a datei Sfințelor Paști. E. Predtecenskii, unul dintre cercetătorii problemei calendarului, membru al Asociației Astronomice Ruse spunea la sfârșitul secolului al XIX-lea: „Doar din epoca Renașterii, printre alte probleme științifice, în Apus, au început să se ocupe și de calculele datei Sfințelor Paști. Din păcate, abia înțelegând structura canonului alexandrin, și înțelegând-o, poate pe departe, cum trebuie, savanții apuseni au vrut să devină reformatori și încrezându-se în ei, s-au apucat să corecteze o lucrare foarte frumos realizată”²⁰⁰.

Arhiepiscopul Serafim (Sobolev, †1950), în Referatul citit la Consfătuirea panortodoxă de la Moscova din 1948, menționa că „**apariția reformei calendaristice a papei Grigorie al XIII-lea a fost determinată nu doar de lipsa unei înțelegeri și asimilări de către savanții apuseni a canonului alexandrin, cu metoda lui de calculare a datei Paștilor și căderea științei în Răsărit, ci, mai ales, de necredința lor în Sfânta Biserică, mai exact, a necredinței lor în faptul că în Ea, în Biserică, este viu și lucrează Duhul Sfânt ca izvor al oricărui adevăr. Dacă Biserica**

²⁰⁰ Предтеченский Е. Церковное времяисчисление и критический обзор существующих правил определения Пасхи. – Санкт-Петербург, 1892, – Сс. 4-5.

Romano-Catolică ar fi avut această credință, ea, în persoana papei și savanților lui, n-ar fi supus schimbării regulile cano-nice aflate la baza Pascaliei noastre după stilul vechi, prin care Duhul Sfânt a exprimat un adevăr nesupus schimbării...²⁰¹. (evidențierea ne aparține – *protodiac. I. M.*).

Adăugăm în acest context și acel fapt de tristă amintire: Biserica Romano-Catolică a înțeles greșit care organe sunt competente în Biserică de a exprima vocea și mintea Ei sobornicească și de a înfăptui reforme bisericești...

Pentru noi, ortodocșii, acordul Părinților de la Sinodul I Ecumenic rămâne pentru totdeauna normă de neschimbat, pentru că glasul, puterea Bisericii și însăși Biserica luptătoare o formează sinodalitatea bisericească. Sfinții părinți (nu unul singur, ci toți împreună, *colegial*) luau orice decizie numai cu mintea îndreptată spre Dumnezeu, cu Dumnezeu nevăzut în mijlocul lor.

Niciodată nu vom putea accepta afirmațiile unor teologi români, precum că „*hotărârea în cauză a Sinodului I Ecumenic trebuie privită în lumina cunoștințelor de geografie și de astronomie pe care le-au putut avea oamenii la data respectivă și ea nu trebuie transformată nicidecum într-o hotărâre cu caracter dogmatic sau luată sub inspirația Duhului Sfânt, ori socotită ca o expresie a infailibilității Bisericii. Ea este și rămâne o hotărâre greșită, prin nedeplinătatea ei și ca atare trebuie corectată sau îndreptată, pentru că nu pot fi corectate sau îndreptate legile naturii după ea, iar neputând fi corectate acestea, se înțelege că trebuie corectată însăși hotărârea respectivă*”²⁰².

²⁰¹ (Соболев) С., архиеп. *О новом и старом стиле // Деяния Совещания глав и представителей автокефальных Православных Церквей...* Т. II. – С. 306.

²⁰² Arhid. Prof. Dr. Ioan Floca. *Drept Canonic Ortodox. Legislație și administrație bisericească*. Vol. II. – București, 1990, – Pp. 173-174.

La acestea vom menționa cu fermitate, că Biserica Creștină nu se sprijină pe un corp de prescripțiuni normative arbitrare și contractuale, cum e uneori cazul legilor juridice. Ca atare, orice dispoziție de caracter ecleziastic nu își are izvorul nici în util, nici în bine, ci în adevăr. Trăsătura caracteristică și esențială a așezării Bisericii noastre este, prin urmare, Adevărul. De unde urmează că urmăm o indicație a Bisericii nu numai pentru că e a Bisericii, ci pentru că ea exprimă adevărul, iar Biserica este „*stâlpul și temelia adevărului*” (I Timotei, 3, 15). Evident, nu e vorba de un beteag „adevăr” științific, la dispoziția rațiunii omenești (asta ar fi protestantism de cea mai săracă speță), ci de adevărul religios, păstrat în dogme, Canoane și Predanie. Nu trebuie să confundăm adevărul religios cu cel științific, pentru că „știința” aceasta, care se vrea luată în considerație, neagă existența lui Dumnezeu, Revelația, minunile, existența reală a lui Iisus Hristos, Învierea, caracterul divin al Bisericii... Biserica nu are a se potrivi adevărului științific, căci oricine a gândit vreodată la ce este un adevăr științific și ce este un adevăr bisericesc știe acest lucru elementar, că adevărul științific e relativ și schimbător de la o zi la alta; iar cel bisericesc e neschimbat și absolut. Cum dar să se potrivească Adevărul absolut și neschimbător după cel relativ și schimbător de la o zi la alta? Și, dacă potrivirea astronomică e schimbare, să lăsăm oare să se piardă de dragul ei, adevărul relativ al Paștilor, înfrățirea tuturor creștinilor în preîntruparea învierii veșnice?

Există adevărul mărturisit de Sfinții Apostoli, de Părinții Apostolici, de Părinții și unii Scriitori Bisericești și de mulțimea episcopilor și patriarhilor Bisericii - adevăr nealterat și nealterabil în veac și care poate fi ușor deosebit de „celelalte

adevăruri” cu ajutorul dreptarului: să fi fost mărturisit de toți, întotdeauna și pretutindeni²⁰³. Acest adevăr este demult cristalizat în decizii dogmatice, în canoane, în epistole, în tratate, în monografii, etc., etc. – în Sfânta Tradiție. Și cine îl mărturisește (chiar de ar fi el mic și sărac) rămâne în Biserica, iar cine se abate de la el, fie el preot, episcop, Sinod, sau „înger din cer”, anatema este. Din acest postulat fundamental rezultă că există o măsură obiectivă a adevărului. Și că Sinoadele n-au hotărât și nici nu pot hotărî cu de la ele inițiativă și putere, ci numai în conformitate cu dogma, canoanele și Predania Bisericii. Hotărârile Sinoadelor Ecumenice vor purta întotdeauna (inclusiv și pentru poporul dreptmăritor de Dumnezeu) semnul adevărului, pentru că ele au unit și unesc în aceeași mărturisire pe toți episcopii dreptmăritorii, din toată lumea și din toate timpurile.

Și încă ceva. Noi avem toată încrederea, că Răsăritul Ortodox, atât timp cât va rămâne *drept- măritor* și nu numai *drept- credincios*, va păstra cu sfințenie hotărârile Sinoadelor Ecumenice și va sărbători Învierea Domnului „*asa cum ne-au lăsat părinții*”, pentru că ei, fiind insufiați de Duhul lui Dumnezeu, „*vorbeau ce le spunea Duhul lor*”.

²⁰³ Spre deosebire de romano-catolici, la care papa și sinodul se socotesc pe ei înșiși judecătorul și măsurătorul adevărului cuprins în tradiție, – în Ortodoxie, Tradiția este cea care mărturisește de ecumenicitatea unui Sinod; Sfântul Sinod însuși nefiind decât mărturisorul a „ceea ce pretutindenea s-a păzit, de toți și totdeauna” (Sfântul Vincent (Vicențiu) de Lerins. A se vedea și *Mărturisirea ortodoxă* a Sfântului Ierarh Petru Movilă). Prin urmare, pentru ca un Sinod general să se învrednicească de atributul ecumenicității, nu ajunge participarea la el a tuturor episcopilor ortodocși în viață, ci mai trebuie ca mărturisirea acestui Sinod, în fapt, să nu fie întru nimic deosebită de ceea ce s-a mărturisit de către Biserică, totdeauna, de toți și pretutindeni... – *protodiac. I. M.*

Din hotărârile canonice ale Bisericii Ortodoxe citate rezultă clar că trebuie să le păstrăm cu sfințenie, neschimbate. De aceea, canonul 21 al Sinodului din Gangra (340) glăsuiește:

„...Și scurt zis, dorim să se facă în Biserică toate cele predanitate de dumnezeieștile Scripturi și de Predania Apostolică”²⁰⁴.

Prin sfintele canoane vorbește Însuși Dumnezeu, Sfântul Duh, și acest moment e cel mai esențial, pe care suntem obligați să nu-l uităm sau să-l negăm, nesocotind cuvintele Sfinților Părinți, căci hotărârile canonice, ca și cele dogmatice ale Sinoadelor Ecumenice au fost date în concordanță cu cuvintele dumnezeieștii Scripturi: „*Păruți-s-a Duhului Sfânt și nouă...*” (*Fapte*, 15, 28).

***

---

²⁰⁴ Apud: Arhid. Prof. Dr. Ioan Floca. *Canoanele Bisericii Ortodoxe...* – P. 204. Aceeași respectare riguroasă neschimbată a hotărârilor canonice poruncește și Sinodul VI Ecumenic în **Canonul 2** și Sinodul VII Ecumenic din Niceea (787) în **Canonul 1**. Mai amănunțit a se vedea în: *Ibidem.* – Pp. 100-101; 161-162.

IV. STAREA ACTUALĂ A CREȘTINISMULUI DIN PUNCT DE VEDERE AL CALENDARULUI BISERICESC (TABLOU SINOPTIC). CONCLUZII

Până acum au admis și utilizează calendarul „iulian-îndreptat” următoarele Biserici Ortodoxe:

1. Patriarhia Ecumenică din Constantinopol.
2. Biserica Ortodoxă din Grecia și Albania.
3. Arhiepiscopia Ciprului.
4. Biserica Ortodoxă din Polonia.
5. Patriarhia Antiohiei.
6. Biserica Ortodoxă Română (1 octombrie 1924).
7. Patriarhia Alexandriei (1928).
8. Mitropolia ortodoxă din Cehoslovacia (autocefală de la 8 decembrie 1951).
9. Biserica Ortodoxă din Finlanda (adoptase stilul nou încă din 1917).
10. Biserica Ortodoxă din Bulgaria (20 decembrie 1968).

Cu stilul vechi (calendarul iulian) au rămas:

1. Patriarhia Ierusalimului.
2. Biserica Ortodoxă Rusă.
3. Biserica Ortodoxă din Serbia.
4. Biserica Ortodoxă din Georgia.
5. Mănăstirile de la Sfântul Munte Athos.

Cu regret, credincioșii acestor Biserici au fost numiți *stiliști* sau *calendariști*²⁰⁵.

Din perspectiva calendarului pe care îl întrebuințează, lumea creștină se află astăzi divizată în 3 mari grupe:

1. Bisericile Ortodoxe care întrebuințează stilul vechi sau calendarul iulian: Patriarhia Ierusalimului, Patriarhia Moscovei, Patriarhia Serbiei, Patriarhia Georgiei și mănăstirile de pe Muntele Athos;

2. Bisericile apusene (catolice și protestante), cât și Bisericile ortodoxe din Polonia, Finlanda, care acceptă stilul nou sau calendarul gregorian aplicat integral (atât pentru sărbătorile cu date fixe, cât și pentru cele cu date variabile);

3. Bisericile Ortodoxe care au adoptat calendarul gregorian după recomandările Conferinței interortodoxe de la Constantinopol din 1923 și care folosesc un calendar mixt, adică stilul nou pentru sărbătorile cu date fixe și Pascalia pe stil vechi pentru sărbătorile cu date variabile.

Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române s-a adresat atunci (adresa cu nr. 258/2 iul. 1924) profesorului dr. C. Chiricescu (care se remarcase până atunci printr-o poziție ortodoxă de elaborare a Pascaliei și a calendarului bisericesc ortodox perpetuu) de a transpune vechea Pascalie în calendarul iulian recent rectificat, fără a modifica Canonul Sinodului I Ecumenic (325). Trebuie să remarcăm cu durere căderea prof. dr. C. Chiricescu, care ca răspuns la aceasta a elaborat un studiu intitulat „*Pascalie Bisericii Creștine Ortodoxe a Răsăritului conform calendarului rectificat*” (București, 22 decembrie 1924), pe baza căruia vom explica în ce au constat strădaniile de rezolvare a problemei cerute. Prof. Chiricescu era pus în fața unei sarcini extrem de dificile. El trebuia

²⁰⁵ Pr. Prof. Dr. Ene Braniște. *Liturgica generală*. – P. 126.

să rezolve și să armonizeze elemente disparate și incompatibile, sarcină pe care nu și-a asumat-o nimeni în Ortodoxie, cel puțin după eșecurile din secolul al XIV-lea descrise anterior. Punctul principal de plecare era exact același ca cel din 1582: readucerea echinocțiului de primăvară la locul lui, adică la 21 martie, conform hotărârii de la Niceea. Insistându-se pe acest motiv, s-a continuat cu rezolvarea întârzierii, ce s-a afirmat că în secolul al XX-lea a ajuns la 13 zile. 13 zile însă față de ce? De fapt, cele 13 zile se referă la distanța ce creează între calendarul vechi (iulian) și cel nou (gregorian). În cel gregorian anii seculari ce nu se divid exact cu 400 nu sunt ani bisecți, și atunci rezultă că:

- dacă în 1582 diferența dintre calendarul gregorian – și cel iulian era stabilită (de către gregorienii) la 10 zile,
- în 1700 diferența crește la 11 zile (anul iulian este bisect!)
- în 1800 diferența crește la 12 zile (anul iulian este bisect!)
- în 1900 diferența crește la 13 zile (anul iulian este bisect!)

Și iarăși, în consecința acestui artificiu matematic gregorian, 400 de ani „iuliani” vor avea: 146 100 de zile, iar 400 de ani „gregoriani” vor avea 146 097 de zile. Deci la 400 de ani diferența dintre cele două calendare este de 3 zile. Aceasta este în realitate diferența de 13 zile: decalajul dintre cele două calendare care se mărește vizibil.

Dând prioritate „științifică” preciziei mai mari a calendarului gregorian, prof. Chiricescu încearcă rezolvarea anevoioasei sarcini pe două căi:

- de a adăuga 13 zile, suprimate în calendar, la datele Pascaliei Părinților;
- de a adapta și a introduce Pascalia în cadrele calendarului iulian rectificat.

În urma hotărârii sinodale ce a urmat Conferinței de la Constantinopol din 1923, cele 13 zile suprimate au fost 1 (marți) –

13 (duminică) octombrie 1924. Astfel 14 octombrie pe vechi ce trebuia să fie luni a devenit în calendarul „iulian rectificat” marți. Deci se schimbă și situația lunară. Și atunci toate datele Pascaliei Părinților cad luni, nu duminică! Iată o primă consecință smintitoare a hotărârii de la Constantinopol (1923). Și atunci ar trebui adăugate cele 13 zile, adică: 4 aprilie în loc de 22 martie, ș.a.m.d. (care să cadă în aceeași zi!). Dar astfel cade regula de la Niceea: Paștile între 22 martie – 25 aprilie! În locul ei intervalul va fi: 4 aprilie – 8 mai, ceea ce, potrivit prof. Chiricescu constituie o mare abatere canonică și liturgică.

Consecința imediată a acestui fapt se reflectă în suprimarea Postului Sfinților Apostoli: în anul în care Paștile e pe 8 mai „dispare” Postul Sfinților Apostoli. Exemplu: anul 1929: Sfintele Paști – 22 aprilie / 5 mai – dispare Postul Sfinților Apostoli; anul 1983: Sfintele Paști – 25 aprilie / 8 mai – Postul Sfinților Apostoli s-a anulat²⁰⁶. Observăm aici un nou impas fără ieșire pentru experții calendaristici. Prof. Chiricescu credea că intervalul 22 martie – 25 aprilie a fost stabilit la Niceea și are o greutate canonică și liturgică egală cu restul celor 4 hotărâri pascale. Această părere era de altfel împărtășită și de majoritatea contemporanilor prof. Chiricescu, în numele cărora vorbește D. Donici, aprobat de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române: „...*Pe altă parte ca Paștile să nu cadă niciodată la 22 martie, aceasta este o erezie vădită; fiindcă această dată este stabilită ca limită inferioară a Paștilor de către Sfântul Sinod de la Niceea.*”²⁰⁷.

Am văzut mai înainte că acest interval este mai degrabă atribuit Sfântului Chiril al Alexandriei. Totuși, adevărat rămâne fap-

²⁰⁶ Despre dilemele Postului Sfinților Apostoli vom menționa amănunțit mai jos, în același capitol al studiului nostru. – *protodiac. I. M.*

²⁰⁷ Apud: Donici D. *Pascaliea perpetuă*, publicată de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în *Ceaslov*, ediția a II-a, 1896, – P. 639.

tul că Sf. Tradiție a Bisericii Ortodoxe a păstrat acest interval. Se observă pe bună dreptate că datele acelea sunt în strânsă legătură cu Postul Sfinților Apostoli.

Revenind la prof. Chiricescu, argumentele de mai sus îl determină să anuleze prima cale, adică cea a adăugării de 13 zile, suprimate în calendar, la datele Pascaliei Părinților. El amintește de un alt proiect eșuat în acest sens, cel al lui Panait Donici, care, printre alte abateri a dus, de exemplu, la cazul în care Paștile din 1935 – 24 martie (după P. Donici) ar fi căzut cu 25 de zile înainte de luna plină pascală și Paștile evreiesc și cu 28 de zile înainte de Paștile catolic și protestant. Profesorul nu acceptă nici propunerea Congresului de la Constantinopol din 1923, care a recomandat rectificarea calendarului iulian prin suprimarea celor 13 zile și care a propus o altă bază de calcul pentru anii bisecți seculari. *„Dar prin aceste mijloace el (Congresul) anula Pascalia Bisericii Creștine Ortodoxe a Răsăritului, fără să o înlocuiască cu una la fel de ortodoxă. Mai mult, el nu a menționat decât duminica de prăznuire a Paștelui; cât despre obligativitatea de a nu prăznui Paștele în aceeași zi cu evreii, și nici înaintea lor, ea a fost trecută sub ce mai adâncă tăcere. De asemenea, au existat obiecții din partea principalelor Biserici Ortodoxe. Rezultatul a fost menținerea vechii Pascalii”*²⁰⁸.

Amintim că la început, în 1924, Biserica Ortodoxă Română introducând stilul nou, a acceptat și hotărârea constantinopolitană referitoare la serbarea Sfințelor Paști, adică determinarea lunii pline de după echinocțiul de primăvară conform datelor astronomice pentru meridianul ierusalimlean:

---

²⁰⁸ A se vedea: Резолюция по вопросу „О церковном календаре”, Москва, 17 июля 1948 г. // Деяния Совещания глав и представителей автокефальных Православных Церквей... Т. II. – Сс. 432-433.

„Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în privința serbării Sfintelor Paști a hotărât:

„1) Cu privire la serbarea Paștelui să se mențină dispozițiile canonice ale Sinodului I Ecumenic de la Niceea, în temeiul căror Paștile se vor serba în fiecare an în prima duminică după luna plină, care urmează echinocțiului de primăvară. Considerând însă că după calendarele creștine în uz calcularea datei lunei pline nu este exactă (ci întârzie cu cinci zile), pe viitor va fi hotărât momentul, în care luna plină, ce urmează după echinocțiul de primăvară, se arată deasupra Sfântului Mormânt al Domnului din Ierusalim. Iar dacă s-ar întâmpla ca data serbării Paștilor astfel stabilită să coincidă cu Pasca ebraică, în acel caz serbarea Paștilor noastre se amână pe duminica următoare.

2) Sărbătorile fixe și zilele fixe din cuprinsul săptămânii, apoi numărul lunilor și al zilelor din săptămână rămân la locul lor întocmai ca mai înainte.

3) Așezarea glasurilor, a svetilnelor cu evanghelia utrenei, a Apostolului și a sfintelor Evanghelii de la Liturghie, rămân ca mai înainte în legătură cu serbarea Paștilor.

4) Data începutului acestui calendar îndreptat s-a fixat pentru luna octombrie pentru anul 1924, devenind 1 octombrie ziua de 14 octombrie.”²⁰⁹

Mai târziu, Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a dispus ca data Sfintelor Paști să se calculeze și în calendarul îndreptat, ca și în trecut, adică tot după *vechea* noastră Pascalie Alexandrină. Deci rămase neschimbat tocmai ceea ce propusese Sinodul Bisericii Ortodoxe Române ca reformă: modificarea Pascaliei prin îndreptarea abaterii echinocțiale, readucerea echinocțiului la 21

²⁰⁹ Apud: Arhid. Prof. Dr. Ioan Floca. *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*. – Sibiu, 1992, – Pp. 206-207.

martie, etc. Dar iată că Pascalia rămas... tot cea veche! Atunci prof. Chiricescu a exclamat: „În ce mă privește, mă opun îndreptării calendarului cel puțin până în 2100;... (solicit) timp de gândire... Am în vedere disensiunile nefericite ce se vor produce în sânul Bisericii Ortodoxe”²¹⁰. Însă acest „timp de gândire” pentru Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române expirase: la 26 iunie 1924 el a revizuit hotărârea din 13 noiembrie 1923 prin care se declarase împotriva schimbării calendarului, aceea fiind ultima dată a rezistenței în fața presiunii seculare... La rândul său, prof. Chiricescu propune o a doua cale:

„ – A se menține echinocșiul de primăvară la 21 martie după hotărârea de la Niceea, după calendarul „îndreptat” în care 1 octombrie 1924 = 14 octombrie;

– a se prăznui Paștele între 22 martie – 25 aprilie, interval stabilit la Niceea;

– după canoanele și liturgica Bisericii;

– duminica pascală ce va coincide cu paștile evreiesc se amână pe o dată nu mai târziu de 25 aprilie.

În ceea ce privește diferența față de calendarul gregorian, se remarcă faptul că prin calendarul iulian îndreptat vor fi mai multe coincidențe cu Paștile apusenilor. Datorită recente rectificări a calendarului iulian, coincidența Paștelui creștinilor ortodocși cu romano-catolicii și protestanții va fi mai deasă... ”²¹¹.

La aceeași dată, prof. Chiricescu emite către publicul mai larg al clerului și credincioșilor ce erau cuprinși de tulburare și smin-teală o broșură intitulată „Calendarul nostru nu e schimbat, ci îndreptat”, în care se apără de imputarea că prin această reformă

²¹⁰ A se vedea: Резолюция по вопросу „О церковном календаре”, Москва, 17 июля 1948 г. // Деяния Совещания глав и представителей автокефальных Православных Церквей... Т. II. – С. 433.

²¹¹ Apud: *Ibidem*.

se făcea un fel de cripto-unire cu romano-catolicii. Apologetica respectivă a devenit de atunci normativă pentru apologetica noilor calendariști ortodocși din România, și a fost preluată de către toți care s-au angrenat în această polemică purtată cu „stiliștii”. Principiul primit de către reformatori era următorul: *„Noi vom prăznui sărbătorile și vom ține posturile în vremea pe care ne-o arată calendarul nostru cel vechi, iar nu cel nou, adică schimbat, fiindcă nu vrem să părăsim legea noastră creștinească, pe care o avem dela moși, strămoși, și să ne potrivim celor ce vor să ne treacă la legea catolică sau papistașă. Sfânta noastră Biserică n-are nici o legătură bisericească cu catolicii sau, mai bine zis, cu papistașii, căci așa sunt numiți cei ce țin de biserica papei dela Roma, care, de la anul 1054, s-a rupt desăvârșit de la adevărata Biserică a lui Hristos, despărțindu-se de Ea și apucând altă cale”*²¹². Această mărturisire ortodoxă, însă, este imediat înăbușită de frazele următoare ale prof. Chiricescu: *„Afară de aceasta, noi nu ne-am schimbat calendarul, ci l-am îndreptat, așa cum trebuia. Și chiar dacă l-am fi schimbat – ceea ce Sfântul Sinod n-a făcut – prin aceasta nu ne-am fi schimbat și legea strămoșească, căci între ea și între calendar nu e întâlnire, nici legătură. De calendar ne slujim la măsurarea vremii, iar de lege ne călăuzim în cele ce sântem datori a crede și a face”*²¹³.

Iată o „definiție” ce desparte complet calendarul bisericesc de credința și cultul ortodox. Adică și în criteriile bisericești Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție (Sfinții Părinți) sunt înlăturate pentru a fi înlocuite cu politica, știința. În momentul acestei afirmații prof. Chiricescu și toți de un cuget cu el consideră calendarul

²¹² Apud: Bădulescu D., pr. *Problematica legată de calendarul bisericesc* // Manuscris.

²¹³ Apud: *Ibidem*.

bisericesc un simplu aparat de măsurare omenească a timpului, convențional și care poate fi supus permanent rectificărilor. Așa gândesc despre calendar și mulți din contemporanii noștri. Se afirmă că Părinții Bisericii „s-au folosit de știința vremii lor”... Nu era așa, ci chiar ei înșiși erau știința vremii, căci unde în altă parte s-ar fi găsit atunci această știință? La ce observatoare și universități profane? Dar, vedem că în ultima vreme Bisericii i s-a retras – de către oameni (!) – competența în cele ale științelor naturale, și atunci, iată că păstorii, sinodalii și preoții, și chiar și monahii, trebuie să apeleze la cei „competenți”, care judecă ale oamenilor, și nu cele ale lui Dumnezeu!

După publicarea broșurii prof. Chiricescu au mai urmat exemple ale diferitelor sărbători și posturi ortodoxe și romano-catolice pentru „a convinge” pe toată lumea că Biserica Ortodoxă Română nu s-a unit cu catolicii, ci a așezat calendarul bisericesc ortodox acolo unde se cuvenea, în acord cu Sfinții Părinți de la Niceea și cu realitatea cerească, împăcând ca nimeni alții (după afirmațiile unor contemporani entuziaști) credința cu știința!

Dar aceste afirmații entuziaste s-au ciocnit de realitatea destul de grăitoare. Odată cu adoptarea reformei calendaristice din octombrie 1924, Biserica Ortodoxă Română s-a văzut pusă în fața unor grave dileme liturgice. Reforma a implicat un decalaj calendaristic de 13 zile în care *aceleași zile* (să zicem – duminica) au date diferite; de exemplu duminică 22 martie (*stil vechi*) – va fi 4 aprilie (*stil nou*), iar 25 aprilie (*stil vechi*) – va fi 8 mai (*stil nou*).

Rezultatele imediate ale acestei reforme, luate în pripă și fără consensul tuturor Bisericilor Ortodoxe locale, ba chiar în acei ani numai de către Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului, Biserica Greciei și Biserica Română, s-au arătat în anii 1926 și 1929.

Dilema a constat în alegerea respectării: fie a intervalului tradițional liturgic 22 martie – 25 aprilie; fie alinierea la compromisul liturgic ce funcționează de atunci încoace în toate jurisdicțiile ortodoxe „pe stil nou”, și anume: „*Pastile – „pe vechi”, Mineul – „pe nou”*” și atunci a fost necesară o nouă *Pascalie*.

Ispitele au început pentru Biserica Ortodoxă Română deja în anul 1926 când în țară au fost mari tulburări cu privire la data prăznuirii Sfințelor Paști. În anul 1926 Paștele a căzut în calendarul iulian pe 19 aprilie ceea ce pe stilul nou era respectiv 2 mai. Se înregistrase un prim moment al depășirii intervalului de 22 martie – 25 aprilie. Conform celor arătate mai sus de către prof. Chiricescu, s-a ales ca dată în loc de 2 mai, 4 aprilie. În acest punct s-a produs următorul clivaj: Biserica Ortodoxă Română s-a rupt în prăznuirea sa de celelalte Biserici Ortodoxe și a fost în comuniune cu gregorienii apuseni!!! Un grup relativ mic de monahi din Moldova au protestat și au format nucleul a ceea ce se va numi de acum înainte „stiliști”.

Dezastrul nu s-a oprit aici, ci a continuat în anul 1929, când s-a profilat din nou o situație similară. Sf. Sinod a hotărât ca Biserica Ortodoxă Română să serbeze Paștile în acel an (1929), împotriva Predaniei și a Canoanelor, nu la data adevărată și împreună cu celelalte Biserici Ortodoxe Autocefale, ci singură, și înainte de Paștile iudeilor, la 31 martie (*stil nou*), în loc de 5 mai (*stil nou* sau 22 aprilie – *stil vechi*). Astfel tradiția de peste 1600 ani (Sinodul I Ecumenic de la Niceea (325)) de a sărbători Paștile după sărbătorirea Paștelui evreiesc a fost călcată. Lucrul acesta, însă, în întreaga Basarabie și în multe părți din Moldova, a creat mahniri și neînțelegeri în inimile creștinilor, care considerau ca lege că niciodată Paștile creștinesc să nu cadă înainte de cel evreiesc.

Odată schimbat, calendarul, în loc să lumineze poporul, a voit să-l înșele, să potrivească astfel lucrurile, încât să pară că nu s-a

schimbat nimic. În *Pastorala* către popor din 7 februarie 1929 a Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române se spunea că, dacă am serba Sfintele Paști la 5 mai, „s-ar călca hotărârea și practica întregii Biserici, după care, Sfintele Paști nu se pot trece, spre serbare, dincolo de 25 aprilie”²¹⁴. Dar, nu e mai puțin adevărat, deoarece 5 mai (stil nou), cade, pe stil vechi la 23 aprilie, deci tocmai între 22 martie și 25 aprilie, neîncălcându-se astfel cu nimic hotărârea Sfântului Sinod de la Niceea. În *Pastorala* Sinodului Bisericii Române se menționa de asemenea și despre „încurcăturile” ce ar rezulta, în cazul dacă s-ar serba Sfintele Paști la 5 mai: „În primul rând, bunăoară, ar fi trebuit să se prelungească mâncarea de carne peste jumătatea lunii martie, luându-i din ea 17 zile pentru dulce, ceea ce nu s-a întâmplat până acum în Biserica Ortodoxă”²¹⁵. Concluzia ce se trage este falsă, deoarece și premiza pusă este tot falsă. Serbând Paștile pe stil vechi – 22 aprilie, și Postul Mare începe pe stil vechi, adică la 3 martie, deci fără a lua lunii martie 17 zile pentru dulce, după cum spune *Pastorala* Sf. Sinod.

De data aceasta Biserica Română a fost zguduită mult mai serios, și sminteala a antrenat pături mult mai largi. În această problemă s-au implicat și elita intelectualilor vremii ca Nae Ionescu și Mircea Vulcănescu, ce au lăsat pagini excepționale de documentare și atitudine ortodoxă²¹⁶. Pe lângă monahi și intelectuali, să nu uităm marea masă a credincioșilor ortodocși români care au fost șocați de schimbarea brutală, cu totul de neînțeles pentru ei, a calendarului bisericesc.

²¹⁴ Apud: *Cuvântul*, anul V, Nr. 1526, – 1929, – P. 1.

²¹⁵ Apud: *Ibidem*. – P. 2.

²¹⁶ A se vedea publicațiile d-lui Nae Ionescu în: *Cuvântul*, anul IV, Nrr. 1147, 1099, 1201, – 1928, – P. 1; anul V, Nrr. 1333, 1353, 1355, 1362, 1368, 1369, 1371, 1375, 1376, 1377, 1382, 1386, 1387, 1389, 1394, 1395, 1400, 1401, 1402, 1403, 1405, 1406, 1407, 1410, 1411, 1414, 1418, 1429, 1450, 1474, 1526, – 1929, – P. 1-2.

Unii episcopi afirmau că „*trebuie să serbăm Paștele așa cum o cer interesele sociale și economice*”²¹⁷. Episcopul, de pe atunci, Lucian al Romanului publica în revista „*Cronica Romanului*” părerile sale asupra rătăcirii Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Iată părerea Prea Sfințitului care, mărturisesc, dezarmează prin sinceritate: „*Dacă admitem ziua Învierii la 22 aprilie, după calendarul iulian, adică 5 mai după calendarul în viață, atunci nesocotește canonul nicean care, pentru sărbătorirea Paștilor, stabilește intervalul de timp de la 22 martie până la 25 aprilie. Nici mai curând, nici mai târziu. A doua: admițând prăznuirea Paștilor la 5 mai (23 aprilie, stil vechi), ajungem la ziua de 29 iunie, adică la sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel, înainte de a se fi început Postul care este prescris și care trebuie să premerge acestei sărbători. Postul ar trebui să înceapă la 1 iulie, adică după Sânpetru. Vasăzică, se suprimă Postul Sfinților Apostoli. Lucru grav. Admițând serbarea Paștilor după calendarul îndreptat și în deplină conformitate (!) cu canonul niceean, adică pe ziua de 31 martie, dăm peste inconvenientul că vom serba Paștele înaintea evreilor și că nu vom fi în comunitate cu Bisericile Ortodoxe răsăritene care nu și-au îndreptat calendarul. În fața acestei alternative s-au întrebat: care dintre aceste două soluții ar fi potrivită cu mai multă liniște sufletească din partea credincioșilor noștri...? Noi, oamenii, suntem supuși greșelii și nu ne putem împodobi cu atribuții de infailibilitate...*”²¹⁸.

Deci, potrivit episcopului Lucian, toată problema era să se știe care soluție provoacă mai puțin scandal (!). De un ADEVĂR mai presus de orice preocupare oportunistă, nici un cuvânt! Se mai poa-

²¹⁷ A se vedea: *Cuvântul*, anul V, Nr. 1355, 29 ianuarie 1929, – P. 1.

²¹⁸ Apud: *Cronica Romanului*. Revista clerului eparhial Roman. Anul VI, Nr. 2, februarie 1929, – P. 1. (Revista a apărut cu periodicitate lunară între anii 1924-1935-1949).

te replica ceva? Episcopul admite că „noi, oamenii, suntem supuși greșelii și nu ne putem împodobi cu atribuții de infailibilitate”. Prin urmare, „noi, oamenii”... Dar Sinodul? Cred că totul e clar, fără comentarii... De altfel mai apare o întrebare. Prea Sfințitul Lucian, după atâția alții, scrie: „... canonul niceean, care pentru sărbătoarea Paștilor stabilește intervalul de timp de la 22 martie până la 25 aprilie...”. De ce n-a voit Prea Sfințitul (sau altcineva) să citeze și să dea și cititorilor textul acelui canon?! Ca să se isprăvească odată cu lucrurile „neînțelese” și „neserioase”... – *protodiac. I. M.*

Un alt episcop, Prea Sfințitul Bartolomeu al Ardealului, afirma: „Prin patrimoniul bisericesc al mirenilor (pe care au dreptul să și-l apere chiar față de ierarhii și de Sinodul lor, când aceștia l-ar atinge cumva în mod batjocoritor – *protodiac. I. M.*) nu se înțelege calitatea și nici măcar felul de așezare în el a Sfințelor Paști, ci numai Sfânta Scriptură și dogmele și preceptele morale, și Sfintele Taine desprinse din ele, cum și ritualul întreg și toate practicile Bisericii așezate peste Creștinism de cele șapte Sinoade Ecumenice și de practica tradițională a întregii Biserici”. Și, mai departe: „Calendarul bisericesc nu este un element religios, ci numai științific (!) (...). Biserica n-a făcut decât să-i înșurubeze în lunile și zilele lui săptămânale sfinții și sărbătorile ei fixe și mobile (...). Calendarul, totuși, nu se poate cu nici un preț sfinți și el prin contactul acesta, după cum nici sacul în care se duce aur nu se poate preface în aur, ci rămâne pururi de călți”. Și încheie: „Prin urmare, nefiind de natură religioasă, adică nefăcând parte din patrimoniul credinței pe care poporul și l-a însușit din înseși învățărilor ierarhilor și ale clerului lui, calendarul nu poate fi considerat sfânt, și poporul nu este îndreptățit să se plângă că prin îndreptarea lui s-ar atinge ceva din patrimoniul său religios”²¹⁹.

²¹⁹ Apud: *Cuvântul*, anul V, Nr. 1410, – 1929, – Pp. 1-2;

Dacă la asemenea afirmații ne „permitem” să trecem oarecum cu vederea peste teoria „înșurubării” și peste comparația cu „de-a pururi de câlți”, atunci asupra naturii calendarului bisericesc și a Pascaliei răspundem: Noi pretindem că **întrebările referitoare la Pascalie și la calendarul bisericesc – sunt o problemă bisericească și că elementele lor aparțin patrimoniului bisericesc, pe care mirenii au dreptul și datoria să-l apere împotriva oricărei insatisfacții.** De ce? Încercăm să răspundem în tonul afirmației de mai sus: „înșurubând” calendarului „păgân” sărbătorile noastre și fixe și mobile, pentru noi, creștinii, **„calendarul bisericesc” înseamnă o memorie sfântă, o înlănțuire de sărbători și amintiri – un șirag de perle, de mărimi diferite, fiecare perlă fiind așezată într-un anumit loc, având trainice temeuri istorico-canonice, dogmatice, liturgice și tipiconale, – Tradiția bisericească de până astăzi sfințind această ordine nezdruncinată.** Și dacă unii (precum Prea Sfințitul Bartolomeu) cred că firul pe care aceste perle sunt înșirate, „rămânând de-a pururi de câlți”, poate fi schimonosit și desfigurat după bunul plac, – un lucru le cerem și le amintim: **respectați ordinea, nu vă atingeți de consecuția sfințită a sărbătorilor, așa cum a păstrat-o Tradiția Bisericii Ortodoxe,** fiindcă atunci vă atingeți de patrimoniul nostru bisericesc (în care Prea Sfințitul Bartolomeu consideră: „...*ritualul întreg și toate practicele bisericești, așezate peste Creștinism de cele șapte Sinoade Ecumenice și de practica tradițională a întregii Biserici*”), iar **orice atingere adusă tezaurului bisericesc, consfințit de veacuri, nu poate fi îngăduită nimănui, niciodată!**

În concluzie: adepților ai reformelor bisericești și ai calendarului nou, liberi sunteți să adoptați orice sistem de calculare al vremii: păgân, creștin, științific sau nu; al lui Sosigene, Aximene, Lilio, Chiricescu, ș.a. – **Paștile cele sfințite însă, Paștile cele mari, Paștile Domnului trebuie să se serbeze așa cum ne-au**

lăsat Părinții, încât să fie respectată Tradiția Bisericii Ortodoxe de pretutindeni!

Rezultatele tulburărilor din România din 1929 s-au văzut în anul următor, 1930, când Biserica Ortodoxă Română a revenit pe linia de plutire cel puțin, adoptând păstrarea Pascaliei ortodoxe, și prin aceasta comuniunea liturgică cu toate Bisericile Ortodoxe surori. Oscilațiile sinodalilor români din anii 1926 și 1929 erau de înțeles, deoarece *ambele situații* implicau abateri canonice și liturgice: fie *izolarea de Bisericile surori și de Pascalia tradițională*, călcarea dispoziției privitoare la Paștile iudaic; fie *depășirea termenului limită* 25 aprilie și scurtarea nepermisă a Postului Sfinților Apostoli.

De ce totuși Biserica Română, cât și celelalte Biserici care au acceptat hotărârile Conferinței de la Constantinopol, au refuzat să respecte hotărârea referitoare la serbarea Sfințelor Paști? La Conferința panortodoxă de la Moscova din 1948²²⁰ reprezentantului Bisericii Ortodoxe Române, preotului prof. dr. Petru Vintilescu, i s-a adresat această întrebare, dar sfinția sa a formulat următorul „răspuns”: „*Eu consider fără rost de a răspunde la această întrebare, pentru că chiar și hotărârea care se va lua la Moscova, va fi temporară pentru a păstra unitatea Bisericii...*”²²¹.

După câte se poate observa a fost dificil de a recunoaște adevărul că **Pascalia Alexandrină consfințită de veacuri în Biseri-**

²²⁰ În 1948 (8-18 iulie) la Moscova a avut loc o Conferință interortodoxă cu ocazia jubileului de 500 de ani de autocefalie a Bisericii Ortodoxe Ruse. Vezi: *Деяния Совещания глав и представителей автокефальных Православных Церквей в связи с празднованием 500 летия автокефалии Русской Православной Церкви. 8-18 июля 1948 года*. Т. I-II. — Москва, 1949.

²²¹ Vezi: *Заседания Комиссии по вопросу „О церковном календаре”*. 13 июля 1948 г. // *Деяния Совещания глав и представителей автокефальных Православных Церквей в связи с празднованием 500 летия автокефалии Русской Православной Церкви. 8-18 июля 1948 года...* Т. II. — Москва, 1949. — С. 304.

ca Răsăritului, corespunde hotărârilor Sinodului I Ecumenic de la Niceea, cu Canonul 7 Apostolic, cu Canonul 1 al Sinodului din Antiohia, iar calendarul gregorian încalcă aceste hotărâri, iar cel iulian îndreptat practic n-a dat nimic prețios.

Unii teologi români afirmă că Bisericile Ortodoxe, care au adoptat calendarul gregorian, folosesc Pascalia pe stil vechi „*ca o concesie făcută Bisericii ortodoxe rămase la stilul vechi*”²²². **Nu-i adevărat! De teama sancțiunilor Canoanelor Bisericii, și fiind conștiente de responsabilitatea canonică, nici o Biserică locală din cele ce acceptă noul calendar pentru sărbătorirea ciclului de sărbători de peste an n-a îndrăznit să introducă Pascalia gregoriană, cu excepția Bisericii din Finlanda și Polonia. În consecință, Bisericile de stil nou se conduc practic, simultan după două calendare.**

Pentru menținerea de bune raporturi între Bisericile Ortodoxe, la Conferința de la Moscova din 1948, dezbătându-se problema calendarului cu valoare pentru întreaga Ortodoxie, s-a stabilit că „*valoarea calendarului pentru Biserica Ortodoxă este determinată în primul rând de atitudinea lui față de timpul sărbătoririi Sfintelor Paști, deoarece această sărbătorire trebuie săvârșită, conform cerințelor biblice și hotărârilor Sobornicești (Sinodale), pretutindeni în același timp, în zi de duminică, dar nu în același timp cu Paștile iudeilor. Acestei prevederi bisericești pe deplin corespunde Pascalia Alexandrină... Și pentru a înlătura deosebiri în ceea ce privește sărbătorirea Sfintelor Paști din cauza diferitor sisteme calendaristice, existente în Bisericile Autocefale...*” – Conferința a hotărât ca sărbătorirea Sfintelor Paști să se fixeze după stilul vechi (calendarul iulian), în conformitate cu Pascalia Alexandrină, iar sărbătorile fixe după calendarul în

²²² Pr. Prof. Dr. Ene Braniște. *Liturgica generală*. – P. 127.

uz al Bisericii autocefale respective, ca și obligația pentru clerici și simpli credincioși de a urma stilul acelei Biserici locale, în granițele căreia ei locuiesc, primindu-l ca pe unul din obiceiurile acelei Biserici²²³.

Arhiepiscopul Serafim (Sobolev) menționează că și întrebuintarea unui calendar mixt (adică când Paștile și sărbătorile cu dată variabilă se serbează după vechea Pascalie ortodoxă, pe stil vechi, iar toate sărbătorile cu dată fixă se serbează pe stil nou) nu poate fi acceptată de ortodocși, deoarece aduce atingere gravă unor hotărâri bisericești despre care ne vorbește *Tipicul* bisericesc²²⁴ și care trebuie respectate cu sfințenie și fără abateri²²⁵. Aici, se are în vedere faptul că Biserica a stabilit prin *Tipic* anumite limite de timp în cadrul cărora trebuie serbate sărbătorile cu dată fixă care coincid cu timpul Sfintei Patruzecimi. Așa, de exemplu, sărbătoarea *Primei* (secolul al IV-lea) și *cele de a doua* (452) *aflări a capului Sfântului Ioan Botezătorul* poate cădea din Miercurea Săptămânii Lăsatului sec de carne (limită timpurie) și până în ziua de Marți a Săptămânii a 4-a a Postului Mare (limita cea mai târzie)²²⁶. Dar

²²³ Vezi: Резолюция по вопросу „О церковном календаре”, Москва, 17 июля 1948 г. // *Деяния Совещания глав и представителей автокефальных Православных Церквей...* Т. II. – Сс. 432-433.

²²⁴ *Tipic* (de la grecescul τυπικόν [*tipicon*] – regulă, rânduială, regulament...) – carte de cult bisericească de proveniență veche, în care este arătată rânduiala slujbelor bisericești. Cel mai vechi *Tipic* este cel din Ierusalim, atribuit Sfântului Hariton Mărturisitorul (secolul al III-lea). El reflectă viața de cult a mănăstirilor din Palestina în timpul în care au cunoscut o dezvoltare înfloritoare (secolele al IV–VI-lea). Cuviosul Sava cel Sfințit (†532), de numele căruia este legată alcătuirea acestui *Tipic*, doar a cules și ne-a transmis acea tradiție de cult a Bisericii, care a fost stabilită până atunci. – *protodiac. I. M.*

²²⁵ (Соболев) С., архиеп. *О новом и старом стиле* // *Деяния Совещания глав и представителей автокефальных Православных Церквей...* Т. II. – С. 309.

²²⁶ Vezi: *Типикон или богослужебный устав Православной Церкви*. – Москва, 1859, – л. 187.

aceste limite sunt distruse de stilul nou, deoarece toate sărbătorile cu dată fixă se serbează cu 13 zile mai devreme. Același lucru se poate afirma și despre sărbătoarea Bunei-Vestiri (25 martie / 7 aprilie). Conform cerințelor *Tipicului*, Buna-Vestire se serbează în perioada de timp care începe din Joia Săptămânii a 3-a a Postului Mare și ajunge până în Miercurea Săptămânii Luminate²²⁷. Dar prin introducerea stilului nou, timpul sărbătoririi Bunei-Vestiri începe din vinerea primei Săptămâni și se continuă numai până în joia Săptămânii a 6-a a Postului Mare. Biserica a prevăzut coincidența unora din marile sărbători invariabile cu sărbătorile variabile, la fel și cu alte zile ale Postului Mare. Pentru toate aceste cazuri de suprapunere, Ea a stabilit o rânduială fixă a slujbelor bisericești. Dar distrugând aceste limite, stilul nou distruge de asemenea și această hotărâre a Bisericii Ortodoxe. De aceea în stilul nou niciodată nu poate coincide aceeași sărbătoare a Bunei-Vestiri cu zilele Săptămânii Patimilor și la fel nu poate fi Kirio-Paște, adică coincidența Bunei-Vestiri cu sărbătoarea Paștelui.

Grăitor este și exemplul pomenirii celor 40 de Mucenici din Sevastia (9 / 22 martie). Conform *Tipicului* (cap. 48), ziua pomenirii lor poate cădea din ziua de Marți a primei Săptămâni până în ziua de Luni a Săptămânii a 6-a din Postul Mare sau a Sfintei Patruzecimi. Despre aceasta ne vorbesc și cuvintele slujbei Sfinților 40 de Mucenici: „*Purtătorilor de biruință ai lui Hristos, cu pomenirea măritei voastre pătimiri ați făcut cinstitul post și mai luminat. Că patruzeci fiind la număr, sfințiți postul cel de patruzeci de zile...*” („*Slavă...*” la Laude)²²⁸. În calendarul gregorian, când ziua pomenirii Sfinților 40 de Mucenici, contrar *Tipicului*,

²²⁷ Vezi: *Типикон или богослужебный устав Православной Церкви*. – Москва, 1859, – л. 202.

²²⁸ 9 martie. *Slujba pomenirii celor patruzeci de mucenici care au pătimit în lacul Sevastiei* // Mineul pe martie. – București, 1997, – P. 80.

poate cădea în Săptămâna Lăsatului sec de carne sau în cea a Lăsatului sec de brânză, aceste cuvinte pierd orice sens.

Deosebit de revoltătoare este încălcarea *Tipicului* de către stilul nou în ceea ce privește sărbătorirea Sfinților Apostoli Petru și Pavel. Sfânta Biserică îi cinstește atât de pios pe acești mari Apostoli, încât a stabilit înaintea pomenirii lor (29 iunie / 12 iulie) un Post²²⁹, care, potrivit *Tipicului*, are o durată variabilă, de la 8 până la 42 de zile. Dintre cele 4 Posturi mari numai Postul Sfinților Apostoli este singurul Post variabil ca durată. Variabilitatea sa este determinată de data mișcătoare a Paștelui și de data fixă a praznicului Sfinților Apostoli Petru și Pavel: 29 iunie / 12 iulie.

Săptămâna dintre Duminica Pogorării Duhului Sfânt (Duminica Cincizecimii) și Duminica Tuturor Sfinților ce încheie *Penticostarul* și ciclul iconomiei lui Dumnezeu pentru mântuirea noastră, este o săptămână *luminoasă de prăznuire* ce are rânduite zile de *harți* (în săptămâna respectivă se face dezlegarea postului în zilele de miercuri și vineri). Deci durata minimă tradițională este 21 iunie / 4 iulie – 28 iunie / 11 iulie = 8 zile.

---

²²⁹ Despre acest Post mărturisesc, în secolul al IV-lea, *Constituțiile Apostolice* (Cartea a 5, cap. 19). De asemenea, despre respectarea deosebită a Postului Sfinților Apostoli de către creștini, ne vorbesc un șir de mărturii patristice, în special sfinții Atanasie cel Mare, Ambrozio de Mediolan, Teodorit al Cirului, Leon cel Mare. Sf. Leon cel Mare menționează că Postul Sfinților Apostoli Petru și Pavel „este deosebit de necesar, ca prin nevoința lui să ne curățim gândurile și să ne facem vrednici de darurile Sfântului Duh” (Cuvântul 76). Apud: (Соболев) С., архиеп. *О новом и старом стиле // Календарный вопрос: Сборник статей / Редактор-составитель Чхартишвили А.* – Москва, 2000, – С. 86. Tot despre acest Post mărturisește și Sfântul Simeon Evlaviosul...*Să postești cele trei patruzecimi* (adică Postul Nașterii Domnului, Postul Mare (al Paștilor) și Postul Sfinților Apostoli cu cel al Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, care se socotesc împreună ca a treia patruzecime)”. Apud: *Capete morale ale Sfântului Simeon Evlaviosul // Filocalia*. Vol. VI. – E.I.B.M.B.O.R. – București, 1977, – P. 107.

La introducerea stilului nou, acest post întotdeauna se diminuează. Prin depășirea termenului de 25 aprilie Postul va arăta astfel: 26 aprilie – 2 mai Postul ține 1 – 7 zile. Iar când Paștile se serbează în perioada de la 20 până la 25 aprilie (stil vechi) / 3 – 8 mai (stil nou) inclusiv, Postul Sfinților Apostoli se suprimă de tot, pentru el nu mai rămâne timp, pentru că acest Post începe *numai după* Duminica Tuturor Sfinților. Despre rânduirea ca acest Post să înceapă anume după Duminica I-a după Cincizeci-me se spune și în *Constituțiile Apostolice*: „*După Cincizecime sărbătoriți o săptămână, iar apoi postiți*” (Cartea 5, cap. 19).

Confruntate cu dilemele credincioșilor în această privință, autoritățile bisericești române au dat o serie de răspunsuri dintre care cităm: „...în porunca a 2-a a Bisericii (!?) se arată că: „*Timpul pentru îndeplinirea postului îl hotărăște Biserica*”²³⁰. Ar fi interesant de aflat ce înțelegea „călăuza” și „învățătura de credință” ortodoxe prin „*Biserica*”. Porunca a 2-a, sau a 4-a a cărei „Biserici”? Să fie oare vorba aici de vreo „Biserica locală”? Sau chiar de „Biserica Sobornicească”? Și dacă da, atunci care Biserica hotărăște timpul Postului? Cea locală? Este adevărat, că în anumite cazuri chiar și episcopul locului (eventual cu Sinodul local) poate hotărî o perioadă de post. Mai complicat este însă atunci când un Sinod local hotărăște lucruri în contrasens cu Biserica Sobornicească (și desigur Ecumenică) și anume, post în zile sobornicești și canonice de *harți* (când se dezleagă postul în zilele de miercuri și vineri) plus reducerea unui Post mare sobornicesc și ecumenic sub 8 zile. Ar putea oare un Sinod local să anuleze și unele zile din posturile de obște (din cele 4 Posturi de mai multe zile de peste an)?

²³⁰ A se vedea: *Călăuză în învățătura de credință ortodoxă*. – Ediția Sf. Sinod. – București, 1952, – P. 409.

Canonul 19 al Sinodului de la Gangra (340) arată că: „*Dacă vreunul dintre cei ce practică asceza (se nevoiesc), fără nevoe trupească, ar disprețui și ar dezlega posturile cele transmise (predate) îndeobște (poporului) și care se păzesc de Biserică, având acela și mintea întreagă* (întărind în cugetul său ca un bine desăvârșit), *să fie anatema*”²³¹.

Să vedem și alte indicații ale Sinodului Bisericii Ortodoxe Române: „*Postul Sfinților Apostoli, rânduit de Biserică... ține de la Duminica I-a după Pogorârea Duhului Sfânt (sau Duminica Tuturor Sfinților) și până în ziua sărbătorii... Lungimea acestui post variază în funcție de data sărbătorii Sfințelor Paști. În anii în care, datorită situației calendaristice, postul acesta dispare (!?), se instituie un post special de trei zile înaintea sărbătorii Sfinților Apostoli... Durata postului Sfinților Apostoli se scurtează, de la 28 de zile (durata cea mai lungă) până la desființare (în anii când Paștile cade după data de 1 mai). Așa s-a întâmplat în anii 1945 și 1956 (Paștile – la 6 mai), când Sf. Sinod a hotărât ca postul să se țină în cele trei zile dinaintea sărbătorii Sfinților Apostoli Petru și Pavel (sărbătoarea Sfinților Apostoli căzând înaintea Duminicii Tuturor Sfinților, în seara căreia trebuia să fie lăsatul secului pentru Postul Sfinților Apostoli (!) – protodiac. I. M.). Aceeași situație am avut-o și în anul 1983 (Paștile – la 8 mai), când postul a fost de numai două zile...*”²³².

În anii 1945 și 1956 (când Sfintele Paști a căzut pe 6 mai (*stil nou*)) și cu atât mai mult în anul 1983 (Sfintele Paști – la 8 mai (*stil nou*)), Bisericile ce au acceptat stilul nou s-au confruntat cu

²³¹ Apud: Arhid. Prof. Dr. Ioan Floca. *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*. – Sibiu, 1992, – P. 203.

²³² A se vedea: *Călăuză în învățătura de credință ortodoxă*. – Ediția Sf. Sinod. – București, 1952, – P. 409. În Biserica Romano-Catolică acest Post e redus la o *singură zi* (ajunul sărbătorii Sfinților Apostoli Petru și Pavel, adică 28 iunie (*stil nou*)).

situații liturgice de-a dreptul catastrofale din punct de vedere al *Tipicului* bisericesc. *Duminica Cincizecimii* (Ziua *Sfintei Treimi* sau a *Pogorârii Duhului Sfânt*) nu poate cădea nicidecum în *ace-lași timp* cu sărbătoarea *Nașterii Sfântului Ioan Botezătorul* (24 iunie / 7 iulie), ultima dată tradițională pentru *Duminica Cincizecimii* fiind 13 / 26 iunie, iar *Tipicul* nu are în consecință nici o indicație în acest sens. Cât despre situația din 1983, ea nu mai suportă deja comentarii: Postul începe în ziua *Sfintei Treimi* (!!!).

Desigur că acestea, la care se adaugă situația și din anii precedenți (2002 – *Sfintele Paști* a căzut pe 1 mai (*stil nou*); 2005 – *Sfintele Paști* – la 5 mai (*stil nou*)), constituie situații limită, dar – atenție! – ele survin **nu ca excepții, ci ca o consecință a situației calendaristice actuale a Bisericii ce au acceptat stilul nou**. Dovada este furnizată, de exemplu, în Tabelul cu data *Paștilor* de la 1961 până la 2118²³³, tipărit la sfârșitul *Sfintei Evanghelii* (ediția de la București). Astfel situația critică descrisă mai sus (*Paștile* cade după data de 25 aprilie) se repetă de nu mai puțin de 45 de ori în 157 de ani! Între 1961 – 2005 (44 de ani), situația a avut loc de 7 ori. În aceleași intervale de timp (1961 – 2118) *Paștile* cade în luna mai de 27 de ori. Și în toate aceste cazuri, când se suprimă Postul *Sfinților Apostoli* („pentru el nu mai rămâne timp...”) în Tabelul amintit se menționează: „*Postul Sfinților Apostoli... după îndrumările Sf. Sinod*”. Adică Postul *Sfinților Apostoli* s-ar părea că nu este desființat, ci ținut sub iconomia Bisericii Ortodoxe Române... și câte zile rânduiește Sf. Sinod, atâtea zile se postește... Și atunci ne întrebăm: **un Sinod local, poate oare să modifice hotărârile Sinoadelor Ecumenice? Este îngăduită**

²³³ Data *Sfintelor Paști* este indicată numai până în 2118, când diferența dintre cele două calendare (iulian – *stilul vechi* și gregorian – *stilul nou*) va crește de la 13 la 14 zile.

oare știrbirea și schimonosirea Posturilor, normelor rânduite și consfințite de Tradiția Bisericii Ortodoxe a Răsăritului?

Prin aceasta se observă clar imposibilitatea îmbinării calendarului „iulian îndreptat” cu Pascalia Alexandrină nedeformată. Referitor la această problemă arhiepiscopul Serafim (Sobolev) în 1948 a spus următoarele: „...*Dar, dacă în puterea așezămintelor canonice, primirea stilului nou în forma lui deplină* (calendarul gregorian – *protodiac. I. M.*), *pentru noi nu este admisă, tot la fel nu este admisă pentru creștinii ortodocși primirea stilului nou nici în forma lui parțială* (calendarul „iulian-îndreptat” – *protodiac. I. M.*). *Acest compromis în ultimul timp se observă în viața unor Biserici Ortodoxe și se manifestă prin faptul că Paștile se serbează după vechea Pascalie ortodoxă, iar toate sărbătorile nemișcătoare, cu dată fixă se serbează pe stil nou. Dar un asemenea calendar amestecat nu poate fi primit de ortodocși, deoarece aduce după sine încălcarea unor alte hotărâri bisericești despre care ne vorbește Tipicul, și care trebuie respectate cu sfințenie și neabateri, căci nu trebuie să ieșim de sub ascultarea Mamei noastre Biserica... Unii pot spune, că încălcarea Tipicului nu este un păcat greu deoarece aici nu are loc abaterea de la dogme Dar și cuvintele lui Hristos: „Iar de nu va asculta nici de Biserică, să-ți fie ție ca un păgân și vameș” (Matei, 18, 17), nu ne vorbesc despre încălcarea unor adevăruri dogmatice ale credinței noastre, dar potrivit mărturiei acestor cuvinte dumnezeiești, cel ce nu face ascultare Bisericii, acela se desparte de Ea și ajunge în rândul celor mai mari păcătoși, deoarece în acest caz este aplicată pedeapsa supremă - despărțirea de Biserică... Din punct de vedere al credinței ortodoxe atitudinea neglijentă față de Tipic este nepermisă pentru fiii Sfintei Biserici, după cum nu este îngăduită nici îndepărtarea noastră de la dogmele, norme-*

le canonice... După cum disprețuirea hotărârilor dogmatice și canonice duce la îndepărtarea de la Ortodoxie, la aceeași îndepărtare duce și disprețuirea Tipicului. Căci Tipicul este pentru noi lege sfântă după care ne conducem în rânduiala slujbelor noastre bisericești ortodoxe, a sărbătorilor și posturilor. Tipicul este o carte sfântă, legată de numele minunatului vas al harului, sfântul Sava cel Sfințit și primită fiind ca una din cărțile fundamentale ale Bisericii Ortodoxe. Tipicul nu este altceva decât vocea Mamei noastre Biserica..."²³⁴.

Iar față de această voce nu trebuie să avem o atitudine disprețuitoare, ci una de ascultare necondiționată și neabătută, dacă vrem să rămânem fii credincioși și fideli ai Sfintei Biserici și tuturor normelor ei ortodoxe: „Să băgăm de seamă cu toții ca nu cumva să abuzăm de dragostea Maicii noastre, care e Biserica lui Dumnezeu, să luăm seama ca jocurile noastre să nu devină cumva primejdioase sănătății și vieții noastre creștine”²³⁵.

Tipicul vine de la Biserica Ortodoxă, acea Biserică în care, ca într-un tezaur bogat, Sfinții Apostoli au așezat numai tot ce aparține Adevărului, iar abaterile de la Tipic menționate, vin de la romano-catolicii care au acceptat și au căzut în întunecimea diferitelor erezii și rătăcirii. Ca născut din catolicism și din anumite ambiții papiste, stilul nou nu poate aduce nimic Bisericii Ortodoxe, în afară de dezbinare și tulburare.

„Stilul nou rămâne până astăzi același început de dezbinare și propagandă catolică, foarte dăunătoare pentru viața Bisericii Ortodoxe, – menționa arhiepiscopul Serafim (Sobolev), – de

²³⁴ (Соболев) С., архиеп. О новом и старом стиле // Деяния Соещания глав и представителей автокефальных Православных Церквей... Т. II. – С. 311.

²³⁵ A se vedea *Circulara* Î.P.S. Mitropolit Primat Conon Arămescu, Nr. 4577 din 15 decembrie 1912.

aceea primirea stilului nou împotriva voinței Sfintei Biserici, chiar și în forma lui parțială (calendarul „iulian-îndreptat” – protodiac. I. M.), poate duce numai la aceea, că noi înșine vom contribui la apariția unor tulburări și curențe în viața noastră bisericească, și, prin urmare, cu mâinile proprii vom distruge autoritatea Sfintei Biserici Ortodoxe”²³⁶.

***

Sfânta Biserică nu interzice perfecționarea calendarelor, modernizarea calculelor pascale și concordarea lor exactă cu datele astronomiei și ale meteorologiei, și, desigur, cu cele ale Bibliei și hotărârilor bisericești. Din punct de vedere calendaro-astronomic este imposibil de a uni mișcarea lunii cu mișcarea soarelui, e imposibil de a relaționa durata lunii sinodice cu durata anului solar. În acest sens, orice calendar lunaro-solar, și, în genere, **orice calendar nu va fi absolut exact. De aceea ne putem pronunța doar despre „o exactitate astronomică” abstractă, despre importanța ritmică a calendarului – pentru că orice atingere adusă ritmului calendaristic – reprezintă o încălcare nu numai a cronologiei istorice sau calendaro-astronomice, ci este o încălcare a ritmului vieții, în ansamblu.** Perfectarea unui nou calendar (în schimbul celui iulian și gregorian, inexacte din punct de vedere astronomic), care ar fi utilizat de întreaga lume și care ar corespunde tuturor exigențelor științifice și practice, este un lucru extrem de complicat, ce ține de perspectiva viitorului. Această se complică și prin faptul, că la întocmirea anului și lunii calendaristice intervine o abatere inevitabilă de la datele astronomice exacte, pentru că nici anul civil, nici luna lunară (sau

²³⁶ (Соболев) С., архиеп. *Op. cit.* – С. 312.

sinodică) nu conțin un număr complet de zile. De aceea și sistemul civil contemporan de cronologie, după un timp oarecare, nu se va potrivi cu cel astronomic, așa după cum, de exemplu, anul gregorian diferă de cel astronomic aproximativ cu 1,5 minute. Iată de ce, potrivit afirmației preotului profesor Dimitrie Lebedev, „*noul*” stil gregorian s-a învechit: *perioada lui de 400 de ani nu este corectă, ar fi mai bună perioada de 500 de ani, dar mai exactă este cea de 128 de ani*”²³⁷.

O carență tehnică a stilului nou rezidă și în complexitatea lui, care impune, inițial, calcule potrivit calendarului iulian, iar apoi trecerea lor la calendarul gregorian. Excluderea celor 10 zile în anul 1582, care conține 355 de zile, complică toate calculele matematice. Profesorul V. V. Bolotov cataloghează reforma calendarului „*nebuna gândire gregoriană*”, iar anul gregorian „*chin adevărat pentru cronografi*”²³⁸.

Vreau să menționez că, potrivit datelor științifice, stilul nou are mai multe defecte și, în orice caz, este mai departe de adevăr decât stilul vechi. Iar în viața liturgică a Bisericii, calendarul gregorian sau așa-numitul neo-iulian (calendarul iulian îndreptat) cedează indiscutabil calendarului tradițional iulian. De introducerea stilului nou este legată excluderea a 13 zile din anul liturgic (dacă ne referim la secolele XX și XXI²³⁹), iar în unii ani „dispa-

²³⁷ Лебедев Д., свящ. проф., *Календарь и Пасхалия*. – Москва, 1924, – С. 30.

²³⁸ Аруд: Цыпин В., прот. *О календарных спорах и церковных канонах // Календарный вопрос: Сборник статей...* – С. 97.

²³⁹ În secolul XXI diferența dintre calendarul iulian și cel gregorian (respectiv: dintre stilul vechi și stilul nou) este de 13 zile, ca și în secolul XX. Trecerea datelor calendarului iulian în sistemul cronologic gregorian se efectuează după formula:

$$N = C - (C_1 : 4) - 2,$$

Unde: N – este numărul zilelor, care trebuie adăugate la data din calendarul iulian;

re” complet Postul Sfinților Apostoli. Savanții care au întocmit Pascalia au fost conștienți de faptul că, în fond, calendarul lunar (evreiesc) nu este exact, dar ei conștientizau, de asemenea, că eroarea calendarului iulian atât de bine corectează greșeala calendarului lunar, încât, conform demonstrației astronomului E. Predtecenskii, „*greșeala Pascaliei noastre – tablele crugului lunar – nu depășește 3 ore în 1900 de ani*”²⁴⁰. Prin aceasta se și explică acel fapt uimitor că **Pascalia noastră, întocmită în secolul al IV-lea în Alexandria, de atunci și până acum nefiind niciodată corectată, negreșit arată fazele lunii și data serbării Paștelui iudaic. De aceea orice încercare de a „corecta” sau de a substitui Pascalia noastră**²⁴¹, trebuie privită drept tentativă de a scoate din tezaurul nostru bisericesc una din cele mai mari valori, cu care, pe bună dreptate ea se poate mândri chiar și în fața savanților contemporani.

Astronomul american Simon Newcom (1835-1909), membru de onoare al Academiei de Științe din Sankt-Peterburg (1896), s-a pronunțat chiar pentru întoarcerea la calendarul iulian, mult mai simplu și mai comod pentru calculele astronomice, reiterând, tot-

---

C – numărul secolelor complete;

C_1 – numărul apropiat al secolelor trecute care se împarte la 4.

Astfel, pentru *secolul XX* obținem:

$$13 = 19 - (16 : 4) - 2.$$

Pentru *secolul XXI*:

$$13 = 20 - (20 : 4) - 2.$$

²⁴⁰ Предтеченский Е. Церковное времяисчисление и критический обзор существующих правил определения Пасхи... – С. 12.

²⁴¹ În ceea ce privește sărbătorirea Sfințelor Paști, unii „canoniști” „ortodocși” consideră, că determinarea corectă a echinocțiului de primăvară trebuie lăsată în competența astronomilor și deci am putea să ne dezicem de Pascalia Alexandrină. Vezi amănunte în: Цыпин В., прот. *О календарных спорах и церковных канонах // Календарный вопрос: Сборник статей...* – Сс. 101-102.

odată, și importanța științifică a acestui calendar pentru istorie²⁴². Comisia științifică, fondată la 18 februarie 1899 de Societatea Astronomică Rusă pentru a discuta problema reformei calendarului²⁴³, a declarat că: „*nu există nici un temei pentru a introduce în Rusia (dar mai ales în Biserică) calendarul gregorian, știindu-se că este incorect*”²⁴⁴.

Simplitatea, vitalitatea și comoditatea calendarului iulian se exprimă prin faptul că zilele cu datele în care ele cad se repetă după 28 de ani, luna nouă și luna plină – după 19 ani, Pascalia se repetă după 532 de ani (28 x 19) – perioadă, în care eclipsele de soare și de lună, fazele lunii – totul revine la aceleași date, adică sărbătoarea Sfintelor Paști devine periodică. **Calendarul iulian este orientat spre anul sideric, adică astral; calendarul gregorian – spre anul solar, astronomic, de aceea a compara exactitatea lor, în raport reciproc, practic este imposibil. Acest factor este omis de mulți critici ai calendarului iulian. Exactitatea calendarului iulian nu poate fi determinată în funcție de intervalul de timp al anului astronomic. Această lucru este clar pentru astronomi, dar rămâne, de obicei, nesesizat de majoritatea dintre noi.** Greșeala fundamentală a calendarului iulian este că îl depășește pe cel astronomic cu 11,25 minute.

De consemnat și importanța deosebită a calendarului iulian pentru cronologie. Datorită calendarului iulian este ușor de a stabili cronologic diverse evenimente istorice, fenomene astronomice din trecut, trecute în cronici sau manuscrise vechi. Marele enci-

²⁴² Vezi: Бикерман Э. *Хронология древнего мира*. – Москва, 1975, – Сс. 44-46.

²⁴³ Pe atunci în Rusia, și anume din 1900, se prevedea introducerea stilului nou. – *protodiac. I. M.*

²⁴⁴ Аруд: (Соболев) С., архиеп. *О новом и старом стиле // Деяния Соевещения глав и представителей автокефальных Православных Церквей...* Т. II. – С. 316.

clopedist și cronolog de la sfârșitul Evului Mediu Joseph Skaliger (1540-1609), bazându-se pe lucrările cronologilor bizantini, urmași ai savanților alexandrini, a stabilit că **doar sistemul calendaro-cronologic iulian, cu periodicitatea caracteristică lui, poate asigura calculul continuu al zilelor în cronologia mondială:**

„Tocmai de aceea calculul după zilele calendarului iulian stă la baza tuturor calculelor cronologice și astronomice, indiferent de faptul unde sunt orientate, în trecut sau spre viitor... În acest sens rămâne paradoxal faptul, că tocmai acea periodicitate a calendarului, de care nu se poate lipsi astronomia și cronologia zilelor noastre, a fost recunoscută de papa Grigorie al XIII-lea ca fiind necorespunzătoare pentru calendar”²⁴⁵.

Interesantă este și ipoteza emisă de profesorul V. V. Bolotov cu privire la stilul vechi și stilul nou. În ultimul său an de viață (1900), el a fost numit de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse în calitate de delegat din partea departamentului duhovnicesc în Comisia nou înființată în 1899 de pe lângă Societatea Astronomică Rusă în problema concordanței stilului vechi al calendarului bisericesc cu stilul nou. Profesorul V. Bolotov a studiat toate detaliile și aspectele acestei probleme, nu numai sub aspect canonic-bisericesc, ci și din punct de vedere istorico-științific. Fiind un om erudit și posedând bogate cunoștințe științifice, el a participat la adunarea astronomică a acestei Comisii (Comisia a avut 8 ședințe în perioada 3 mai 1899 – 21 februarie 1900²⁴⁶) când se discuta problema introducerii stilului nou în Rusia. Și chiar atunci când adunarea nu putea să ajungă la o hotărâre determinată

²⁴⁵ Apud: Зелинский А. *Конструктивные принципы древнерусского календаря* // Контекст-1978. – Москва, 1978, – Сс. 106-107.

²⁴⁶ Vezi: Русское астрономическое общество. *Постановления Комиссии Русского астрономического общества по вопросу о реформе календаря*. – Санкт-Петербург, 1900, – С. 4.

și mulți participanți au început să accepte stilul nou, președintele Comisiei l-a rugat pe V. Bolotov să-și expună părerea. Profesorul Bolotov și-a ținut discursul istoric două ore, prezentând tabelele astronomice elaborate de el. El pleda totalmente pentru stilul vechi, considerând reforma gregoriană a calendarului absolut neștiințifică²⁴⁷. Argumentele lui Bolotov în favoarea calendarului iulian au fost atât de fundamentate, convingătoare și indiscutabile, încât adunarea a hotărât în unanimitate (132 de membri) să se păstreze stilul vechi. „*Eu însumi*, – spunea profesorul Bolotov, – *găsesc schimbarea stilului în Rusia complet nedorită. Eu rămân în continuare un adept hotărât al calendarului iulian. Simplitatea lui nemaipomenită reprezintă avantajul lui științific față de orice calendar corectat. Cred, că misiunea religioasă a Rusiei în această problemă constă în faptul că ea trebuie încă câteva sute de ani să țină în viață calendarul Iulian, ca astfel să ușureze și pentru popoarele apusene întoarcerea de la reforma gregoriană inutilă, la stilul vechi nestricat*” (evidențierea ne aparține – *protodiach. I. M.*)²⁴⁸.

***

²⁴⁷ Сидоров А. Василий Васильевич Болотов – человек и ученый. Собрание церковно-исторических трудов В. В. Болотова. Т. I. – Москва, 1999, – С. 27. Profesorul Sidorov citează impresia unui membru al Comisiei despre discursul profesorului Bolotov: „*Curgeau ca din cornul abundenței citate, cifre, date, comparații, etc. Excelenta lecție-improvizație a continuat cu un interes neobosit. Exact marele și cunoscutul dicționar Larousse s-a deschis și a vorbit cu voce omenească. Ascultătorii erau uimiți, zguduiți... Nu se putea crede că memoria omenească e în stare să păstreze o erudiție atât de mare și s-o expună la prima cerință cu o claritate cristalină...*”. Apud: *Ibidem*. – С. 19.

²⁴⁸ Apud: *Особое мнение члена Комиссии В.В. Болотова* // Журнал 8-го заседания Комиссии по вопросу о реформе календаря при Русском астрономическом обществе, 21 февраля 1900 г. – С. 34. // *Церковные ведомости*. № 7-8, 1926, – С. 10.

În încheiere voi cita cuvintele mitropolitului Antonie Vadkovski:

„Calendarul Iulian, întrebuițat în practica bisericească în toate cazurile este o ancoră de nădejde, care apără pe ortodocși de înghițirea lor definitivă de către lumea neortodoxă, este ca un simbol, în jurul căruia se adună împreună fiii Ortodoxiei. Îngăduirea unor fii ortodocși de a se depărta de noi în practica bisericească și a fi de acord cu neortodocșii, pe lângă folosul aparent și fără deosebire de dogmă, poate avea în viitor urmări nedorite și chiar dăunătoare pentru bună-starea Bisericii Universale și poate servi drept armă în mâinile dușmanilor Ei, care sub pretextul intereselor popoarelor ortodoxe, demult atacă unitatea ecumenică”²⁴⁹.

Noi trebuie să fim alături de acele Biserici Ortodoxe care țin, fără nici un compromis, stilul vechi în viața lor bisericească, drept urmare a hotărârilor canonice, care trebuie să rămână nezdruccinate, pentru că aceste hotărâri reprezintă fundamentele existenței Bisericii noastre Ortodoxe. Biserica nu cere de la noi decât numai devotament din tot sufletul și din toată inima față de sfânta și nepătata credință a Părinților noștri: iubirea și afecțiunea pentru Biserica Ortodoxă. Cea care ne-a renăscut pe noi nu prin stropirea inovatoare, ci prin dumnezeiasca baie a botezului apostolic; Cea care ne hrănește pe noi după Testamentul cel veșnic al Mântuitorului nostru... „...Să o înconjurăm dar cu gândul ca puii de cloșcă, în orice parte a pământului ne-am găsi..., când vrăjmașul mântuirii noastre, oferind înlesniri înșelătoare...,

---

²⁴⁹ Аруд: Доклад доцента Московской Духовной Академии А. И. Георгиевского „О церковном календаре” 10 июля 1948 г. // Деяния Совецания глав и представителей автокефальных Православных Церквей... Т. I. – С. 399.

pune cursele..., turnând otrava dăunătoare în apa limpede a Ortodoxiei...²⁵⁰.

Biserica trebuie să păstreze cunoștințele sale mistice, vederea duhovnicească a timpului și a veșniciei, Sfânta Tradiție. Această păstrare neștirbită și cu dragoste de către noi toți și va fi piatra de granit de care s-au zdrobit, se zdrobesc și se vor zdrobi, în veac, toate încercările de abatere de la Ortodoxie.

Biserica supusă modernismului și inovațiilor nu va putea să „biriue lumea”, să îndrepte omenirea spre lumină, spre viața de veci. O asemenea Biserică se va pomeni într-un con de umbră, va fi neglijată și desconsiderată de lume și, în cele din urmă, va ajunge cu tezaurul Ei distrus, Biserica va deveni nefolositoare oamenilor...

Lumea poate trece oricând la oricare calendar: în timpul revoluției franceze a fost introdus calendarul republican, puterea sovietică a trecut la săptămâna de cinci zile, astăzi în lume este întrebuințat calendarul gregorian, în schimbul lui se pregătește noul calendar mondial, „veșnic”. Cosiliul Ecumenic al Bisericilor a propus de a se stabili *„prin consensul întregii creștinătăți o zi de Paști invariabilă, lucru ce se poate realiza cu ușurință, după ce va fi adoptat un calendar universal, adică tot atât de precis și de statornic în structura lui, pe cât de precisă și de statornică este structura și mișcarea corpurilor cerești, al căror crug încearcă*

²⁵⁰ *Enciclica Patriarhilor Ortodocși Orientali (Răsăriteni)* de la 1848, numită și *Răspunsul Patriarhilor Ortodocși Orientali (Răsăriteni)* către papa Pius al IX-lea sau: *Epistola enciclica a Bisericii Una, Sfinte, Catolice și Apostolice către ortodocșii de pretutindeni*, din 6 mai 1848 // Extras / selectiv din revista *Biserica Ortodoxă Română* anul LIII, Nr. 11-12 (traducere de Popescu Teodor M., după textul grec, cu traducerea franceză din J.D. Mansi, J.B. Martin, L. Petit, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, t. 40, Paris, 1909, col. 377-418), – București, 1935, – P. 688.

să-l reflecteze calendarul”²⁵¹. Se înțelege, de asemenea, că și alte sărbători și părți întregi ale calendarului bisericesc vor trebui să suporte schimbările și ajustările pe care le-ar impune stabilirea unei zile invariabile, ca dată a Sfintelor Paști.

Simptomatică este atitudinea Bisericii Romano-Catolice față de acest lucru. Cu 2057 de voturi pro și 4 contra Conciliul II de la Vatican a adoptat la 4 decembrie 1963 textul următoarei declarații referitoare la reforma calendarului:

„Sfântul Sinod II Ecumenic de la Vatican având în vedere dorința multora de a stabili sărbătoarea Paștelui într-o anumită (fixă) duminică și de a stabiliza calendarul, cântărind minuțios urmările posibile în urma introducerii noului calendar, declară:

1. Sinodul n-are nimic împotrivă de a stabili sărbătoarea Paștelui într-o oarecare duminică fixă după calendarul gregorian, dacă cu aceasta vor fi de acord toți cei cointeresați în această întrebare, îndeosebi frații, despărțiți de Scaunul Apostolic.

2. Sinodul de asemenea n-are nimic împotriva tendințelor de a introduce în societatea civilă calendarul veșnic. În ceea ce privește diversele proiecte ale stabilizării și introducerii în viața civilă a calendarului veșnic, Biserica n-are obiecții numai față de acele, care păstrează și susțin săptămâna de șapte zile cu ziua de duminică, neintroducând zile în afara săptămânilor și astfel să nu se încalce succesivitatea săptămânilor, numai dacă nu vor apărea pe neașteptate cauze fundamentale, față de care Scaunul Apostolic va trebui să-și expună opinia”²⁵².

²⁵¹ *Le Concile Oecuménique de l'Églises et la question calendrier // La Documentation Catholique.* n° 2232. – Paris, 1963, – P. 1001.

²⁵² *Второй Ватиканский Собор. Документы Церкви.* – Брюкселль, 1991, – С. 107.

Unii cred că e imposibilă situația de azi a Bisericii, că trebuie reformat totul în Ea, fiindcă învățătura Ei cu toate formele ar fi ceva învechit ce nu se mai poate potrivi cu veacul XXI – „veacul progresului, al descoperirilor și al curentelor noi...” **Eu sincer cred și sper că Biserica Ortodoxă, nefiind contaminată de lumea „progresistă”, va continua să păstreze intactă tradiția moștenită de la Sfinții Apostoli și Sfinții Părinți, iar garantul păstrării și menținerii tradiției bisericești neschimbate – sunt conducătorii spirituali ai Bisericii noastre, adică episcopii,** (Episcopatul fiind reprezentantul și răsunetul Bisericii Universale din toate timpurile, este organul nerătăcitor al Bisericii) **împreună cu poporul creștin, dreptmăritor de Dumnezeu: „...Iar nestricarea dogmei și curăția rânduielii nu sunt date în pază unei ierarhii oarecare, ci în paza întregului cler și popor bisericesc, strâns unit în dragoste reciprocă [și] care este, cu alt nume, însuși Trupul Domnului Hristos, adică Biserica credincioșilor”²⁵³.** Prin credința lor nestrămutată și respectarea hotărârilor și normelor canonice, Biserica și va continua să trăiască după calendarul Ei bisericesc. Anume pe stilul vechi, în fiecare an în Sâmbăta Mare în ajunul Învierii lui Hristos, în Ierusalim la Mormântul Domnului, se pogoară Focul Haric, foc cu adevărat dumnezeiesc, pentru că primele câteva minute este neobișnuit, nu frige și oamenii își „spală” fața cu el – minune pe care o văd mii de martori...

²⁵³ *Enciclica Patriarhilor Ortodocși Orientali (Răsăriteni)* de la 1848, numită și *Răspunsul Patriarhilor Ortodocși Orientali (Răsăriteni)* către papa Pius al IX-lea sau: *Epistola enciclica a Bisericii Una, Sfinte, Catolice și Apostolice către ortodocșii de pretutindeni*, din 6 mai 1848 // Extras / selectiv din revista *Biserica Ortodoxă Română* anul LIII, Nr. 11-12 (traducere de Popescu Teodor M., după textul grec, cu traducerea franceză din J.D. Mansi, J.B. Martin, L. Petit, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, t. 40, Paris, 1909, col. 377-418), – București, 1935, – P. 688.

Mi-am amintit aici de cuvintele Mântuitorului Hristos: „**Și nimeni, bând vin vechi, nu voiește de cel nou, căci zice: e mai bun cel vechi**” (Luca, 5, 39). Și în acest caz e binevenit și obligatoriu străvechiul sfat: „*Nu muta hotarul străvechi pe care l-au însemnat părinții tăi*” (Pilde, 22, 28), sau chiar și acea maximă latină: „*Quieta non movere!*” („Nu atinge ceea ce este așezat”) – adică a nu încălca tradițiile existente în acel sau alt domeniu sau regiune. Deseori, când se discută problema calendarului mulți declară cu îndrăzneală că, de fapt, calendarul nu este o dogmă și nici un principiu constant, neschimbător. Dar să ne amintim, că de fapt orice dogmă, toate Tainele și toate așezămintele Bisericii Ortodoxe nu au alt scop și alt rost decât de a umplea forma obligatorie a conștiinței omului, iar aceasta să-l oblige la mărturisirea ortodoxă a Creștinismului și la o viață conformă cu aceste învățături și așezăminte bisericești. **Calendarul bisericesc face parte din tezaurul Bisericii și acest tezaur ar trebui să devină în fapt conținutul normativ al conștiinței creștine, a credinciosului ortodox...** Doar nimeni și niciodată n-a afirmat inversul, că calendarul ar fi un element dogmatic, și tocmai de aceea această problemă și are un scop, cred eu, viclean: de a prezenta lucrurile astfel, ca și cum calendarul n-ar avea nici o valoare pentru viața Bisericii și în el se poate de făcut orice „revoluții” pseudo-științifice, pentru a nu „rămânea în urmă” de societate, pentru a ne moderniza, sau, potrivit afirmațiilor intelectualilor noștri – „*nu putem să rămânem înapoiăzi pentru totdeauna cu calendarul învechit...*”. Însă acești intelectuali sunt departe de a înțelege, că **calendarul bisericesc nu este numai un mijloc de măsurare a timpului, ci un element de neînlăturat, indispensabil al Tradiției Bisericii. Iar această Tradiție Sfântă este atât de unitară, încât nimic nu poți clinti din ea fără ca să nu fie primejduit totul a se clinti, căci nimic nu este fără însemnătate întru cele**

ale credinței. Cea mai neînsemnată decizie disciplinară nu are, în viața tainică a Bisericii, o motivare contingentă, psihologică, locală și oportunistă – adică, potrivită împrejurărilor de timp și loc –, cum se întâmplă în istoria contemporană scrisă-n spiritul laic de astăzi. **Fiecare hotărâre bisericească are, în lumea celor care nu se văd, în viața tainică a Bisericii, un înțeles nebănuit, mistic, împlinește un gând ascuns al lui Dumnezeu, întruchipează o armonie ascunsă, care nu se înfățișează decât ca un semn tainic față de toate celelalte. Și, clintind unul din rosturile văzute ale întregului trup, se clintesc, pe nebănuite și fără să ne dăm seama, lucruri menite a rămâne neclintite**²⁵⁴.

Unii mai admit și asemenea pretenții: cum că din cauza sărbătoririi Nașterii Domnului pe stil vechi, nu pot „*întâlni și sărbători pe deplin Anul Nou (civil)*”, deoarece la 1 ianuarie (stil nou)

²⁵⁴ Astfel, Canoanele Bisericii glăsuiesc ca nimic nou și potrivit învățaturii tradiționale să nu se introducă, de teamă ca nu cumva să se atingă învățătura fundamentală. În acest sens a se vedea **Canonul 21** al **Sinodului din Gangra (340)**: „...*Și scurt zis, dorim să se facă în Biserică toate cele predanșite de dumnezeieștile Scripturi și de Predania Apostolică*”. Apud: Arhid. Prof. Dr. Ioan Floca. *Canoanele Bisericii Ortodoxe...* – P. 204; precum și **Canoanele 91** și **92** ale Sfântului Vasile cel Mare, care arată că **dogmele și descoperirile păstrate în Biserică, atât cele ce-și au originea în învățătura scrisă, cât și cele ce-și au originea în tradiția Apostolică, încredințată nouă prin Sfintele Taine, „au aceeași putere pentru evlavie**”. A se vedea: *Ibidem*. – Pp. 394-398. A se vedea și *Enciclica Patriarhilor Ortodocși Orientali (Răsăriteni)* de la 1848, art. 17, care se referă către cei ce ar îndrăzni să atingă Predania bisericească și să introducă inovații în Biserică (Extras / selectiv din revista *Biserica Ortodoxă Română* anul LIII, Nr. 11-12, – București, 1935, – P. 634. La care *Syntagma Ateniană* adaugă: „*dacă negăm obiceiurile neconsemnate și autoritatea cea mare ce stă în ele, atingem cu dinadinsul Evanghelia în elementele ei de căpetenie...*” (IV, 283); și aceasta, pentru că **orice obicei care are valoare în Biserică, are la temelia lui un adevăr** (Sfântul Ciprian. *Ad Pompejum*. Epistola 74; cf. Firmilian. *Epistola către Ciprian*. *Inter Epistolas Cypriani*. Epistola 75; Clement Alexandrinul. *Stromate*. Cartea a VII-a, cap. 16). – *protodiac. I. M.*

suntem încă în Postul Nașterii... **Dar să nu iutăm că sărbătorile bisericești, consfințite de veacuri, își au ciclul lor, iar Anul Nou bisericesc e pe data de 1 septembrie (stil vechi) și Biserica nu trebuie să-și modifice calendarul în funcție de sărbătorile civile, care, de cele mai dese ori, se manifestă și se reduc exclusiv la mâncare și băutură. În Biserica Ortodoxă orice sărbătoare sau eveniment din istoria Ei este într-adevăr un prilej de bucurie sau de tristă și apăsătoare amintire, dar e o bucurie sau o tristețe în Domnul, duhovnicească, fără a consta în mâncarea de carne, căci astfel se întunecă conținutul luminos al sărbătorii.**

De cele mai dese ori se observă că întrebarea despre calendarul bisericesc este ridicată de unii intelectuali (nu prea creștini cu viața), fie prin amestecul politicii în viața ecleziastică, fie prin influența penetrării unui spirit laic în Biserică. Unii ca aceștia ce consideră reformele politice din prezent drept așa-numitul „ideal al oamenilor inteligenți de cultură europeană occidentală” se văd obligați să ajungă la acest „ideal” pe toate căile posibile, promovându-se astfel pierderea treptată a simțului tradiției și al canonicității vieții noastre bisericești. La Conferința panortodoxă de la Moscova din 1948, reprezentantul Bisericii Ortodoxe Române preotul prof. dr. Petru Vintilescu menționa că *„izolarea neîndreptățită de calendarul de stat, civil prezintă Biserica înapoiată, împiedicând-o practic să fie un colaborator direct al statului în sfera socială și economică... Biserica n-are dreptul să respingă adevărul științific și datele astronomice... și trebuie să satisfacă cerințele statale, economice și sociale ale credincioșilor...”*²⁵⁵.

²⁵⁵ Доклад Представителя Румынской Церкви проф.-протоиерея П. Винтилеску: „Некоторые соображения в связи с исправлением календаря” // Деяния Совецания глав и представителей автокефальных Православных Церквей... Т. I. – С. 441. Vezi de asemenea: Заседания Комиссии по вопросу „О церковном календаре”. 13 июля 1948 г. // *Ibidem*. Т. II. – С. 298.

Exprimându-mă categoric împotriva unei asemenea concepții – pentru că atât timp cât în primul rând episcopii, preoții ar îndrăzni să caute mijloace și metode de a deveni raționaliști, ar îndrăzni să supună forței lor intelectuale doctrina Bisericii sau să coloreze Ortodoxia cu forme de credință împrumutate din izvoare străine, suntem în prag de schismă sau erezie declarată pe față – și în încheiere doresc să mai accentuez încă o dată, că Biserica nu urcă „în negura timpurilor”, cum se afirmă deseori, ci doar până la timpurile apostolice, făcând referință la mințile sănătoase duhovnicește, luminate de Dumnezeu. Să nu le disprețuim, trecându-le înaintea alte temeuri și alte autorități. „... O! nu vă îndoiiți, – zicea în 1885 episcopul Neofit Scriban, – dacă Biserica ar fi primit în sânul Ei reformele atâtor mii de împărați..., am fi ajuns încât unii am avea un fel de rugăciuni, alții am avea alte Paști, alt calendar, alte posturi, alte predanii și alte costume...”²⁵⁶. Și Sfântul Simeon Noul Teolog (946-1021) în cazul acesta zice: „Că precum nu se poate fără de aripi la înălțime să zboare pasărea, așa nici mintea omului nu poate să se înalțe către acelea dintru care a căzut. Și aceasta ne învață pe noi că nu cu cuvintele singure să ne amăgim și să credem pe tot omul care zice despre sine că este duhovnicesc. Ci din viața și din faptele lui mai înainte încredințându-ne și dacă mai ales cu ale Duhului și cu ale Apostolilor și cu ale Sfinților Părinți învățături împreună glăsuiesc cuvintele și faptele lui, și atunci să auzim și să primim pe ale aceluia cuvinte ca pe cuvintele lui Hristos. Iar dacă nu se unesc cuvintele lui cu ale Acelora, măcar morții de ar învia, măcar și minunate minuni de ar arăta, ca de un drac de la dânsul se cuvine a ne întoarce și a-l urî”²⁵⁷.

²⁵⁶ Episcop Neofit Scriban. *Răspuns Guvernului și Sinodului Românesc din 1885.* – P. 19.

²⁵⁷ Cuv. Simeon Noul Teolog. *Cuvântul 58.*

Să ascultăm mai puțin de glasul veacului și al științei, să dăm pas credinței, să scoatem candela de sub obroc, ca toți să cunoască că ai Domnului și întru Domnul suntem. Romano-catolicii au intrat în „firescul” lucrurilor de mult timp, iar **Biserica Ortodoxă nu va pierde nimic, nici prestigiul, cu atât mai puțin mântuirea, dacă își va păstra cu sfințenie Tradiția și va continua să se roage ca Domnul să ne lumineze și să ne întărească în vremile de acum și în cele ce vor urma, spre a nu cădea de la dreapta învățătură și mărturisire Apostolică și Patristică, adică cea a lui Hristos!**

În Biserica, în care trebuie *„toate să se facă cu cuviință și după rânduială”* (I Corinteni, 14, 40), calendarul este regulatorul vieții bisericești. Deci, din punct de vedere bisericesc, calendarul posedă o importanță esențială doar în corelație strictă cu practica liturgică și eortologică a Bisericii și nicidecum nu poate fi explicat și analizat în afara ei. Importanța calendarului rezidă și în faptul că, în baza lui, sunt instituite sărbătorile creștine și, îndeosebi, Luminata și Sfânta Zi a Paștilor – Învierea Domnului nostru Iisus Hristos.

Sfintele Paști, Învierea – sunt temelia și Taina însăși a Bisericii. Învierea este un fapt neasemănător și unic, la care suntem toți chemați și astfel Paștile anual este o preîntruchipare a învierii lumii întregi întru mântuire. Paștile este „arvuna învierii” tuturor – vedenia simbolică – începătura încă de acum – a Jertfei celei dumnezeiești și a rostului ei pentru soarta lumii, în cadrul unui șir întreg de semne care se urmează-n timp (calendarul).

„Toate timpurile se țin pe întăririle liturgice, și când temelile religioase se distrug, „timpul iese din hotarele sale”²⁵⁸.

„Calendarul iulian este expresia iconografică a timpului, este icoana sfântă a timpului”²⁵⁹.

Prin calendarul iulian, prin sistemul său matematico-simbolic, timpul se îmbisericește în ritmurile slujbelor divine. Timpul îmbisericit devine memoria Ortodoxiei, simbolul și chipul veșniciei.

***

---

²⁵⁸ Флоренский П. *Из богословского наследия* // Богословские труды. № 17. – Москва, 1977, – С. 133.

²⁵⁹ (Карелин) Р., архим. *Календарный вопрос. Икона времени* // *Календарный вопрос*: Сборник статей... – С. 18.

ANEXĂ**I. – CALCULUL CALENDARULUI (PASCALIEI)
DUPĂ MÂNA SFÂNTULUI IOAN DAMASCHIN²⁶⁰.**

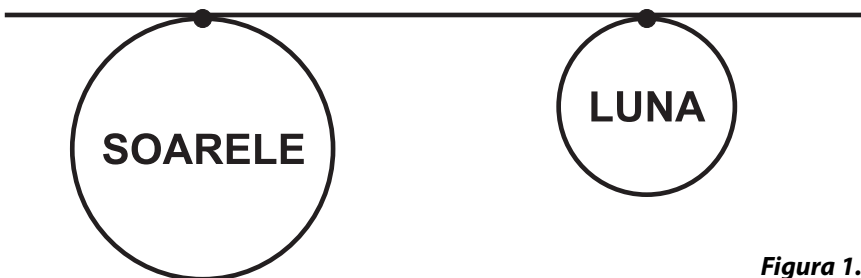
În acest prim capitol al Anexei studiului nostru despre calendarul bisericesc ținem să explicăm *calculul Pascaliei* pe (sau după) „*Mâna Sfântului Ioan Damaschin*”. Calendarul este un sistem teologic, filozofic și astronomic, ce se ocupă cu determinarea (cunoașterea) și așezarea Pascaliei ortodoxe pe toți anii cât va fi lumea. Cuviosului Ioan Damaschin (680-780) i-a descoperit Dumnezeu prin darul Duhului Sfânt calculul și așezarea Pascaliei pe mână și de aceea se numește „*Calendarul pe Mâna Sfântului Ioan Damaschin*”.

În acest capitol vom folosi expresiile: „fața” și „spatele” mâinii, a degetului sau a degetelor. Fața mâinii este palma ei și spatele este dosul mâinii. Toate procedeele care vor fi menționate aici, se așează și se calculează numai pe mâna stângă și de aceea i se spune „*calcularea calendarului (Pascaliei) după Mâna Sfântului Ioan Damaschin*”.

Pentru a afla calendarul după Mâna Sfântului Ioan Damaschin vom avea nevoie în primul rând de perioadă. Acest perioadă cuprinde 532 de ani. Dar ce este această perioadă și de ce anume de 532 de ani? Perioada este timpul de când Dumnezeu binecuvintează Soarele și Luna la plecare și mișcându-se, ajung la aceeași poziție. Soarele și Luna deplasându-se, se rotesc. Soarele face o rotație completă în 28 de ani iar Luna în 19 ani. Dacă le așezăm (schematic) pe aceeași tangentă și luăm un punct pe tangentă și la Soare și la Lună, rotindu-se și mișcându-se la 28 x 19 ani – la 532 de ani ajung la aceeași poziție (**Figura 1**).

---

²⁶⁰ Prezentăm integral acest *Calcul al Calendarului (Pascaliei) după (pe) Mâna Sfântului Ioan Dmaschin* după ediția tipărită cu binecuvântarea Î.P.S. Vlasie, Arhiepiscop și Mitropolit al Bisericii Ortodoxe de Răsărit (de stil vechi) din România; Editura „Schimbarea la Față” – Mănăstirea Slătioara.

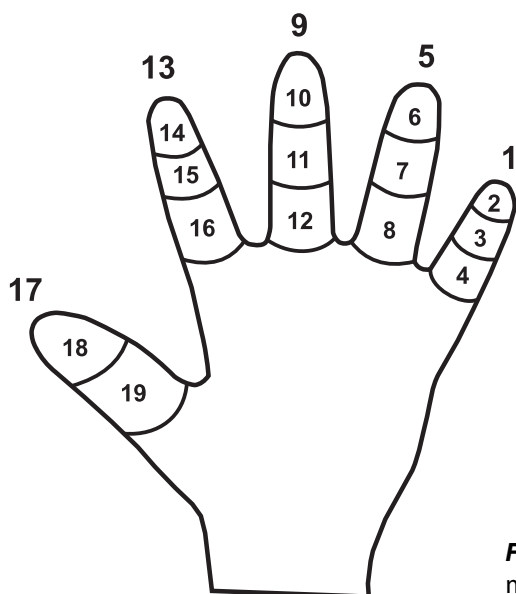
Figura 1.

Perioada în care ne aflăm acum a început în anul 1941. Pentru a afla Pastele unui an, va trebui să știm temelionul și mâna anului respectiv. Pentru a afla temelionul, vom alege mai întâi un an care dorim.

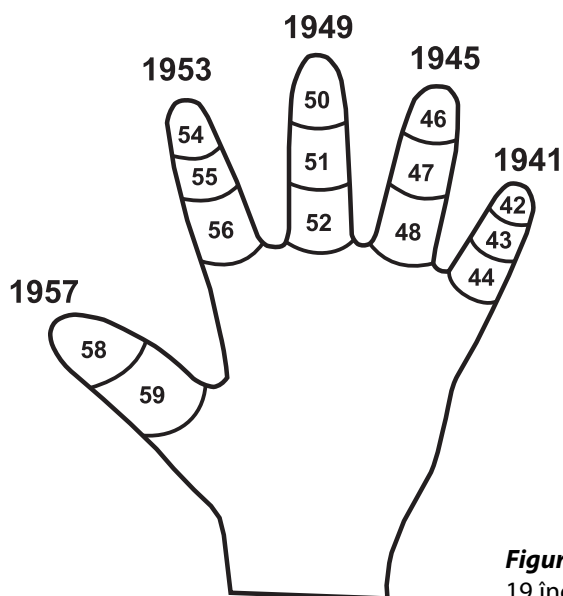
I. 1. Temelionul

Temelionul merge pe fața mâinii stângi, pe vârfurile și încheieturile degetelor, începând din vârful degetului mic și se continuă în jos pe următoarele 3 încheieturi ale degetului și mai departe pe al 2-lea deget (inelar) din vârful și iarăși în jos pe celelalte încheieturi ale degetului și mai departe pe al 3-lea, al 4-lea și al 5-lea. La degetul al 5-lea folosim vârful și următoarele 2 încheieturi. Deci avem la primul deget – 4 încheieturi cu tot cu vârful, la al 2-lea – 4; la al 3-lea – 4; la al 4-lea – 4; și la al 5-lea – 3. În total 19 încheieturi (**Figura 2**).

Alegem un an, de exemplu 1959, și plecăm cum merge temelionul pe fața mâinii de la vârful degetului mic în jos, pe cele 19 încheieturi, începând cu anul 1941. Deci la vârful degetului mic zicem 1941; pe a 2-a încheietură pe față de sus în jos zicem 1942, pe a 3-a – 1943, pe a 4-a – 1944, pe vârful degetului al 2-lea – 1945, pe încheietura a 2-a – 1946, pe a 3-a – 1947, pe a 4-a – 1948; pe vârful degetului al 3-lea – 1949; pe încheietura a 2-a – 1950; pe a 3-a – 1951; pe a 4-a – 1952; pe vârful degetului al 4-lea – 1953; pe încheietura a 2-a – 1954; pe a 3-a – 1955; pe a 4-a – 1956; pe vârful degetului al 5-lea – 1957; pe încheietura a 2-a – 1958 și pe a 3-a – 1959. Deci până aici am mers pe cele 19 încheieturi (**Figura 3**).

Figura 2. Cele 19 încheieturi ale mâinii stângi pentru temelion

Figura 3. Așezarea anilor pe cele 19 încheieturi

I. 2. Calculul temelionului

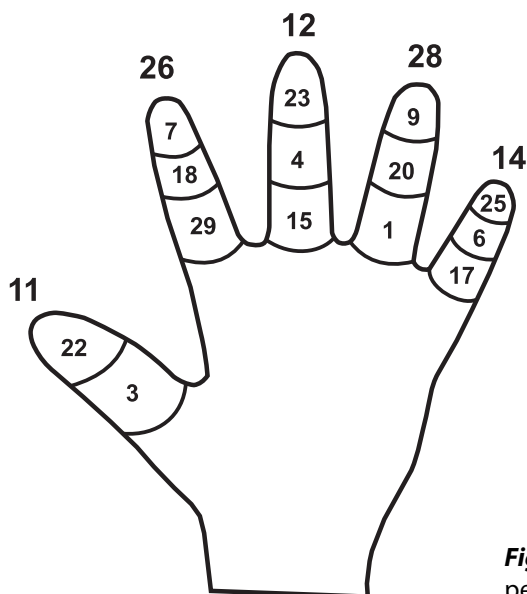
După cum am spus mai sus, alegem anul 1959. Acesta vine pe ultima încheietură a temelionului.

Trebuie acum să vedem cât este temelionul pe această încheietură. Și vom proceda astfel: în vârful degetului mic pe față zicem 14, pe a 2-a încheietură vom aduna $14 + 11$ și avem 25; pe a 3-a încheietură $25 + 11$ și avem 36; și vom scădea la toate adunările ce avem peste 30, numărul de 30; deci $36 - 30 = 6$.

La a 3-a încheietură avem 6, pe a 4-a avem $6 + 11 = 17$; pe vârful degetului al 2-lea avem $17 + 11 = 28$; pe a 2-a încheietură: $28 + 11 = 39$, $39 - 30 = 9$; pe a 3-a: $9 + 11 = 20$; pe a 4-a: $20 + 11 = 31$, $31 - 30 = 1$; pe vârful degetului al 3-lea: $1 + 11 = 12$; pe încheietura a 2-a: $12 + 11 = 23$; pe a 3-a: $23 + 11 = 34$, $34 - 30 = 4$; pe a 4-a: $4 + 11 = 15$; pe vârful degetului al 4-lea: $15 + 11 = 26$; pe încheietura a 2-a: $26 + 11 = 37$, $37 - 30 = 7$; pe a 3-a: $7 + 11 = 18$; pe a 4-a: $18 + 11 = 29$; și de aici pe vârful degetului al 5-lea vom aduna cu 12 pentru anul bisect. Deci în vârful degetului al 5-lea: $29 + 12 = 41$, $41 - 30 = 11$ și în continuare vom aduna tot cu 11. Pe încheietura a doua de la degetul al 5-lea avem $11 + 11 = 22$; pe a 3-a $22 + 11 = 33$, $33 - 30 = 3$ care este ultima încheietură. Și dacă adunăm acest 3 cu 11 ne dă 14 care este pe prima încheietură de unde am plecat adică pe vârful degetului mic. Astfel am aflat un temelion întreg (cele 19 încheieturi) (**Figura 4**).

Acum să ne întoarcem la anul 1959 și am văzut că este pe ultima încheietură al degetului al 5-lea și acolo avem-numărul 3, adică temelionul anului 1959 este 3. Dacă vrem să căutăm temelionul pentru ceilalți ani (de la 1959 în sus) vom porni pe aceleași încheieturi începând de la degetul mic. Deci pe vârful degetului mic zicem 1960 și în continuare după aceeași regulă până la ultima încheietură a degetului al 5-lea unde avem 1978 ș. a. m. d. Pentru a vedea dacă am învățat bine calcularea temelionului vom lua alți ani și vom începe să-i calculăm:

Spre exemplu, eu dau aici un număr de 10 ani și dau și calculul corect al temelionului pentru fiecare an. Luați acești 10 ani și calculați

Figura 4. Calculul temelionului pe cele 19 încheieturi

temelionul pentru fiecare și dacă vă dă exact ca aici, atunci ați învățat să calculați corect temelionul.

Pe anul 1948, temelionul este 1.

Pe anul 1963, temelionul este 17.

Pe anul 1970, temelionul este 4.

Pe anul 1975, temelionul este 29.

Pe anul 1957, temelionul este 11.

Pe anul 1978, temelionul este 3.

Pe anul 1984, temelionul este 9.

Pe anul 1996, temelionul este 22.

Pe anul 1990, temelionul este 15.

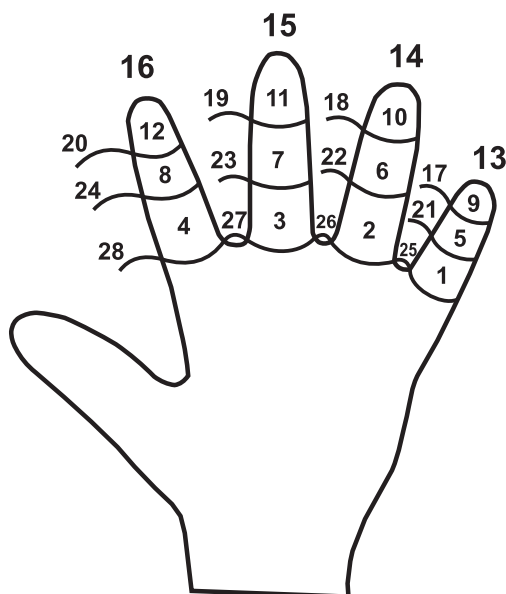
Pe anul 1998, temelionul este 14.

Acum dacă știm să aflăm temelionul, mergem mai departe. După cum am spus, pentru a afla Paștile unui an vom avea nevoie să știm pe lângă temelion și mâna anului respectiv.

I. 3. Mâna anului

Mâna anului merge pe fața și dosul celor 4 degete de la mâna stângă, începând de la degetul mic pe față, de la încheietura de jos, unde zicem 1 și se continuă la stânga pe fața degetului al 2-lea tot pe încheietura de jos, unde zicem 2, apoi pe degetul al 3-lea tot pe încheietura de jos, unde zicem 3, apoi pe degetul al 4-lea tot pe încheietura de jos, unde zicem 4 și continuăm înapoi de la degetul mic pe încheietura a 2-a de jos în sus, unde zicem 5, apoi la stânga pe degetul al 2-lea pe încheietura a 2-a, unde zicem 6, apoi la al 3-lea deget pe încheietura a 2-a, unde zicem 7, apoi la al 4-lea deget pe încheietura a 2-a, unde zicem 8 și ne întoarcem înapoi la degetul mic pe a 3-a încheietură de jos în sus, unde zicem 9, la stânga pe al 2-lea deget pe a 3-a încheietură, unde zicem 10, la al 3-lea deget la a 3-a încheietură, unde zicem 11, la al 4-lea deget pe a 3-a încheietură – 12, apoi înapoi la vârful degetului mic – 13, în stânga la vârful degetului al 2-lea – 14; la vârful degetului al 3-lea – 15; și la vârful degetului al 4-lea – 16, înapoi la degetul mic pe prima încheietură din spate – 17, la stânga la degetul al 2-lea pe prima încheietură din spate – 18, la al 3-lea deget pe prima încheietură din spate – 19, la al 4-lea deget pe prima încheietură din spate – 20, apoi înapoi la degetul mic la a 2-a încheietură din spate – 21, la stânga pe degetul al 2-lea pe a 2-a încheietură din spate – 22, pe al 3-lea deget pe a 2-a încheietură din spate – 23, pe al 4-lea deget pe a 2-a încheietură din spate – 24, apoi iarăși la degetul mic pe încheietura de jos din spate – 25, la stânga pe al 2-lea deget la încheietura de jos din spate – 26, la al 3-lea deget la încheietura de jos din spate – 27, și în sfârșit la al 4-lea deget la încheietura de jos din spate – 28.

Deci avem total 28 de încheieturi pe care aflăm mâna anului.
(*Figura 5*).

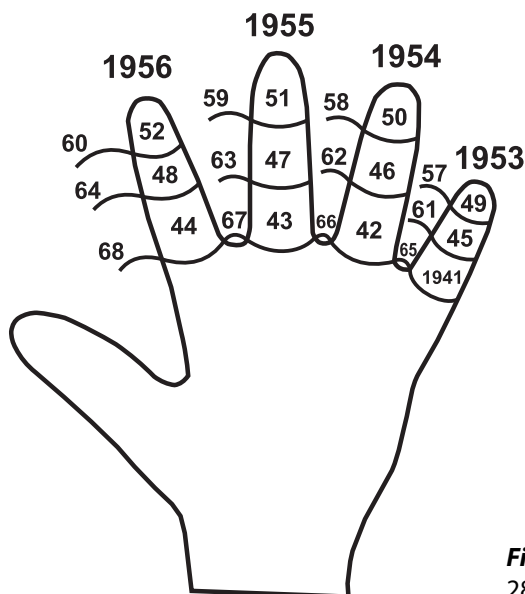

Figura 5. Cele 28 de încheieturi pe care calculăm mâna anului.

- Încheieturile pe fața mâinii
- Încheieturile pe spatele mâinii

Procedăm tot ca la temelion, mai întâi vom alege un an pentru care vrem să aflăm Paștile. Vom așeza anii pe cele 28 de încheieturi, începând cu anul 1941. Pe 1-a încheietură (de jos de pe fața degetului mic) zicem 1941, pe a 2-a încheietură – 1942; pe a 3-a – 1943; pe a 4-a – 1944; pe a 5-a – 1945; pe a 6-a – 1946; pe a 7-a – 1947; pe a 8-a – 1948; pe a 9-a – 1949; pe a 10-a – 1950; pe a 11-a – 1951; pe a 12-a – 1952; pe a 13-a – 1953; pe a 14-a – 1954; pe a 15-a – 1955; pe a 16-a – 1956; pe a 17-a – 1957; pe a 18-a – 1958; pe a 19-a – 1959; pe a 20-a – 1960; pe a 21-a – 1961; pe a 22-a – 1962; pe a 23-a – 1963; pe a 24-a – 1964; pe a 25-a – 1965; pe a 26-a – 1966; pe a 27-a – 1967 și pe a 28-a – 1968 (**Figura 6**).

Și dacă vrem să așezăm în continuare, mergem la 1-a încheietură și zicem 1969, pe a 2-a – 1970 ș. a. m. d. până la încheietura a 28-a unde avem anul 1996. În continuare așezăm după același procedeu pentru anii de la 1996 în sus cât voim.

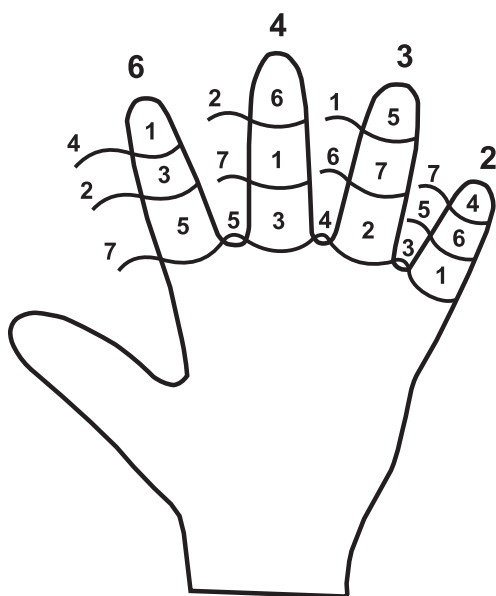
Figura 6. Așezarea anilor pe cele 28 de încheieturi

I. 4. Calculul mâinii anului

Mâna anului se numără de la 1 la 7 pe cele 4 degete pe care avem încheieturile.

De la degetul al 3-lea la al 4-lea se sare un număr și pe partea din față și pe partea din spate, pentru anul bisect.

Pe prima încheietură avem 1, pe a 2-a încheietură avem 2, pe a 3-a avem 3, pe a 4-a avem 5, pe a 5-a – 6, pe a 6-a – 7, pe a 7-a – 1, pe a 8-a – 3, pe a 9-a – 4, pe a 10-a – 5, pe a 11-a – 6, pe a 12-a – 1, pe a 13-a – 2, pe a 14-a – 3, pe a 15-a – 4, pe a 16-a – 6, pe a 17-a – 7, pe a 18-a – 1, pe a 19-a – 2, pe a 20-a – 4, pe a 21-a – 5, pe a 22-a – 6, pe a 23-a – 7, pe a 24-a – 2, pe a 25-a – 3, pe a 26-a – 4, pe a 27-a – 5, pe a 28-a – 7 (**Figura 7**) și în continuare de la 1-a încheietură pe care avem 1 și așa mai departe după aceeași regulă.

Figura 7. Calculul mâinii anului pe cele 28 de încheieturi

Acum să calculăm mâna anului după cum am ales pe anul 1959, pentru care am aflat temelionul. Mai întâi așezăm anii pe încheieturi, începând cu anul 1941 și vom ajunge cu anul 1959 pe degetul al 3-lea pe prima încheietură de la vârful în jos pe spate și aceasta este încheietura a 19-a pe care avem mâna anului 2.

Deci am aflat temelionul pe anul 1959 că este 3, iar mâna anului este 2. Și tot așa ca la temelion, dacă vrem să știm că am învățat bine cum se calculează mâna anului, voi mai da aici tot acei 10 ani pe care i-am dat și la temelion și tot la fel cu calculul corect al mâinii anului a anilor respectivi:

Pe anul 1948 mâna anului este 3.

Pe anul 1963 mâna anului este 7.

Pe anul 1970 mâna anului este 2.

Pe anul 1975 mâna anului este 1.

Pe anul 1957 mâna anului este 7.

Pe anul 1978 mâna anului este 5.

Pe anul 1984 mâna anului este 6.

Pe anul 1996 mâna anului este 7.

Pe anul 1990 mâna anului este 6.

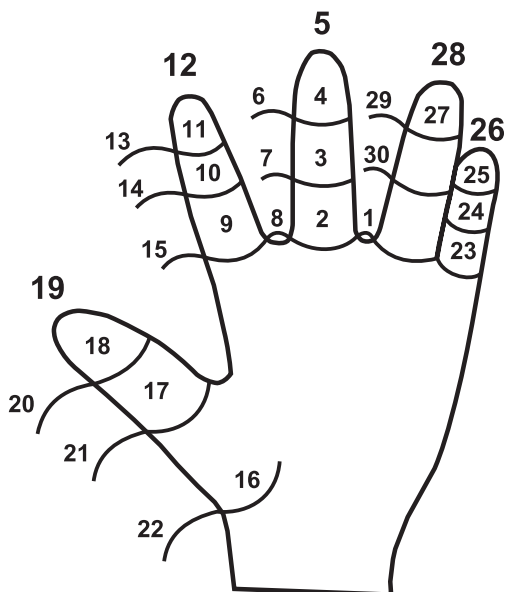
Pe anul 1998 mâna anului este 2.

După ce aflăm temelionul și mâna anului pe care vrem să aflăm Paștile, vom lua temelionul și-l vom așeza pe drumul temelionului.

I. 5. Drumul temelionului

Este tot pe mâna stângă și pornește de la degetul inelar pe ultima încheietură de jos pe partea din spate cu numărul 1 și se continuă pe încheietura de jos a degetului din mijloc pe partea din față cu 2, apoi în sus pe următoarea încheietură a degetului cu 3, mai sus cu 4, în vârful lui cu 5, pe spate pe același deget la 1-a încheietură cu 6, în jos la următoarea încheietură cu 7, în jos pe ultima încheietură cu 8, pe încheietura de jos pe fața degetului arătător cu 9, în sus pe următoarea încheietură cu 10, în sus la următoarea încheietură cu 11, în vârful lui cu 12, pe spate în jos pe prima încheietură cu 13, în jos următoarea încheietură cu 14, în jos la următoarea încheietură cu 15, apoi în palmă în dreptul degetului mare cu 16, în sus pe fața degetului mare la prima încheietură unde este prins degetul de mână cu 17, în sus la următoarea încheietură cu 18, în vârful lui cu 19, în jos pe spate la prima încheietură cu 20, în jos la următoarea încheietură cu 21, și mai jos pe spate la ultima încheietură a degetului cu 22, apoi de acolo pe încheietura de jos a degetului mic pe față cu 23, în sus pe fața degetului mic la următoarea încheietură cu 24, în sus la următoarea încheietură cu 25, în vârful lui cu 26.

Se țin degetele (cel mic cu cel inelar) lipite și la încheietura de pe fața degetului inelar care este chiar lângă vârful degetului mic se pune – 27, în sus pe vârful degetului inelar – 28, pe spate în jos pe același deget la prima încheietură – 29 (*Figura 8*).

Figura 8. Așezarea temelionului pe drumul temelionului.

— Încheieturile pe fața mâinii
 — Încheieturile pe spatele mâinii

Pentru a găsi mai ușor încheietura pentru temelion a unui an care dorim, vom folosi această formulă:

$$\frac{A - 2}{19}$$

A – anul care dorim.

Și dacă la această împărțire ne dă restul „00” atunci temelionul este pe a 19-a încheietură, iar dacă ne dă rest un număr oarecare, acel număr este acea încheietură, pe care este temelionul anului care dorim.

De exemplu, dacă restul este 5, atunci pe a 5-a încheietură din cele 19 cât are temelionul – este temelionul anului respectiv.

Iar pentru mâna anului vom folosi formula:

$$\frac{A - 8}{28}$$

Și tot așa ca la temelion vom proceda, numai că aici mergem pe încheieturile cu mâna anului.

Spre exemplu: temelionul anului 1959 este 3 și când îl așezăm pe drumul temelionului, îl aflăm că este pe fața degetului mijlociu pe a 2-a încheietură de jos în sus.

Dacă vrei să știi că ai calculat bine și așezarea temelionului pe drumul lui, eu voi da aici tot acei 10 ani la care am aflat temelionul și mâna anului, și voi da calculul corect, pe care deget și încheietură vor cădea aceste temelioane.

- Pe anul 1948 temelionul este 1 și este pe ultima încheietură de jos a degetului inelar pe partea din spate.

- Pe anul 1963 temelionul este 17 și este pe fața degetului mare pe a 2-a încheietură de jos în sus.

- Pe anul 1970 temelionul este 4 și este pe fața degetului mijlociu la a 3-a încheietură de jos în sus.

- Pe anul 1975 temelionul este 29 și este pe spatele degetului inelar pe a 3-a încheietură de jos în sus.

- Pe anul 1957 temelionul este 11 și este pe fața degetului arătător la a 3-a încheietură de jos în sus.

- Pe anul 1978 temelionul este 3 și este pe fața degetului mijlociu pe a 2-a încheietură de jos în sus.

- Pe anul 1984 temelionul este 9 și este pe fața degetului arătător pe prima încheietură de jos.

- Pe anul 1996 temelionul este 22 și este pe spatele degetului mare pe prima încheietură de jos.

- Pe anul 1990 temelionul este 15 și este pe spatele degetului arătător pe prima încheietură de jos.

- Pe anul 1998 temelionul este 14 și este pe spatele degetului arătător pe a 2-a încheietură de jos în sus.

Temelionul ne dă Paștile evreiesc, iar mâna anului – Paștile creștine. Niciodată nu trebuie să cadă Paștile creștine înaintea sau odată cu Paștile evreiesc, ci întotdeauna după acesta.

După cum ai văzut, după ce așezăm temelionul unui an pe drumul temelionului, îl vedem pe încheietura unui deget oarecare. Pe acel deget unde suntem cu temelionul de la baza lui, adică de pe fața degetului

la prima încheietură de jos vom pune mâna anului a celui an, pentru care vrem să aflăm Paștile. Și să ne folosim tot de anul 1959 și am văzut că temelionul este 3 și mâna anului 2.

Așezăm acest temelion 3 pe drumul temelionului începând, cum am spus, de pe spatele degetului inelar la prima încheietură de jos cu 1 și continuăm pe fața degetului mijlociu de la prima încheietură de jos cu 2 și în sus cu 3 (deci temelionul 3 este pe fața degetului mijlociu la a 2-a încheietură de jos în sus) și am spus, că pe același deget așezăm mâna anului care este 2, de pe fața degetului de jos în sus.

Și au căzut amândouă pe aceeași încheietură. Aceasta înseamnă că ar trebui să facem Paștile odată cu evreii și cum am spus că niciodată nu trebuie să facem Paștile cu evreii și nici înainte, atunci așezăm mâna anului pe degetul din dreapta acestuia, adică în acest caz folosim degetul din dreapta lui, adică degetul inelar.

Și punem mâna anului de pe fața lui de jos în sus și cum avem mâna anului 2, cade pe a 2-a încheietură de jos în sus pe fața acestuia.

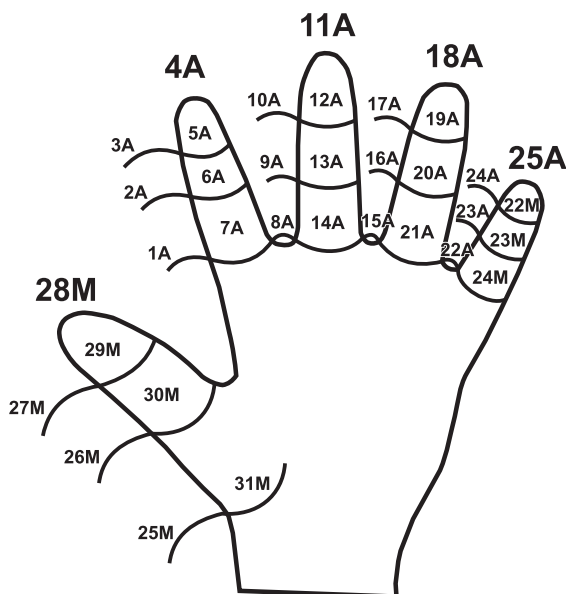
Pe fiecare încheietură avem o dată, adică de la 22 Martie la 25 Aprilie (*stil vechi*) – perioadă în care cade Paștile și aceasta se numește Scara Paștelui.

I. 6. Scara Paștelui

Această scară se începe cu 22 Martie și se așează tot pe mâna stângă și începe de pe fața degetului mic de la a 3-a încheietură de jos în sus și se continuă în jos pe următoarea încheietură cu 23 Martie; în jos la prima încheietură cu 24 Martie; pe spatele degetului mare chiar jos cu 25 Martie; în sus la următoarea încheietură cu 26 Martie; mai sus – 27 Martie, în vârf – 28 Martie; în jos pe fața lui – cu 29 Martie, mai jos – cu 30 Martie și în palmă mai jos în dreptul degetului – 31 Martie, apoi pe spatele degetului arătător pe încheietura de jos – 1 Aprilie, în sus – 2 Aprilie, mai sus – 3 Aprilie, în vârf – 4 Aprilie, în jos pe față – 5 Aprilie, mai jos – 6 Aprilie, mai jos – 7 Aprilie, apoi pe spatele degetului mijlociu – 8 Aprilie, în sus – 9 Aprilie, mai sus – 10 Aprilie, în vârf – 11 Aprilie, pe față în

jos – 12 Aprilie, mai jos – 13 Aprilie, mai jos – 14 Aprilie, apoi pe spatele degetului inelar, la încheietura de jos – 15 Aprilie, în sus – 16 Aprilie, mai sus – 17 Aprilie, în vârf – 18 Aprilie, pe față în jos – 19 Aprilie, mai jos – 20 Aprilie, mai jos – 21 Aprilie, apoi pe spatele degetului mic, pe încheietura de jos – 22 Aprilie, în sus – 23 Aprilie, mai sus – 24 Aprilie și în vârf – 25 Aprilie.

Și așa am ajuns dacă luăm următoarea încheietură pe fața lui, unde avem 22 Martie, de unde am plecat (*Figura 9*).

Figura 9. Scara Paștelui.

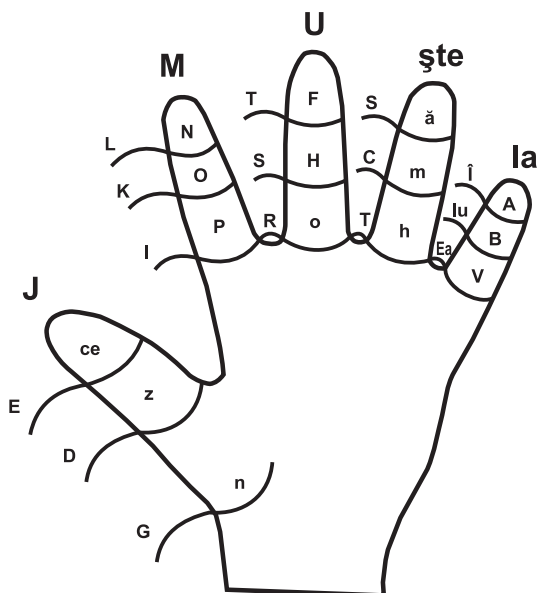
Și cum am aflat că în 1959 mâna anului este 2 și am așezat-o pe degete și a căzut pe a 2-a încheietură de jos în sus de pe fața degetului inelar; acolo avem data de 20 Aprilie. Deci în anul 1959 Paștile a fost pe 20 Aprilie. În general, pe încheietura unde cade mâna anului o însemnăm pe aceasta și cu ajutorul Scării Paștelui vedem ce dată este pe această încheietură și aceasta este data Paștelui din anul respectiv pe care îl căutăm. Această scară a Paștelui cuprinde 35 de date: de la 22 Martie până la 25 Aprilie – unde fiecare dată are câte o slovă pascală.

I. 7. Slovele Pascale

Acestea sunt tot 35 și sunt următoarele: A; B; V; G; D; E; J; ce; Z; n; I; K; L; M; N; O; P; R; S; T; U; F; H; o; Ț; C; Ș; Ște; ă; m; h; Ea; Iu; Î; Ia.

Aceste slove pascale merg pe Scara Paștelui începând de la aceeași încheietură de unde pleacă Scara Paștelui de la 22 Martie.

Deci la 22 Martie avem slova pascală A, la 23 Martie – B, la 24 Martie – V, la 25 Martie – G, ș. a. m. d. până la cele 35 de date (**Figura 10**).

Figura 10. Așezarea slovelor pascale.

Dacă am aflat, că în anul 1959 Paștile a fost pe 20 Aprilie, tot în felul acesta vom proceda pentru a calcula Paștile în orice an.

Pentru a verifica dacă ați procedat bine, tot așa voi da aici acei 10 ani pe care i-am dat la temelion și la mâna anului, la care voi spune corect Paștile acestor ani. Și dacă vă dă tot așa ca aici, înseamnă că ați calculat corect.

În 1948 – Paștile pe 19 Aprilie – slova pascală – „ă”.

În 1963 – Paștile pe 1 Aprilie – slova pascală – „I”.

În 1970 – Paștile pe 13 Aprilie – slova pascală – „H”.

În 1975 – Paștile pe 21 Aprilie – slova pascală – „h”.

În 1957 – Paștile pe 8 Aprilie – slova pascală – „R”.

În 1978 – Paștile pe 17 Aprilie – slova pascală – „Ș”.

În 1984 – Paștile pe 9 Aprilie – slova pascală – „S”.

În 1996 – Paștile pe 1 Aprilie – slova pascală – „I”.

În 1990 – Paștile pe 2 Aprilie – slova pascală – „K”.

În 1998 – Paștile pe 6 Aprilie – slova pascală – „O”.

Și vă mai dau încă un an care este după anul 2000, anume 2008 – când Paștile va fi pe 14 / 27 Aprilie și slova pascală – „o”.

I. 8. Baze

Pentru cazul în care Paștile cade pe 22 Martie (*stil vechi*), care se mai numește și baza cea de jos a Paștelui, avem anumite baze.

Acestea sunt:

- mâncare de carne 32 de zile, iar de va fi an bisect – 33 de zile.
- Triodul începe pe 11 Ianuarie, iar de va fi an bisect – pe 12 Ianuarie.
- Lăsatul secului de carne este pe 25 Ianuarie, iar de va fi an bisect – pe 26 Ianuarie.
- Lăsatul secului de brânză este pe 1 Februarie, iar de va fi an bisect – pe 2 Februarie.
- Înjumătățirea praznicului Învierii – 15 Aprilie.
- Înălțarea Domnului – 30 Aprilie.
- Pogorârea Duhului Sfânt – 10 Mai.
- Lăsatul secului pentru Postul Sfinților Apostoli – 17 Mai și – I-a Duminică după Pogorârea Duhului Sfânt.

Dacă Paștile cade pe altă dată în afară de 22 Martie, aceste baze se numără plecând de pe încheietura unde este pe scara Paștelui 22 Martie

și mergem exact după modul cum merge scara Paștelui, până pe încheietura cu Paștile anului respectiv.

De exemplu: pentru anul 1959 cu care am lucrat mai mult și am aflat că Paștile a căzut pe 20 Aprilie. Să luăm baza cu Înălțarea Domnului care este 30 Aprilie. Deci pe încheietura unde este 22 Martie, zicem 30 Aprilie și mergem în continuare pe scara Paștelui, zicând 1 Mai; 2 Mai; 3 Mai ș. a. m. d. până pe încheietura unde este Pastele pe 20 Aprilie pentru anul 1959 și vom vedea că Înălțarea Domnului în anul 1959 este pe 29 Mai; Duminica Cincizecimii – pe 8 Iunie, Lăsatul secului pentru Postul Sfinților Apostoli este pe 15 Iunie.

Mai sunt alte baze care vor porni de pe încheietura unde pe scara Paștelui este 25 Aprilie, care se mai numește baza cea de sus a Paștelui. Aceasta este pe vârful degetului mic de pe mâna stângă. Numai că aceste baze merg invers scării Paștelui, adică de la vârful degetului mic coboară pe partea din spate a degetului până la încheietura de jos și se continuă pe fața degetului inelar de la încheietura de jos, apoi în sus pe încheieturi și din vârf pe spatele degetului în jos și tot așa pe următoarele degete, și acolo unde am ajuns pe încheietura cu Paștile anului respectiv, acolo avem data acestora.

Aceste baze sunt:

– Sfânta Eudochia: Luni în Săptămâna albă, în continuare după 8 zile – Sfinții 40 de Mucenici, iar după 8 zile – Sfântul Alexei, și iarăși după 8 zile – Buna Vestire.

– Sfântul Mare Mucenic Gheorghe: Vineri în Săptămâna Patimilor.

– Sfântul Apostol Ioan Evanghelistul (Teologul): Sâmbătă, a 2-a Săptămână după Paști.

– Durata Postului Sfinților Apostoli – 8 zile.

La fel dau aici calculul corect pentru aceste baze tot pentru anul 1959.

– Sfânta Eudochia: – Sâmbătă în Săptămâna albă.

– Sfinții 40 de Mucenici: – Duminica 1-a din Postul Mare.

– Sfântul Alexei: – Luni, a 3-a Săptămână din Postul Mare.

– Buna Vestire: – Marți, a 4-a Săptămână din Postul Mare.

– Sfântul Mare Mucenic Gheorghe: – Miercuri în Săptămâna Luminată.

– Sfântul Apostol Ioan Evanghelistul (Teologul): – Joi în Săptămâna a 3-a după Paști.

– Durata Postului Sfinților Apostoli – 13 zile sau o săptămână și 6 zile.

Deci toate aceste baze – și cele care pornesc din baza cea de sus a Paștelui și cele care pornesc din baza cea de jos a Paștelui – merg până pe încheietura pe care avem Paștile anului pe care vrem să-l aflăm.

I. 9. În ce zi cade Nașterea Domnului?

Pentru a afla în ce zi cade Nașterea Domnului, vom proceda astfel: pe degetul pe care am aflat Paștile anului respectiv, de la rădăcina lui de pe fața degetului, pornim cu ziua de Marți, iar dacă anul acela este bisect, pornim începând cu ziua de Luni, și mergem până pe încheietura degetului respectiv, unde avem Paștile.

De exemplu: cum am aflat pentru anul 1959, că Paștile a fost pe 20 Aprilie, această dată cade pe a 2-a încheietură de jos în sus de pe fața degetului inelar.

Deci pe acel deget vom căuta Nașterea Domnului și plecăm de pe încheietura de jos de pe față și spunem Marți (fiindcă anul 1959 nu este an bisect) și mergem în sus pe următoarea încheietură și pe acea încheietură este Paștile, unde spunem Miercuri.

Deci în anul 1959 (se are în vedere anul bisericesc) – Nașterea Domnului a fost Miercuri. Pentru Nașterea Domnului trebuie să luăm în considerație anul bisericesc, care începe la 1 Septembrie.

Deci după cum am calculat Paștile pentru anul 1959 și este pe 20 Aprilie, Nașterea Domnului o calculăm tot după acest an, dar întrucât anul bisericesc începe pe 1 Septembrie, atunci pe 1 Septembrie 1958 (se are în vedere anul civil sau politic) începe anul 1959 bisericesc. Anul civil începe pe 1 Ianuarie, iar anul pascal – pe 1 Martie.

Dacă calculăm Pastele pentru un anumit an, de exemplu cum am calculat pentru anul 1959, vedem că slova pascală este „h”. Toate slovele pascale încep cu Nașterea Domnului.

I. 10. În ce zi cade sărbătoarea Sfinților Apostoli?

La fel vom proceda și cu ziua în care cade praznicul Sfinților Apostoli, numai că aici plecăm cu ziua de Sâmbătă (pe același deget pe care suntem cu Paștile).

Să calculăm în ce zi a fost praznicul Sfinților Apostoli în anul 1959? Punem pe prima încheietură de jos de pe fața degetului cu Paștile ziua de Sâmbătă, mergem în sus pe încheietura următoare unde este aceea, care este Paștile (în cazul acesta a anului 1959) și spunem – Duminică. Deci Sfinții Apostoli în anul 1959 a fost Duminică.

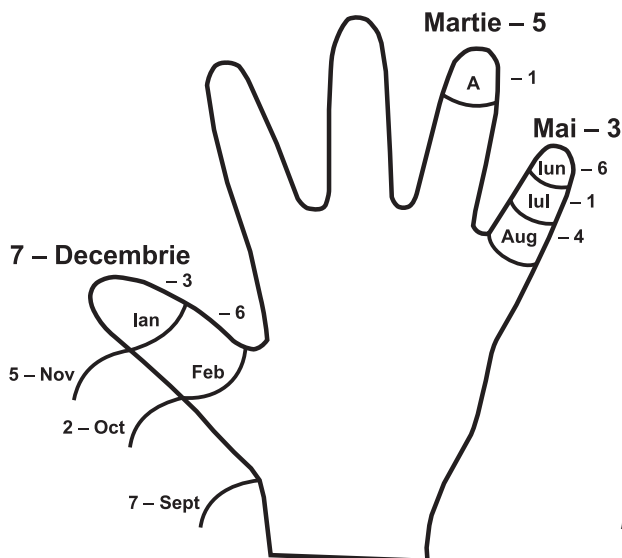
I. 11. Calculul datei

Pentru a calcula în ce zi cade orice dată a unei luni dintr-un an oarecare, vom avea nevoie de epactele lunilor, care sunt în număr de 12, și de mâna anului respectiv, pentru care vrem să aflăm.

Întotdeauna Anul Pascal începe cu luna Martie. Aceste epacte sunt: Martie – 5; Aprilie – 1; Mai – 3; Iunie – 6; Iulie – 1; August – 4; Septembrie – 7; Octombrie – 2; Noiembrie – 5; Decembrie – 7; Ianuarie – 3; Februarie – 6.

Lunile anului, începând cu luna Martie le așezăm pe mâna stângă astfel: pe vârful degetului inelar spunem – Martie, mergem în jos pe fața lui la următoarea încheietură, zicem – Aprilie, apoi în dreapta pe vârful degetului mic – Mai, în jos pe fața lui la următoarea încheietură – Iunie, mai jos – Iulie, și mai jos pe prima încheietură a degetului – August.

De aici plecăm pe spatele degetului mare la prima încheietură de la rădăcina lui și așezăm – luna Septembrie, apoi în sus pe următoarea încheietură tot pe spate – luna Octombrie, mai sus – Noiembrie, în vârful lui – Decembrie, apoi coborâm pe fața degetului pe următoarea încheietură – luna Ianuarie și mai jos – luna Februarie (**Figura 11**).

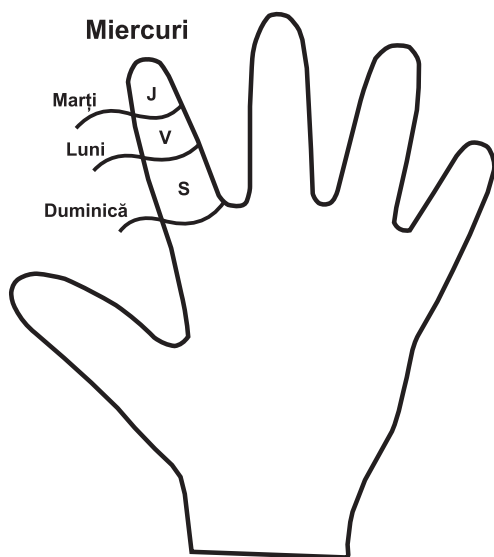

Figura 11. Așezarea lunilor cu epactele lor.

Cum am spus mai sus, pentru a calcula în ce zi cade orice dată dintr-un an, vom avea nevoie de epactele lunilor și de mâna anului respectiv. Adunând mâna anului cu epacta unei luni din care vrem să aflăm o dată oarecare, ne dă data de întâi a lunii respective. După ce am aflat această adunare, mergem pe degetul arătător la încheietura lui de jos pe partea din spate și zicem – 1 și mergem apoi pe următoarea încheietură și punem 2, mai sus – 3, în vârful lui – 4, coborâm pe față la prima încheietură – 5, mai jos – 6, și mai jos la rădăcina lui – 7. Și dacă la această adunare avem un număr mai mare decât 7, o luăm din nou pe același deget de la rădăcina lui pe spate și punem – 8, în sus – 9, și tot așa până ajungem la numărul obținut de la adunarea epactei lunii respective cu mâna anului respectiv.

Pe acea încheietură unde am ajuns cu acest număr este data de întâi a lunii respective.

De exemplu: dacă vrem să aflăm data de 20, mergem de pe încheietura unde avem data de întâi și numărăm pe încheieturi până la 20. Pe încheietura unde am ajuns cu 20, acolo este o zi – Luni, Marți, Miercuri etc. Aceste zile le aflăm tot pe degetul arătător. Pe rădăcina degetului pe partea din spate avem – Duminică. Apoi în sus pe următoarea încheietură – Luni, mai sus – Marți, în vârful lui – Miercuri, în jos pe fața lui la următoarea încheietură – Joi, mai jos – Vineri și la rădăcina lui jos – Sâmbătă (*Figura 12*).

Figura 12. Așezarea zilelor săptămânii.

De exemplu să vedem dacă ne dă data de 20 Aprilie când a fost Paștile în 1959 – Duminică.

Vom lua epacta lunii Aprilie care este – 1 și mâna anului pentru anul 1959, care am aflat-o mai înainte și știm că este – 2.

Vom aduna epacta lunii Aprilie cu mâna anului 1959, $1 + 2 = 3$ și mergem pe degetul arătător și numărăm de la rădăcina lui pe partea din spate până la 3 și pe această încheietură a 3-a de jos în sus ne dă data

de – 1 Aprilie – și mergem numărând în continuare până la 20 și vom vedea că acest număr cade pe prima încheietură de la rădăcina degetului pe partea din spate, unde avem ziua – Duminică. Deci pentru 1959 – 20 Aprilie – a căzut Duminică (Paștile a fost calculat corect).

Să aflăm în ce zi a fost – 20 Iunie 1989?

Vom lua epacta lunii Iunie care este – 6 și o vom aduna cu mâna anului pentru anul 1989, pe care trebuie s-o aflăm după procedeul care l-am dat mai la început pentru aflarea mâinii anului și vom vedea că este – 5. Deci $6 + 5 = 11$. Mergem pe degetul arătător și numărăm de la rădăcina lui pe spate de la 1 la 11 și ajungem la vârful degetului. Pe această încheietură avem – 1 Iunie – și mergem numărând mai departe pe încheieturi, data pe care am spus că vrem să o aflăm, adică 20 și ajungem pe a 2-a încheietură de jos în sus pe spatele degetului. Luăm apoi zilele săptămânii și începem cum am spus cu ziua de Duminică de la rădăcina lui pe partea din spate și mergem în sus pe încheieturi până la încheietura următoare unde am ajuns cu numărul 20 și vedem că avem – Luni. Deci în anul 1989 ziua de – 20 Iunie – a căzut Luni.

Și așa vom proceda cu orice dată a oricărei luni din orice an.

La acest calcul vom ține seama de Anul Pascal, care începe pe 1 Martie. Până la 1 Martie vom folosi mâna anului respectiv, în care vrem să aflăm vreo dată oarecare în ce zi cade.

De exemplu: pentru anul 1959. Acest an începe astfel: Anul bisericesc începe la – 1 Septembrie; Anul civil – la 1 Ianuarie, iar Anul pascal – la 1 Martie.

I. 12. Nașterea și știrbirea lunilor

Tot pe Calculul calendarului după *Mâna Sfântului Ioan Damaschin* vom putea afla Nașterea și Știrbirea lunilor (luminilor pe cer). Nașterea lunii de pe cer a unei luni oarecare (martie, aprilie) pleacă din luna care vrem să o aflăm și se naște în temelionul anului respectiv.

Vom proceda astfel: vrem să aflăm când se naște luna de pe cer (atunci când luna de pe cer este ca secera sau, cum se mai spune, lună nouă) a lunii Mai în anul 2002. Calculăm temelionul anului 2002 și-l așezăm pe drumul temelionului. Vom afla, că temelionul anului 2002 este – 28. Îl vom așeza pe drumul temelionului (a se vedea calculul temelionului și așezarea lui pe drumul temelionului) și vom ajunge pe vârful degetului inelar.

Plecăm cu numărul – 1 – de pe luna Mai, care este pe vârful degetului mic și mergem numărând pe încheieturi în jos pe fața degetului, apoi pe spatele degetului mare de la rădăcină în sus până la vârf, apoi în jos pe fața lui și tot așa pe celelalte degete până ajungem pe vârful degetului inelar (în cazul nostru unde avem temelionul 28) și vom vedea că avem numărul 29. Deci în anul 2002 luna de pe cer a lunii Mai se naște pe 29 Mai.

Știrbirea lunilor de pe cer (atunci când luna este plină) a unei luni oarecare o vom afla mergând în continuarea numerotației, când se naște lumina lunii respective și pleacă de la rădăcina degetului arătător pe partea din spate și se continuă în sus până în vârf, mergând pe încheieturi, apoi mai departe în jos pe fața degetului, apoi pe spatele degetului mijlociu până în vârf, apoi în jos pe față până la rădăcina lui și se termină pe rădăcina degetului inelar pe partea din spate (aici se știrbește).

În cazul nostru de aici a lunii Mai a anului 2002 am aflat că se naște pe 29 Mai.

Mergem să aflăm știrbirea și cum am spus mergem în continuarea numerotației de la rădăcina degetului arătător pe partea din spate, adică punem la rădăcina lui 30 Mai, în sus la prima încheietură – 31 Mai, mai sus – 1 Iunie și așa în continuare cum am dat mai sus până pe rădăcina degetului inelar pe partea din spate și ne dă pe această încheietură data de – 13 Iunie (știrbirea lunii Mai).

Tot așa vom proceda cu oricare lună de pe cer a oricărei luni din orice an. Pentru toate lunile vom porni cu – 1 – de pe încheietura fiecărei luni și vom merge pe încheieturi invers drumului temelionului până pe încheietura cu temelionul pe anul pentru care vrem să aflăm.

I. 13. Stâlpii Evangheliilor

Stâlpii Evangheliilor, adică acei 6 Stâlpi, când se începe Glasul 1 și cu ce Evanghelie începe fiecare stâlp. Fiecare stâlp are o bază când se începe, și această bază pleacă din baza cea de jos a Paștelui, adică de pe scara Paștelui unde este 22 Martie, care este pe a 3-a încheietură de jos în sus pe fața degetului mic de la mâna stângă, și se termină pe încheietura unde este data Paștelui din anul care vrem să aflăm.

Bazele acestor stâlpi sunt:

Stâlpul I – 24 Mai – Glasul 1 – Evanghelia a 2-a a Învierii;

Stâlpul II – 19 Iulie – Glasul 1 – Evanghelia a 10-a a Învierii;

Stâlpul III – 13 Septembrie – Glasul 1 – Evanghelia a 7-a a Învierii;

Stâlpul IV – 8 Noiembrie – Glasul 1 – Evanghelia a 4-a a Învierii;

Stâlpul V – 3 Ianuarie – Glasul 1 – Evanghelia 1-a a Învierii;

Stâlpul VI – 28 Februarie – Glasul 1 – Evanghelia a 9-a a Învierii;

Pentru a afla când încep acești stâlpi vom avea nevoie să luăm un an oarecare și să aflăm când cade Paștile în anul respectiv. Să luăm tot anul 1959 în care am aflat că Paștile a fost pe 20 Aprilie. Data de 20 Aprilie este pe scara Paștelui pe a 2-a încheietură de jos în sus a degetului inelar pe fața lui. Luăm în considerație această încheietură, căci vom merge cu fiecare stâlp de pe încheietura unde este baza cea de jos a Paștelui (pe 22 Martie pe scara Paștelui) și mergem în același sens ca și scara Paștelui, dar vom începe cu fiecare stâlp cu data cu care se încep ei.

Așadar, vom începe pentru anul 1959 cu Stâlpul I și vom pune 24 Mai pe încheietura a 3-a de jos în sus de pe fața degetului mic, apoi în jos pe față pe următoarea încheietură – 25 Mai, mai jos, la rădăcina lui – 26 Mai, și așa numărând în continuare până la 31 Mai și apoi începem cu 1 Iunie și mergem așa pe încheieturi până pe încheietura cu Paștile pentru 1959 (în cazul de față), care am văzut că este pe 20 Aprilie și este pe încheietura a 2-a de jos în sus pe fața degetului inelar (mergând exact cum merge scara Paștelui în același sens) și vom vedea că pe acea încheietură vom avea data de 22 Iunie. Deci Stâlpul I în anul 1959 a început pe data de 22 Iunie.

La fel vom proceda și cu ceilalți stâlpi și vom vedea că Stâlpul II are baza pe data de 19 Iulie. Începem ca și la Stâlpul I tot de la baza cea de jos a Paștelui cu 19 Iulie și mergem tot până pe încheietura cu Paștile pe anul 1959 și vom vedea că Stâlpul II a început pe 17 August.

La Stâlpul III plecăm cu 13 Septembrie și vedem că a început pe 12 Octombrie.

La Stâlpul IV plecăm cu 8 Noiembrie și vedem că a început pe 7 Decembrie.

La Stâlpul V plecăm cu 3 Ianuarie și vedem că a început pe 1 Februarie 1960 (după anul civil).

La Stâlpul VI plecăm cu 28 Februarie și vedem că a început pe 28 Martie 1960 (fiindcă anul 1960 a fost bisect, adică luna februarie a avut 29 de zile).

Așadar în anul 1959 Stâlpii Evangheliilor au început astfel:

Stâlpul I – 22 Iunie – Glasul 1 – Evanghelia a 2-a a Învierii;

Stâlpul II – 17 August – Glasul 1 – Evanghelia a 10-a a Învierii;

Stâlpul III – 12 Octombrie – Glasul 1 – Evanghelia a 7-a a Învierii;

Stâlpul IV – 7 Decembrie – Glasul 1 – Evanghelia a 4-a a Învierii;

Stâlpul V – 1 Februarie 1960 – Glasul 1 – Evanghelia 1-a a Învierii;

Stâlpul VI – 28 Martie 1960 – Glasul 1 – Evanghelia a 9-a a Învierii.

La fel se procedează când vrem să aflăm când încep Stâlpii Evangheliilor în oricare an.

Trebuie să știm că Glasurile sunt 8, iar Evangheliile Învierii sunt 11, de aceea orice Stâlp începe cu Glasul 1, iar Evangheliile se schimbă. Orice Stâlp are 8 glasuri și la fiecare glas câte o Evanghelie.

După cum Evangheliile sunt 11 și Glasurile – 8, atunci după terminarea unui Stâlp, mai rămân 3 Evanghelii pe care le punem la începutul Stâlpului următor și apoi continuăm cu Evanghelia 1-a a Învierii.

***

II. – DATA PAȘTILOR DE LA 1961**PÂNĂ LA 2118²⁶¹.****[DUPĂ PASCALIA ALEXANDRINĂ]****(*stil vechi / stil nou*)****[22 MARTIE / 4 APRILIE — 25 APRILIE / 8 MAI]**

1961 – 27 martie / 9 aprilie	1985 – 1 / 14 aprilie
1962 – 16 / 29 aprilie	1986 – 21 aprilie / 4 mai
1963 – 1 / 14 aprilie	1987 – 6 / 19 aprilie
1964 – 20 aprilie / 3 mai	1988 – 28 martie / 10 aprilie
1965 – 12 aprilie / 25 aprilie	1989 – 17 / 30 aprilie
1966 – 28 martie / 10 aprilie	1990 – 2 / 15 aprilie
1967 – 17 / 30 aprilie	1991 – 25 martie / 7 aprilie
1968 – 8 / 21 aprilie	1992 – 13 / 26 aprilie
1969 – 31 martie / 13 aprilie	1993 – 5 / 18 aprilie
1970 – 13 / 26 aprilie	1994 – 18 aprilie / 1 mai
1971 – 5 / 18 aprilie	1995 – 10 / 23 aprilie
1972 – 27 martie / 9 aprilie	1996 – 1 / 14 aprilie
1973 – 16 / 29 aprilie	1997 – 14 / 27 aprilie
1974 – 1 / 14 aprilie	1998 – 6 / 19 aprilie
1975 – 21 aprilie / 4 mai	1999 – 29 martie / 11 aprilie
1976 – 12 / 25 aprilie	2000 – 17 / 30 aprilie
1977 – 28 martie / 10 aprilie	2001 – 2 / 15 aprilie
1978 – 17 / 30 aprilie	2002 – 22 aprilie / 5 mai
1979 – 9 / 22 aprilie	2003 – 14 / 27 aprilie
1980 – 24 martie / 6 aprilie	2004 – 29 martie / 11 aprilie
1981 – 13 / 26 aprilie	2005 – 18 aprilie / 1 mai
1982 – 5 / 18 aprilie	2006 – 10 / 23 aprilie
1983 – 25 aprilie / 8 mai	2007 – 26 martie / 8 aprilie
1984 – 9 / 22 aprilie	2008 – 14 / 27 aprilie

²⁶¹ Indicăm data Sfințelor Paști numai până în **2118**, când diferența dintre cele două calendare (iulian – *stilul vechi* și gregorian – *stilul nou*) va crește de la 13 la 14 zile. Anii evidențiați sunt bisecți.

2009 — 6 / 19 aprilie	2043 — 20 aprilie / 3 mai
2010 — 22 martie / 4 aprilie	2044 — 11 / 24 aprilie
2011 — 11 / 24 aprilie	2045 — 27 martie / 9 aprilie
2012 — 2 / 15 aprilie	2046 — 16 / 29 aprilie
2013 — 22 aprilie / 5 mai	2047 — 8 / 21 aprilie
2014 — 7 / 20 aprilie	2048 — 23 martie / 5 aprilie
2015 — 30 martie / 12 aprilie	2049 — 12 / 25 aprilie
2016 — 18 aprilie / 1 mai	2050 — 4 / 17 aprilie
2017 — 3 / 16 aprilie	2051 — 24 aprilie / 7 mai
2018 — 26 martie / 8 aprilie	2052 — 8 / 21 aprilie
2019 — 15 / 28 aprilie	2053 — 31 martie / 13 aprilie
2020 — 6 / 19 aprilie	2054 — 20 aprilie / 3 mai
2021 — 19 aprilie / 2 mai	2055 — 5 / 18 aprilie
2022 — 11 / 24 aprilie	2056 — 27 martie / 9 aprilie
2023 — 3 / 16 aprilie	2057 — 16 / 29 aprilie
2024 — 22 aprilie / 5 mai	2058 — 1 / 14 aprilie
2025 — 7 / 20 aprilie	2059 — 21 aprilie / 4 mai
2026 — 30 martie / 12 aprilie	2060 — 12 / 25 aprilie
2027 — 19 aprilie / 2 mai	2061 — 28 martie / 10 aprilie
2028 — 3 / 16 aprilie	2062 — 17 / 30 aprilie
2029 — 26 martie / 8 aprilie	2063 — 9 / 22 aprilie
2030 — 15 / 28 aprilie	2064 — 31 martie / 13 aprilie
2031 — 31 martie / 13 aprilie	2065 — 13 / 26 aprilie
2032 — 19 aprilie / 2 mai	2066 — 5 / 18 aprilie
2033 — 11 / 24 aprilie	2067 — 28 martie / 10 aprilie
2034 — 27 martie / 9 aprilie	2068 — 16 / 29 aprilie
2035 — 16 / 29 aprilie	2069 — 1 / 14 aprilie
2036 — 7 / 20 aprilie	2070 — 21 aprilie / 4 mai
2037 — 23 martie / 5 aprilie	2071 — 6 / 19 aprilie
2038 — 12 / 25 aprilie	2072 — 28 martie / 10 aprilie
2039 — 4 / 17 aprilie	2073 — 17 / 30 aprilie
2040 — 23 aprilie / 6 mai	2074 — 9 / 22 aprilie
2041 — 8 / 21 aprilie	2075 — 25 martie / 7 aprilie
2042 — 31 martie / 13 aprilie	2076 — 13 / 26 aprilie

2077 – 5 / 18 aprilie	2098 – 14 / 27 aprilie
2078 – 25 aprilie / 8 mai	2099 – 30 martie / 12 aprilie
2079 – 10 / 23 aprilie	2100 – 18 aprilie / 1 mai
2080 – 1 / 14 aprilie	2101 – 10 / 23 aprilie
2081 – 21 aprilie / 4 mai	2102 – 26 martie / 8 aprilie
2082 – 6 / 19 aprilie	2103 – 15 / 28 aprilie
2083 – 29 martie / 11 aprilie	2104 – 6 / 19 aprilie
2084 – 17 / 30 aprilie	2105 – 22 martie / 4 aprilie
2085 – 2 / 15 aprilie	2106 – 11 / 24 aprilie
2086 – 25 martie / 7 aprilie	2107 – 3 / 16 aprilie
2087 – 14 / 27 aprilie	2108 – 22 aprilie / 5 mai
2088 – 5 / 18 aprilie	2109 – 7 / 20 aprilie
2089 – 18 aprilie / 1 mai	2110 – 30 martie / 12 aprilie
2090 – 10 / 23 aprilie	2111 – 19 aprilie / 2 mai
2091 – 26 martie / 8 aprilie	2112 – 3 / 16 aprilie
2092 – 14 / 27 aprilie	2113 – 26 martie / 8 aprilie
2093 – 6 / 19 aprilie	2114 – 15 / 28 aprilie
2094 – 29 martie / 11 aprilie	2115 – 31 martie / 13 aprilie
2095 – 11 / 24 aprilie	2116 – 19 aprilie / 2 mai
2096 – 2 / 15 aprilie	2117 – 11 / 24 aprilie
2097 – 22 aprilie / 5 mai	2118 – 3 / 16 aprilie

III. – CELE 35 DE PASCALII²⁶². [35 DE TABELE ALE SFINTELOR PAȘTI]

1.) † – SF. PAȘTI LA – 22 MARTIE / 4 APRILIE ÎN ANII – 2010; 2105

Postul Mare începe la – 2 / 15 februarie²⁶³.

Înălțarea Domnului – 30 aprilie / 13 mai

Duminica Cincizecimii – 10 / 23 mai

Postul Sfinților Apostoli începe la – 18 / 31 mai – și ține 42 de zile²⁶⁴.

²⁶² Aceste **35 de Pascalii (tabele)** cuprind în sine datele celor 35 de duminici (în anii bisecți și nebisecți) când se poate întâmpla să cadă sărbătoarea Sfintele Paști (de la 22 martie / 4 aprilie – până la 25 aprilie / 8 mai), precum și urmarea Evangheliștilor și citirea *Evangheliilor* în Duminicile de peste tot anul (**Evanghelistarul**); exapostilariile și glasurile pentru fiecare Duminică, și alte indicații necesare referitoare la sărbători și posturi. „*Cele 35 de tabele au fost alcătuite de Emanuel Glizonie și au fost îndreptate din nou cu îndemnarea Prea Fericitului, oarecând Patriarh al Ierusalimului, Domnul Hrisant*”. A se vedea: *Însemnare la Evanghelistarul din Evanghelie*, ediția a II-a, tipărită în anul 1895 în Tipografia Cărților Bisericești din București // *Sfânta și Dumnezeiasca Evanghelie*. – București, 1928, – P. I-XLIII. Noi am anexat aici aceste tabele (indicând numai datele despre: începerea Postului Mare, sărbătoarea Înălțării Domnului, Duminica Cincizecimii (a Pogorării Sfântului Duh; Ziua Sfintei Treimi), precum și data începerii și durata Postului Sfinților Apostoli) din *Însemnarea [la Evanghelistarul] Sfintei și Dumnezeieștii Evanghelii*, ediția de la Neamț, tipărită în 1845 și retipărită în 1928 la București. – *protodiac. I. M.*

²⁶³ Când **Sfintele Paști (Învierea Domnului)** cade pe data cea mai timpurie – 22 martie / 4 aprilie, praznicul *Întâmpinării Domnului* (2 / 15 februarie) cade în prima zi a Postului Mare. Și deoarece în I-a Săptămână a Postului Mare nu se cuvine de a săvârși slujbe cu privegheri, praznicul acesta se mută cu o zi mai înainte – la 1 / 14 februarie și în acest caz se va prăznui în Duminica Lăsatului sec de brânză sau Duminica Iertării.

²⁶⁴ **Postul Sfinților Apostoli** – este Postul de dinaintea sărbătoririi **Sfinților și mai-marilor Apostoli Petru și Pavel** (29 iunie / 12 iulie). Acest post are o durată variabilă, de la 8 până la 42 de zile, în funcție de data sărbătorii Paștilor, și începe după Duminica Tuturor Sfinților („*După Cincizecime sărbătorii o săptămână, iar apoi postiți*”. *Constituțiile Apostolice*, V, 19.). – *protodiac. I. M.*

**2.) † – SF. PAȘTI LA – 23 MARTIE / 5 APRILIE
ÎN ANII – 2037; 2048**

Postul Mare începe la – 3 / 16 februarie

Înălțarea Domnului – 1 / 14 mai

Duminica Cincizecimii – 11 / 24 mai

Postul Sfinților Apostoli începe la – 19 mai / 1 iunie – și ține 41 de zile

**3.) † – SF. PAȘTI LA – 24 MARTIE / 6 APRILIE
ÎN ANUL BISECT – 1980**

Postul Mare începe la – 4 / 17 februarie

Înălțarea Domnului – 2 / 15 mai

Duminica Cincizecimii – 12 / 25 mai

Postul Sfinților Apostoli începe la – 20 mai / 2 iunie – și ține 40 de zile

**4.) † – SF. PAȘTI LA – 25 MARTIE / 7 APRILIE
ÎN ANII – 1991; 2075; 2086**

Postul Mare începe la – 5 / 18 februarie

Înălțarea Domnului – 3 / 16 mai

Duminica Cincizecimii – 13 / 26 mai

Postul Sfinților Apostoli începe la – 21 mai / 3 iunie – și ține 39 de zile

**5.) † – SF. PAȘTI LA – 26 MARTIE / 8 APRILIE
ÎN ANII – 2007; 2018; 2029; 2091; 2102; 2113**

Postul Mare începe la – 6 / 19 februarie

Înălțarea Domnului – 4 / 17 mai

Duminica Cincizecimii – 14 / 27 mai

Postul Sfinților Apostoli începe la – 22 mai / 4 iunie – și ține 38 de zile

6.) † – SF. PAȘTI LA – 27 MARTIE / 9 APRILIE
ÎN ANII – 1961; 1972; 2034; 2045; 2056

Postul Mare începe la – 7 / 20 februarie

Înălțarea Domnului – 5 / 18 mai

Duminica Cincizecimii – 15 / 28 mai

Postul Sfinților Apostoli începe la – 23 mai / 5 iunie – și ține 37 de zile

7.) † – SF. PAȘTI LA – 28 MARTIE / 10 APRILIE
ÎN ANII – 1961; 1972; 2034; 2045; 2056

Postul Mare începe la – 8 / 21 februarie

Înălțarea Domnului – 6 / 19 mai

Duminica Cincizecimii – 16 / 29 mai

Postul Sfinților Apostoli începe la – 24 mai / 6 iunie – și ține 36 de zile

8.) † – SF. PAȘTI LA – 29 MARTIE / 11 APRILIE
ÎN ANII – 1999; 2004; 2083; 2094

Postul Mare începe la – 9 / 22 februarie

Înălțarea Domnului – 7 / 20 mai

Duminica Cincizecimii – 17 / 30 mai

Postul Sfinților Apostoli începe la – 25 mai / 7 iunie – și ține 35 de zile

9.) † – SF. PAȘTI LA – 30 MARTIE / 12 APRILIE
ÎN ANII – 2015; 2026; 2099; 2110

Postul Mare începe la – 10 / 23 februarie

Înălțarea Domnului – 8 / 21 mai

Duminica Cincizecimii – 18 / 31 mai

Postul Sfinților Apostoli începe la – 26 mai / 8 iunie – și ține 34 de zile

10.) † – SF. PAȘTI LA – 31 MARTIE / 13 APRILIE
ÎN ANII – 1969; 2031; 2042; 2053; 2064; 2115

Postul Mare începe la – 11 / 24 februarie

Înălțarea Domnului – 9 / 22 mai

Duminica Cincizecimii – 19 mai / 1 iunie

Postul Sfinților Apostoli începe la – 27 mai / 9 iunie – și ține 33 de zile

---

11.) † – SF. PAȘTI LA – 1 / 14 APRILIE
ÎN ANII – 1963; 1974; 1985; 1996; 2058; 2069; 2080

Postul Mare începe la – 12 / 25 februarie

Înălțarea Domnului – 10 / 23 mai

Duminica Cincizecimii – 20 mai / 2 iunie

Postul Sfinților Apostoli începe la – 28 mai / 10 iunie – și ține 32 de zile

---

12.) † – SF. PAȘTI LA – 2 / 15 APRILIE
ÎN ANII – 1990; 2001; 2012; 2085; 2096

Postul Mare începe la – 13 / 26 februarie

Înălțarea Domnului – 11 / 24 mai

Duminica Cincizecimii – 21 mai / 3 iunie

Postul Sfinților Apostoli începe la – 29 mai / 11 iunie – și ține 31 de zile

---

13.) † – SF. PAȘTI LA – 3 / 16 APRILIE
ÎN ANII – 2017; 2023; 2028; 2107; 2112; 2118

Postul Mare începe la – 14 / 27 februarie

Înălțarea Domnului – 12 / 25 mai

Duminica Cincizecimii – 22 mai / 4 iunie

Postul Sfinților Apostoli începe la – 30 mai / 12 iunie – și ține 30 de zile

14.) † – SF. PAȘTI LA – 4 / 17 APRILIE
ÎN ANII – 2039; 2050

Postul Mare începe la – 15 / 28 februarie

Înălțarea Domnului – 13 / 26 mai

Duminica Cincizecimii – 23 mai / 5 iunie

Postul Sfinților Apostoli începe la – 31 mai / 13 iunie – și ține 29 de zile

15.) † – SF. PAȘTI LA – 5 / 18 APRILIE
ÎN ANII – 1971; 1982; 1993; 2055; 2066; 2077; 2088

Postul Mare începe la – 16 (17) / 29 februarie (1 martie)

Înălțarea Domnului – 14 / 27 mai

Duminica Cincizecimii – 24 mai / 6 iunie

Postul Sfinților Apostoli începe la – 1 / 14 iunie – și ține 28 de zile

16.) † – SF. PAȘTI LA – 6 / 19 APRILIE
ÎN ANII – 1987; 1998; 2009; 2020; 2071; 2082; 2093; 2104

Postul Mare începe la – 18 februarie / 2 martie

Înălțarea Domnului – 15 / 28 mai

Duminica Cincizecimii – 25 mai / 7 iunie

Postul Sfinților Apostoli începe la – 2 / 15 iunie – și ține 27 de zile

17.) † – SF. PAȘTI LA – 7 / 20 APRILIE
ÎN ANII – 2014; 2025; 2036; 2109

Postul Mare începe la – 19 februarie / 3 martie

Înălțarea Domnului – 16 / 29 mai

Duminica Cincizecimii – 26 mai / 8 iunie

Postul Sfinților Apostoli începe la – 3 / 16 iunie – și ține 26 de zile

18.) † – SF. PAȘTI LA – 8 / 21 APRILIE
ÎN ANII – 1968; 2041; 2047; 2052

Postul Mare începe la – 20 februarie / 4 martie

Înălțarea Domnului – 17 / 30 mai

Duminica Cincizecimii – 27 mai / 9 iunie

Postul Sfinților Apostoli începe la – 4 / 17 iunie – și ține 25 de zile

---

19.) † – SF. PAȘTI LA – 9 / 22 APRILIE
ÎN ANII – 1979; 1984; 2063; 2074

Postul Mare începe la – 21 februarie / 5 martie

Înălțarea Domnului – 18 / 31 mai

Duminica Cincizecimii – 28 mai / 10 iunie

Postul Sfinților Apostoli începe la – 5 / 18 iunie – și ține 24 de zile

---

20.) † – SF. PAȘTI LA – 10 / 23 APRILIE
ÎN ANII – 1995; 2006; 2079; 2090; 2101

Postul Mare începe la – 22 februarie / 6 martie

Înălțarea Domnului – 19 mai / 1 iunie

Duminica Cincizecimii – 29 mai / 11 iunie

Postul Sfinților Apostoli începe la – 6 / 19 iunie – și ține 23 de zile

---

21.) † – SF. PAȘTI LA – 11 / 24 APRILIE
ÎN ANII – 2011; 2022; 2033; 2044; 2095; 2106; 2117

Postul Mare începe la – 23 februarie / 7 martie

Înălțarea Domnului – 20 mai / 2 iunie

Duminica Cincizecimii – 30 mai / 12 iunie

Postul Sfinților Apostoli începe la – 7 / 20 iunie – și ține 22 de zile

22.) † – SF. PAȘTI LA – 12 / 25 APRILIE
ÎN ANII – 1965; 1976; 2038; 2049; 2060

Postul Mare începe la – 24 februarie / 8 martie

Înălțarea Domnului – 21 mai / 3 iunie

Duminica Cincizecimii – 31 mai / 13 iunie

Postul Sfinților Apostoli începe la – 8 / 21 iunie – și ține 21 de zile

23.) † – SF. PAȘTI LA – 13 / 26 APRILIE
ÎN ANII – 1970; 1981; 1992; 2065; 2076

Postul Mare începe la – 25 februarie / 9 martie

Înălțarea Domnului – 22 mai / 4 iunie

Duminica Cincizecimii – 1 / 14 iunie

Postul Sfinților Apostoli începe la – 9 / 22 iunie – și ține 20 de zile

24.) † – SF. PAȘTI LA – 14 / 27 APRILIE
ÎN ANII – 1997; 2003; 2008; 2087; 2092; 2098

Postul Mare începe la – 26 februarie / 10 martie

Înălțarea Domnului – 23 mai / 5 iunie

Duminica Cincizecimii – 2 / 15 iunie

Postul Sfinților Apostoli începe la – 10 / 23 iunie – și ține 19 zile

25.) † – SF. PAȘTI LA – 15 / 28 APRILIE
ÎN ANII – 2019; 2030; 2103; 2114

Postul Mare începe la – 27 februarie / 11 martie

Înălțarea Domnului – 24 mai / 6 iunie

Duminica Cincizecimii – 3 / 16 iunie

Postul Sfinților Apostoli începe la – 11 / 24 iunie – și ține 18 zile

26.) † – SF. PAȘTI LA – 16 / 29 APRILIE
ÎN ANII – 1962; 1973; 2035; 2046; 2057; 2068

Postul Mare începe la – 28 februarie / 12 martie

Înălțarea Domnului – 25 mai / 7 iunie

Duminica Cincizecimii – 4 / 17 iunie

Postul Sfinților Apostoli începe la – 12 / 25 iunie – și ține 17 zile

---

27.) † – SF. PAȘTI LA – 17 / 30 APRILIE
ÎN ANII – 1967; 1978; 1989; 2000; 2062; 2073; 2084

Postul Mare începe la – 29 februarie (1 martie) / 13 (14) martie

Înălțarea Domnului – 26 mai / 8 iunie

Duminica Cincizecimii – 5 / 18 iunie

Postul Sfinților Apostoli începe la – 13 / 26 iunie – și ține 16 zile

---

28.) † – SF. PAȘTI LA – 18 APRILIE / 1 MAI
ÎN ANII – 1994; 2005; 2016; 2089; 2100

Postul Mare începe la – 1 / 14 martie

Înălțarea Domnului – 27 mai / 9 iunie

Duminica Cincizecimii – 6 / 19 iunie

Postul Sfinților Apostoli începe la – 14 / 27 iunie – și ține 15 zile

---

29.) † – SF. PAȘTI LA – 19 APRILIE / 2 MAI
ÎN ANII – 2021; 2027; 2032; 2111; 2116

Postul Mare începe la – 2 / 15 martie

Înălțarea Domnului – 28 mai / 10 iunie

Duminica Cincizecimii – 7 / 20 iunie

Postul Sfinților Apostoli începe la – 15 / 28 iunie – și ține 14 zile

**30.) † – SF. PAȘTI LA – 20 APRILIE / 3 MAI
ÎN ANII – 1964; 2043; 2054**

Postul Mare începe la – 3 / 16 martie

Înălțarea Domnului – 29 mai / 11 iunie

Duminica Cincizecimii – 8 / 21 iunie

Postul Sfinților Apostoli începe la – 16 / 29 iunie – și ține 13 zile

---

**31.) † – SF. PAȘTI LA – 21 APRILIE / 4 MAI
ÎN ANII – 1975; 1986; 2059; 2070; 2081**

Postul Mare începe la – 4 / 17 martie

Înălțarea Domnului – 30 mai / 12 iunie

Duminica Cincizecimii – 9 / 22 iunie

Postul Sfinților Apostoli începe la – 17 / 30 iunie – și ține 12 zile

---

**32.) † – SF. PAȘTI LA – 22 APRILIE / 5 MAI
ÎN ANII – 2002; 2013; 2024; 2097; 2108**

Postul Mare începe la – 5 / 18 martie

Înălțarea Domnului – 31 mai / 13 iunie

Duminica Cincizecimii – 10 / 23 iunie

Postul Sfinților Apostoli începe la – 18 iunie / 1 iulie – și ține 11 zile

---

**33.) † – SF. PAȘTI LA – 23 APRILIE / 6 MAI
ÎN ANUL BISECT – 2040**

Postul Mare începe la – 6 / 19 martie

Înălțarea Domnului – 1 / 14 iunie

Duminica Cincizecimii – 11 / 24 iunie

Postul Sfinților Apostoli începe la – 19 iunie / 2 iulie – și ține 10 zile

**34.) † – SF. PAȘTI LA – 24 APRILIE / 7 MAI
ÎN ANUL NEBISECT – 2051**

Postul Mare începe la – 7 / 20 martie

Înălțarea Domnului – 2 / 15 iunie

Duminica Cincizecimii – 12 / 25 iunie

Postul Sfinților Apostoli începe la – 20 iunie / 3 iulie – și ține 9 zile

**35.) † – SF. PAȘTI LA – 25 APRILIE / 8 MAI
ÎN ANII – 1983; 2078**

Postul Mare începe la – 8 / 21 martie

Înălțarea Domnului – 3 / 16 iunie

Duminica Cincizecimii – 13 / 26 iunie

Postul Sfinților Apostoli începe la – 21 iunie / 4 iulie – și ține 8 zile

***

IV. – CE E CU ZIUA DE 14 FEBRUARIE, NUMITĂ „A SF. VALENTIN” SAU „A ÎNDRĂGOSTIȚILOR”?²⁶⁵.

14 februarie 2009, Chișinău

Dacă să cercetăm calendarul și Sinaxarul Bisericii Ortodoxe, atunci vedem, că în ziua de 14 februarie (atât potrivit calendarului gregorian, cât și celui iulian) nu întâlnim pomenirea Sfântului Valentin. Biserica Ortodoxă cinstește și pomeneste trei sfinți cu numele de „Valentin”: la 24 aprilie / 7 mai – Sfântul Mucenic Valentin (228); la 6 / 19 iulie – Sfântul Sfnțit Mucenic Valentin preotul (269) și la 30 iulie / 12 august – Sfântul Sfnțit Mucenic Valentin (Ualentin), episcopul Interamnei (din regiunea Umbriei, Italia) (273) (datele sunt arătate potrivit ambelor stiluri calendaristice: vechi și nou. Aici n-am pomenit pe Noii Mucenici și Mărturisitori cu numele de „Valentin” ce au pățimit pentru Hristos în secolul XX). Nici unul din acești trei sfinți nu este persoana, de numele căreia este legată la mijlocul lunii februarie, deja de mai bine de 15 ani – „ziua Sfântului Valentin”, numită „...a îndrăgostiților...”, când apar așa-numitele „valentine” („valentine”) – ilustrate (vederi) speciale romantice în formă de inimioare.

Enciclopedia catolică indică de asemenea trei sfinți cu numele de „Valentin”, care sunt indicați în Martirologiu în ziua a 14-a a lunii februarie. Aceeași ediție amintește de sărbătorirea populară a „zilei Sfântului Valentin”. Originea acestei sărbători trebuie căutată, fără îndoială, în credința populară superstițioasă din Evul mediu, când se credea că

²⁶⁵ Acest capitol este prezentat după: Munteanu I., protodiac. *Ce e cu ziua de 14 februarie, numită „a Sf. Valentin” sau „a îndrăgostiților”? // Lumină din Lumină...* Publicație periodică a Catedralei ortodoxe *Schimbarea la Față a Mântuitorului* din or. Chișinău. Nr. 51, februarie 2009, – Pp. 4-5.

pe la mijlocul lunii februarie la păsări începe perioada nupțială. În legătură cu aceasta, ziua de 14 februarie era considerată drept zi consacrată în special pentru cei îndrăgostiți: puteau fi expediate și transmise scrisori de dragoste, se dăruiau bibelouri, ce aminteau de dragoste.

Literatura engleză și franceză din secolul al XV-lea amintește de o asemenea practică. Se pare că cea mai timpurie mențiune despre aceasta aflăm în baladele a 34-a și a 35-a ale poetului John Gower (1327-1408). Cei care se aleg (se îndrăgostesc) în timpul acestei sărbătoriri, trebuie să se numească unul pe altul – „*Valentin*” al său. Dame Elizabeth Brews descrie în *Paston Letters* perechea demnă, pe care ea dorește s-o găsească și s-o aleagă pentru fiica sa, adresând cuvintele sale alesului curtezan: „*Luni, vărul meu, va fi ziua sfântului Valentin, și fiecare păsărică își va găsi perechea. Și dacă tu vei dori să vii marți seara și te vei înarma cu răbdare, eu cred lui Dumnezeu, că tu vei vorbi cu bărbatul (soțul) meu, și eu mă voi ruga, ca noi să încheiem acest lucru*”. În curând după aceasta tânăra doamnă a expediat aceluiși bărbat o scrisoare, semnând-o: „*Dragului meu Valentin, John Paston, escvayerul*”. Mai târziu obiceiul de a alege și de a expedia „valentine” treptat s-a dat uitării și a fost regenerat abia în secolul XX.

În prezent în Occident acest obicei a devenit o sărbătoare neoficială foarte răspândită, iar odată cu căderea „cortinei de fier”, a pătruns și pe teritoriul statelor post-sovietice. Amintirea de „ziua îndrăgostiților” noi o auzim astăzi tot mai des și mai des. Internet-ul propune o mulțime de site-uri, unde poți citi despre această „sărbătoare, a lua cunoștință cu exemple de jocuri speciale, a afla ce se cuvine de a scrie pe „valentin-kă” și de a o expedia imediat prietenei (sau prietenului).

Tradiția romano-catolică nu mărturisește despre apariția „zilei sfântului Valentin” ca fiind în legătură cu vreunul din sfinții, pomenirea căroră se săvârșește în această zi. În ciuda părerii larg răspândite, această sărbătoare poartă un caracter pur laic. Există presupuneri, că această sărbătorire își trage originea de la sărbătoarea romană „*Lupercalia*” – festival al erotismului în cinstea zeiței „febrilei” iubiri *Juno Februata*. Toți lăsau activitățile și trebile lor și se începea veselie și distracțiile, scopul căroră era aflarea jumătății (perechii) dorite. Toți se loveau cu

anumite centuri, numite „*februa*” (de unde și denumirea lunii – „*februarie*”) – se credea că acestea sunt dăătoare de succese în dragoste, fericire în căsătorie, etc....

Potrivit surselor laice este răspândită *legenda despre Sfântul Valentin*, nefiind fondată și argumentată de surse istorice autentice. Legenda aceasta povestește cum împăratul roman Claudiu II (268-270) își puse în gând să cucerească lumea, dar armata romană ducea lipsă acută de ostași pentru campaniile militare, ceea ce împiedica planurilor războinice. Cei căsătoriți nu doreau să-și lase soțiile, iar cei îndrăgostiți – iubitele. Izvorul tuturor nenorocirilor Claudiu II îl vedea în căsătorie și de aceea a interzis ritualul cununiei. Dar episcopul Valentin n-a luat în seamă interdicția tiranului și săvârșea cununii în taină. Foarte curând Valentin a fost aruncat în temniță. Cu câteva zile înainte de execuție la el a fost adusă o fată, fiica unui din temniceri, care era grav bolnavă. Se spune că Valentin având darul tămăduirilor, a vindecat-o, însă el însuși nu mai putea fi ajutat cu nimic. Pedepsa capitală era hotărâtă pentru ziua de 14 februarie. Cu o zi înainte de execuție Valentin a cerut de la temnicer o foaie, o pană și cerneală și repede a scris fetei o scrisoare de adio. La 14 februarie anul 270 el a fost executat. Iar fata a deschis scrisorica, în care Valentin a scris despre iubirea sa (a făcut o declarație de dragoste) și a semnat „*Al tău Valentin*”. Aceasta a și pus temelia tradiției „zilei sfântului Valentin”, care mai apoi a devenit una a „cultului sfântului Valentin”.

Faptul că această legendă este absolut lipsită de orice autenticitate se vede cel puțin și din aceea, că este zidită pe un evident anacronism: în Biserica Primară (în secolul al III-lea) nu exista un ritual (cin) special bisericesc al cununiei. Sfânta Taină a Nunții sau a Cununii se săvârșea printr-o binecuvântare și rugăciune scurtă a episcopului și prin comuniunea euharistică (împărtășirea) comună a mirelui și a miresei. Rânduiala de sine stătătoare a Cununii – e de o proveniență destul de târzie și e cunoscută nu mai devreme de secolul al IX-lea. În Rusia până la sfârșitul secolului al XVII-lea cununia era o formă de încheiere a căsătoriei numai pentru păturile înstărite ale poporului și abia mai târziu ritualul bisericesc a pătruns și în rândurile de jos.

Și atunci apare întrebarea: putem sau nu de a sărbători „ziua sf. Valentin”? Care este atitudinea Bisericii Ortodoxe față de această „sărbătoare”? Aici trebuie dat un răspuns foarte prudent. **„Toate îmi sunt îngăduite, dar nu toate îmi sunt de folos. Toate îmi sunt îngăduite, dar nu mă voi lăsa biruit de ceva”**, – scrie apostolul Pavel creștinilor din Corint (*I Corinteni*, 6, 12). Pot oare creștinii să fie iubiți și iubitori? Numaidecât, chiar mai mult decât atât, numai în Creștinism capacitatea de a iubi, vocația spre iubire a fost ridicată în legătură nemijlocită cu înseși firea omului. Din Sfânta Scriptură noi știm, că omul a fost creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu (*Facere*, 1, 27). Apostolul Ioan Teologul scrie, că **„...Dumnezeu este iubire”** (*I Ioan*, 4, 8). De aceea a iubi – înseamnă a realiza în sine chipul lui Dumnezeu, iar a crește în iubire – înseamnă a te apropia de Dumnezeu. Dar aici e neapărat necesară o esențială remarcă. În limbile română, rusă noi cunoaștem numai un singur cuvânt – „dragoste” sau „iubire” („любовь”) – prin care noi exprimăm o serie de concepții complet diferite, printre care și dragostea față de Dumnezeu, și sentimentul față de omul iubit (adorat), și dragostea prietenească, și dragostea părintească, și dragostea față de neam, strămoși și datini, și afecțiunea (atașamentul) față de un obiect oarecare, și, în sfârșit, așa-numita acțiune „de a face dragoste” („занятие любовью”). În această privință limba noastră e cu mult mai săracă decât cea greacă, în care au fost scrise textele Noului Testament. În limba greacă avem „dragoste – *éros*”; „dragoste – *agapi*”, „dragoste – *filia*” ș. a. Cel mai puternic sentiment care a cucerit întreaga fire omenească – este „*éros*-ul”. În textele grecești acest cuvânt este întrebuințat când se are în vedere dragostea lui Dumnezeu față de oameni, dragostea față de Dumnezeu și sentimentul iubitului față de iubită (în cărțile slave de cult deseori este tradus prin „*рачение*”: „Усладил мя еси любовью, Христе, изменил мя еси Божественным Твоим рачением” [„Îndulcitu-m-ai cu dorul Tău, Hristoase, și m-ai schimbat cu dumnezeiasca Ta dragoste”]²⁶⁶. Orice om, care a citit cât de puțin serios Noul Testament, poate să menționeze, că în Sfânta Scriptură re-

²⁶⁶ A se vedea în *Rânduiala Sf. Împărtășiri*.

lațiile lui Dumnezeu cu omenirea (cu Biserica) se aseamănă cu relațiile dintre bărbat și femeie: Hristos îngrijește Biserica ca un soț grijuliu, iar Biserica îi răspunde cu fidelitatea corespunzătoare. De aceea adevărata dragoste omenească întotdeauna este binecuvântată de Dumnezeu și este încuviințată și respectată cu toată demnitatea de Sfânta Biserică. Dar sentimentul înalt și curat ce unește pe bărbat și pe femeie „*într-un trup*” anume în viața de familie, trebuie deosebit de pseudo-iubirea pătimașă cea din afara căsătoriei. Din punct de vedere ortodox, îmbinarea de cuvinte „a face dragoste” sună sinonimic cu „a săvârși o nelegiuire”, adică a fi pe pragul pângăririi sufletului și trupului. „A iubi” și „a te folosi” – sunt antonime. Dragostea și pasiunea nu sunt una și aceeași. Și aici nicidecum nu am în vedere disprețuirea trupului care este străină tradiției ortodoxe autentice. Apropierea (intimitatea) fizică a soților, accentuez, anume a soților, nu a unor tineri înflăcărați de patimi, – este pe drept cuvânt firească și justificată pentru că ea exprimă pe deplin unitatea lor, și anume nu numai unitatea intereselor sau a sarcinilor și problemelor vieții, ci unitatea cea mai profundă și statornică – unitatea în Hristos. Asemenea unire a doi oameni într-un trup se sfârșește logic cu apropierea (intimitatea) trupească, dar nicidecum cu „a face dragoste”. În acest ultim caz fiecare „partener” tinde să-și satisfacă ale sale patimi, propria trufie, să obțină satisfacție pentru sine, iar pe celălalt om îl sesizează (posibil și inconștient) numai ca pe un izvor pentru plăceri.

Mediul laic declară că „ziua de 14 februarie”, numită „a sfântului Valentin” este „ziua îndrăgostiților” și în consecință pentru majoritatea tinerilor această zi a devenit una a desfrâului deschis, a unor josnicii și fărădelegi de nedescris. Noi însă, vrem să spunem, că asemenea declarație, pe drept cuvânt bolnavă, și asemenea „sărbătoare”, pe care unii o înalță la rangul de „tradițională, a iubirii libere”, încercând să-i găsească „origini” religioase (precum că „sfântul Valentin ar fi ocrotitorul îndrăgostiților” (!) – este o defăimare și o batjocorire adusă Sfintei Tradiții și Sinaxarului bisericesc – Biserica n-are nimic comun cu așa-numita „sărbătoare” plină de urâciune și lipsită de orice sens și moralitate care întuneacă cu totul sentimentul curat și veșnic al dragostei

cele adevărate. Iar în adevărata dragoste, cea plină de jertfire și trăire pentru fericirea omului de alături – euforia, pasiunea și aprinderea spre plăcere – lipsesc: tu vezi omul așa cum este, fără înflorituri și înfrumusețări de tot felul, și înțelegi, că el este scump, mai bine zis de neprețuit pentru tine, și nu de aceea că anume în „ziua de 14 februarie” ai avea „posibilitatea și libertatea” să-i „demonstrezi” că el este „cel mai-cel mai”, ci pur și simplu pentru că acesta este – anume el.

Biserica Ortodoxă nu neagă că perioada (perioadele) îndrăgostirii – este poate cel mai dorit și așteptat timp din viața tinerilor și tinerelor, dar se cuvine de a ține minte, că îndrăgostirea nu este și nu se sfârșește cu „o relație sexuală furtunoasă”, după cum consideră multe minți limitate și reduse. Dragostea este virtutea, trăirea însoțită de rugăciune în „*hotarele legii și după rânduiala firii*” ce duce la desăvârșire, la dobândirea vieții veșnice.

De aceea, tinerilor, băieți și fete, dacă voi cu adevărat sunteți îndrăgostiți, veniți la Lumină, în Biserică – întotdeauna, și azi (14 februarie) și mâine, 15 februarie – ziua Întâlnirii, a Întâmpinării (sărbătoarea Întâmpinării Domnului). Întâlniți-vă aici și vă rugați împreună unul pentru altul. Doar rugăciunea – îndreaptă voia omului, ce dorește binele celui de alături. Dacă ochii voștri vor fi îndreptați spre una și aceeași icoană, atunci încă un fir va apropia și mai mult inimile voastre unul de altul.

***

V. – CE SĂRBĂTORIM, DE FAPT, LA 8 MARTIE?²⁶⁷.

8 Martie 2009

Suspiciunea față de aparențe este una din virtuțile creștine. Fără a cerceta, se poate încrede doar în Biserică, în rest creștinul trebuie să fie suspicios. El nu trebuie să evite întrebările copilărești de felul: „Ce faceți?”; „Unde mă duceți?...”.

Fiind în afara Bisericii, te întrebi: unde am nimerit? Ești luat de mână și împins în horă: „Joacă!”. Dar dacă hora e încinsă în jurul unui idol? Sau sub picioarele unde dansezi e un loc sfânt ... În Creștinism nu se admite ca cineva fără cunoștință de cauză „să sară cu capul în fântână”. În caz contrar, putem repeta o întâmplare ce s-a petrecut pe timpul împăratului roman Iulian Apostatul (361-363).

Iulian domnea după împăratul Constantin Mare (306-337), adică după ce o mare parte din Imperiu a primit Creștinismul. Dar noul împărat a dorit să întoarcă Imperiul înapoi cu fața spre păgânism și a recurs la un șiretlic. „*După un obicei străvechi, împăratul împărțea banii ostașilor. Însă de data aceasta el a pus între tron și ostași un altar cu cărbuni încinși și a poruncit ostașilor mai întâi să ardă puțină tămâie și apoi să primească banii din mâna sa. O mare parte din armată, din neștiință a fost înșelată, dar unii au descoperit vicleșugul și, prefăcându-se bolnavi, au ocolit această capcană.*”

---

²⁶⁷ În acest capitol prezentăm studiul nostru critico-apologetic referitor la așa-numita „zi internațională a femeii” sau „sărbătoare de 8 Martie” potrivit cercetărilor și articolelor diaconului, prof., dr. Andrei Kuraev: „*Можно ли не праздновать 8 Марта?*” („Putem oare să nu sărbătorim 8 Martie?”, 8 Martie 2009, Moscova) și preotului Andrei Dudcenko: „*8 Марта – рудимент советской эпохи*” („8 Martie – rudiment al epocii sovietice”, 8 Martie 2009, Kiev) // *Жизнь в Церкви*: <http://kiev-orthodox.org/site/churchlife/309/>. – protodiac. I. M.

După împărțire, unii ostași stăteau la masă. Unul dintre creștinii ce primiseră banii în acest mod, luând cupa cu vin, a făcut asupra ei semnul crucii, la care alt ostaș i-a reproșat: „Cum poți binecuvânta vinul cu semnul crucii, când nu demult ai ars tămâie Împăratului? Oare nu te-ai lepădat de Hristos prin acest gest?”. Auzind aceasta, mulți din cei ce stăteau la masă și-au dat seama de ceea ce au făcut și au plâns. Lăsând cheful, ei au alergat în piață strigând că sunt creștini și că au fost înșelați de împăratul viclean. Ajungând la palat, ei au cerut sa fie arși pe rug, pentru că întinați fiind, să fie curățiți prin foc”²⁶⁸.

După cum vedem, creștinul ar trebui să fie cel puțin curios: ce se întâmplă, totuși, după cortină? Uneori însă această cortină, privită de departe, arată ca un perete după care nu mai este nimic. Dar chiar dacă „decoratorul” se jură că peretele este real și că nu e un decor, iată că un amănunt iese la iveală și compromite toate jurămintele lui. Unele din acest fel de amănunte m-au făcut să cercetez mai amănunțit ziua de 8 Martie. M-am întrebat: de fapt, ce facem în această zi? Este oare această sărbătoare neutră cu privire la principiile creștine?

În religie, ca și în cultură, există un compartiment de cercetare: reconstrucția mitologică. După cum un arheolog, bazându-se pe un fragment dintr-o coloană, reconstruiește aspectul unui templu, iar un istoric al religiei, după o referire neînsemnată, încearcă să refacă un cadru religios cândva actual, tot așa și eu, bazându-mă pe detaliile ce au ajuns până în zilele noastre, încerc să găsesc motivul pentru care se sărbătorește 8 Martie. Întrucât această zi este unica frântură din „dinozaurul” sovietic care s-a mai păstrat, apar înrebări: De ce anume ea a supraviețuit perioadei comuniste? Ce asocieri, gânduri, speranțe erau legate de acea dată, când sărbătoarea de abia fusese inclusă în calendar?

Cunoaștem istoria înființării tuturor sărbătorilor comuniste, ca 1 Mai sau 7 Noiembrie, dar nu și 8 Martie. [...] Nu există o versiune oficială în care să se explice de ce a fost aleasă anume această dată pentru sărbătorirea „zilei internaționale a femeii”.

²⁶⁸ Apud: Teodorit. *Istoria Bisericii*, cap. 3, 16-17.

Mulți ani de-a rândul, când se apropia ziua de 8 Martie, întrebam istoricii și jurnaliștii, ce se pregăteau să scrie articole pe această temă, și chiar oameni de rând: „*De ce sărbătorim anume această zi?*” Dar de fiecare dată primeam aceleași răspunsuri: „*Așa a fost lăsat...*” sau „*Așa s-a hotărât...*” [...]

De la sine, nu apar sărbători. În special, sărbătorile comuniste au fost stabilite de persoane istorice reale. Cine dar ne-a învățat să sărbătorim această zi? Cine și de ce? Putem reconstrui și înțelege motivațiile acestor oameni? În propaganda oficială niciodată n-a existat un temei sau o argumentare ideologică a acestei sărbătoriri.

Știința, înainte de a propune ipoteze noi, arată de ce nu sunt satisfăcătoare argumentele vechi. De aceea voi explica de ce nu sunt de acord cu unele explicații cu privire la 8 Martie. De exemplu, nu sunt de acord cu explicația că această zi este ziua primăverii. Nu ar fi mai corect ca ziua primăverii să fie pe 1 Martie (cum serbează românii, bulgarii, sau sârbii), prima duminică din lună, sau ziua echinocțiului de primăvară – 21 / 22 Martie? De ce primăvara ar trebui să vină pe 8 Martie?

Dacă este o zi a femeii, n-ar fi mai comod să se sărbătorească în una din duminicile primăverii și nu obligatoriu într-o zi care se nimereste în diferite zile ale săptămânii? Este această zi o amintire a unui eveniment istoric revoluționar? Nici o sursă oficială nu confirmă această presupunere.

Nu e straniu că oamenii serbează o zi de care nu știu mai nimic? Nu face aceasta posibilă situația în care cei invitați la o petrecere serbează una, iar organizatorii – cu totul altceva. Ei nu vor să descopere adevăratul motiv al petrecerii: „*Bucuria noastră e mare și nu ne împotrivim ca lumea să ne felicite, însă sărbătoarea noastră nu e înțeleasă tuturor. Totuși dorim o sărbătoare mondială, de aceea, pentru ca toți să fie veseli și să ne felicite cu sinceritate, îi vom da o altă denumire și o altă explicație*”.

Ce poate fi neînțeles și ascuns în această zi? Cu toții știm că 8 Martie este așa-numita „zi internațională a femeii”. De asemenea știm, că femeii sunt în toate țările lumii. Cu toate acestea, în ultimii ani ne-am dat seama că această zi se serbează *doar* în țările fostei U.R.S.S. și în unele țări

foste socialiste. De ce în celelalte țări nu se serbează această zi „internațională”? Răspunsul este cutremurător de contradictoriu: potrivit sensului original al acestei zile – 8 Martie n-a fost concepută drept zi a femeilor, a frumoasei doamne sau sărbătoare „a mamelor și bunicilor”: **8 Martie – accentuez încă o dată – nu e ziua femeii, ci a unui tip de femeie – a femeii-revoluționar**. Iată de ce în țările unde mișcarea comunistă nu a prins rădăcini, această „sărbătoare” nu s-a păstrat.

Istoria acestei „sărbători” de obicei este legată de o evreică-nemțoaică revoluționară pe nume – Clara Țetkin, care, hotărând să folosească energia nestăpânită a femeilor în lupta cu exploatorii, a înființat detașamentul revoluționar femeiesc. Și deși înființarea acestui detașament nu era prevăzută pentru o zi anumită, s-a hotărât să fie aleasă (desemnată) o zi, care ar putea fi considerată drept Ziua de naștere a „proletariatului femeiesc”.

Este înțeleasă nevoia mișcării revoluționare de a avea sărbătorile proprii în locul unor sărbători populare, bisericesti sau naționale. De asemenea este înțeleasă și dorința de a trezi și încrederea în tovarășii de luptă. Destul de ingenioasă a fost ideea de a încadra în mișcarea revoluționară nu numai bărbați muncitori, ci și femei, creându-le și o sărbătoare a lor. Întemeietorii Statului sovietic erau atești înflăcărați și acestor creatori ai „patriei socialiste” le era necesar crearea unui sistem propriu de culte și ritualuri ce s-ar contrapune Ortodoxiei și Tainelor Bisericii. Tradițiile și obiceiurile sovietice – sunt o parodie groaznică a vieții religioase, un act fals, o nulitate utopică. Acești creatori ai grandioasei înlocuiri au realizat, totuși, niște invenții neîntrecute: partidul – în locul Bisericii, corpul „вождь”-ului – în locul Mormântului Purtător de Viață al Mântuitorului, portretele liderilor comunismului – în locul icoanelor, congresele de partid – în locul Sinoadelor bisericesti, demonstrațiile – în locul procesiunilor cu crucea, etc. În locul cinstirii Maicii Domnului – gloatelor „muncitorești” și „țărănești” li s-a propus „ziua femeii”, care s-a înscris cu un așa succes în calendarul sovietic.

De ce, însă, ziua femeii-revoluționar a fost pusă pe 8 Martie? Cine din liderii mișcării a fost concediat? Cine a fost arestat? Cine din ei s-a născut în această zi? Nici un răspuns... De aici reiese că motivele

creării acestei sărbători nu au fost istorice, sociale sau publice. Ceva personal se asocia la fondatorii acestei sărbători cu această dată.

Odată ce motivele au fost personale, ar trebui să cercetăm mai îndeaproape persoanele, care de altfel ne sunt cunoscute încă din copilărie. Numai că abia nu demult ne-am permis să observăm că nu doar apartenența la Internațională și ideile revoluționare erau comune pentru ei, ci și o legătură etnică. „Internaționala”, cum s-a constatat mai târziu, în mare parte era „uninațională”. Este un fapt fără de care nu se poate vorbi despre mișcarea revoluționară din Europa de la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea. Anume evreii au ridicat poparele împotriva „lumii violenței” și au propus ca ea să fie „distrusă din temelie”. Să ne amintim de sprijinul organizației evreiești BUND în petrecerea primului congres al Partidului Revoluționar Social-Democrat din Rusia. „Comitetul Central al BUND-ului a luat parte activă în organizarea primului congres al partidului și s-a ocupat în special de partea organizatorică... Cremer, care locuia în Minsk, avea o influență destul de mare în sesiunile Congresului. Primul Congres a avut loc chiar în sediul BUND-ului din Minsk”²⁶⁹.

Iată cum explică cauzele eșuării revoluției din 1905 V. Jabotinski, unul din liderii mișcării sioniste din Rusia. „Îmi amintesc că atunci gloatele erau în stare de orice. Un orator iscusit l-ar fi putut conduce ușor la asaltul Odesei și la spânzurarea lui Dimitrie Neidgard pe stâlpul unui felinar. Într-adevăr, oratorii erau ascultați cu sufletul la gură, numai că toți erau fețe cunoscute „cu ochii rotunzi, urechile mari și gura p...” și nici nu începea bine să vorbească că în gloată se auzea: „Ăsta-i jidan”. Era o remarcă, în nici un caz o exclamație sau un răcnet, și în această remarcă nu se găsea nici urmă de răutate, doar că acest amănunt se lua în considerație și imediat se observa cum temperamentul gloatelor scădea. În acele momente, poporul și oratorul trebuiau să fie una, ei însă nu aveau nimic comun cu Rusia, cu tradițiile ei

²⁶⁹ Apud: Țolghin. *Despre I-ul Congres al P.R.S.D.R. // Slăbiciunea socialismului. Revoluția din Rusia și evreii*, A. Serebrenikov, sub îndrumarea lui A. I. Soljenițan. – Paris-Moscova, 1995, – P. 27.

– ei erau străini pentru popor. Evreii ieșeau și vorbeau despre ceva, iar lumea îi asculta fără ură, dar și fără înflăcărare. Se observa că odată cu ieșirea primului orator-evreu, rușii concluzionau: „Dacă vorbesc jidanii, înseamnă că doar pe jidani îi privește”. Se crea senzația unei cauze străine, profitul căreia îl vor avea tot străinii”²⁷⁰.

Acum să ne amintim de revoluția care a reușit bolșevicilor. Se zice că Feldman, întâlnindu-se cu niște țărani „deputați”, a zis: „Curând, tovarăși, în toată lumea se va instaura puterea sovietelor!” La care primise un răspuns: „Așa ceva nu va fi”. „De ce nu va fi?” – întreabă Feldman tulburat. „Nu-s destui jidani”.

Recunoscând omogenitatea etnică a „revoluției ruse”, să pătrundem în viețile acestor oameni. Închipuți-vă în locul Clarei Țetkin, să zicem. V-a venit în gând să înființați o grupare revoluționară de femei, să folosiți forța feminină în lupta contra „exploataților capitaliști”. Pentru o consolidare și o propagandă mai bună a acestei mișcări, aveți nevoie de o zi simbolică, care ar fi ziua Femeii-Revoluționar.

Revoluția, după cum se știe, pornește dintr-un patos religios. Ea însăși este un mit, iar unui mit îi este caracteristic să aibă antecedente. Acțiunea prezentă ar trebui să readucă în actualitate un oarecare model din mitologia veche. Instinctul mitic al revoluției pune întrebarea astfel: „Au fost în istorie femei care au ridicat poporul în lupta contra tiraniei și au avut succes?” Rugând un european să dea un nume de femeie-lider, el negreșit va răspunde: Ioana d’Arc. Dar Clara Țetkin e evreică și pentru ea mai familiare sunt asocierile cu evenimentele din istoria popoului său. Pentru evrei Ioana d’Arc se asociază cu Estera din istoria biblică. De aceea, atunci când Partidul a pus problema înființării unei sărbători feminine, Clara Țetkin și-a adus aminte de Estera și a reușit să motiveze ziua de naștere a detașamentului ei cu istoria popoului ei, a evreilor – cu sărbătoarea *Purim*, pe care iudeii o sărbătoresc la hotarele iernii cu primăvara.

Cu multe secole în urmă Estera și-a salvat poporul de mânia unui tiran. Istoria aceasta este prezentă nu numai în Biblie. Esterei îi este

²⁷⁰ Apud: Jabotinski V. *Revoluția Iudeilor // Slăbiciunea socialismului...* – P. 485-486.

închinată cea mai veselă sărbătoare a evreilor – Sărbătoarea *Purim*. Ea se serbează la sfârșitul lunii februarie – începutul lunii martie. Această sărbătoare nu are o dată fixă (ca și Paștile creștin) și e posibil că în anul când s-a înființat „ziua internațională a femeii” *Purim*-ul a coincis cu 8 Martie. A schimba în fiecare an data ar fi fost incomod, de aceea s-a hotărât ca ziua femeii-revoluționar să se serbeze aparte de *Purim*. De aceea, în 1910, la Conferința Internațională a femeilor socialiste din Copenhaga, Clara Țetkin a propus de a se sărbători „Ziua internațională a Femeii” anume pe data de 8 martie. Potrivit unei versiuni mai „comode”, originea acestei „sărbători” este atribuită zilei de 8 martie 1857, când în orașul New-York s-au adunat la o manifestație de protest muncitoarele de la fabricile de confecții și de încălțăminte, cerând reducerea zilei de muncă și acordarea dreptului la vot, după care s-a înființat primul în istorie sindicat („профсоюз”) al femeilor. Interesant, că anume în această zi – 23 februarie (*stil vechi*) / 8 martie (*stil nou*) 1917 (odată cu venirea bolșevicilor la putere, ei au înfăptuit în Rusia și reforma calendarului²⁷¹) femeile-muncitoare din Petrograd au început acțiunea lor de protest pe străzile orașului, mișcare care mai apoi s-a transformat, după cum se știe, în lovitura de stat din luna februarie („февральский государственный переворот”). Prin aceasta se explică apropierea zilei „femeii” de ziua „bărbaților” în calendarul sovietic. Câțiva ani mai târziu, după ce ziua de 23 februarie a fost declarată zi „de sărbătoare”, a fost inventat mitul despre „ziua Armatei Roșii” („день Красной Армии”) (1922), iar în 1917 la 7 martie ziarul „Правда” („*Pravda*”) scria, că „пролетарский Интернационал

²⁷¹ În Rusia problema calendarului a căpătat un caracter practic în legătură cu revoluția din octombrie 1917. La 16 noiembrie 1917 Sovietul Comisarilor Norodnici (Совнарком) a pus în dezbatere problema despre reforma calendarului și la 24 ianuarie 1918 a fost adoptat așa-numitul „Декрет о введении в Российской республике западноевропейского календаря” („*Decretul despre introducerea calendarului european-occidental în republica Rusă*”). Apud: Климишин И. *Календарь и хронология*. – Москва, 1985, – С. 219. Mai amănunțit despre aceasta noi am descris în cap. II: „*Calendarul creștin și structura lui*” al studiului nostru. A se vedea – P. 50. – *protodiac. I. M.*

назначил 23 февраля днем международного женского праздника” („*Internaționala proletară a desemnat ziua de 23 februarie – zi a sărbătorii internaționale a femeii*”)²⁷².

Din primii ani ai dictaturii sovietice ziua de 8 martie a devenit o sărbătoare de stat, iar din 1965 – zi de odihnă. După destrămarea U.R.S.S. această zi a rămas în rândul sărbătorilor de stat ale Federației Ruse, s-a păstrat ea ca „Zi Internațională a Femeii” și în unele țări din spațiul post-sovietic: în Azerbaidjan, Georgia, Kazahstan, Kârgâstan, Republica Moldova, Tadjikistan, Turkmenia, Ucraina și Belarusi; în Uzbekistan – ca „Ziua Mamei”; în Armenia această zi este sărbătorită la 7 aprilie – „Ziua maternității (a ocrotirii mamei și copilului) și a frumuseței”.

Indiferent de aceasta însă, în fiecare an ziua de 8 Martie este o chemare a lumii de a slăvi Femeia-Lider – pe Estera, adică a serba Purim-ul.

Această idee ar fi fost cel puțin ingenioasă, dacă sărbătoarea Purim ar fi asemenea Sărbătorii Secerișului. Dar aceasta nu este o sărbătoare religioasă. Enciclopedia Ebraică menționează: „...sărbătoarea nu este motivată de Templu sau de un alt eveniment religios”²⁷³.

S-a sfârșit robia babiloniană. Drumul spre casă era deschis, dar doritori de a se întoarce erau mai puțini decât s-a așteptat (din Rusia – considerată „închisoare a popoarelor” – de asemenea au plecat cu mult mai puțini evrei decât și-ar fi dorit liderii mișcării sioniste). Mulți și-au deschis afaceri și treburile nu mergeau prost. Ei nu doreau să piardă totul în schimbul întoarcerii. Mii de familii evreiești au rămas să trăiască în diaspora pe întreg teritoriul Imperiului Persan, într-o stare departe

²⁷² În afară de aceasta, 23 februarie a devenit una din cele mai rușinoase zile din istoria Rusiei: în această zi în 1918 Comitetul Executiv Central (ЦИК – Центральный Исполнительный Комитет) al Sovietului Comisarilor Norodnici (Совнарком) a acceptat condițiile „Tratatului de pace de la Brest”, ceea ce însemna, de-facto, capitularea Rusiei în I-ul Război Mondial și transformarea războiului cu dușmanii din afară în război civil, împotriva propriului popor.

²⁷³ *Enciclopedia Ebraică*. Vol. 13. „Terra”, – Moscova, 1991, – P. 123.

de a fi numită robie. Perșii mirați se întrebau: armata babiloniană a cucerit Ierusalimul sau evreii au invadat Babilonul? Aman – „ministrul apărării”, merge la împăratul Artaxerxe și-i prezintă situația. Timpurile nici pe departe nu erau creștine și evident că reacția împăratului a fost categorică: să fie nimiciți toți evreii din Imperiu. Vestea poruncii este aflată de regina Estera a cărei etnie regele nu o cunoștea. Într-un moment anume, Estera îl provoacă pe Artaxerxe: *„Mă iubești? Dacă mă iubești, atunci îi iubești pe cei pe care îi iubesc eu? Înseamnă că iubești poporul meu și că îi urăști pe cei pe care îi urăsc eu? Urăști dușmanii poporului meu? Atunci arată-ți mânia și nimicește-i pe cei pe care îi socoți dușmanii tăi!”* Și Artaxerxe lasă în grija lui Mardoheu formularea poruncii:

„Mardoheu a scris în numele regelui Artaxerxe, scrisorile le-au pecetluit cu inelul regelui și le-a trimis prin curieri călări, pe caii din herghelia regelui, spunând că regele îngăduie iudeilor din cetate să se adune ca să-și apere viața lor; să bată, să ucidă și să piardă pe toți cei puternici din popor și din țară, care ar vrea să-i atace, cu femeile și cu copiii lor, iar averea lor să o jefuiască” (Estera, 8, 10-11).

„Atunci Iudeii s-au adunat în toate cetățile lor, prin toate țările lui Artaxerxe, ca să pună mâna pe cei ce le doreau răul și nimeni n-a putut sta împotriva feței lor; pentru că frica de Iudei apăsă asupra tuturor popoarelor. Toate căpeteniile țărilor, satrapii, guvernatorii și slujitorii regelui au sprijinit pe Iudei, de teama lui Mardoheu. Căci Mardoheu era mare în casa regelui și renumele lui se lățise în toate țările, deoarece omul acesta, Mardoheu, devenise tot mai puternic. Atunci au stârpit Iudeii pe toți dușmanii lor, ucigând cu sabia, omorând, pierzând și făcând cu dușmanii lor după voia lor” (Estera, 9, 3-5).

Aman a fost spânzurat împreună cu familia sa, iar după el au fost nimiciți 75.000 de oameni – elita țării, oricine putea concura cu iudeii (Estera, 9). Soarta Imperiului era hotărâtă.

Cum se poate sărbători o zi de măcel? Nici un popor din lume nu serbează o asemenea zi cu bucurie. Purim-ul – sărbătoare, declarată în special pentru copii (unde se cântă, se joacă, iar Talmudul recomandă celor maturi chiar să bea băuturi spirtoase până nu mai

deosebesc diferența dintre expresiile „blestemat fie Aman” și „binecuvântat este Mardoheu”) – este comemorarea unui masacru în care au murit poate mii de copii. Nu a fost o bătălie (cum încearcă unii să explice), în care și evreii și perșii să se lupte cu armele în mână, ci anume un măcel.

Poporul iudeu, e un popor „cu inimă învârtășită”, cu ajutorul vicleniei Esterei s-a eliberat de sub jugul perșilor. Astfel Purim-ul a devenit o sărbătoare în cinstea nimicirii dușmanilor. Biserica nu are nimic împotriva personajelor biblice: împărăteasa Estera este cinstită în Biserica Ortodoxă în rând cu ceilalți drepti ai Vechiului Testament în Duminica Sfinților Strămoși (Duminica a 2-a înainte de praznicul Nașterii Domnului). Și aceasta se explică prin aceea, că omul Vechiului Testament încă nu ajunsese la desăvârșirea poruncilor (normelor) Evangheliei. Noi nu respingem *cartea Estera*, doar că înțelegerea evenimentelor petrecute și descrise în ea, este diferită în Creștinism și iudaism. Creștinismul vede în aceasta cum Dumnezeu nu a permis ca poporul Său să fie nimicit de dușmanii perși (că aceasta a fost absolut necesar atunci pentru păstrarea credinței într-Unul Dumnezeu), iar iudaismul vede în toate popoarele un dușman, care ar trebui să fie nimicit asemenea perșilor.

În „*Disputa lui Nahmadin*” din Evul Mediu se explică Ps.109, 1: „*Zis-a Domnul Domnului meu: „Șezi la dreapta Mea, până ce voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut picioarelor Tale”*”. „*Dumnezeu va ajuta Mesiei, până ce toate popoarele vor fi sub picioarele lui. Ei îl resping, nu-l recunosc, iar unii și-au creat un alt mesia*”. Există deci în istoria gândirii iudaice o părere precum că toate popoarele sunt ostile evreilor, iar evenimentele Purim-ului amintesc cum trebuie să se procedeze cu ele.

În Creștinism, războaiele și robia babiloniană din Vechiul Testament sunt înțelese în mod alegoric. În iudaism însă s-a păstrat înțelegerea literală a normelor și exemplelor vechi-testamentare.

Astfel – consultantul în problemele presei a ambasadei Israelului la Moscova, Zecv Ben Arie, în discuția cu corespondentul publicației „*Сегодня*” („*Segodnea*”) a subliniat însemnătatea simbolică a sărbătorii: „*Aceasta a fost o izbăvire deosebită: după voia Celui Preaînalt,*

regele persan a permis evreilor să se apere cu arma în mână și să atace preventiv”.

Înseamnă că și astăzi Israelul poate bombarda toate țările care, deși luptă împotriva lui, pot prezenta o amenințare. Dacă Rusia ar încerca să declare în armată posibilitatea „războaielor preventive”, fără valuri de uimire și sancțiuni în toată „lumea civilizată”, faptul ar fi de ne-acceptat. Pentru Israel însă în lume există un standard aparte, lumea permite evreilor să-și fixeze normele sale morale. Israelul e superior așa-numitelor „valori umane”. Și aici îmi vin în minte cuvintele lui V. Șulghin: *„Să admitem că evreii religioși care sărbătoresc Purim-ul nu înțeleg ce sărbătoresc în realitate, că mesele anuale sunt așezate pe oase omenești călcate în picioare, iar fețele de mese sunt pătate de sânge. Dar acei scriitori și jurnaliști evrei care se îngrozesc de ororile devastărilor din zilele noastre, oare nu simt niciodată necesitatea de a „se privi în oglindă?”.*

Psihologii profesioniști nu înțeleg oare că „ceva” s-a precipitat în sufletele evreilor și-n lumea înconjurătoare lor în urma serbării milenare a omorurilor în masă?

Istoricul V. Zelinski spune: *„Acesta este marele și groaznicul adevăr: toate prigoanele asupra evreilor care dezonoarează istoria Creștinismului își au începutul în Vechiul Testament”.*

De ce un popor, în istoria căruia au fost atâtea suferințe, care a trecut prin atâtea devastări, sărbătorește un masacru care în vechime i-a reușit?

Din păcate, la baza iudaismului există o dogmă care îi poate face pe evrei reci față de durerile altor popoare. În unele texte iudaice se afirmă că din punct de vedere al iudaismului oameni sunt doar evreii. *„Orice evreu, fie că este drept, fie că este păcătos, are două suflete”*, – afirmă un tratat rabin.

Unul din ele este legat de lume și e numit *klipe* sau *sitra ahara*. Acest suflet este sângele omului și dă viață trupului. De la el își iau începutul toate viciile și patimile care se compun din patru elemente. Tot din suflet provin și toate calitățile bune ce sunt caracteristice fiecărui evreu, cum sunt compătimirea și ajutorarea aproapelui, întrucât este

legat de partea opusă și provine de la așa-zisa *klipat noga* în care este binele, iar originea lui este legată de taina pomului cunoașterii binelui și răului.

Sufletele neevreilor însă provin din restul klipatelor, care sunt necurate și în care nu există binele, așa cum este spus în cartea „*ET NAIM*”, 49, cap 3: „*Tot binele făcut de păgîni este asupra lor*”. Sau cum comentează Ghemara expresia: „*Mila popoarelor e un păcat*”. „*Toate acțiunile de dreptate și milă ale popoarelor sunt săvârșite din mândrie*”.

Al doilea suflet care-l deosebește pe evreu este o părticică din esența nemărginită a lui Dumnezeu, așa cum e spus: „*Și Tu ai suflat în nările lui duh de viață*”. Sufletele evreilor au apărut în „*gândirea lui Dumnezeu*”.

Internaționala a avut scopuri mondiale. Ea a avut ce spune lumii: că Purim-ul e sărbătoarea nimicirii dușmanilor, iar dușmanii „Marii Revoluții Socialiste din Octombrie” bineînțeles au fost nu numai capitaliștii, ci și Biserica. Metodele violente, pline de cruzime ale luptei erau în mare cinste la ideologii „dictaturii proletariatului”. Setea de sânge din Vechiul Testament și-a continuat cursul și viața și în anii pustiirii revoluționare

În acest caz e lipsită oare de motivație presupunerea că în conștiința liderilor evrei ai Internaționalei, mișcarea revoluționară feminină se asocia cu Estera, iar 8 Martie – din obișnuință cu sărbătoarea Purim? [...]

Am scris aceste rânduri nu pentru ca noi creștinii să avem o atitudine neprietenoasă față de cei de un neam cu Clara Țetkin, ci pentru a înțelege ce sărbătorim, de fapt, pe 8 Martie și pentru a reîntoarce respectul față de tradițiile noastre ortodoxe. Motivele Clarei Țetkin sunt clare... Nu înțeleg, de ce noi ar trebui să serbăm Purim-ul evreilor?! N-ar fi timpul să uităm de sărbătorile „roșii”, ostile Creștinismului și de 8 Martie în special. Zi, care nu are nimic comun cu femeia creștină.

Contemporanii noștri nu sunt preocupați de istoria și originea zilei de 8 martie, și consideră această zi numai ca pe un pretext / prilej de a dărui flori și cadouri femeilor lor dragi. Puțini își dau seama, că pentru

creștini această, cu adevărat stranie dată, nicidecum nu poate fi una de sărbătoare, pentru că originea și sensul ei n-are nici o legătură cu duhul autentic al Ortodoxiei. Noi trebuie să păstrăm cu sfințenie tradițiile noastre creștine, cu atât mai mult, că în Biserica Ortodoxă există sărbătoarea femeilor, plină de conținut și sens duhovnicesc. Aceasta e a treia Duminică după Paști – zi închinată Femeilor-Mironosițe, care în dimineața Învierii au alergat la Mormântul Domnului și primele au primit vestea plină de bucurie despre Învierea din morți a Mântuitorului nostru Iisus Hristos. În această zi cinstim nevoița și idealul dragostei și al compătimirii, care este firesc și caracteristic inimii gingașe, dar fidele a femeii – a mamei, a soției, a sorei... Să ne gândim: care este idealul nostru: femeia-revoluționar, lipsită de omenie și feminitate sau femeia-creștină înțelegătoare și grijulie? Nu știu dacă cuiva îi inspiră stimă primul tip de femeie. Și dacă e așa, atunci să nu uităm, că noi putem și trebuie să ne felicităm soțiile și mamele noastre, surorile și colegele la timpul cuvenit cu adevărata lor sărbătoare, când Biserica preaslăvește grija și credința, fidelitatea și răbdarea Femeilor-Mironosițe. Și mai mult decât atât, să nu uităm de ele nici în celelalte zile. Dragostea plină de jertfă față de soție, mamă, soră – ne obligă să avem grijă de ele, să le susținem și să le apărăm, să le bucurăm cu dragostea și atenția noastră. Crearea familiei – nu este numai relația de cunoștință și nunta, dar și slujirea zilnică în dragoste sinceră. Și pentru ca zilele vieții de familie să fie pline de bucurie sunt necesare gesturile de atenție. De aceea – dăruieți flori și cadouri femeilor iubite întotdeauna...

***

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

1. *Biblia sau Sfânta Scriptură*. – E.I.B.M.B.O.R., – București, 1988.
2. *Sfânta și Dumnezeiasca Evanghelie*. (Ediția de la Neamț, tipărită în 1845), – București, 1928.
3. *Capete morale ale Sf. Simeon Evlaviosul // Filocalia*. Vol. VI. – E.I.B.M.B.O.R. – București, 1977.
4. *Didascalia et Constitutiones Apostolorum*. – Ed. Fr. Funk, – Paderbornne, 1905.
5. *Enciclica Patriarhilor Ortodocși Orientali (Răsăriteni) de la 1848*, numită și *Răspunsul Patriarhilor Ortodocși Orientali (Răsăriteni) către papa Pius al IX-lea sau Epistola enciclică a Bisericii Una, Sfinte, Catolice și Apostolice către ortodocșii de pretutindenți*, din 6 mai 1848; tradusă de Teodor M. Popescu (profesor la Facultatea de Teologie din București), după textul grec, cu traducerea franceză din J. D. Mansi, J. B. Martin, L. Petit. *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, t. 40, – Paris, 1909, – col. 377-418, ca răspuns la *Enciclica* papei Pius IX, cu titlul *Ad Orientalis*. *In suprema Petri Sede* din 6 ianuarie 1848.
6. *Enciclica Patriarhilor Ortodocși de la 1848*. Studiu introductiv, text și traducere de Popescu Teodor M., // *Biserica Ortodoxă Română*, anul LIII, Nr. 11-12, 1935.
7. *Gramata Patriarhiei Ecumenice a Constantinopolului din 12 mai 1904* // *Revista Patriarhală „Refacerea Constantinopolului”*, 1905.
8. *Mineul pe martie*. – București, 1997.
9. *Penticostarul*. – Editura Bisericii Ortodoxe din Moldova. – Orhei, 1998.
10. *Pidalion*. (Ediția de la Neamț, 1844. (trad. – Sf. Nicodim Aghioritul) // Neofit, patr. Constantinopolului. *Pidalion (Cârma Bisericii Ortodoxe)*. – Editura „Credința strămoșească”, – Iași, 2007.
11. *Tipicon (Tipicul Sf. Sava cel Sfânt)* (Ediția de la Iași, 1816 și cea de la Chișinău, 1857). – Chișinău, 2007.
12. *Апостольские Постановления*. Кн. V-VIII. – Киев, 1892.
13. *Святитель Афанасий Великий. Творения*. Т. III. – Москва, 1994.
14. *Второй Ватиканский Собор. Документы Церкви*. – Брюксель, 1991.
15. *Деяния Вселенских Соборов*, документ 15-й. Издание в русском переводе при Казанской Духовной Академии. Издание 2-е. Т. I. – Казань, 1887.
16. *Деяния Совещания глав и представителей автокефальных Православных Церквей в связи с празднованием 500 летия автокефалии Русской Православной Церкви. 8-18 июля 1948 года*. Тт. I-II. – Москва, 1949.

17. *Православная богословская энциклопедия*. Т. VIII. – Санкт-Петербург, 1906.
18. *Типикон или богослужебный устав Православной Церкви*. – Москва, 1859.
1. *Adevărul*, din 17 iunie 1925.
2. Bădulescu D., pr. *Problematica legată de calendarul bisericesc* // Manuscris.
3. Bernea E. *Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român*. „Humanitas”, – București, 2005.
4. *Biserica Ortodoxă și Calendarul* // *Biserica Ortodoxă Română*. Nr. 12, 1881.
5. Braniște E., pr. prof. dr. *Liturgica generală*. – București, 1993.
6. *Călăuză în învățătura de credință ortodoxă*. – Ediția Sf. Sinod. – București, 1952.
7. *Cronica bisericească* // *Biserica Ortodoxă Română*. Anul XXIII, Nr. 12 / martie, 1900; Nr. 7, 1924.
8. *Cronica Romanului*. Revista clerului eparhial Roman. Anul VI, Nr. 2, februarie 1929. (Revista a apărut cu periodicitate lunară între anii 1924-1935-1949).
9. *Cuvântul*, anul IV, Nrr. 1147, 1099, 1201, – 1928; anul V, Nrr. 1333, 1353, 1355, 1362, 1368, 1369, 1371, 1375, 1376, 1377, 1382, 1386, 1387, 1389, 1394, 1395, 1400, 1401, 1402, 1403, 1405, 1406, 1407, 1410, 1411, 1414, 1418, 1429, 1450, 1474, 1526, – 1929.
10. *Cuvântul Studențesc*, Nr. 4, 1925.
11. Donici D. *Pascalie perpetuă*, publicată de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în *Ceaslov*, ediția a II-a, 1896.
12. Floca I., arhid. prof. dr. *Drept Canonic Ortodox. Legislație și administrație bisericească*. Vol. II. – București, 1990.
13. Floca I., arhid. prof. dr. *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*. – Sibiu, 1992.
14. *Mănăstirea Slătioara. 65 de ani de persecuție a Bisericii Ortodoxe Române de stil vechi: octombrie 1924 – decembrie 1989*. – Mănăstirea Slătioara, 1999.
15. Mitropolitul Vlasie, Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române de stil vechi. *Suntem români ortodocși cu credință în Dumnezeu. De ce nu acceptăm unirea cu Biserica Ortodoxă de stil nou din România* // (Alexiev) S., arhim., (Jazadjiev) S., arhim. *Ortodoxia și Ecumenismul. De ce un creștin ortodox nu poate fi ecumenist?* – Mănăstirea Slătioara, 1997.
16. Munteanu I., protodiac. *Ce e cu ziua de 14 februarie, numită „a Sf. Valentin” sau „a îndrăgostiților”?* // *Lumină din Lumină...* Publicație periodică a Catedralei ortodoxe *Schimbarea la Față a Mântuitorului* din or. Chișinău. Nr. 51, februarie 2009.

17. *Protestul părintelui arhimandrit Galaction Cordun adresat Mitropoliei din București cu privire la schimbarea calendarului // Cuvinte de viață pentru cei trudiți.* – București, 1923.
18. *Plutus*, Anul I, Nr. 75, 1924.
19. *Universul*, Nr. 330, 1923; Nr. 360, 1924.

Cărți și studii în limbi străine

1. Cesare Tondini de Quarenghi. *Le Concile de Nicée et la question calendrier* // Lega Lombarda. n° 109. – Rome, 1899.
2. Duchesne L. *La question de la Pâque au Concile de Nicée* // Revue des questions historiques. T. XXVIII. – Paris, 1880.
3. *La Documentation Catholique*. nn° 1023. – Paris, 1902, 1904
4. *La question calendrier en Bulgarie.* – Rome, 1898.
5. *Le Concile de Nicée d'après les textes coptes et les diverses collections canoniques.* – Paris, 1881.
6. *Le Concile Oecuménique de l'Églises et la question calendrier* // La Documentation Catholique. n° 2232. – Paris, 1963.
7. Marcelli E. *Calendarium Ecclesiae Constantinopolitanae.* – Rome, 1881.
8. Mémain. *Étude sur l'unification du calendrier.* – Paris, 1899.
9. Niles N. *De computo ecclesiastico.* – Rome, 1876.
10. *The Anglican and Eastern Association, six reports: 1914-1921.* – London, 1921.
11. *The Christian East.* n° III, 1. March. – London, 1921.
12. Εγκύκλιος της Ἱεραῶς Συνόδου περί του ἡερολογίου // Εκκλησια. n° 16. – Αθῑναι, 1924.
13. *Νέως Ποιμή.* n° 9. – Ἐν Κονσταντινουπόλει, 1921.
14. Πρακτικά καί ἀπόφασεις τοῦ ἐν Κονσταντινουπόλει πανορθοδόξου συνεδρίου (10 Μαΐου – 8 Ιουνίου). – Ἐν Κονσταντινουπόλει, 1923.
15. Аристотель. *Сочинения.* Т. I. – Москва, 1991.
16. Берич М. д-р. *О реформе календаря.* – Москва, 1924.
17. Бикерман Э. *Хронология древнего мира.* – Москва, 1975.
18. Болотов В. *Из церковной истории Египта. День и год мученической кончины святого евангелиста Марка.* – Санкт-Петербург, 1893.
19. Болотов В. *Лекции по истории Древней Церкви.* Тт. I-II. – Москва, 1994.
20. Буткевич А., Зеликсон М. *Вечные календари.* Академия Наук СССР. Всесоюзное Астрономо-геодезическое общество. – Москва, 1969.
21. *Българският народ и календарния въпрос.* – Пловдив, 1897.
22. Глубоковский Н. проф. д-р. „Война и мир” в Финляндской Православной Церкви. – София, 1929.

23. Глубоковский Н. *О реформе календаря* // Православный миссионер. № 5-6. – Пловдив, 1943.
24. Князь Горчаков К. *Возбудители раскола*. – Париж, 1927.
25. Дюшен Л. *История Древней Церкви*. Т. I. – Москва, 1912.
26. Журнал 3-го заседания Комиссии по вопросу о реформе календаря при Русском астрономическом обществе, 20 сентября 1899 г. – Сс. 46-47 // Церковные ведомости. № 7-8, 1926.
27. Зелинский А. *Конструктивные принципы древнерусского календаря* // Контекст-1978. – Москва, 1978.
28. Зелинский А. *О лунно-солнечном счислении в Азии* // Восьмая научная конференция „Общество и государство в Китае”. Тезисы и доклады. – Москва, 1977.
29. Идельсон И. *История календаря*. – Москва, 1962.
30. *История Реформации. Богословие Реформации* // Конспект по Истории Западных Конфессий для студентов IV-го курса Киевской Духовной Академии. – Киев, 2002.
31. *Календарный вопрос*: Сборник статей / Редактор-составитель Чхартишвили А. – Москва, 2000.
32. Климишин И. *Календарь и хронология*. – Москва, 1985, 1990.
33. Лалош М. *Времяисчисление христианского и языческого мира*. – Санкт-Петербург, 1867.
34. Лебедев А. *Эпоха гонений на христиан*. – Москва, 1995,
35. Лебедев Д., свящ. *К истории времяисчисления у евреев, греков и римлян*. – Москва, 1914.
36. Лебедев Д., свящ., проф. *Календарь и Пасхалия*. – Москва, 1924.
37. Лурье И. *Математическая теория еврейского календаря*. – Могилев, 1887.
38. *О реформе календаря в Православной Церкви* // Русь. № 388. – София, 1924.
39. *Особое мнение члена Комиссии В.В. Болотова* // Журнал 8-го заседания Комиссии по вопросу о реформе календаря при Русском астрономическом обществе, 21 февраля 1900 г. – С. 34. // Церковные ведомости. № 7-8, 1926.
40. Перелкина Л. *Юлианский календарь – 1000-летняя икона на Руси* // Православный путь – церковный богословско-философский альманах на 1988 год. – Джорданвилл, 1989.
41. Покровский А. *Соборы Древней Церкви эпохи трех первых веков. Историко-каноническое исследование*. – Сергиев Посад, 1914.
42. *Православный Собеседник*. № 1. – Санкт-Петербург, 1859.

43. Предтеченский Е. *Церковное времяисчисление и критический обзор существующих правил определения Пасхи*. – Санкт-Петербург, 1892.
44. Рожков В., прот. *Очерки по истории Римско-Католической Церкви*. – Москва, 1998.
45. Русское астрономическое общество. *Постановления Комиссии Русского астрономического общества по вопросу о реформе календаря*. – Санкт-Петербург, 1900.
46. Селешников С. *История календаря и хронология*. – Москва, 1973.
45. Сергеев А. *Правители государств и отцы Церкви Европы за 2000 лет*. – Владимир, 1997.
46. Сидоров А. *Василий Васильевич Болотов – человек и ученый. Собрание церковно-исторических трудов В.В. Болотова. Т. I*. – Москва, 1999.
47. *Славянский Глас*. № 1. – Москва, 1924.
48. Соколов И. *О соединении Восточной и Западной Церквей*. – Санкт-Петербург, 1911.
49. Тальберг Н. *История Христианской Церкви*. – Москва, 2001.
50. Терновский Ф. *Три первые века христианства*. – Киев, 1873.
51. Проф. Троицкий С. *Будем вместе бороться с опасностью* // Журнал Московской Патриархии. № 2. 1950.
52. *Учение Православной Церкви о Священном Предании и отношении ее к новому стилю*. Составлено афонскими ревнителями православного благочестия. – Владимир, 1934.
53. Федорова Е. *Императорский Рим в лицах*. – Москва, 1979.
54. Флоренский П. *Из богословского наследия* // Богословские труды. № 17. – Москва, 1977.
55. Функ Ф. *История Христианской Церкви от времен апостольских до наших дней*. – Москва, 1921.
56. Харитон, иером. *Введение нового стиля в Финляндской Православной Церкви и причины нестроений в монастырях*. – Валаам, 1927.
57. *Церковные Ведомости*. №№ 7, 8, 9, 10. – Москва, 1924.